هەرێمی کوردستان - عێراق
پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

پڕۆتۆکۆڵەکان

52

سالّی/ 2009 – بەرگی پەنجاودوو

چاپی یەکەم/ سالّی 2009

پێڕیست

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (7) خولی دووەمی هەڵبژاردن – پێنج شەممە 2009/4/16 ل5

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (8) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2009/4/20 ل55

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (9) خولی دووەمی هەڵبژاردن –سێ شەممە 2009/5/5 ل143

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (10) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2009/5/6 ل171

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (11) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2009/5/11 ل215

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (12) خولی دووەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2009/5/12 ل329

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (13) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2009/5/13 ل345

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (14) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2009/5/18 ل379

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (15) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2009/5/27 ل439

بەڵام بە داخەوە نوسخەیان نەگەیشتووتە دەستمان، هیوادارین بەلایەنی خوێندنەوە یەکەم نوسخەی زووتر بگاتە ئەندامان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دیارە لەسەنگەر دای بۆ ئەوەی نوقتەی نیزامیەك پەیدا بکەی! ئەوەڵەن ڕووبەڕووبونەوەکەی من پێم وابوو کە داوای لێ بوردن دەکەم کە تەئخیر بووین، پێم وابوو ڕووبەڕووبونەوەکە ڕوونی دەکاتەوە کە بۆچی دواکەوتین، ئەو سەعاتەی کە دواکەوتین، لەگەڵ کۆمسیۆنی بالا دانیشتمان هەبوو بەلای کەمی 40 دەقیقەی بۆ ئەو مەوزوعە بوو کە یەکلای بکەینەوە، هەروەها باسی یاسای هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستانمان کرد، کە یەك، دوو تێبینیان دا بە ئێمە کە پێویستە بخریتە بەردەم ئێوە لە هەفتەی داهاتوو دا، پێویستیان بە هەندێك هەموار کردنی پێویست هەیە، بە تایبەتی لەوەی ئەو کەسانەی کە خروقات دەکەن لە هەڵبژاردندا لە کاتی حەملەی ئینتیخابی دا، هەروەها هەندێك کەموکوڕی هەیە لە یاساکە لەسەر مەسەلەی کۆتا، لەسەر مەسەلەی ماوەکان، هەفتەی داهاتوو، بۆیە دواکەوتین، وام تەسەور کرد کە ئەو قسانەم تەبریر بوو،قسەی دووەمت ڕەت دەکەمەوە، لەبەرئەوەی کۆپی ئەو پرۆژانە پاش ئەوەی خویندنەوەی یەکەمی بۆ دەکرێت ئەوجا ئاڕاستەی ئەندامی پەرلەمان دەکرێت، نەك وا، هەموو پرۆژەکانیش هەر وا ڕۆیشتووە، ئەوانەش هەر وان، داوا لە لیژنەی یاسایی دەکەم خاڵی یەکەم لە بودجەی هەرێمی کوردستان، ئیقتراحێك هەیە لەلایەن لیژنەی یاسایی و کاك فرستیش، ئەوە زۆرە بۆ ئەوەی وەختەکەمان هین نەبێت، تەنها ئاماژەی پێ بکرێت و ئاڕاستەی لیژنەی پەیوەندار و لیژنەکان بکرێت، خاڵی یەکەم زەروریە بخوێندرێتەوە، (خوێندنەوەی یەکەمی پرۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2009 کە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە بە نووسراویان ژمارە 977 لە 2009/4/26)، فەرموون بۆ خوێندنەوەی، کاك خلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژەکە هەر بە عەرەبی لەبەر دەستی ئێمە دایە.

بسم الله الرحمن الرحیم.

اقلیم کوردستان – العراق

رئاسة الاقلیم

الرئیس

باسم الشعب

قرار

رقم ( ) لسنة 2009

قانون موازنه اقليم كوردستان – العراق لسنه 2009

وفقا للفقرة الاولى من المادة العاشرة لقانون رئاسة اقليم كوردستان – العراق رقم (1) لسنة 2005 المعدل وبناء على ما شرعه برلمان كوردستان – العراق فى جلسته المرقمة ( ) والمنعقدة فى / / 2009 قررنا اصدار:

قانون رقم ( ) لسنة 2009

قانون موازنة اقليم كوردستان – العراق لسنة 2009

المادة الاولى:

يرصد لنفقات السنة المالية /2009 مبلغ قدره (8,857,263) فقط (ثمانية ترليون و ثمانمائة وسبع وخمسون مليار و مائتان وثلاثة و ستون ملون دينار) فقط ويوزع كالاتى:-

اولا/ مبلغ قدره (2,303,338) فقط (اثنان ترليون و ثلاثمائة وثلاثة مليار وثلاثمائة و ثمانية وثلاثون مليون دينار)لنفقات المشاريع الرأسمالية.

ثانيا/ مبلغ قدره (6,553,925) فقط (ستة ترليون وخمسمائة وثلاثة خمسون مليار وتسعمائة وخمسة وعشرون مليون دينار) للنفقات التشغيلية.

المادة الثانية:

تقدر ايرادات الموازنة للسنة المالية /2009 من اجمالى نفقات الموزانة الفدرالية (8,857,263) فقط (ثمانية ترليون و ثمانمائة وسبع وخمسون مليار و مائتان وثلاثة و ستون مليون دينار).

المادة الثالثة:

فى حالة حصول عجز فى موازنة حكومة اقليم كوردستان يخول وزير المالية بتخفيض المبلغ الاجمالى للموازنة بنفس النسبة التى حصل فيها العجز.

المادة الرابعة:

يحصر الصرف من اعتمادات الحسابات الرئيسية (المنح، الاعلانات، موجودات غير المالية، نفقات المشاريع الرأسمالية) من الموزانة العامة لحكومة اقليم كوردستان ولوزير المالية تخويل الوزاراء ورؤساء الجهات غير المرتبطة بوزارة صلاحية الصرف مباشرة على بعض مستويات الحسابات الرئيسة.

المادة الخامسة:

1 ـ تتولى وزارة المالية لاقليم كوردستان ـ العراق تمويل حسابات الوزارات والادارات وفق الموارد المالية المتاحة.

2 ـ تضاف ايرادات البلديات الى ميزانياتها الخاصة وتقوم وزارة المالية بمراقبة هذه الايرادات وكيفية صرفها.

المادة السادسة:

لرئيس المجلس الوطنى لكوردستان - العراق اجراء المناقلة ضمن الميزانية الخاصة بالمجلس الوطنى.

المادة السابعة:

لرئيس مجلس القضاء اجراء المناقلة ضمن الميزانية الخاصة بمجلس القضاء.

المادة الثامنة:

اولا/ يخول وزير المالية صلاحية المناقلة بين اعتمادات الباب الواحد باستثناء فصل الرواتب حيث يجوز النقل اليه ولايجوز النقل منه.

ثانيا/ لوزير المالية اجراء المناقلة بين اعتمادات ابواب الميزانية لاغراض توفير امكانيات الصرف للادارات التى يتقرر فك ارتباطها من وزارة والحاقها بوزارة اخرى وللوزير المختص اجراء المناقلة ضمن الفصل الواحد و وحدة الصرف الواحدة.

ثالثا/ لايجوز اجراء المناقلة بين تخصيصات التنمية بين المحافظات.

المادة التاسعة:

تقدم وزارات و دوائر الدولة كافة حساباتها الشهرية (موازين المراجعة) فى موعد لاتتجاوز مدته (10 ايام) من نهاية كل شهر الى الوزارة المالية- مديرة المحاسبة.

المادة العاشرة:

يخول وزير المالية اضافة الاعتمادات الاجمالية المصدقة للميزانية للسنة المالية 2009 بنسبة (1٪) من اجمالى الاعتمادات المصدقة للميزانية للاغراض التالية:

اولا/ اعتماد المبالغ اللازمة لميزانيات الادارات المستحدثة خلال السنة المالية 2009.

ثانيا/ اضافة اعتمادات جديدة فى ميزانيات الوزارات والادارات للحالات الطارئة والتى يقررها مجلس الوزراء.

المادة الحادية عشرة:

تتولى وزارة المالية بالتنسيق مع الوزارات الاخرى اعداد مفردات ملاكات جميع الوزارات لاقليم كوردستان العراق للسنة المالية 2009 والمصادقة عليها وعلى ضوء كلف الرواتب المصدقة فى الميزانية.

المادة الثانية عشرة:

لايجوز لاية جهة الحكومية بضمنها رئاسة مجلس الوزراء تنفيذ مشاريع خاصة ضمن موازنتها.

المادة الثالثة عشرة:

اولا/ للوزير المختص صلاحية الصرف بما لايزيد على مائتان وخمسون مليون دينار عن كل حالة وله تخويل رؤساء الدوائر التابعة لوزارته بصرف مالا يزيد على (100) مائة مليون دينار.

ثانيا/ لرؤساء الدوائر غير المرتبطة بوزارة صلاحية الصرف بما يزيد على (150) مائة وخمسون مليون دينار لكل حالة مع مراعاة ما يلى:

1 ـ ان يتم الصرف وفقا للاعتمادات المصادق عليها فى الموازنة السنوية وللاغراض المحددة لها.

2 ـ التقيد بالاعتمادات المخصصة فى الموازنة ولايجوز الدخول فى الالتزام بالصرف بما يزيد عما هو مخصص فى الموازنة.

المادة الرابعة عشرة:

لوزير المالية اضافة تخصيصات مبالغ الايرادات الشهرية التى تحققها وزارة الصحة لكافة دوائرها الى موازنة وزارة الصحة لاغراض شراء الادوية وتدارك نفقات الصيانة بانواعها وحسب طلب وزارة الصحة مشفوعا بجداول الايرادات المتحققة فعلا.

المادة الخامسة عشرة:

تقيد مبالغ التبرعات الممنوحة للوزارات والجهات غير مرتبطة بوزارة بعد قبولها من قبل وزير المالية، ايرادا نهائيا للميزانية العامة على ان يقوم وزير المالية بتخصيصها من اعتمادات الوزارة او الجهات غير المرتبطة بوزارة لصرفها على الاغراض التى منحت من اجلها.

المادة السادسة عشرة:

ايقاف التعينات بعقود كافة الا بعد موافقة وزارة المالية.

المادة السابعة عشرة:

لاتزيد المكافات للموظفين على ثلاثة ملايين دينار سنويا للشخص الواحد وضمن التخصيصات المقررة بالموازنة المختصة وبموجب تعليمات تصدرها وزارة المالية.

المادة الثامنة عشرة:

يحال رئيس الدوائر لوحدة الانفاق الى التحقيق وفق القواعد القانونية والتعليمات النافذة، الذى يتخلف عن تقديم الحسابات الختامية لسنة 2009 لدائرته بعد نفاذ القانون.

المادة التاسعة عشرة:

اعفاء الشركات المتعاقدة مع حكومة الاقليم ومؤسساتها على مشاريع المناهج الاستثمارى من جميع الضرائب والرسوم بضمنها رسم الطابع المترتبة عليها فى الاقليم نتيجة اعمالها المذكورة فى اطار العقد.

المادة العشرون:

لايعمل باى قرار مخالف لهذا القانون ولاتتحمل الخزينة اى اعباء مالية لهذا القرار مالم يكتسب الشرعية القانونية ويصادق فى المجلس الوطنى.

المادة الحادية والعشرون:

على وزارة المالية تقديم تقرير دورى كل ستة اشهر عن الوضع المالى للاقليم للمجلس الوطنى لكوردستان ـ العراق.

المادة الثانية والعشرون:

لوزير المالية اصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذا القانون خلال اسبوعين من تاريخ اصداره.

هەرێمی کوردستان - عێراق
پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

پڕۆتۆکۆڵەکان

53

سالّی/ 2009 – بەرگی پەنجاوسێ

چاپی یەکەم/ سالّی 2009

پێڕیست

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (16) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2009/6/10 ل5

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (17) خولی دووەمی هەڵبژاردن – پێنج شەممە 2009/6/11 ل57

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (18) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2009/6/15 ل129

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (19) خولی دووەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2009/6/16 ل187

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (20) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2009/6/22 ل237

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (21) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2009/6/24 ل277

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (4)ی نائاسایی خولی دووەمی هەڵبژاردن – پێنج شەممە 2009/7/9 ل353

1-لە ئەنجومەنی پارێزگای دهۆك، دوو كورسی تەرخان دەكرێ بۆ كلدان و سریان و ئاشووری، پالێوراوانی خۆیان كێبڕكێی لەسەر دەكەن.

2-لە ئەنجومەنی پارێزگای دهۆك، یەك كورسی تەرخان دەكرێت بۆ پێكهاتەی ئەرمەن پالێوراوانی خۆیان كێبڕكێی لەسەر دەكەن.

3-لە ئەنجومەنی پارێزگای سلێمانی، یەك كورسی تەرخان دەكرێت بۆ كلدان، سریان، ئاشووری و پالێوراوانی خۆیان كێبڕكێی لەسەر دەكەن.

4-لە ئەنجومەنی پارێزگای هەولێر، دوو كورسی بۆ كلدان،سریان، ئاشووری، سێ كورسی بۆ تورکمان تەرخان دەكرێت، پالێوڕاوانی پێكهاتەی خۆیان، كێبڕكێی لەسەر دەكەن.

5-دەنگدەرانی هەر پێكهاتەیەك، پالێوڕاوانی پێكهاتەی خۆیان هەڵدەبژێرن.

مسعود بارزانی

سەرۆكی هەرێمی كوردستان-عێراق

2009/6/2

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دیارە تەبعەن ئەوە پێشنیاری جەنابی سەرۆكی هەرێم بۆ ماددەیەكی تازەیە، بۆ ئەوەی نیزامی كۆتا كە لە پەرلەماندا دانراوە، بۆ هەمان ئەنجومەنی پارێزگاكان هەبێ، ئەوە ئاراستەی لێژنەی یاسایی و لێژنەی ناوەخۆ و ئەندامانی پەرلەمان دەكەم، ئومێد دەكەم ئینشاالله لە هەفتەی داهاتوو لە بەرنامەی كاردا بێت بۆ ئەوەی بڕیاری لەسەر بدەین، خاڵی دووەم لە بەرنامەی كار: پێش چاو خستن و گفتوگۆكردنی بودجەی هەرێمی كوردستان بۆ ساڵی 2009، دیارە دەمێكە پرۆژەی بودجە لەگەڵ پرۆژەی یاساكەی، بودجە و پرۆژە یاسایەكە بۆ پەرلەمان هاتووە، لێرە خوێندنەوەی یەكەمی بۆ كرا، ئاراستەی لێژنەی دارایی و لێژنەی یاسایی و لێژنەكانی ناو پەرلەمانمان كرد و، بۆ ئەندامانیش هەروەها، لەو ماوەی رابوردوو، چەندین كۆبوونەوە كراوە لە لایەن لێژنەی دارایی لەگەڵ وەزارەتی دارایی و ئابووری لەسەر بابەتەكان، هەروەها لێژنەكانیش هەندێكیان كۆبوونەوەیان كردووە، پێداچوونەوەیان هەبووە، راپۆرتیان هەیە، بۆیە سەرەتا داوا لە لێژنەی یاسایی دەكەم ڕاپۆرتەكەیان بخوێننەوە و دوایی لەبەر ئەوە بابەتە وردەكارییەكە عایدی لێژنەی داراییە، ئەوانیش دەیخوێننەوە و لێژنەكانی تریش ڕاپۆرتیان هەیە بیخوێننەوە، بە كوردی بیخوێننەوە، فەرموو.

بەڕێز عبدالکریم ابوبکر مصطفی؛

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ / سەرۆکایەتیی پەرلەمانی کوردستان ـ عیراق

بابەت / راپۆرتی لیژنەی یاسایی

لیژنە، ئێوارەی رۆژی یەك شەممە 27ی گوڵان / 2709 کوردی ڕێکەوتی 17/ 5/2009 بۆ لێکۆڵینەوەی پرۆژە یاسای بودجەی سالّی 2009ی هەرێمی کوردستان ـ عیراق کۆبوونەوە، کە دوای خوێندنەوەی یەکەمی لەپەرلەمان لە دانیشتنی ئاسایی ژمارە (10)ی رۆژی 2009/5/6 بۆی نێردرابوو. پاش گفتوگۆ و ڕاگۆڕینەوەش، لیژنە، ڕاپۆرت و ڕاسپاردەکانی خۆی دەربارەی پرۆژەکە، بەم شێوەیەی خوارەوە پێشکەش دەکات:

1/ **هەق وابوو، بوجەکە لەسەرەتای مانگی تشرینی یەکەم، بەر لەسالّی دارایی پێشکەش بە پەرلەمان کرابا بەپێی ماددەی (79) لە پێڕۆی ناوخۆی پەرلەمان.**

2/ **هەق وابوو، لەماوەی یاسایی خۆیدا، حساب و حسابکاریی کۆتایی (الحسابات الختامیه) سالّی دارایی (2008) بداریە بە پەرلەمان، بۆ ئەوەی پەرلەمان چۆنییێتی خەرجکردنی داهاتی سالّی پاری زانیبا، بەڵام بەهۆی ئەوەی کە ناردنەکەی دواکەوت، لیژنەش بۆی نەکرا لێی بکۆڵێتەوە و گفتوگۆی لەسەر بکات.**

ئەوە بوو، ئێمەش، بەپێی نووسراومان ژمارە (172)ی رۆژی 30/ 12 / 2008 کە بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمانمان نارد، تەرکیزمان لەسەر ئەوە کرد کە پێویستە راپۆرتەکە بدرێت بە دیوانی چاودێری دارایی تا بتوانێت لێی بکۆڵێتەوە و، پاشان بنێردرێت بۆ لیژنەکانی پەرلەمان بۆ ئەوەی بتوانن لێی بکۆڵێنەوە ئینجا بخرێتە پێش چاوی پەرلەمان بۆ گفتوگۆکردن.

3/ **نەناردنی بودجە تەواوکارەکەی سالّی 2008، وێڕای ئەوەش کە لیژنەکەمان بەنووسراوی ژمارە (129)ی رۆژی 21/ 9/ 2008 پێشنیازمان کردبوو بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمان کە داوای بکات لە وەزارەتی دارایی.**

4/ **لیژنە پێشنیازدەکات سیاسەتی بارسووکی ئیداری (الترشیق الاداری) بە جۆرێ بنیات بنرێ، کە خەرج و مەسرەفی لەسەر ئیش دامەزراندن کەم بکاتەوە و، خەرج و مەسرەفی بوجەی سەرمایەداری وەبەرهێنان زیادبکات لەپێناوی وەدەستهاتنی گەشەسەندندا.**

5/ **لیژنە، ڕای وایە کە بنەمای هاوسەنگی لە نێوان کەرتە جۆربەجۆرەکاندا، لەرووی تەرخان کردنی خەرج ومەسرەفی وەربەرهانین و مەبدەئی لەبەرترینەکان (الاولویات) ڕەچاوبکرێت، لەبەر ڕۆشنایی سیاسەتی هاوسەنگ کردن لەنێوان پەرەپێدانی بنیادی ژێرخانی و پرۆژەکانی بەرهەم هێناندا.**

6/ **پێویستە هاودەنگی لەنێوان وەزارەتەکاندا هەبێت لە جێبەجێ کردنی پرۆژەکاندا.**

7/حکومەت پرۆژە یاسایەکی دەربارەی جێبەجێکردنی یاسای بوجە، بۆ ڕێکخستنی سەلاحییاتی خەرج و سەرف پێشکەش نەکردووە، وێڕای ئەوەش کە ساڵی پار ئەوەمان تەکەز کردووەتەوە.

8/مووچەکانی هەندێ گروپی فەرمانبەرانی هەرێم، یەکسان نەکراوە بە مووچەکانی فەرمانبەرە هاوتاکانیان لە حکومەتی فیدرالْ، وێرای ئەوەش کەلە یاسای بوجەی ساڵی (2008) دا تەکەزی لەسەر کراوە. رادەسپێرێ کە ئەو یەکسانکردنە بێتەدی.

9/ وەزارەتی دارایی، ڕێنمایی پێویستی بۆ ئاسانکردنی جێبەجێکردنی حکومەکانی یاسای بوجەی ساڵی پار، لەمیانەی ئەو ماوە یاساییەدا دەرنەچواندووە کە دەقەکەی لەماددەی (18)ی یاسای بوجە ژمارە (3)ی ساڵی (2008)دا هاتووە.

10/ پێشنیاز دەکەین، چاو بەو بڕە سلفانە دا کە بەهاوولاتیان دەدرێن. بخشێنرێتەوە، بەشێوەیەك، کە سوودی هاوولاتیانی تێدا زامن بکرێت بۆ چارەسەرکردنی کێشەی نیشتەجێی. پێشنیازیش دەکەین مەرجەکانی سلفەدانی خانووبەرە (العقاریە) لە نێوان پارێزگاکانی هەرێمدا یەك بخرێن.

11/ بەڕەچاو کردنی ئەو خاڵانەی سەرەوە، لیژنە سەرەتا تەئییدی پرۆژەکە دەکات و، پێشنیازیش دەکات کە دیباجەکەی بگۆڕدرێت، چونکە دیباجەی پرۆژەکە تایبەتە بەو جۆرەی کە سەرۆکایەتی هەرێم دەریدەچوێنێ، نەك بەو جۆرەی کە پەرلەمان بەپێی حوکمی بڕگە (1)ی ماددەی (56) لە یاسای ژمارە(1)ی ساڵی 1992ی هەموارکراو دەری دەچوێنێ. هەروەها، لیژنە پێشنیازدەکات، ڕێگای بدرێت، هەندێ ماددەی دووبارە وەك ڕێسای ئەو پرۆژە یاسایانە دابڕێژێتەوە کە پەرلەمان پێڕۆی دەکات و، ڕاستکردنەوەی لایەنی ڕێزمانیش لە هەندێکیاندا ئەنجام بدات. ئیدی، لیژنەکەمان ڕاپۆرتی خۆی، لەسەر یاسای بوجەی ساڵی 2009 بەم شێوەیەی خوارەوە پێشکەش دەکات:

یەکەم/ دەربارەی ماددەی یەکەم لە پرۆژەکە، لیژنە پێشنیازدەکات بڕگەیەکی تایبەت بە خەرج و مەسرەفی پەرلەمانی بۆ زیاد بکرێت و، بڕگەیەکی دیکەشی دەربارەی خەرج و مەسرفی دەسەلاتی دادوەریی بۆ زیاد بکرێت، چونکە دەسەلاتێکی سەربەخۆیە و بودجەی تایبەتی خۆی هەیە لە چوارچێوەی بودجەی گشتیی هەرێمدا بەپێی حوکمی ماددەی چوارەم لە یاسای دەسەلاتی دادوەری ژمارە (23)ی ساڵی 2007، بەم شێوەیەی خوارەوە:

یەکەم:.....

دووەم:.....

سێیەم: بڕی تەنیا (71140000000) حەفتا ویەك ملیار و سەدو چل ملیۆن دینار بۆخەرج و مەسرەفی پەرلەمانی کوردستان.

چوارم: بڕی تەنیا(24881000000) بیست و چوار ملیارو، هەشت سەدوهەشتاویەك ملیۆن دینار بۆ خەرج و مەسرەفی دەسەلاتی دادوەری.

ئەوانی تر لێژنە هیچ تێبینی لەسەر نیە، تکایە ئەمربفەرموون و، ئەسڵی پرۆژەکە و رای لیژنەش بخەنە بەردەمی پەرلەمان بۆ ئەوەی گفتوگۆی بکات و، رای لەباری خۆی لەسەر بدات، لەگەڵ رێزدا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سیستەمی موناقەشەکردنمان بەو شێوەیە، لەبەر ئەوەی ئێمە ئاراستەی لێژنەکەمان کردیە، تێبینی گشتی ئەندامانی پەرلەمان لە راپۆرتی لێژنەکان دێت، بۆیە ڕاپۆرتەکان تەعبیر لە رای گشتی ئەندامانی پەرلەمان دەکات، دواییش کە راپۆرتەکان پەیدا بوون، جەنابی وەزیر و بریکاری وەزارەت، دەتوانن بە شێوەیەکی گشتی وەڵام بدەنەوە و رووونکردنەوەی گشتی بدەن، ئیتر دێین ماددە بە ماددە موناقەشەی دەکەین بۆ ئەوەی قەراری بدەین، ئێستا داوا لە لێژنەی دارایی و ئابووری دەکەم بۆ خوێندنەوەی راپۆرتەکەیان.

بەڕێز د.دلێر اسماعیل حقی شاوێس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لێژنەکەمان لە بروارى 2009/5/24، کۆبوونەوەی ئاسایی خۆی سازدا بۆ تەواوکردنی گفتوگۆ کردن لەسەر یاسای بودجەی ساڵی 2009، لە ئەنجامی چەند کۆبوونەوەیەکی یەك لە دوای یەك لەگەڵ وەزارەتی دارایی و رێکخراوە مەدەنیەکان و چەند پسپۆر و شارەزایانی دیکەی ئابووری گەیشتینە ئەم تێبینی و پێشنیارانەی خوارەوە:

یەکەم: بەهۆی قەیرانی ئابووری جیهان و نزم بوونەوەی نرخی نەوت لە بازارەکاندا، وە رەنگدانەوەی ئەو بارودۆخە لەسەر ئابووری ناوچەکەو عێراق، وە دواکەوتنی ئامادەکردنی بودجەی ساڵی 2009 لەعێراقدا، هەموو ئەو پێشهاتانە کاردانەوەی خۆی هەبووە لەسەر دواکەوتنی بودجەی هەرێمی کوردستان، ئەوە سەرەڕای ئەو کەم و کورتیانەی کە لەهەندێ دام و دەزگاکان و وەزارەتەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان هەبووە بەپێی (یاداشتی رووونکردنەوە لەسەر بودجەی حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی دارایی 2009). لەلایەن وەزارەتی داراییەوە پێشکەش کراوە.

دووەم: ئەوەی تێبینی دەکرێت لەلایەن لیژنەکەمانەوە، تەنیا سەرچاوەی داهاتەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان، بریتی یە لەو بڕە پارەیەی کە لەلایەن حکومەتی فیدراڵەوە بەرێژەی 17٪ لە بودجەی گشتی عێراق بۆ هەرێم تەرخان دەکرێت. دوای بڕینی خەرجییە سەروەری و فەرمانڕەواییەکان(السیادیه والحاکمه) ئەوەی دەمێنێتەوە نزیکەی رێژەی 12٪ پێکدەهێنێت.

سێهەم: ساڵانی پێشوو، بەشێك ئەگەر کەمیش بووبێت، لەداهاتەکانی هەرێم خرابووە سەر بودجە، بەڵام بۆ ساڵی 2009 بەهۆی بڕینی ئەو داهاتانە لەلایەن حکومەتی فیدراڵەوە پێش وەخت ئەو سەرچاوەیەش نەماوە.

پێویستە حکومەتی هەرێمی کوردستان تەنها پشت بەو بڕە پارەیە نەبەستێت کە لە حکومەتی فیدراڵەوە دێت. بۆیە پێویستە حکومەتی هەرێمی کوردستان کاربکات بۆ زیادکردنی سەچاوەکانی داهات. وەهەروەها

داوا لـه وەزارەتـی دارایـی دەکـەین راپۆرتێـك پێشـکەش بـه پەرلـەمان بکـات سـەبارەت بـه وردەکـاری ئـەو داهاتانەی کە حکومەتی فیدرالێ بڕیویەتی.

چوارەم: ئەگەرچی وەزارەتەکان و دام و دەزگاکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان یـەکیان گرتۆتـەوە، بـەلام ئەوەی تێبینی دەکرێت لەلایەن لیژنەکەمانەوە بودجـەکانیان بـه جیاجیـا هـاتووە، داواکـارین بودجـەکانیان یەك بخرێت، وەئەو وەزارەت و دام و دەزگایانەش کە میکانیزمی یەکگرتنەوەیان تـەواو نـەبووە بـەزووترین کات تەواو بکرێت و یەك بگرنەوە.

پێنجـەم: لـەراپۆرتی سـالانی(2007 وە 2008) داوامـان کردبـوو ئـەو وەزارەت و دام و دەزگایانـەی کـە کارەکانیان لەیەکەوە نزیکن یەك بخرێنەوە، وە ئەنجومەنی وەزیران نەخشەو پلانێك بۆ ئەم یەکگرتنەوەیە دیاری بکات، بەلام تائێستا هیچ هەنگاوێك لەو بارەیەوە نەنراوە، بۆیە داوا دەکەین هەنگاوی جددی بنرێت بۆ یەکگرتنەوەیان.

شەشەم: لەگەڵ ئەوەی پەرلەمانی کوردستان یاسای دەزگای چاودێری دارایی دەرکردووە، بەلام تائێستا ئـەو دەزگایانە یەکیان نەگرتۆتەوە، پێویستە بە زووترین کات یەك بگرنـەوەو یاساکە بخرێتـە بـواری جێبـەجێ کردنەوە، بۆ ئەوەی دەزگای چاودێری دارایی بتوانێت بە ئەرکەکانی خۆی هەڵبستێت.

حەوتەم: پێویستە ئەو بڕە پارەیەی کە لە ساڵانی (2007 وە 2008) لەلای حکومەتی فیـدرالێ ماوەتـەوە، حکومـەتی هـەرێمی کوردسـتان بەدواداچـوونی بـۆ بکـات و بەدەسـتی بهێنێتـەوە، تـاوەکو لـە پرۆژەکـانی ئاوەدانکردنەوە بەکار بهێنرێ.

هەشتەم: ئەوەی تێبینی دەکرێت لـەئامادەکردن و تـاوتوێ کردنـی بودجـەی حکومـەتی فیـدرالێ نوێنـەرانی حکومـەتی هـەرێمی کوردسـتان پـەراوێز کـراون، ئەمـەش دەبێتـە هـۆی بێبـەش کردنـی خـەڵکی هـەرێمی کوردسـتان لـە بەشـێك لـە مافـەکانیان، بۆیـە داواکـارین هاوکـاری و هەماهـەنگی تـەواو هـەبێت لـەنێوان نوێنەرانی کورد لە حکومەتی فیدرالێ و حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ ئەوەی مافەکانی خـەڵکی هـەرێمی کوردستان پارێزراو بێت.

نۆیەم: بەپێی یاداشتی رووونکردنەوە لەسەر بودجەی حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی دارایی 2009، ژمارەیـەك لـە وەزارەت و دەزگاکـان کەمتەرخـەم بـوون لـە ئامـادەکردنی بودجـەکانیان بـۆ سـاڵی 2009، کەهەمان کەمتەرخەمیان هەبووە لە ساڵانی رابردووش، بەڵام حکومەتی هـەرێمی کوردسـتان تائێسـتا هـیچ لێپرسینەوەیەکی لەگەڵ نەکردوون. ئەمەش هۆکارێکە بۆ دواکەوتنی بودجە.

دەیـەم: دواکـەوتنی بودجـە رێگـرە لەبـەردەم جێبـەجێ کردنـی پرۆژەکـانی وەبـەرهێنان، ئەمـەش کاردانەوەیەکی نێگەتیڤی لەسەر باری ئابووری و کۆمەڵایەتی هەیە.

یانزەهەم: بۆ ساڵی2008 بودجەی وەبەرهێنان (2.879.079) (دوو ترلیۆن و هەشت سـەدو حـەفتاو نـۆ ملیارو حەفتاونۆ ملیۆن)دینار بووە، کە لە(37.7٪)ی سەرجەم بودجەی گشتی پێك هێناوە.

بەڵام بۆ ساڵی 2009 بودجەی وەبەرهێنان (2.303.338) (دوو ترلیۆن و سێ سەدو سێ ملیارو سێ سەدو سی و هەشت ملیۆن)دینار بووە، کە تەنها (26٪)ی سەرجەم بودجەی گشتی پێك هێناوە.

دوانزەهەم: بودجەو جێبەجێ کردنی، ئامرازێکە بۆ پیادەکردنی سیاسەتی ئابووری، بۆیە پێویستە حکومەتی هەرێمی کوردستان پلانێکی زانستیانەی هەبێت بۆ خەرج کردنی بودجە. بودجە چۆن ئامرازێکە بۆ پیادەکردنی سیاسەتی ئابووری، هەرواش رێگەیەکە بۆ چاودێری کاری حکومەت و هەڵسەنگاندنی. لەو روانگەیەوە لیژنەکەمان داوای لەسەرۆکایەتی پەرلەمان کرد کە داوابکات لە هەریەکە لە وەزارەتەکانی کشتوکاڵ، پلاندانان و دەزگای وەبەرهێنان، تا ئاگاداریان بکاتەوە لە وردەکاریەکانی پلانی گەشەکردنی کشتوکاڵی و، وردەکاری چۆنیەتی جێبەجێ کردنی پلانی وەبەرهێنان و ئەو مۆڵەتانەی دراون و وردەکاریەکانیان بەمەبەستی وەبەرهێنان....هتد. بەداخەوە جگە لەدەستەی وەبەرهێنان هیچ کام لە وەزارەتەکانی کشتوکاڵ و پلاندانان ئەو داوایەیان بەهەند وەرنەگرت و تا ئێستاش وەڵامیان نەداوەتەوە، گەر ئەوانیش ئەو کارەیان ئەنجام بدایە وەك دەستەی وەبەرهێنان دەتوانرا قسەی زیاتر لەسەر رەوشی ئابووری و وەبەرهێنان لە هەرێمدا بکرێت.

سەبارەت بەو زانیارییانەی لەدەستەی وەبەرهێنانەوە بەدەستمان گەیشتووەو بەمەبەستی چاو روونی هەموولایەك ئەم راستیانە دەخەینەروو:

1-لەسەرەتای دامەزراندنی دەستەی وەبەرهێنان تا کۆتایی مانگی مارتی 2009 (162) مۆڵەتی وەبەرهێنان دراوە، (15) لەو مۆڵەتانە هەڵوەشێنراونەتەوە کە دەکاتە نزیکەی (9.3٪) ی سەرجەم پرۆژە مۆڵەت پێدراوەکان. ئەو پرۆژانەی مۆڵەتەکانیان ماوە بریتییە لە (147)پرۆژە کە دەکاتە (90.7٪)ی سەرجەم پرۆژەکان.

2- ژمارەی ئەو مۆڵەتانەی راستەوخۆ دراونەتە وەبەرهێنانی بیانی (16)مۆڵەتە، کە دەکاتە نزیکەی (10٪)ی سەرجەم پرۆژەکان، سەرمایەکانیشیان (8.835.837.929) (هەشت ملیارو هەشت سەدو سی و پێنج ملیۆن وهەشت سەدو سی و حەوت هەزارو نۆسەدو بیست و نۆ)دۆلارە، کە نزیکەی (55.5٪)ی سەرجەم سەرمایەی وەگەڕخراو پێکدەهێنێ.

3- سەرجەم پرۆژە خۆماڵییەکانی وەبەرهێنان کە مۆڵەتیان وەرگرتووە تاکۆتایی مانگی مارتی 2009 بریتییە لە(117) پرۆژە، کە(72.2٪)ی سەرجەم پرۆژەکان پێکدەهێنێ، سەرمایەکانیشیان (4.965.163.153) (چوار ملیارو نۆسەدو شەست و پێنج ملیۆن و سەدوشەست و سێ هەزارو سەدو پەنجاو سێ)دۆلارە، کە دەکاتە(31٪)ی سەرجەم سەرمایەی وەگەڕخراو.

4- ژمارەی پرۆژەکانی وەبەرهێنانی هاوبەش (14)پرۆژەن کەدەکاتە(8.6٪)ی سەرجەم پرۆژەکان و کۆی سەرمایەکەشیان (2.110.739.579) (دوو ملیارو سەدو دە ملیۆن و حەوت سەدو سی و نۆ هەزارو پێنج سەدو حەفتاو نۆ)دۆلارە، کە(13.2٪)ی هەموو سەرمایەکان پێکدێنێ.

5- ژمارەی ئەو پرۆژانەی مۆڵەتیان وەرگرتووەو تائێستا دەستبەکار نەبوون (40)پرۆژەن، کە دەکاتە نزیکەی(25٪)ی سەرجەم پرۆژە مۆڵەت پێدراوەکان. هۆکاری دەستبەکار نەبوونیشیان دەگەڕێتەوە بۆ کێشەی جیاکردنەوەی زەویەکانیان. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێ کە میکانیزمی کار لەو دەزگا بەرپرسانەدا بۆ جیاکردنەوەی زەویەکان و جێبەجێ کردنی کاری ئەو پرۆژانەی مۆڵەتی وەبەرهێنانیان پێدراوە وەك پێویست نیەو، حکومەت نەیتوانیوە میکانیزمێکی گونجاو بدۆزێتەوە.

6- دەستەی وەبەرهێنان (100)ملیۆن دۆلاری وەگەرخستووە بۆ سندوقی نیشتەجێ بوون کە بەم جۆرەی خوارەوە جێبەجێ دەکرێ:

هەولێر	3 پرۆژەی نیشتەجێ بوون	2750 یەکە لەخۆ دەگرێ
سلێمانی	5 پرۆژەی نیشتەجێ بوون	3072 یەکەو 120 شوقە
دهۆك	2 پرۆژەی نیشتەجێ بوون	900 یەکە

ئەم راستیانە ئەوە نیشاندەدەن کە یاسای وەبەرهێنان توانیویەتی گۆڕانکاریەك دروستبکات و، دەستەی وەبەرهێنان کارەکانی خۆیان ئەنجام داوە، ئەگەرچی تا ئێستاش سەرمایەی خۆمالّی وەك پێویست نەهاتۆتە گۆڕەپانەوەو، ئەگەر بەشێك لەو سوود وەرنەگرتنە کەمتەرخەمی کەرتی تایبەت بێ، ئەوا رۆتین و تەگەرەکانی دەزگاکانی حکومەتیش ئاستەنگێکە لەو رووەوە.

سیانزەهەم:لەسالّانی رابردوو بڕێك پارە لەلای حکومەتی فیدرالّ ماوەتەوە وەك پارەی (وەزارەتی پێشمەرگە، بەشە پارەی فەرمانڕەوایی و سەروەری-النفقات السیادیه والحاکمه-، پارەی وشکە سالّی)، بۆیە پێویستە حکومەتی هەرێمی کوردستان کاربکات بۆ گێرانەوەی ئەو بەشە پارانە کە مافی خەڵکی کوردستانە.

چواردەهەم: ئەوەی تێبینی دەکرێت حکومەتی فیدرالّ بۆ سالّی2009 بڕی (723.599) (حەوت سەدو بیست و سێ ملیارو پێنج سەدو نەوەت و نۆ ملیۆن) دینار لەبودجەی هەرێمی کوردستان دەبڕێ لەبری داهاتەکانی ناوخۆی حکومەتی هەرێمی کوردستان، لەکاتێکدا سەرجەم داهاتی هەرێم بەپێی خەملاّندنی وەزارەتی دارایی هەرێم بریتی بووە لە بڕی (375.129) (سێ سەدو حەفتاو پێنج ملیارو سەدو بیست و نۆ ملیۆن)دینار، جیاوازی نێوان ئەم دوو داهاتەش (348.470) (سێ سەدو چل وهەشت ملیارو چوارسەدو حەفتا ملیۆن) دینارە.

پانزەهەم: لێژنەکەمان پێشنیار دەکات وەزارەتی دارایی پێشینەی خانووبەرە (سلفە عقار) دابین بکات بۆ گوندەکان بەپێی رێنماییەکی تایبەت.

شانزەهەم: ئەوەی تێبینی دەکرێت بودجەی تەواوکاری سالّی2008 و ژمێرەی کۆتایی شەش مانگی دووەمی سالّی2008 نەهاتووە بۆ لیژنەی دارایی، کە دەبوایە لەکاتی خۆیدا بگەیشتبایە لیژنەی دارایی و ئابووری. راپۆرتی سالّانە گەیشت، بەلاّم دوایی نووسینی ئەم راپۆرتە گەیشتە دەستمانەوە، بەداخەوە.

بەڕێز کریم مجید شریف(جوتیار):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە پرۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2009، لێژنەکەمان پشتگیری پرۆژە یاسایەکە دەکات بە شێوەیەکی گشتی، ئەم پێشنیار و تێبینیانە دەخاتە بەرچاوی بەڕێزتان:

یەکەم: (ماددەی یەکەم)

برگەی دووەم لەم ماددەیە بەم شێوەیە دابڕێژرێتەوە:

(دووەم)

(أ) گوژمەیەك بڕەکەی 66.140 (شەست و شەش ملیارو سەدوچل ملیۆن) دینار بۆ خەرجیەکانی پەرلەمانی کوردستان.

(پ) گوژمەیەك بڕەکەی 24.881 (بیست و چوار ملیارو هەشت سەدو هەشتاو یەك ملیۆن) دینار بۆ خەرجیەکانی دەسەڵاتی دادوەری).

(ج) گوژمەیەك بڕەکەی 6.462.904 (شەش ترلیۆن و چوارسەدو شەست و دوومڵیارو نۆسەدو چوار ملیۆن) دینار بۆ خەرجیەکانی جێبەجێ کردن لە دەزگاکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان.

دووەم: (ماددەی سێیەم)

لێژنە پێشنیار دەکات لەکۆتایی ماددەکەدا دەستەواژەی (بەرەزامەندی ئەنجومەنی وەزیران) زیاد بکرێت.

سێیەم: (ماددەی چوارەم)

لەم ماددەیەدا لێژنە پێشنیار دەکات لەدوای دەستەواژەی (موجودات غیر مالیە- هەبووە نادارایییەکان) لەناو کەوانەیەکدا دەستەواژەی (موجودات الثابتة -هەبووە نەگۆڕەکان) زیاد بکرێت.

چوارەم: (ماددەی پێنجەم)

لێژنەکەمان پێی باشە دەستەواژەی (وەزارەتی دارایی هەرێمی کوردستان) ببێت بە *(وەزارەتی دارایی حکومەتی هەرێمی کوردستان).*

پێنجەم: (ماددەی یانزەهەم)

لێژنە پێشنیار دەکات لەکۆتایی ماددەکەدا ئەم رستەیەی بۆ زیاد بکرێت:

(دەبێت وەزارەتی دارایی بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی پلاندانان ڕاپۆرتێك لەو بارەیەوە پێشکەش بکات بە پەرلەمان پێش کۆتایی ساڵی2009).

شەشەم: (ماددەی سیانزەهەم)

لێژنە پێشنیار دەکات دەستەواژەی (سەرۆکەکانی کە بە وەزارەتەوە) بکرێت بە *(سەرۆکی دەزگاکان کە بە وەزارەتەوە).*

حەوتەم: (ماددەی حەڤدەهەم)

لێژنەکەمان پێی باشە پاداشتی ساڵانە بۆ هەر فەرمانبەرێك لە سێ ملیۆنەوە بکرێت بە یەك ملیۆن.

هەشتەم: (ماددەی هەژدەهەم)

لە کوردیەکەدا وشەی (لێتوێژینەوە) دەبێت بە وشەی *(لێکۆڵینەوە).*

نۆیەم:

لێژنە پێشنیار دەکات لەدوای ماددەی (19) ماددەیەك زیاد بکرێت بەناوی ماددەی (20) وە بەم شێوەیەی خوارەوە دابڕێژرێتەوە:

(وەزارەتی دارایی پێشینەی خانووبەرە-سلفە عقار- بۆ هاوواڵتیان دابین دەکات بەپێی ڕێنماییەکان).

بەم پێیە ماددەی (21) بەهەمان زنجیرە ئەمێنێتەوەو ماددەی (20) دەبێت بە ماددەی(22) ، وە زنجیرەی ماددەکانی دوای ئەوە بەو پێیە دەگۆڕرێت.

لەگەڵ ڕێزماندا..

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، من دەمەوێ جەنابی وەزیر ڕەچاوی ئەوە بکەن، ئەم ڕاپۆرتانە دوو بابەتن، بابەتێکیان تێگەیشتنی گشتییە، ڕاو و بۆچوونی خۆیانە، بەشێکیشی بریتیە لە ڕەئیان لەسەر ئەو ماددانەی کە لە پرۆژەی یاساکەدا هاتووە، ئەوە پەیوەندی بە ماددەکانەوە هەبێت، دەخرێتە دواتر، وەڵام ئێوەشە و موناقەشە کردنە ماددە بە ماددە، بەڵام با ئەو سێ چوار ڕاپۆرتەش بخوێنینەوە، ئینجا بە گشتی ڕەئی جەنابتان لەسەر هینەکان، بە کورتی چونکە دەبێ دواتر لەبەر ڕۆشنایی ڕاپۆرتەکانی تر جوابدەینەوە، فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/وەزیری دارایی وئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە ڕوونکردنەوەیەکمان هەیە لەسەر وەزعی میزانیە، ڕەنگە پێمان وایە، ئەگەر ئەوە ڕوونبخرێتەوە زیاتر لەبەر چاوی برادەران و خوشکان ڕوونتر دەبێ، چونکە ئەم میزانیەش بەڵکو گۆڕانکاری تێدا دەبێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

خۆی ئەگەر ئیجازە بدەی، من پێم باشە ئەم ڕاپۆرتانە بخوێندرێتەوە، دواتر ماوەیەکی باش وەربگرن بۆ ڕوونکردنەوەی خۆتان، و هەردوو بریکاریش دەتوانن قسەیەك بکەن و بەشداری بکەن و هاوکاری بکەن بۆ ڕوونکردنەوەکانیان، بۆیە ئێستا داوا لە لێژنەی تەندروستی دەکەم بۆ خوێندنەوەی ڕاپۆرتەکەیان.

بەڕێز د.فؤاد بابان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ/سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان-عێراق

بابەت/ڕاپۆرتی لێژنەی کار و کاروباری کۆمەڵایەتی

لیژنەی تەندروستی و کارو کاروباری کۆمەڵایەتی ،لە ڕۆژی چوار شەممە ڕێکەوتی (2009/5/27)دا کۆبوونەوە بۆ لێکۆڵینەوەی پرۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان-عێراق ساڵی (2009)،کە دوای خوێندنەوەی یەکەمی لە پەرلەمان لە دانیشتنی ئاسایی ڕۆژی (2009/5/6)دا پێشکەش بە لیژنەکەمان کرابوو.دوای گفتوگۆکردنی ماددەکانی یاساکەو سەرنجدانی هەموو بودجەی حکومەتی هەرێم کە لەلایەن

وەزارەتی داراییەوە پێشکەش کرابوو،پێوەندیمان کرد لەگەڵ بەڕێوەبەری حیسابات وەزارەتی تەندروستی و وەزارەتی ژینگە،لەسەر ئەوە ڕێکەوتین کە پێشوازی بکەین لە (یاسین ئەحمەد زەنگەنە-بەڕێوەبەری گشتی دیوانی وەزارەتی ژینگە، قادر سعید عثمان – بەڕێوەبەری ئیدارەوخۆیەتی وەزارەتی ژینگە)لە بارەگای لیژنەی تەندروستی و کارو کاروباری کۆمەڵایەتی لە پەرلەمان .لەهەمان ڕۆژ،سەعات (10)ی بەیانی لەسەر پێداویستیەکانی وەزارەت گفتوگومان کرد،دانەیەك لە ڕاپۆرتی وەزیری ژینگەیان نیشان داین کە وەزیری ژینگە بە نووسراوی ژمارە (593)لە ڕۆژی (2009/3/29) بۆ وەزارەتی دارایی ناردبوو.

دوای گفتوگۆ کردن لەسەر پرۆژە یاسای بودجەی هەرێم ،ئەوا لیژنەکەمان ڕاپۆرت وراسپاردەکانی خۆی لەبارەی پرۆژەکەوە وەك ئەوەی خوارەوە پێشکەش دەکات:

1-لیژنەکەمان هەموو ئەو بڕگانە تەئییدە دەکات کە لە ڕاپۆرتی لیژنەی یاساییدا هاتووە ،لە (2009/5/18) دا پێشکەش کراوە ،تێبینیمان ئەوەیە کە :ئەو بڕە پارەیەی لە برگەی سێیەمدا لە لاپەرەی (12)ی ڕاپۆرتی وەزارەتی داراییدا هاتووە (66140)ملیار دینارە نەك(71140)ملیار.

2- پێشنیاز دەکەین پارەی دانراو بۆ هەریەرکە لە وەزارەتی تەندروستی و وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی زیاد بکرێت.

دەربارەی وەزارەتی ژینگە پێشنیاز دەکەین(7350)ملیار دینار بۆ پێداویستیەکانی وەزارەتی ژینگە و ئاسانکردنی کاروبارەکانی زیاد بکرێت بە تایبەتیش بە گۆڕەی یاسای پاراستنی ژینگە ژمارە(8)ی ساڵی (2008) لە ماددەی دەیەمدا هاتووە کە (سندوقێك بۆ پاراستن و چاککردنی ژینگە لە هەرێمدا دەکرێتەوە،داهاتی سندوقەکە لەو پارەیە پێك دێت کە لە بودجەی حکومەتی هەرێمەوە دابین دەکرێت).

وامان پێ باشە کە پەرلەمان بزانێت کە:

پارەی دانراو بۆ وەزارەتی تەندروستی =(5.76٪)ی بودجەی بەردەست.

پارەی دانراو بۆ وەزارەتی کار=(1.81 ٪)ی بودجەی بەردەست.

پارەی دانراو بۆ وەزارتی ژینگە=(0.13 ٪)ی بودجەی بەردەست.

کۆی هەمووی =(7.7 ٪)

لەوەوە دەردەکەوێ ئەو پارەیەی بۆ ئەو وەزارەتە خزمەتگوزارییانە دانراوە هەمووی کەمێك لەو پارەیە زیاترە کە بۆ وەزارەتی ناوخۆ دانراوە کە ئەکاتە(13.07 ٪)ی بودجەکەو لە نیوەی پارەی وەزارەتی دارایی کەمترە کە ئەکاتە(20.16 ٪)ی بودجەکە.

3- ئەوەی پار وتمان کاتێ ڕاپۆرتی خۆمان لەبارەی بودجەی ساڵی (2008)ەوە پێشکەش کرد ،وا لێرەدا دووبارەی دەکەینەوە کە زۆر پێویستە حکومەتی هەرێم لەگەڵ حکومەتی فیدراڵدا هاوپشك بێت لە دیاری کردنی داهاتەکانی حکومەتی فیدراڵدا.

4- تەئکید دەکەینەوە لەسەر کەم کردنەوەی خەرج و مەسرەفی کارپێکردن.

5- داوا دەکەین وەزارەتی دارایی هەموو خەرج و سەرفی بودجەکەی کە دەکاتە (20.16 ٪) لە بودجەی هەرێم بە تەواوی روون بکاتەوە،کە دەکاتە پێنج یەکی بودجەی هەرێم.

6- پێشنیارەکەمان دووبارە دەکەینەوە کە پێویستە پرۆژەی بودجە بۆ ساڵی ئایندە بخرێتە بەردەمی پەرلەمان پێش ئەوەی کە بەشێوەی کۆتایی پێشکەش بکرێت، بۆ ئەوەی بتوانین بە خەستی گفتو گۆی لەسەر بکەین. لە پەرلەمان بە ماوەیەکی گونجاو.

7-پێشنیاز دەکەین دووبارە چاو بخشێنرێتەوە بەو میلاکە گەورەیەی بۆ هەریەکە لە وەزارەتی دارایی و وەزارەتی ناوخۆدا تەرخان کراوەکە:

میلاکی وەزارەتی ناوخۆ =(100891).

میلاکی وەزارەتی دارایی =(61319).

لەگەڵ ئەو هەموو تێبینیانەشدا ،دەشبێ دەست خۆشی لەو پێشبینیە چاکانە بکەین کە لە بودجەی(2009)دا گیراوەتە بەر،بە نموونە:

قەرساندنی وەزارەتی کارەبا بۆ پرۆژەکانی وەبەرهێنان =(19.50 ٪).

بەشی وەزارەتی شارەوانی لە پرۆژەکانی وەبەر هێنان =(15.19 ٪).

بەشی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوەو نیشتەجێ =(12.15 ٪).

دەبێ دەست خۆشی لە رێکخەرانی بودجەش لە وەزارتی دارایی بکەین کە هێچ کورتیەکی (عجز) تێ نەکەوتووە.

لە کۆتایشدا پێشنیاز دەکەین بوار بکرێتەوە بۆ دامەزراندنی لێهاتووەکان (اصحاب الکفاءات) چونکە وەها چاوەروان دەکرێت دوای هەناردنی نەوت لە لایەن حکومەتی هەرێمەوە و بەرز بوونەوەی نرخی نەوت لە بازارەکانی جیهانـدا بگاتـە بـەرز تـر لـە (50) دۆلار، داهـاتی هـەرێمیش زیـاد بکـات ،چـونکە قەرسـاندنی بودجەی فیدرالێ لەسەر ئەساسی ئەو زیادە نرخە دانراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، لێژنەی ئاوەدان کردنەوە، فەرموو کاك رەشاد نوقتەی نیزامی چیە؟

بەڕێز رشاد احمد ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نووسراوی سەرۆکایەتی ئاراستەی لێژنەی دارایی کرا، کە لێژنەی دارایی لەگەڵ لێژنەکان هەماهەنگی بکات، بەپێی تایبەتمەندی وەزارەتەکان، باسی لێوەکراو چەند شارەزا بانگ کرا، کۆبوونەوەمان لەگەڵ کرد، شتەك گەڵالە کرا و تاوتۆکرا ئەوەی لە راپۆرتی لێژنەی دارایی هات، ئەو لایەنانەی گرتەوە کەوا ئێستا ئێمە لەو راپۆرتانە دەیخوێنینەوە، بۆ ئەوەی کاتمان زۆر نەڕوات، بۆ جێبەجێ کردنی ئەو نووسراوەی سەرۆکایەتی، وابزانم ئەو راپۆرتانە ئاراستەی سەرۆکایەتی کراوە کە هاتیە، یەعنی خوێندنەوەیان دووبارە لێرە نازانم جەنابتان چۆن هەڵیدەسەنگێنن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هەموو لێژنەکان راپۆرتیان نەناردووە بۆ لێژنەی دارایی، ئەو مولاحەزەیە دوێنێش باسمان کردووە، بەڵام هەندێ لە لێژنەکان راپۆرتەکانیان دوێنێ و پێرێ ئامادەیان کردبوو، بۆیە هەندێ مولاحەزات هەیە لە راپۆرتەکانیاندا، لە راپۆرتی لێژنەی دارایی نەهات بوو، بۆیە وتمان ئەگەر چی وەختمان لێ دەکوژێت، بۆیە راپۆرتەکانیان بخوێننەوە ئەگەر تەفصیلاتیشی تێدا بێ، برادەرانیش سەبریان هەیە، فەرموو کاك زرار.

بەڕێز زرار طاهر امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێش ئەوەی راپۆرتی لێژنەی ئاوەدان کردنەوەی بخوێنمەوە، من پێشنیارێکم هەیە، پێم باشە خوێندنەوەی ئەم راپۆرتانە لەکاتەکدا بێت، کە بودجەی نەفەقاتی تەشغیلی وەزارەتەکان لە نەفەقاتی ئیستیسماری پەسند دەکەین لە هەر وەزارەتێك، بۆ نموونە ئێستا وەزارەتی تەندروستی، لێژنەی تەندروستی راپۆرتی خۆی خوێندەوە، لە کاتی پەسندکردنی نەفەقاتی تەشغیلی و نەفەقاتی ئیستیسماری بۆ وەزارەتی تەندروستی، ئەو کاتی ئەو راپۆرتە بخوێندرێتەوە، دەور و تەئسیری زیاترە، من ئامادەشم ئێستا بیخوێنمەوە ئەگەر پێشنیارەکەم قبوڵ نەکرا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

رەئی جەنابی وەزیر لەسەر ئەو موقتەرەحە چیە؟ لەکاتی مناقەشەکردنی برگەی هەر وەزارەتێك راپۆرتی وەزارەتەکان بخوێندرێتەوە، موناقەشە بکەین؟

بەڕێز بایز تالەبانی/وەزیری دارایی وئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش پێمان باشە بەو شێوەیە بێت، چونکە دووبارە ئەبێتەوە، ئێستا ئەو مەوزوعە جارێکی تر دەخرێتە موناقەشە، بەڵام ئێمە نوسخەی ئەمانەمان وەرنەگرتەوە، دەبوایە پێشتر پێمانیان بدابایە، بۆ ئەوەی بتوانین ئێمەش وەڵامەکانی خۆمان باشتر حازر بکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەواتە تەئیدی قسەکانی کاك رەشادی دەکەن، فەرموو کاك دکتۆر بۆ جێگای خۆت، هەردوو لێژنەکە رەئیان وایە و جەنابی وەزیریش رەئی وایە، من داوا لە جەنابی وەزیر دەکەم، ئەو بە شێوەیەکی گشتی هەندێ تێبینیمان بداتێ لەسەر بابەتەگشتییەکان لە راپۆرتی دارایی و راپۆرتی لێژنەی یاسایی، ئەو دوو راپۆرتەی کە خوێندرانەوە، لەگەڵ راپۆرتی لێژنەی تەندروستی، تەوزیحتان هەیە، بەڵام ئومێدەوارم تەوزیحەکانتان ئەم تەوەرەش بگرێتەوە کە هاتووە:یەك: هۆی دواکەوتنی بودجە، بەشێوەیەکی فەرمی بۆ خەڵك باس

بکەن، داهاتەکانی تری بودجە، جگە لە 17٪ەکە کە چۆن دێت و چۆنە، ئێتر داهاتەکانی تر چۆن حیساب دەکرێ، خەڵك ئاشنا بێتەوە بەوە، چ داهاتێك هەیە، چۆن حیساب دەکرێ، یەکگرتنەوەی وەزارەتی دارایی و ئابووری لە چ مەرحەلەیەکدایە، لە چ قۆناغێکدایە، یەکنەگرتنەوەی دیوانی چاودێری ئەوە رەنگە دەبێ من رووبکردنەوەیەك بدەم، ئەگەر ئەمانە و هەروەها هەندێ وردکاری بودجە هەیە کە خۆتان دەزانن جێگای پرسیاری ئەندامانی پەرلەمانە، ئەگەر رووبکردنەوەی خۆتان بدەن سەبارەت بە بودجەی حیزبەکانیش، ئەگەر چی نەهاتووە، بەڵام زۆر لەو ئەندامانە باسی دەکەن، لەسەر رۆژنامەکاندا باس کراوە، مەوزوعێکی گرنگە، حەز دەکەم رووبکردنەوەی خۆتان لەسەری هەبێ، فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/وەزیری دارایی وئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەراستی ئێمە راپۆرتێکمان ئامادە کردووە بۆ ئەوەی کەوا زیاتر رووبکەینەوە، رووبکردنەوەمان هەیە دەربارەی پێشکەش کردنی ئەم بودجەیە، دواییش ئەو پرسیارانەی کە جەنابت وتت ئەوە لە زمنی راپۆرتەکە ئەگەر نەهاتبێت، وەڵامی ئەدەینەوە، سوپاسیشتان ئەکەم بۆ ئەوەی کەوا ئەو مەجالەتان داین بۆ ئێمە وەکو وەزیری دارایی و وەکیلی وەزیری دارایی بتوانین بەشداری موناقەشاتەکان بکەن، بە پێویستمان زانی بە بەڕێزتان رابگەینین کە بودجەی ساڵی دارایی حکومەتی هەرێم ئامادەکراو و دەیخەینە بەردەست بەڕێزتان بە مەبەستی پەسندکردنی، هەر لەو بارەیەوە بە پێویستمان زانی تیشکێك بخەینە سەر باری دارایی و بودجە لە هەرێمی کوردستان، ئاشکرایە ئەمسال ساڵێکی ئاسایی نیە لە جیهان و عیراق، لە کوردستانیشەوە بەهۆی ئەو تەنگژە داراییەی جیهانی گرتووتەوە و بوەتە هۆی شکستێکی ئابووری و دارایی و مەترسیدار لە هەموو بواریکدا، لە عیراقیشدا گرنگترین ئاسەواری ئەم تەنگژەیە دابەزینی نرخی نەوت بوو لە بازاڕەکانی جیهان بە ڕاددەیەك کە نرخی بەرمیلێکی بەنزینی دابەزاند لە پتر لە 140 دۆلارەوە بۆ 32 دۆلار، بە نیسبەت نەوتی عێراقەوە، ئەم دابەزینە لە کاتێکدایە کە رێژەی داهاتی نەوت لە عێراقدا پتر لە 93٪، هەر بەو هۆیەوە وەزارەتی دارایی عێراق چەند جارێك لە بودجەی ئەم ساڵدا گۆڕانکاری کرد، لە سەرەتادا کۆی بودجە 95 ترلیۆن دینار بوو، لە کاتی پەسندکردندا لە پەرلەمانی عێراق گەیشتە 69.1ترلیۆن دینار، لە کاتێکدا ئەم بڕە خەملێنراوەش ئەتوانین بڵێین جێگای متمانە نیە، چونکە داهاتی بودجەی نەوت بەرمیلی دانراوە بە 50 دۆلار بۆ بەرمیلێك، و هەناردەی نەوتیش بە دوو ملیۆن بەرمیل رۆژانە، شایەنی باسە، بەو خەملاندنە پەسندکراوە، بودجەی عێراق ئێستا کورتی هێناوە بە بڕی 18.7ترلیۆن دینار، وە چاوەڕوان دەکرێ ئەگەر نرخی نەوت و هەناردە کردن بەم شێوازە بێت، بڕی کورت هێنانەکە لەوە زیاتر دەبێ، بەڕێزان، کاتێك وەزارەتی دارایی عێراق بە نووسراوی ژمارە 17698 لە 2008/5/28 داوای پێشکەش کردنی لیستی خەملێنراوی بودجەی داهاتی ساڵی 2009ی لێ کردین، ئێمەش بە نووسراوی ژمارە 12695لە 2008/6/8دا بەم شێوازەی خوارەوە پێشکەشمان کرد:

13.7.000.000.000 بڕی خەملاندنی بودجەی ئاسایی.

4.5000.000.000 بودجەی سەرمایەداری.

345000000000 دینار خەملاندنی داهاتی هەرێم.

ئەو کە ئێمە پێشکەشمان کردبوو.

وداوای پەسندکردنی میلاکی فەرمانبەرانمان کرد، کە 644452 **پلە بوو، شایەنی باسە ئێمە وەکو حکومەتی هەرێم، هیچ بەشداریەکمان نەبووە تا ئێستا لە دانانی بودجەی عێراق، دوای تەواو کردنی و ناردنی بۆ لێژنەی ئابووری لە حکومەتی فیدرالْ، ئەو کاتە بانگ دەکرێن بۆ ئاگادارکردنمان لە پشتی هەرێم و گفتوگۆکردن لەو بارەیەوە، ئەگەر سەرنج و تێبینیمان هەبێ لەسەری، ئەو ئیجرائاتانەش لەسەر وەزارەتمان پێویست بوو، ئێمە پێی هەڵساوین، بۆ نموونە بە نووسراوی ژمارە**22043 **لە** 2008/9/24**دا، داوامان لە وەزارەتەکانی حکومەتی هەرێم کرد، کە لیستەکانی خەملاندنی بودجەمان بۆ بنێرن، جارێکی تریش بە نووسراومان ژمارە** 23841 **لە** 2008/10/27**دا جەختمان کردەوە لە وەزارەتەکان، بەڵام بەداخەوە زۆر بە سستی بە دەنگ داواکاییەکەمانەوە هاتن، دواتر دوو لێژنەمان دانا یەکیکیان بۆ بودجەی ئاسایی و یەکێکیان بۆ بودجەی سەرمایەداری، بەهاوکاری لەگەڵ وەزارەتی پلاندانان، بەرواری گفتوگۆمان دەستنیشان کرد، لەگەڵ وەزارەتەکان لە** 2008/12/1**، تا** 12/31**، گەیشتنە ژمارەیەکی سەرەتایی و دواتر چەند جارێك دەستکاریمان کرد بۆ ئەوەی بگونجێت لەگەڵ بودجەی عیراقی فیدرالْدا، لە کۆتاییدا گەیشتینە پوختەی ئەو ژمارانەی خوارەوە کە لە لیستەکانی هاوپێچی ئەم راپۆرتەیە:**

یەکەم: لیستی خەملاندنی داهاتی حکومەتی هەرێم بۆ ساڵی 2009

بابەتەکان:

خەملێندراوی عێراق

ئەوەی ئەوان تەخمینیان کردووە	**ئەوەی ئێمە تەخمینمان کردووە**
باجەکان:436,503.000.000	660,129. 000.000
سوودی کۆمەڵایەتی:4418.000.000	**هیچمان دانەناوە**
بەخشینی داهاتی تر:271,353.000.000	215,000.000.000
فرۆشتنی مەوجوداتی جێگر:1325**داناوە**	**هیچمان دانەناوە**

واتە کۆی داهاتەکان، ئەوەی کە عێراق تەخمینی کردووە، بە 723599 **تەخمینیان کردووە، ئەوەی ئێمە تەخمینمان کردووە، بە** 375129،

دووەم:لیستی خەملاندنی حکومەتی هەرێم بۆ ساڵی 2009ی دارایی

تەبیعی ئەمە دابین کراوی ساڵی 2009 **و دابین کراوی ساڵی** 2008 **لە ئەوەی کە ئێمە ئێستاکە دامانناوە، مووچەی فەرمانبەران،**2008، 3905951,000.000 **، دابین کردنی عێراق ساڵی** 2009، **ئەوەی کە ئەو داینناوە،** 3390587، **هەرێم** 3,975,056، **رێژەی جۆرەکانی خەرجی، ئەوە ئەکاتە** 44,9٪ **، شمەك و خزمەت و چاککردن،** 869523**لە** 2008، 14982 **لە** 2009، **ئەوە هی عێراقە، ئێمەش ترلیۆنێك و**

273657 داناوە، ئەکاتە 14,3٪، باربوو (اعانات)، دابین کراوی سالّی 2008 57 بـووە، 2009ی عێـراق، 320 بـووە، ئـەوەی ئێمـە دامانـاوە 80، لـە 9٪ دەکـات، بەخشینی مینـەح، 2008، 187 بـووە لـە 2009 عێراق 317774بووە، ئێمە 156 داناوە، سـوودی کۆمەڵایەتیـەکان، لـە 2008، 19030 بـووە لـە عێـراق 168400 دانـاوە، ئێمـە 134.50 ئێسـتا رەوانـەی پەرلـەمان کـردووە، خەرجییـەکانی تـر، لـە 2008، 680بـووە، عێـراق 465، ئێمـە 671 بـووە، ئەمـەش لـە 7,6٪، مـەوجوداتی نـادارایی، 353 لـە 2008، 491،24 لـە 2009، ئێمـە 263 نـاردووە 3٪، کۆی خـەرجی بودجـەی ئاسـایی، 6154092 لـە 2008، عێراق لە 2009 کە دایناوە، 6553925، سالّی 2009 ئێمە کە دامانـاوە 6553925، واتـە لـە رەقـەمی نیهایەتەکـەدا ئێمـە یـەك دەگرینـەوە، بودجـەی سـەرمایەداری، 3387979 لـە سـالّی 2008، عێـراق لـە 2009، 2303238، ئێمەش هەمان رەقـەمین، 26٪، کۆی بودجەکـە ئەکاتـە سـالّی 2008، 9541371، سالّی 2009ئێستا 8857263، ئەوەی ئێمەش لە میزانیەکەدا رەوانمان کردووە، هەمان رەقەمە، بەڵام ئەم رەقەمـە ئـەو رەقەمەیـە کـە لـە پەرلـەمان موصادەقەی لەسـەر کـرا، لـە پەرلـەمانی عێراقـی کـە رۆیـی بـۆ سەرۆکایەتی کۆمار، گەڕایەوە جارێکی تر، بودجەکە کەم کرایەوە، لە ئاخیردا لە خالّێکدا دێنە سەر ئەوەی، تێبینی: شایەنی باسە، ئەو بڕە پارەیەی کە دابین ئەکرێ بۆ هەرێمی کوردستان، تـا ئێستا بـە وردی دیـاری نەکراوە، بۆیە ئەگەر ئەو تەرخان کراوە کەمتر بوو لەو بڕەی کە لە عێراقەوە دابـین ئـەکرێ، ئـەوان ناچـار ئەبین بە کورت هێنانی بودجـە ئـەژماری بکـەین، لـە کاتێکدا ئەمسالّ کـورت هێنـان ناکرێـت بـە بودجـەی تەواوکـەر لەبـەر ئـەو بارودۆخـە دارایـیـەی کـە ئاماژەمـان پێکـرد لەسـەرەوە، بـەڵکو پێچـەوانەی چـاوەڕوان ئەکرێت، ئەویش کەم کردنەوەی بودجەیە، بە پێویستمان زانی ئەم لیستەش رێـژەی سـەدی خەرجییـەکان لەسەر بنەمای کۆی بودجە دەستنیشان بکەین:

بابەت:دابین کراوی سالّی 2009، رێژەی سەدی

خەرجییەکان:

مووچەی فەرمانبەران 3975 ، 60,6٪

شمەك و خزمەت و چاککردن 1274، 19.5٪

باربۆ 80، 1,2٪

بەخشین 156، 2,3٪

سووده کۆمەڵایەتییەکان 134، 2,1٪

خەرجییەکانی تر، 672، 10,2٪

مەوجوداتی نادارایی: 263، 4,1٪

6554 ، 100٪ دەکات

تێبینیەکان: لەو لیستانەی سەرەوە بەدی دەکرێ کە رێـژەی مووچـەی فەرمانبـەران، بـە نیسـبەت بودجـەی ئاسایی لە 60,6٪ ، ئەوەش بە دی ئـەکرێ کـە رێـژەی بودجـەی سـەرمایەداری بـە نیسـبەت کـۆی بودجـەی

هەرێم 26٪ دەکات، شایەنی باسە، لەناو ئەو رێژەیەدا، بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکانیشی تێدایە، دابەش کردنی بڕی دابین کراو بۆ پەرەپێدانی پارێزگاکان بەو شێوەی خوارەوەیە:

ناوی پارێزگا	سالّی 2009	سالّی 2008	رێژەی دابەزینەکەش
هەولێر	117ملیار	360ملیار	٪ 67,5
سلێمانی	130ملیار	400ملیار	٪67,5
دهۆك	75ملیار	230ملیار	٪67,4

کۆی گشتی ئەمسالّ ئەوەی کە دابین کراوە بۆیان لەناو بودجەی ئێمە وەکو هەرێمی کوردستان، 322 ملیارە، کەچی پارەکە 990 ملیار بوو، لیستی پرۆژەکانی بودجەی سەرمایەداری بەهاوکاری لەگەلّ وەزارەتی پلاندانداندا دانراوە، داهاتی فیدرالّی حکومەتی هەرێم ئەگەڕێتەوە بۆ حکومەتی فیدرالّ، راستەوخۆ لە بودجەی سالّانەی هەرێم بە یەك وەجبەی ئەیبڕن، تەبیعی ئێستا بۆ مەعلوماتتان ئەم سالّ، ئەوەی تا سالّی 2008 هەموویان بە یەك گۆژمەمان بریوە و تەفاصیلیشمان پێیە کە چۆن بڕاوە،

6-خەرجییەکانی وەزارەتی پێشمەرگە بۆ سالّەکانی 2007 و 2008 کە بڕیار بوو حکومەتی عێراق بیداتەوە، تا ئێستا هیچ بڕێکی نەگەڕێندراوەتەوە بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان، شایەنی باسە، لە پرۆژەی یاسای بودجەی سالّی 2009، هەمان دەستەواژە هاتووە کە خەرجکردنی مووچە و چەکدارکردنی نەسریەی پاسەوانی هەرێم لە رێککەوتنێك لە نێوان سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیرانی عێراق و سەرۆکی حکومەتی هەرێمی کوردستان دانـدرا خـەرج ئـەکرێت، بـەلّام تـا ئێستا ئێمە هیچمان وەرنـەگرتووە، راپۆرتەکەی ئێستام لەسەر ئێستای بودجەکەیە کە هاتووە لە دوای ئەوەی کە لە وەقائیعی عێراق نەشر کراوە کەم بوویتەوە، بەلّام پاش گەڕاندنەوەی میزانیە جارێکی تر و ناردنەوەی دووبارە بۆ سەرۆکایەتی کۆمـاری عێـراق، دەرکـەوت بودجـەی کوردسـتان لـە 8857263 کـراوە 8283172، واتـە 574,091.000.000 کەم کراوەتەوە، لەبەر دەستکاری نەفەقاتی سیادی و حاکمە، بودجە گشتییەکەی عێـراق هـەر وەکـو خـۆی ماوەتـەوە، کـە 69165523 ، دیـارە ئـەم کـورت هێنانـە کـە بریتیـە لـە 574,091,000.000 لە بودجەی تەشغیلی کەم کراوەتەوە، بودجەی وەبەهـەمهێنان هـەر وەکو خـۆی ماوەتەوە کە بریتیە لە 23303338، بەم شێوەی لێهاتووە، بودجـەی تەشغیلی 6553995 بـووە، ئەگـەر 5979132 ئێستای لێ دەربکەین، ئەوە 574,091 دەمێنێتەوە، لەناو بودجەی وەبەهەمهێنان کە بریتیە لە 23303338، مەبلەغی 322 ملیار دیناری بودجەکەی(تنمیە الاقالیم) کە بەو شێوەیە، 117 ملیار بۆ هـەولێر و 130 بـۆ سـلێمانی و 75 بـۆ دهـۆك، ئەوەشیان لـێ دەرکـەوتووە، بۆیـە مەبلـەغی جیـاوازی ئـەم بودجەیە کـە پێشکەش کـراوە لەگـەلّ ئـەوەی کـە دانـراوە، ئیعتیبـار ئـەکرێت بـە عجز، سـوپاس، ئـەوە بـە نیسبەتی راپۆرتەکەمان بوون ئەو تێبینیانـەی کـە کردوومانـە، تـەبیعی بـرادەرانیش ئەگـەر مولاحـەزاتیان تەسجیل کردبێ، ئێمە جوابی ئەوانە هەندێکیان بدەینەوە، من حەز دەکـەم ئـەوەی بـە جـەنابتان بلّـێم کـە ئێمە وەکو وەزارەتی مالیە ئەوەی داوامان لێ کراوە، شەش مـانگی یەکـەممان نـاردووە، راسـتە دوا کـەوتووە،

بەڵام ناردمان، شەش مانگی دووەمیشمان نارد، داواکارییەکەی ئێوە و ئەمرەکەی ئێوەی بەڕێز بەو نەوعەیە کە شەش مانگ جارێك بینێرین، بەڵام ئەگەر ئەوەمان نارد و شەش مانگ بە شەش مانگ هەر 12 مانگمان ناردووە، ئەگەر هەندێ بە تەئخیر هاتیە دوای ئامادەکردنی راپۆرتەکە ئەوە ناتوانین هی دووەم بە تایبەتی، ئەوەش حیساباتێکی قانونیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابت ئەگەر تۆزێك راوەستی لەبەر ئەوەی کارەبایەکە گۆڕا،

بەڵێ ڕاستە، خۆی لە یاسای ڕۆژنامەگەری دا خاڵێکی گرنگە، گوێیان لێیە تەبعەن هەموویان، ئەوە خۆیان و ویژدانیان، مەسئولیەتە ڕۆژنامەگەری و کامیرە بەدەستەوە گرتن، مەسئولیەتە هەرئەوە نیە رسم گرتن و هین و ئەوە بکەن، بۆخۆیان مەسئولن، ئێمە هیچ دەسەلاتێکمان لەسەریان نیە، بەڵام ئەوە مەسئولیەتێکی خۆیانە، دەتوانین پێیان بڵێین مەیێنە ژوورەوە، بەڵام حەزناکەین بگاتە ئەوە، ڕێز لە پەرلەمان بگرن، ڕێز لە ئەندامانی پەرلەمان بگرن، هەستی خۆیان بەکار بهێنن، لەو مەسئولیەتە تێبگەن، دەگەڕێینەوە سەر بابەتەکانمان، ئەو شتەی باسمان کرد، حەزدەکەم ڕوونی بکەنەوە، زۆر ئەندام پەرلەمان ڕەنگە شارەزاییان نەبێت، وە بەخۆشمانەوەش، فەرقی بەینی حیساباتی خیتامی و ئەو بڕیارەی ئێمە کە داوامان کردووە، ئاخر گوێتان لێی نابێت دوایی عەینی پرسیار دەکەنەوە، لەجیاتی ئێوە پرسیار دەکەم، دواتر عەینی پرسیار نەکەنەوە بڵێم ئەوە قسەی لەسەر کرا، ئێمە بڕیارێکمان هەیە دەڵێت، داهاتوو مەسروفاتی شەش مانگی هی حکومەت بنێرن، بۆمەتان ناردووە، درەنگ گەیشتووە، میزانیەکەتان نارد دواتر، تەقریبەی دوو هەفتە، دە ڕۆژ دەبێت ناردووتانە، لە 1/1 ەوە تا 2008/12/31، ئەم حیساباتی خیتامی تۆزێك فەرقی هەیە، لەگەڵ ئەو ڕاپۆرتەی هی شەش مانگ و شەش مانگتان ناردووە، تۆزێك بۆمان باس بکەن، وە وەلاّمی ئەو پرسیارانە بدەنەوە کە دێنە پێشتان کە عەرزم کردن، کە هەندێکتان جواب دایەوە، هەندێکی تریش ئەگەر جواب بدەیتەوە، بەتایبەتی لەسەر هۆی یەك نەگرتنی وەزارەتی دارایی و ئابووری، ئێوە هینێکتان تەقدیم کردووە، نەفەقاتی مەشاریعی ئیستیسماری ساڵی 2009، دیارە ئەو ئیستیمارەتان وا بڕکردووە، پێش ئەوەی بڕیاری یەکگرتنەوەی وەزارەتەکانی ناوخۆو پێشمەرگە بدرێت، دەبوایە ئەوە لە ڕاپۆرتەکەتان وانەبێت، چونکە من دەزانم لە ناوەڕۆکی میزانیەکەتان تەوحید کراوە، بەڵام لێرەدا بەو شێوەیە هاتووە، یەکێك ببینێت دەڵێت وەزارەتی پێشمەرگە دوو وەزارەتەو، وەزارەتی ناوخۆ دوو وەزارەتە، جگە لە وەزارەتی دارایی، ئەوەمان بۆ ڕوون بکەنەوە، فەرموون.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/وەزیری دارایی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت شەش مانگەکانەوە، ئێمە ناردوومانە، عادەتەن حیساباتی خیتامی و ئەوەی ئەخیر ئەکرێت بە حیساباتێکی خیتامی ئەوەڵ، حیساباتی خیتامی کە هەمووی تەواو دەبێت، دائیمەن لەدوای ئەوەی مانگی شەش تەواو دەبێت، ئێستاش بۆ مەعلوماتی بەڕێزتان ڕەنگە تا ئێستا 2007-2008 چەندەها ولاّت تا

ئێستاکەش تەواو نەبووە، ئێمە ئەوەی کە داوا کراوە لێمان ناردوومانە، میزانیەی تەواو کەر کە باس دەکرێت، ئەوەمانیش لە وەختی خۆیدا ناردووەو هەموو نوسراوەکانم لەلایەو ئێمە ناردوومانە بۆ پەرلەمان، بە نیسبەتی یەکنەگرتنەوەی هەردوو وەزارەتی دارایی و ناوخۆ، بەڕاستی ئێمە ئێستاکە خەتوەیەکی زۆر زۆر باشیان هاویشتوە، ئەویش ئەوەیە ئێستاکە دوو وەزارەتەکە یەك وەزیر دەیبات بەڕێوە، ئەو تەعلیماتانەی دەردەچێت، لیژنەیەکە، لیژنەکە دیراسات و ئەو لیژنەیە وەکیل وەزیرەکانیش مسادەقەی دەکەن، ئەوجا دێت تەعلیماتێکی پێ دەردەچێت، ئەو تەعلیماتە هەمان ئەو تەعلیماتەیە لە هەموو لایەك ئێستاکە ئیشی پێ دەکرێت، بەنیسبەتی گومرگ و تەعریفەی گومرگیەوە، ئێستا لەسەرتاسەری کوردستان بە یەك تەعریفەی گومرگی ئیش دەکەین، قانونی تەقاعدی عام بەنیسبەتی کوردستانەوە هەمووی یەك قانونە لەهەموو کوردستان، بەنیسبەتی مووچەوە ئەوەیە بڕیاری پەرلەمانمان تەتبیق کردووە، یەك مووچەیەو یەك مخەسەساتە لە هەموو شوێنێك، ئەوجار دەمێنێتەوە با باسی ئەوە بکەم، حەزدەکەم بەڕێزتان ئاگادارین، یەك خیتابی هەیە بە نیسبەتی حکومەتی عیراقیەوە، ئێمە ئێستاکە وەکو وەزارەتی هەرێم بۆ کاروباری دارایی بە هیچ شێوەیەك نەموفاتەحەی بەغدا دەکەینەوە ئەوە دوو ساڵ، سێ ساڵیشە، نە پارە وەردەگرێن، پارە هەموو لە وەزارەتی دارایی لێرە وەردەگیرێت، پارە بۆ هەموو دائیرەیەکیش دەڕوات، ئەو دائیرانەی کە پێویستیان پێیەتی، میزانی مراجەعە، یەك میزانی مراجەعە هەیە، ئەو میزانی مراجەعەیە مانگانە دەچێتە بەغدا، ئەگەر نەچێتە بەغدا ئەو میزانی مراجەعەیە بەهیچ شێوەیەك پارە نادرێتە ئێمە بەڕاستی، یەعنی وەرگرتن و ناردنی مخاتەبات، هەرهەمووی وەزارەتی دارایی دەیکات، ئێستا بۆ مەعلوماتی بەڕێزیشتان ئەوەی کە باسم کرد، میزانی مراجەعەکە هەمووی رەقابەی مالی عیراق تەدقیقی کردووە، رەئیان لەسەری داوە، تەدقیق دەکرێت هەموو جارێ، ئەگەر ئەو میزانی مراجەعەیە نەڕوات، پارەمان پێ نادەن، ئێمە موشکیلەکەمان ئەوەیە پارەمان ئێستا بۆ نانێرن، باسی ئەوەشمان کردووە، بەڵام کە باس لەوە هاتووە زیاتر هەماهەنگیمان دەبێت، زیاتر بتوانین ئەو کێشانە چارەسەر بکەین، ئەویش ئەوەیە ئێمە ڕۆیشتنی وفودمان بەردەوامە، ئاخیر وەفدمانیش ڕۆیشتووە لەوێ کە کاك رشید و کاك دلشادیشی تیابووە، جەنابی کاك د.بەرهەم لەوێ بووە، لەلای ئێمەشەوە کاك د.محمد ئیحسانیش ڕۆیشتووە، دیارە لە نەتیجەی قسە کردنەکان، گەیشتونەتە ئەنجامێکی باش، وە فیعلەن دەرکەوت هەق هەقی ئێمەیە، کە ئەوانەمان بۆ ناردووە، بڕیار ئەویە کەلەمەو دوا پارەشمان بۆ بێت، ڕەنگە ئەوە لە هەندێك ئیش و کار دوای خستبێتین، میسالتان بۆ دێنمەوە، هەتاوەکو ئێستاکە ڕەنگە تەسەوڕ نەکەن لە 1/1 هەتاوەکو ئەمڕۆکە یەك دیناری مەشاریعمان بۆ نەهاتووە، هی وەبەر هێنان، من ئەوانەی کە ئێستا لەبەر دەستمایە، من ئەوانە وەلاّم دەدەمەوە، ئەو دوایەش ئەگەر لێم ببورن برادەران زیاتر لە ناو مەوزوعەکەدان، ئەوانیش با وەلاّمی پرسیارەکانی تر بدەنەوە، دیارە باسی حیزبەکان کرا، ئێمە وەختی خۆی ئەم حیزبانە بەبۆنەی دوو ئیدارەییەوە کە سلێمانیش وەریان دەگرت، لە هەولێریش وەریان دەگرت، وە ڕەنگە بەهەندێ هینی جیاواز، لەوێ مەسەلەن پارەی پێشمەرگە وەردەگیراو هی خواردن وەردەگیراو

ئەمانە، ئەمانە هەر هەمووی هی سلێمانی و هی هەولێر تەوحید کرا، بڕیاری ئەنجومەنی وەزیرانی پێ دەرچوو، زیادیش کرا هەندێکیان، ئەتوانم بڵێم زۆر بەی زۆریان، دیارە لەدوای ئەوەی یاسایەك دەربچێت، بۆ ئەوەی کە تەحدید بکرێت کە چۆن سەرف دەکرێت، ئەنجومەنی وەزیران بە پێی ئەوەی ئینشا ئەڵڵا دەڕوات ئەویش تا ئێستاکە ئەنجومەنی وەزیران ئەو یاسایەی نەناردووە، یان ئەو یاسایە دواکەوتووە، علی کولین دیارە دەیەوێت، بەڵام حیزب ئێستا لە ئەنجومەنی وەزیران کە تەقدیر دەکرێت، بە پێی قەوارەو بە پێی حەجم و بە پێی تەسفیەو بە پێی ژمارەو ئەوانە، دیارە پارە وەردەگرن بە گشتی، بە نیسبەتی یەك ملاحەزەیەکم هەبوو، بۆ کاکە جوتیار دەڵێت بۆ مۆزەفین مکافەئات بکرێت بە یەك ملیۆن، من بەس تەو زیحێکم هەیە، سێ ملیۆن بۆ سالێك بۆ مۆزەفێك سێ ملیۆن، یەعنی بکرێت بەیەك ملیۆن بۆ سالێك هەر مۆزەفێك ئێمە لە ئەنجومەنی وەزیران پێمان باش بوو هەتا شەرت نیە سێ ملیۆنەکە وەربگرێت، بەڵام حەدی ئەعلا سێ ملیۆن بێت، ئێستا بەم حیسابە بێت ئەگەر بۆ سالێك بێت، وا تێگەیشتبێتین هەموو لایەك ئەوە باشە، ئەوە مەوزوعەکە دەگەڕێتەوە بۆ ئێوە، بەس بۆ سالێکە، نەوەك بۆ یەك وەجبە، من ئەم دوایەش داوا لە هەردوو بەڕێزان کاك دڵشاد و کاك رشید دەکەم کە وەڵامی ئەو پرسیارەکانی ترتان ئەگەر هەبێت لەسەر، با ئەمانە وەڵام بدەنەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ ئەم ڕوون کردنەوەیە، بەڵام من تەبعەن ئەو قسانە دەکەم لەبەر ڕۆشنایی تێبینی ئەندامانی پەرلەمانەوە ئەو ڕاپۆرتانەی کە بۆمان هاتووە، ئەو پرسیارەتان ئاراستە دەکەم بۆ ئەوەی زۆر پرسیار تیکرار نەبێتەوە لەلایەن ئەندامانی پەرلەمان، کۆم کردۆتەوە لەلای خۆم ئەو پرسیارانەی کە لەلایەن ئەندامانی پەرلەمانەوە دێت، ڕاستەوخۆ ئاراستەتان دەکەین، وەکو باسمان کرد شەفافیەت، هەموو جۆرە شەفافیەتێك لە مەسەلەی بودجەدا پێویستە لە لایەن پەرلەمانەوە، لەلایەن وەزارەتەوە پێویستە، لە لایەن حکومەتەوە، دەبێت هەنگاوی باش بنێین بۆ ئەوەی دڵنیایی خەڵك بکەینەوە، ئەوانەی کە ڕەخنەشمان لێ دەگرن، کە ئێمە بەرەو ئەوە دەڕۆین هەموشتێك زانیاری لەبەر دەستی خەڵك دابێت، دووسێ پرسیار کە دەمەوێت جواب بدەنەوە کە لەلایەن ئەندامانی پەرلەمانەوە بۆم هاتووە، یەکێکیشیان کە باسمان کرد بودجەی حکومەت، زۆر باس لەوە دەکەن کە پارتی و یەکیەتی هەریەکە 30 ملیۆن دۆلار دەبەن لە بودجەی حکومەت، دەمەوێت ئەوەی وەڵامم بدەنەوە، دووەم پرسیاریش ئەوەیە کە 35 ملیۆن، هەریەکە 35 ملیۆن دۆلار دەبەن، قۆرخی میزا نیەیان کردووە، ئەندامێکی پەرلەمان نازانم لە کوێ مەعلوماتی هێناوە، دەڵێت 75٪ بودجە دەچێت بۆ پارتی و یەکیەتی، حەزدەکەم ئەوەش ڕوون بکەنەوە، جوابی ئەو ئەندام پەرلەمانەش بدەنەوە کە نەهاتووە ئەمڕۆ، پرسیارێکی تریش هەیە، دەڵێن داهاتی هەرێم هەیە، جگە لە 17٪ ، تکایە گوێ بگرن، بۆ ئەوەی ئەو پرسیارەش کە دەکەم تکام وایە ئەو ئەندام پەرلەمانەی کە دەیانەوێت ئەو پرسیارانە بکەن، نەیکەن، بۆ ئەوەی کاتمان لە دەست نەچێت، داهاتی حکومەتی هەرێم جگە لە 17٪ ، حەزدەکەم وردەکاریەکەی ڕوون بکەنەوە، کە 17٪یەکە بەچەند دەگاتە

لای خۆتان، دووەم داهاتی تر هەیە لەلای خۆتان، باسی نەوت دەکەن، داهاتی نەوت بۆمان ڕوون بکەنەوە کە داهاتی نەوت چیە؟ داهاتی زەریبەی دەخل، زەریبەی عەقار، گومرگ، چۆن تەعاملی لەگەڵ دەکرێت، داهاتەکانی تر، ئایا حکومەتی عیراق پرسیارێك لێرەدا، ئەو داهاتانە دەچێتە سەر میزانیەی عیراقی یاخود لە 17٪ یەکە لێتان دەبڕنەوە، یان ئێوە تۆماری دەکەن وەکو داهاتێك بۆ حکومەتی هەرێم، یان لە میزانیە دەرناچێت، یان قۆرخ دەکرێت؟ وەکو هەندێك لە ئەندامانی پەرلەمان دەڵێن، ئەوانە ئەو پارانە هین ناکات، ئەو پرسیارانە گرنگن بۆ ئەوەی کات لە ئێوەو لە ئەندامانی پەرلەمان نەکوژین و وەلأممان بدەنەوەو سوپاستان دەکەم، فەرموو.

بەڕێز بایز تالەبانی/وەزیری ئابووری و دارایی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە پێویست دەکات من ئەم وەلأمانە بدەمەوە، چونکە عامە، بەنیسبەتی حیزبەکان کە گوایە 35 ملیۆن دۆلار دەبەن هەریەکەی، من لە جەریدەکان و لە سەر تەلەفزیۆن و لە هەموو شوێنێك ئەوەم باس کردووە و وەلأم داوەتەوە، کە ئەوە ڕاست نیە، ئەوەی کە ئەو بەڕێزەی کە دەفەرموێ کە 75٪ ە، ئەگەر بەلگەیەکی هەیە با پێشانی بدات، ئەوەشی کە دەڵێت 35 ، ئەگەر بەلگەیەکی هەیە با پێشانی بدات، ئەوەی زۆر خوارى ئەوەش دەڵێت هەر بەلگەیەکی هەیە، من ئەوە زۆر بە هینەوە دەڵێم ئەوە وانیە، زۆر مزاعفیش حیساب کراوە، زیاتریش، ئەتوانن ئەو لە دواییدا خۆتان لەسەر ئەوە قسە بکەن، بە نیسبەتی نەوتەوە، ئەوەی کە مەعلوم بێت لەلای ئێمە، وەکو وەزارەتی دارایی هیچ داهاتێکی نەوت لە وەزارەتی مالیە موسەجەل نیە، چونکە ئەوەی مەعلوم بێت لەلای ئێمە، لە 6/1ەوە نەوت دەڕوات، هەموو داهاتێکیش، هەر هەموو داهاتێکیش لە هەرێمدابێت، لە ابراهیم خەلیل و باشماغ و حاجی ئۆمەران و هەتا بەسیت ترین داهات لە رسومات هەرهەمووی بە پێی وسولاتی قەبز تەسجیل دەکرێت، دەچێتە سجلاتەوە، ئەوەی دەچێتە سجلاتەوە قابیلە بۆ تەدقیق، ئێستاکە ڕەقابەی مالی تەدقیقی ئەو داهاتانەی کردووە، مەکتەبێکی تایبەتی پێشی ئێستا هاتن تەدقیقی ئەوەیان کرد، ئەو هەموو ئیشەکانی ئێمە ئەو مەکتەبە هی ئێرەش نەبوو، بەکرێ گیراوی عیراقیشە، مەکتەبێکی ئەجنەبی هاتن تەدقیقیان کرد، شەش مانگ، شەش مانگ تەدقیقی دەکەن، ئێستاش دیوانی چاودێری دارایی، بە تەنسیق لەگەڵ دیوانی چاودێری ئێرە داوای ئەوە دەکەن کە ئەوانە تەدقیق بکرێت، واتە ئەو داهاتانەش کە ئێمە هەمانبووە لە کوردستان، ئەو داهاتانە هەمووی حیساب کراوە، کە لەمیزانی مراجەعەکانا دەرکەوتووە، ئەوان لەوێ یەکسەر بڕیویانە، لە تەخسیساتی ئێمە، مەقاسەیان پێ کردووە، تاوەکو ئێستاکە ئەوەی 2004 تا 2008 (625356604) ملیۆن دیناریان لێمان بڕیوە، هێشتاکە تەبیعی 2009 ئەوە بەردەوام دەبێت، ئەوە بەنیسبەتی ئەوەشەوە، بە نیسبەتی نازانم تەسجیل کردن، عەلا کولین ئەوانەی کە جەنابت پرسیارت کرد ئەوانە وەلأمەکانمانە، ئەگەر پرسیاری تریش هەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ کاك دڵشاد و کاك رشید وردەکاری هینە، دەتوانن بە میزانیەی پارتی و یەکیەتی کە وەکو حیزبەکانی تر پارە وەردەگرن بودجەیان یەعنی، ئایا ڕەقەمێکتان لا هەیە تەفسیلاتێك بدەنە ئەندامانی پەرلەمان، فەرموو.

بەڕێز رشید طاهر/بریکاری وەزارەتی دارایی وئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هیچ تەوزیحێکی ئیزافەمان نیە کە ئەوەی جەنابی وەزیر باسی کرد، بە نیسبەتی پارتی و یەکێتی، لە هیچ حیزبێك، لە هیچ بودجەیەکی عالەم دانیە، کە بودجە تەقدیمی پەرلەمانی کوردستان بکرێت، ناوی حیزب و سەندیکاو کۆمەڵە تێدابێت، تەبعەن ئەو مەبلەغانەش لە فەسڵ و ماددەکان هاتووە، لە مینەح و تەحویلاتی ئوخرەو هی سەندیکاکانیش لە فەسڵی مینەح هاتووە، ئەوە لەوێ دەریش کراوە، بەڵام ئەو ڕەقەمانە کە دەڵێن ئەوەندەیە، وەکو جەنابی وەزیر باسی کردووە، با ئاشکرای بکەم کە چەندە، نەك زۆعف، سولسی ئەو مەبلەغەش ئەمن زیاتر تەئکید دەکەمەوە، هی حیزبەکانیش تەبعەن تەئیید لە لایەن سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران هی هەموو حیزبەکان تەحدید کراوە، وە بەتەئیید سەرف دەکرێت، بە نیسبەتی داهات، داهات باسی کرد، لیژنەی دارایی باسی داهاتی کرد ساڵی 2009 داهاتی ساڵی پێشتر دەخرا سەر بودجە، نەخێر داهاتی ساڵی پێشتریش دەچووە بەغدا، هیچ ساڵێك داهاتی حکومەتی کوردستان نەبووە، ئەو داهاتی خاسەتەن زەرائیب و رسومات و گەمارگ، کە داوای کردووە ڕاپۆرتێك پێشکەش بکەین کە شێخ ئاشکرای کرد 625 ملیار دینارە، ڕاپۆرتەکە لامە کە تەفاسیلی تیایە زەرائب چەندە، گەمارگ چەندە، رسومات چەندە، سالّ بە سالّ کە دایتمانە بەغدا، ئەگەر پێویستیان پێی بێت ئێستا پێشکەشیان دەکەم، بە نیسبەتی وەزارتی پێشمەرگەو پارەی ئێمە لە بەغدا، وەزارەتی پێشمەرگە بە خۆتان دەزانن ئەوە سێ ساڵە لە ساڵی 2007 و 2008و 2009 نەفەقاتی پێشمەرگە لە زمنی وەزارەتی دیفاعی عیراقە، کەلە زمنی دیفاعی عیراقیش و لە زمنی نەفەقاتی سیادیە کە تا ئێستا هیچ پارەیەك بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان ڕەوانەیان نەکردووە، ئێمە مەجبور دەبین لە بودجەی خۆمان کە میزانیە تەقدیم پەرلەمانمان کردووە، بودجەی وەزارەتی پێشمەرگە لە ناو بودجەدانیە، ئێمە لە وەزارەتی دارایی بە واستەی سلف سەرف دەکەین، تا ئێستاش ئەوە شتێکی معەلەق ماوە، لەبەر ئەوە وەزعی دارایی لە هەرێمی کوردستان خراپە سەبەبەکەی وەزارەتی پێشمەرگەیە ئەو مشکیلە حەل نەبووە، ئێمە داوا لە پەرلەمانی کوردستان دەکەین، یارمەتی حکومەت بدەن کە ئەو مشکیلە لە بەغدا ساف بێت، جگە لەوە هەندێك نەفەقاتی تریش هەیە، نەفەقاتی سەفەرو جنسیە، ساڵی 2008دیسان دائیرەی سەفەرو جنسیە خستیە سەر نەفەقاتی سیادی ساڵی 2008 و 2009 وا تەواو دەبێت، هەتا مووچەی نەفەتاتی سەفەرو جنسیە سەرف ناکەن، پارەکەشی لای بەغدایە، نووسراوەکانمان محاوەلەکانمان لەگەڵ وەزارەتی داخلی موستەمرە، وەزارەتی دارایی عیراق و وەزارەتی ناوخۆی عیراق، هی 2008 (307) ملیارمان سەرف کردووە، تا ئێستا نەیان داوەتەوە ئێمە،

پارەکانی ئێمە لە بەغدا کە دەبڕن تەبعەن بە کەیفی خۆیانە، بە هیچ موبەریرێك کە وەکو شێخ باسی کرد، کە هی ساڵی 2008 (263) ملیاریان بردووە بەبێ هیچ سەبەبێك، کە ئەو سەبەبەش دەڵێن بۆ مەشاریع لە کوردستان تەنفیز دەبێت لە محافەزەکانی تر تەنفیز نابێت، موبەریری وادەهێنن کە مەنتق نەبێت، تەبعەن پارەش لە دەستی وانە، دەبڕن و ئەتو مەحتەل دەکەن، جگەلەوە هی ساڵی2009 کە دەڵێت هی مەشاریع(945) ملیاریان گلداوە، دەڵێن ئەو حیساب ناکەین، تاوەکو وەلأمی رەقابەی مالی نەدەنەوە، رەقابەی مالیش تەقریرەکیان نووسیوە، یەعنی هەتا ئینسان عقوبەی بخوات لە قانون مەفروزە خومسی راتبەکەی حجز بکرێت، ئەوە بە یەك رەقەم کە ڕەقەمیان گلدابوو، ئەوەبوو سەفەرێکی بەغدامان کرد، من و بەڕێز کاك دلشاد و بەڕێز د.بەرهەم بە وازحی بە ئاشکرایی بە وەزیری دارایی گوت، بەچ هەقێك تۆ ئەو مەبلەغە دەدەیە لایەك ئەوەبوو دیوانی رەقابەی مالی پشتگیری د.بەرهەمی کرد، وەعدیان داوە عەلا ئەساس بۆمان جێبەجێ بکەن، بە نیسبەتی ئێمە، مشارەکەی ئێمە، هیچ مشارەکەمان لە بەغدا نیە، نە لە دانانی میزانیە هیچ مەعلوماتێکمان نیە، نەدەزانین بەرمیلی نەوت بە چەند تەقدیر دەکەن، بە 50 تەقدیر دەکەن، ئاگامان لە هیچ نیە موجەرەد ئێمە کە تەواو بوو، میزانیەکە دەچێتەوە، ئەویش بە واستەی د.بەرهەم کە رەئیسی لیژنەی ئابووریە بانگمان دەکات کا رەئیتان چیە، دەچین رەقەمی ئیجمالی بەس دەزانین، نەفەقاتی سیادی بەکەیفی خۆیان سین و جیمی زیاد دەکەن، بە کەیفی خۆیان دەکەن، ئەوە کەیفی خۆیانە، هەر ساڵێك دائیرەك دەکەنە نەفەقاتی سیادی، ئەگەر تەماشای بودجەی عیراق بکەین دەبینین وەزارەتی پێشمەرگە نەفەقاتی سیادی نەبووە لە 2004و 2005و 2006، لە 2007 بوو سیادی، شورتەو گەمارگ و جنسیە لە 2008 بوو سیادی، یەعنی بەکەیفی خۆیانە، چ نیسبەی زەوابت نیە بڵێن ئەوە سیادیە ڕەقەمەکە، یەعنی داوامان کردیش نەفەقاتی سیادی لە سەدا ئەوەندە زیاتر نەبێت، بەلأم بێ فایدەیە، بە کەیفی خۆیانە، یەعنی مەبلەغێکی باش دەدەنە لایەکی بەناوی سیادیە، مەبلەغێکی تریش دەدەن بەناوی نەفەقاتی حاکیمە کە پارە کەی ئێمە لە 17٪ لە بەغدایە، زمنی زۆری ئەو مەوادانە تا ئێستاش کە ڕاستە لە هەموو ساڵ دەنووسن، ئیحتیمالە لە یەك فلسیش سەرف نەکراوە، نەفەقاتی دەعاوی ملکیەکە پارەکەمان دەڕوات لەبەغدا لە 17٪ کە، یەك فلسیش بۆ کوردستان سەرف نەبووە، وە مستەمرە نەفەقاتی شیرائی وقودی مەوادی کەهرەبائی کە پێویستیمان پێی هەیە محتاجین کە لە 17٪یەکەش دەڕوات و ئەویش دەڕوات، وەفدەکەی ئێمە کە چووینە بەغدا، تەئکیدمان لەو مەوزوعە کردەوە، بۆ ئەوانە مەسەلەن کە دەڵێین داهاتی ئێمە هی ساڵی 2008 (212) یە لێیان بڕینە، ڕاستەو دەڵێت قەنەعەتمانە، ئێمەش کە حکومەتی هەرێمی کوردستان کە حەقی خۆمانە تەئکیدمان لێی کردووە کە نەفەقاتی سیادی لە 25٪لە میزانیەی عیراق نەفەقاتی 17٪کەی بە لایەوە نیوەی سەرف نابێت، دیسان نەفەقاتی حاکیمە کە لە لای وەزارەتەکانە، ئێمە کە داوا دەکەین مەفروزە ئەوانیش بۆمان ئیعادە بکەن، مادام سەرف نەبووە و نەیان داوە بە ئێمە کە دەڵێت(بالتنسیق مع الوزارات المختصه فی الاقلیم) بە نیسبەتی ئی میزانیە کە تەقدیمان کردووە، لیژنەی دارایی فەسلی کردووە، پەرلەمان مەبلەغی خۆی هەیە، ئی قەزا ئی خۆی هەیە،

سەرۆکایەتی هەرێم ئی خۆی هەیە، لە قانونەکانی هەموو وەزارەتەکانی عالەم ئی عیراقیش، ئی پەرلەمان و ئی حکومەت و ئی قەزا بەیەك رەقەم دێتە خوارەوە، ئەوە میزانیەی ئیعتیادیە، بەس تەفاسیڵ هەیە، پەرلەمان بابی خۆی هەیە و مەجلسی قەزا بابی خۆی هەیە، ئەوە تەفاسیڵی، سوپاس ئەگەر هەر شتێکیشم لە بیر کردبێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك دڵشاد فەرموو.

بەڕێز دڵشاد عثمان/ بریکاری وەزارەتی دارایی وئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاستان دەکەم بۆ ئەو ماوەیەی کە بە منتان داوە، بەراستی دەمەوێ هەندێك خاڵ کە ڕاپۆرتی بەغدا بەڕێزان لیژنەی یاسایی و لیژنی دارایی و ئابووری هاتبوو، تەئکیدی لەسەر بکەمەوە، زۆر جار ئێمە باسی ئەوە دەکەین، کە دەڵێین، ئەم شتە بۆ تەئریخ دەڵێم لە پەرلەمانی کوردستان، کە دەڵێن یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان، لە راستیدا بودجە بە تەعریفی مالی و قانونی کە لە قانونی ئسولی محاسەباتی عامەی عیراقی هاتووە، دەڵێت پێك هاتووە لەو جەداویلە خەملێنراوانەی کە خەرجی و داهاتی هەیە، بەڵام بودجەی هەرێمی کوردستان، تاك لایەنەیە، حەزدەکەم هەموو کەسێك و ئەم برادەرانە بیزانن، تاك لایەنەیە داهاتی تیانیە، ئەگەر بڵێی داهات، دەبڵ دەبێت، چونکە لە عیراق بە داهات تەسجیل دەکرێت، ئێمە لە کۆی داهاتی عیراق تەمویل دەکرێین، ئەوەی ئێمە وەری دەگرین تەمویلە، یەعنی هەتا بەمەعنا نزیکەکەی پێی دەڵێن فەنت، ئیرادات ڕفینیو، جیاوازیەکی زۆر گەورە هەیە لە مستەلەحە قانونیەکانیان، بۆیە ئەمەی ئێمە وەری دەگرین لە عیراق، ئەوەی ئێوەش جەنابیشتان تەسدیقی دەکەن، تەسدیقی جەدوەلی نەفەقات دەکەن، ئیرادات ناکەن، کە تاك لایەنە بۆ بودجە نیە، ئەوە حەزدەکەم بۆ تەئریخ، وە بۆ ئەمساڵ تازە تێپەڕیوە، بۆئەوەی جەنابتان هەموو بیزانن، دووەم خاڵ: حیساباتی خیتامیە، ئەگەر جەنابتان داوای حیساباتی خیتامی بکەن، حیساباتی خیتامی درەنگ دەردەچێت، ئێستا ئی عیراق تا ئێستا 2004 لە پەرلەمانی عیراق نیە، لە 2004 تا ئێستا نەچۆتە پەرلەمانی عیراقەوە، حیساباتی خیتامی مەجموعەیەك تەسوییاتی محاسەبی دەوێت، جەنابت وەزیری دارایی بووی، 12/31 کە تەواو بوو، دوای ئەوە شەش مانگ مەجال دەدرێت بۆ تەسوییات، ئەو شەش مانگە کە تەسوییە دەکرێت فی شەش دادەخرێت ، دوای ئەوە بە سێ مانگی تر ئەو حیساباتە لە کفری، زاخۆو هینەوە کۆناکرێتەوە ببێت بە جەدوەل و بێتە وەزارەتی مالیەوە، بە تایبەتی تا ئێستاش بەداخەوە، حکومەتی ئەلیکترۆنیمان نیە، بە ڕێز کاکە ڕەشید باسی ئەوەی کرد موچەو ئیستیسمار زیاد بکەین، بەراستی ئێمە زۆر حەز دەکەین، ئەگەر بکرێت بتوانین بودجەیەك بۆ وەبەرهێنان بکەین، بە دوو قات ئەم ولاتە وێرانەی ئێمە پێویستی بە هەموو شتێك هەیە، بەڵام ئایا لەبەرامبەرادا ئەتوانین ئەو مووچە خۆرانەی کە هەمانە وازیان لێ بێنین؟

نەخێر، ئەمە تەشجیعی کەرتی تایبەتی دەوێت، کەرتی تایبەتیش بە سالێك ودوو سالْ هەڵناستێت، بتوانێت هەموو ئیستیعابی هێزی کار لە کوردستان بکات تازەو کۆنیش، بۆئەوەی خەڵك واز لە حکومەت بێنێت، دەست بەوەوە نەگرێت بڵێت مووچەیەکم هەبێت لە حکومەت هەر باشە، ئێستا ئێمە لەو حالەتە دەژین وەکو مووچەیەکی سۆشیال، لەبەر ئەوە بەداخەوە مولاحەزە دەکەی لە 60٪، بە تەئکید ئەمە بەرپرسین بەرامبەری وەکو وەزارەتی دارایی لە 60٪ ئەو پارەیەی دێت بۆ هەرێمی کوردستان (60,5) شەست پۆینت پێنج بۆ مووچە دەچێت، جەنابی باسی سەلاحیەتی کرد کە ئێوە تەئکیدتان کردۆتەوە پار لە بودجە، سەلاحیەتی خەرجیش دیاری بکرێت، عادەتەن لە قانونی موازەنە کە دەردەچێت، وەزیری دارایی تەعلیماتی تەنفیزی موازەنە دەردەکات، ئەو تەعلیماتی تەنفیزی موازەنە، دەسەلآت دەنێرێت بۆ وەزیری دارایی، ئەو خەرجیانەی هەموو تیایە، قانونی هەر وەزارەتێکیش دەڵێت، وەزیر بالآترین دەسەلآتە وە بەپێی یاساکان دەتوانێت خەرجی ئەنجام بدات، وەبۆی هەیە تەخویلی دەسەلآت بکات بۆ ئاستەکانی خوار خۆی، عەقاری بۆ گوندەکان، ئێمە زۆرمان پێ خۆشە ئەگەر بتوانین بانکی پیشەسازی و بانکی خانووبەرە هەموو بانکەکانی کشتوکالْ زۆر بە ئەکتیڤی ئیش بکەن، بەڵآم لەبەرامبەر حالّەتێکدا ئێمە دەژین، ئیعتیمادی تەواومان بۆ خەرج لەسەر بودجە لەسەر ئەو تەمویلە کەلە عیراق هەیە، ئەو تەمویلەی لە عیراقەوە دێت، ئێمە دەتوانین تەسەروفی پێ بکەین، هەموو داهاتەکانی تر، بەبێ ئەوەی ئێمە بینێرین خۆیان دەی بڕن، کە میزان دەنێرین، میزانی مراجەعە خۆیان دەی بڕن، لە حالّەتێکا ئێستا عیراق کێشەی نیە، ئێمە باسمان کرد لەگەڵ بەڕێز وەزیری مالیەی عیراق، دەڵێت مەسرەفی رافیدەین 500 ترلیۆن بەس سیولەی نەقدی هەیە، رەشیدی عیراق هەمان تەراکمی کردووە، نازانم چیە، ئەتوانن بەکاری بهێنن بۆ عەقاری، بۆ زراعی، بۆ ئەوانی تر، بەڵآم ئێمە چونکە حکومەتێکی هەرێمین، نە دەسەلآتی ئەوەمان هەیە خەرجی گشتی وەرگرین، نە دەسەلآتی ئەوەمان هەیە پارەی تازە دەربکەین، نەدەسەلآتی ئەومان هەیە سەنەداتی قەرز دەربکەین، لەبەر ئەوە کێشەی ئێمە کێشەی سیولەی نەقدییە، بۆیە ناتوانین فراوان زۆر فراوان بین لە عەقاری و زەراعی و سەناعی، مەوزوعێك هەیە موجوداتی سابتەو مەوجوداتی غیر مالی کە جەنابی ئیشارەتی بۆ کرد، حەزدەکەم بزانن موستەلەحاتی تازەی محاسەبی لە عالەما شتێك نەماوە پێی بڵێن مەوجوداتی سابتە، یەعنی ئەو بە نیزام دەگۆڕێت بە مەعاییر محاسەبی، دوەلیە دەگۆڕێت، لەبەر ئەوە پێی دەڵێن مەوجوداتی غیری مالیە، بۆیە ئێمەش ئیعتیمادمان کردە سەر ئەوە، میزانیەی وەزارەتی مالیە بۆ 20٪دایە، حەقتانە بپرسن، بۆچی لە 20دایە؟ دەبێت ئەو بزانرێت مەبلەغێکی زۆر باشی ئیحتیاتی تیایە، لەناو ئەو بودجەیەی وەزارەتی دارایی، بۆئەوەی لە کاتێکدا لە هەر شوێنێك پێویست بوو، هەر فەرمانگەیەك کرایەوە، تەحویل بکرێت بۆ ئەو فەرمانگەیە، ئەو بۆ وا داینراوە، میلاکاتی زۆربەی کە داینامەزرێنن وەفر دەبێت، پارەکەی دەخرێتە ئەوێوە، بۆیە وەزارەتی دارایی ڕێژەکەی زیاتر بووە، لە چاو، دوای ئەوە ئێمە کارەبامان هەیە، موئەسەسەی کارەبا، موئەسەسەی کارەبا عجزی هەیە هەموجار، جەنابتان دەیزانن، یەعنی قەت بەو پارەیەی کەکۆی دەکاتەوە لە هاوولآتی ناتوانی ئەو خەرجیەی پێ

بکەی، ئەو جیاوازیە لە کوێوە دێت، عجزی موئەسەسەی کارەبا وەزارەتی دارایی مانگانە دەیداتێ، هەموو شارەوانیەکان، هەموو شارەوانیەکان لەسەر ئاستی پارێزگاو قەزاو ناحیەکان، سالانە بودجەیەك تەقدیم دەکەن بەداهات و خەرجیان، هەموشیان عجزیان هەیە لەبەر پڕۆژە، بۆیە ئەو حجزە کێ دەیدات، هەموو مانگێك وەزارەتی دارایی دەیدات، لەبەر ئەوە دەبینین وەزارەتی مالیە بودجەکەی قەبە ترە لە وەزارەتی تر، یەك حالەتی تریش هەیە، لەسەر داوای جەنابی کاك سەعد رووئی دەکەمەوە، ئێمە بەڵێ لە 17٪ بۆمان دیاری کراوە، ناشتوانین بڵێین لە 17٪ وەرناگرین، بەڵام جیاوازیەك هەیە، نەفەقاتی سیادی لەناو نراوە، مەسەلەی پەرلەمانی عیراق، ئەنجومەنی وەزیران، سەرۆکایەتی کۆمارە، ئەمانە فیعلەن ئێمە نوێنەرمان تیایەتی لە حکومەتی عیراقیدا، بۆیە ناکرێت بەشە پارەی خەرجی خۆمان لەوە نەدەین، قەرزی کوێت لە 5٪ هەموو داهاتی عیراق دەچێتە کەرکوکەوە هەموو مانگێك، ناکرێت هەرێمی کوردستان بەشی خۆی ناسەنێت، لەبەر ئەوە نەفەقاتی سیادی دەردەکرێت لەموجمەلی موازەنە، ئی عیراق، دوای ئەوە مەجموعەیەك نەفەقات هەیە کە ناویان ناوە نەفەقاتی حاکیمە، نەفەقاتی حاکیمە عیبارەتە لە خواردن، بیتاقەی تەموینی، وقود، تاقەی کارەبایی کە ئیستیرادی دەکەن، نەفەقاتی حەج، مەجموعەیەکی شتی وایە، ئەم نەفەقاتانە ئیستیرادی مەواد ئەدویەی سەحی، ئی توبی، ئەمانە هەمووی ئێمە ئیستیفادەی لێدەکەین حسەی خۆمان وەردەگرین، بەڵام بەداخەوە وەك پێویست ئەکتیف نەکراوە، چونکە لە یاسای بودجەی عیراق بۆ ساڵی 2009 زۆر بە سەریحی داوە بۆ هەموو ساڵەکان، ئەڵێت نەفەقاتی حاکیمە هیچ وەزارەتێکی عیراق بۆی نیە دینارێکی لێ خەرج بکات، بەبێ موافەقەتی وەزیرەکەی بەرامبەری لە هەرێمی کوردستان، بەداخەوە تا ئێستا ئێمە وەزارەتەکانمان نەیانتوانیوە هاتوچۆی ڕاستەقینەیان هەبێت لەگەڵ وەزارەتەکانی عیراق، ڕاستەوخۆ مباشەرەتەن تەفاوز بکەن، بۆ ئەوەی ئەو پارەیەی هەرێمی کوردستان بەو شێوازەی ئێستا خەرج نەکرێت کە ئاگامان لێی نیە، زۆر سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕوون کردنەوەیەکی گرنگ بوو، بەڵام پرسیارێك لەبەر ڕۆشنایی قسەکانتان بۆ مەوزوعی سیولە، یەك لەو شتانەی کە لەناو کۆمەڵگای ئێمەدا هەیە بەردەست دەکرێت، بانکەکانی هەرێم ڕەبتی بانکەکانی بەغدا نەکراوە، ئەمەش نازانم بۆمان ڕوون بکەنەوە پێمان وایە زەرەری هەرێمە، بە تایبەتی بانکی ناوەندی، بۆچی هەنگاو نانێن بۆ ڕەبت کردنی بانکی ناوەندی ئێرە بانکی هەرێم لەگەڵ بانکی ناوەندی، وە بانکەکانی تریش ئەو سیولەتان دەخاتە بەردەست، کار ئاسانی دەکات بۆ خەڵك، فەرموو.

بەڕێز دلشاد عثمان/ بریکاری وەزارەتی دارایی وئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت بانکی مەرکەزی عیراقیەوە، مافی خۆیانە لقەکانی سلێمانی و هەولێر، ببەستنەوە بە بانکی مەرکەزی عیراقی، لە قازانجی ئێمەشدایە تارادەیەکی زۆر باش، چونکە بەهۆی ئەو بانکی مەرکەزیەوە ئێمە

سیولەمان دەست دەکەوێت، ئەتوانین کەی پێویستیان بوو داوای بکەن، بانکەکانی تریش کەی ویستیان داوای بکەن، ئێستا لە مفاوەزاتی ئەخیرداین، لە بارەی ئەوەوە گەیشتۆتە ئەوەی موافەقەت بکرێت لە ماوەی دوو هەفتە، ئەو دوو بانکە مەرکەزیە رەبت بکرێت بە عیراق، بەلأم بانکی رافیدەین و ڕەشید کە ئێستا لە هەرێمی کوردستان دایە، بەڕێزتان هەموتان ئاگادارن لە ساڵی 1991 کە عیراق ئیداراتی بەجێ هێشت، ئیلتیزامەتێکی زۆر گەورەی لەسەر ئەو بانکانە بەجێهێشت، بەرامبەر حقوقێکی زۆر کەم، یەعنی بۆ نموونە لە هەموو بانکەکانی سلێمانی 15 ملیۆن دیناری تەبعی تیانەبوو، سەدەها ملیۆن ئیلتیزاماتمان بوو بەرامبەر بە خۆمان، لەبەر ئەوە وابە ئاسانی ناتوانین ئەو بانکی رافیدەین و رەشیدە رەبت بکەینەوە بە وانەوە، لە عیراقیش بانکی رافیدەین و رەشید مەربوتە بە وەزارەتی داراییەوە، ئێمەش بە پێی یاسا دەجولێینەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، یەعنی بۆ ئەوەی زیاتر قسەکانی ئەوان روون ببێتەوە، لە مەوزوعی داهاتەکانی هەرێم، یەعنی باسمان کرد زەریبەیەو نازانم هین و ئەوانەیە، لەلایەن حکومەتی عیراقەوە، وەزارەتی دارایی عیراقەوە داوایان لێدەکەین کەشفیان بنێرن، بەدواداچوونی دەکەین، لەبەر ئەوە ئەو کەشفە ملزەمە کە دەیان دەینێ ڕەقەمەکە، ئەو پارەیەی کە بۆ حکومەتی هەرێم دێت، ئەو پارەیەی داهاتی خۆیان لێی دەبڕن، بۆیە کاك دڵشاد روونی کردەوە دەڵێت، ئێمە داهاتی خۆمان نیە، پرسیار هەبێ بڵێ ئەو داهاتە لەکوێ بوو؟ ئەو پارەیە بۆ کوێ دەڕوات؟ زەریبەی گومرگە، زەریبەی عەقارە، زۆر داهاتی تر، جەبرەن دەبێت تەقدیم بکەن بۆ وەزارەتی دارایی عیراق، تیایدا روونی بکەنەوە ئەوە داهاتەکانمانە ئەوان ڕەچاوی دەکەن لەو بڕە پارەیەی بۆ حکومەت ئەو داهاتە دەبڕن، بۆیە بەو شێوەیە کە داهاتمان نیە، ئەگەر لە واقیعدا داهاتمان هەیە، بەلأم ئەو داهاتە ڕاستەوخۆ بۆ خۆمان تەرخان ناکرێت، بەس ئاخیر پرسیار هەم دیسان پرسیارانی ئەندامانی پەرلەمانە، ئەو لە 17٪ کە باس دەکرێت زۆر جاری ئەوها تەسریح دەدەن دەڵێن، دوازدە دەگاتە ئەوێ، یازدە دەگاتە ئەوێ، 13 دەگاتە ئێمە دەتوانن ڕەقەمەکمان بدەنێ، تێگەیشتن ئەو نەفەقاتی حاکیمەیە، نەفەقاتی سیادیە دەبڕێن، بێجگە لەوە شتێکی تر هەیە، حکومەتی عیراق لێتان ببڕێت، ڕەقەمێك هەیە بڵێن لە 12٪یە لە میزانیەی عیراق یان لە 11٪ یە بە دەستمان دەگات، بۆئەوەی خەڵك بزانێت میزانیەی ئێمە چەندە، لە چاو میزانیەی عیراق.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/وەزیری ئابووریو دارایی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە هەموو جارێك باسی ئەومان کردووە، دیارە ساڵی پاریش هەر باسم کرد ئەو مەوزوعە، کە میزانیەی عیراق دادەنرێت ئەوانەی کە ئێستا کاك دلشادیش باسی کرد، نەفەقاتی سیاسی و حاکیمە کە لێی دەردەچێت ئەوجار دێن پارەکە لە 17٪، لە دوایی ئەوانەی لێی دەردەکرێت ئەوجا لە 17٪یەکەی دەدەن بە کوردستان، بە هەرێمی کوردستان، ئەوەش ئێستاکە ساڵ لەگەڵ ساڵ ئەوەی کە ئێمە ملاحەزەمان

کردبێت، ڕەقەمەکەی ئێمە کەم دەبێتەوە، چونکە دەستکاری ئەو نەفەقاتی سیادیە دەکرێت، مەسەلەن ئێستا پەرلەمانی عیراق، ئەنجومەنی وەزیرانی عیراق، سەرۆکایەتی کۆماری عیراق، وەزارەتی خاریجیە، وەزارەتی دیفاع، ئەوانە هەر هەمووی هەرسالّە بابەتێکی تێ زیاد دەکەن، ئەم سالّەکە لە پارەکەوە وەکو کاك رشید باسی کرد، موازنەی سەفەرو جنسیەشیان ئیزافەکرد، ئەنواع و ئەشکال لەو عەناوین و میزانیانە دەخەنەسەر نەفەقاتی سیادی، دەبێتە هۆی ئەوەی ڕەقەمەکان متەغەیر بێت، ئێستا لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی هاتووە لە حدودی 12٪، ڕەنگ هەیە سالّێکی تر لە 11٪ بێت، سالّ هەبووە لە 10٪ و پۆینت بووە، ئەو نەفەقاتی سیادیەو حاکیمە دەبێتە هۆی ئەوەی کەوا پارەکانی ئێمە یەعنی سابت نەبێت لەگەلّ میزانیەی عیراق، میزانیەی عیراق هەموو سالّێك یەك ڕەقەم نیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەلّێ زۆر سوپاس، لە مەوزوعی نەوت ئێوە دیار بوو جوابەکانتان ئەوە بوو، ئێوە ئاگادار نین لە داهاتی نەوت، داهاتی نەوتیش لەو ڕۆژەی کە نەوت بە ڕێگای عیراقەوە تەصدیر دەکرێت، مەسئولیەتی حکومەتی عیراقی فیدرالە معامەلە لەگەلّ ئەوە بکات، داهاتەکەش دەچێتە موازەنەی عیراقی بە شێوەیەکی گشتی، بەلاّم خەلّك باس لەو گرێبەستانە دەکات کە کراوە لەلایەن حکومەتی هەرێم لەگەلّ ئەو کۆمپانیایانە، لە بڕی ئەو گرێبەستانە، بڕێك پارە تەرخان دەکرێت، بۆ ڕێگاو بان، بۆ ڕووبەڕوو بوونەوەی پیس بوونی ژینگە، ئەو بڕە پارەیە جاری پێشوو ئێمە لە سەرۆکی حکومەت و وەزیری سامانە سروشتیەکانمان پرسی، گوتیان ئەو بڕە پارە هەیە، دانراوە لە بانقیشە، ئێمە لێرە کە بۆ ئەوەی ئەو مەوزوعە زۆر بەکار نەیێتن لێرەو لە وێ، پێم باشە لە پەسەند کردنی ئەو بودجەیەدا بڕگەیەك ئاماژە بەو بکات، کە پێویستە لە حکومەتی هەرێم ئەو پارەیەی کە لە ئەنجامی گرێبەستەکاندا بۆ هەرێم، وەکو داهات هاتووە ڕوونی بکاتەوە، بۆ ئەوەی خەلّك پێی ئاشنا بێت، هەروەها وردەکاری ئەو گرێبەستانە وەئەگەر پێویستیشی کرد وەزیری سامانە سروشتیەکان بانگ دەکەین بۆ ئەوەی زیاتر بۆمان ڕوون بکاتەوە، هەروەها لەو قسانەی باسمان کرد، ئەو قسانەم ئاراستەی لیژنەی یاساییە، کە ماددەیەکیش ئیزافە بکرێت جەخت لەسەر ئەوە بکەینەوە هەنگاوەکانی ئەوەی ماوە بۆ یەکخستنەوەی وەزارەتی دارایی و ئابووری، دیوانی چاودێری زیاد بکرێت، دواقسەم ئەویە لەسەر دیوانی چاودێری دارایی بۆچی یەکنەخراوە یاسایی خۆی هەیە، لەڕاستیدا مەسئولیەتەکە ئی سەرۆکایەتی پەرلەمانە زیاتر لە هەموو کەسێك، ئێمە لەبەر ڕۆشنایی تێگەیشتنمان بۆ واقیعەکەمان، بەدواداچوونمان هەبووە بۆ هەنگاوەکانی وەزارەتی دارایی وئابووری، چەند هەنگاویان ناوە بۆ یەکخستنەوە، ئێمەش هەنگاومان ناوە بۆ ئەوەی دیوانی چاودێری دارایی یەکبخرێتەوە، چەندین کۆبوونەوە کراوە بەینی هەردوو دیوانی چاودێری دارایی هەولێرو سلێمانی، قسەش کراوە بۆ ئەوەی وەکو بڕیار، دەست نیشانی کەسایەتیەك بکەین بۆ ئەوەی ببێتە سەرۆکی دیوانی چاودێری و بە هەنگاوەکە هەلّبستێت، بەلاّم من پێموایە هەنگاوتان ناوە بۆ یەکخستنەوەی وەزارەتی دارایی و ئابووری، ئێستاش وەکو خالّێك ئاماژە بەوە دەکەین و جەخت دەکەینەوە وەزارەتی دارایی و ئابووری بەتەواوەتی یەك بگرێتەوە،

وەزارەتی هەرێم نەمێنێت، پێموایە لەگەڵ ئەوەشدا دیوانی چاودێری دارایی ئومێد دەکەم لەم چەند ماوەیەی کە ماوە ئەنجام بدرێت، ئەوەش ویستێکی خەڵکە، پێموایە جوابی زۆر لەپرسیارەکانتان درایەوە، بۆیە پێمباشە بچینە سەر ماددەکان، ماددە بە ماددە قسەی لەسەر بکەین، ئیلا ئەگەر نوقتەی نیزامیتان هەبێت، پرسیارێکتان هەبێت نەکرابێت، کاك عبدالرحمن نوقتەی نیزانمی هەیە، جارێ بابزانین، فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن احمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاسی بەڕێزتان دەکەین، هەندێك پرسیارو پێشنیار هەبوون کردتان لە بەڕێزانی وەزارەتی دارایی، بەڵام بە شێوەیەکی یاسایی بۆ بودجەو موازەنە، هەر لە حیساباتی خیتامی، لە پڕۆژەی وەزارەتی دارایی، هەروەها ئێمە لە سەعات 12 خشتەیەك دابەش کرا، خشتەی بەکار بردن و وەبەرهێنان، سەعات 12 ی ئێستا، لە نیزامی داخیلی لە ماددەی 82 دەڵێت، ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری بەسەر ئەندامان دابەش دەکرێت، هەتا 2 ڕۆژ بەسەر دابەشکردنی ڕەت نەبێت، لەلایەن ئەنجومەنەوە دەست بە گفتوگۆ کردن ناکرێت، ئەم سێ ڕاپۆرتە ئەمڕۆ دابەش کران، داوا لە بەڕێزتان دەکەم بۆ دیراسەت کردن، بۆ ئەوەی ئەندامانی پەرلەمان لیژنەکان بەدواداچوونێك بکەن، حیساباتی خیتامیش بێتە بەردەممان، کەهاتۆتە پەرلەمان، لەبەر ئەوەی بە ڕێك و پێکی موازەنەو بودجە مناقەشە بکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

خۆ ملاحەزەکەت کاك عبدالرحمن بەجێیە، بەڵام لە ڕاستیدا ئێمە کە خوێندنەوەی یەکەممان بۆی کرد، داوامان لە ئێوە کرد هەر ئەندامێکی پەرلەمان بۆی هەیە بچێتە لیژنەی دارایی و ئابووری، وردەکاریەکان داوابکات، لیژنەی دارایی و ئابووری هەموو شتەکانی پێ بڵێت، ئەگەر کەسێك نەچوبێتە ئەوێ، ڕەنگە ڕاپۆرتەکە دەبوایە تەوزیح بکرێت، بەڵام ئەو حەقەتان هەبوو بچن لەوێ بیکەن، جگە لەوەش لیژنەکان پێمان وتن، هەر لیژنەیەك دەتوانێت لەگەڵ لیژنەی دارایی دابنیشێت بۆ وردەکاری، بێجگە لەوەش ئێستا ڕاپۆرتی لیژنەکان ماوە، ئێوە کەستان نیە لە لیژنەکەدا لە لیژنەیەکدا ئەندام نەبێت، تەعبیر لەنەزەریەی هەمووتان دەکات، ئەگەر پرسیارە، زۆرمان کردووە، ئێمە هێشتا دەستمان بە مناقەشە نەکردووە، ماددە بە ماددە مناقەشەی دەکەین، خۆ ئێستا ناکرێت، من لە جیاتی هەمووتان ئەو پرسیارانەم کرد، ئەگەر پرسیارێکیشتان هەبێت، ناوەکان دەخوێنمەوە، بەسە کەسی تر زیاد ناکەین، ئەو مناقەشە عامە، بەڵام ئەگەر یەکێك پرسیاری کرد، پرسیارەکە کرابێت، جواب درابێتەوە، مقاتەعەی دەکەم، داوای لێبوردنتان لێدەکەم، کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیارێکم هەیە، پێش ئەوەی پێشنیارەکەم بکەم، یەك دوو ڕوونکردنەوەی بچووکم هەیە، ئێمە ئەوە سێ ساڵە بودجە تەسدیق دەکەین، هەموو ساڵێك دەڵێن تکایە حکومەت ساڵێکی تر وەزارەتی دارایی با یەك بگرێتەوە، یەك ناگرێتەوە، تکایە حکومەت ساڵی داهاتوو لەکاتی خۆی بودجە بنێرن دوای شەش مانگ، حەوت مانگ ئەی نێرن، هەموو ساڵێك بودجە تەسدیق دەکەین و نازانین ساڵی پار بودجە چۆن سەرف کراوە، ئێمە ئێستا نازانین بودجەی ساڵی 2007 چۆن سەرف کراوە، ئەگەر گومانێکمان لەسەر شەفافیەت هەبێت، ئەگەر ئێمە ئەوەمان مناقەشە بکردایە لێرە حەتمەن ئێمە ئەو گومانەمان نەئەما، بۆیە ئێمە ئێستاش لە کۆمەڵێك گومان و ئەوەداین، ئەگەر من بیزانم ئەو مینحەو ئەو هاوکاریانەی کەلە 20٪ ی وەزارەتی دارایی لێرە بیزانم و بە ئەرقام لام بێت، من ئەو گومانەم لانابێت کە حیزبەکان چۆن ئەم پارەیە وەردەگرن، جگە لەوەی پار حکومەت بەبێ ئەوەی ئێمە تەسدیقی بودجەی خیتامی بۆ بکەین، عەفوەن تەکمیلی بۆ بکەین، بودجەکەی سەرف کردووە، ئەمەو کۆمەڵێك مەسەلەی تر، من پێشنیار دەکەم، ئێمە ئەم بودجەیە تەسدیق نەکەین، هەتاوەکو وەزارەتی دارایی نەڵێن هەموو شتەکانی تەواو بووە، بەڕەسمی یەك بگرێتەوە، دیوانی چاودێری دارایی هەموو شتەکانی تەواو نەبووە، باسەرۆکەکەی بێت لێرە سوێند بخوات و یەك بگرێتەوە، با هیچ نەبێت بودجەی خیتامی ساڵی پار ببینین بزانین چۆن سەرف کراوە، چی ماوەتەوە؟ بودجەی وەبەرهێنان چۆن سەرف کراوە؟ کە هەندێکی سەرف نەکراوە، هەموو ئەو شتانە کە لە ڕاپۆرتەکەی وەزارەتی دارایی هەیە، ئەم کێشانە کە سێ ساڵە بە تەوسیات دەدەین بە حکومەت و جێبەجێی ناکات، لەماوەی 10 ڕۆژ، پازدە ڕۆژ بکەین، خۆ بودجەکە هەر تەئخیر بووە، هەر سەرفیشی دەکەن با ئەم 15 ڕۆژە ئەم شتانە جێبەجێ ببێت، دواتر ئێمە بودجەکە مناقەشە بکەین و تەسدیقی بکەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پرسیارم ئەوەیە بۆ بەڕێز وەزیری دارایی، یەکەم: میکانیزمەکە چیە کە وا لە ئێمە بکات لەم گەرمەی کێشەی بەغداو ئەمان داتێ و نامان داتێ، لێمان دەبڕێ و لێمان نابڕێت نەجاتمان بێت، یەعنی دەبێت چی بێت، میکانیزمێك خۆیان پێشنیاری میکانیزمێك بکەن، چونکە ڕوویان کردە پەرلەمان دەبێت چارەسەری ئەم کێشانە بکات، من نازانم پەرلەمان چ ڕۆلێکی دەبێت، سەبارەت بە بودجەی تەکمیلی منیش هەمان ملاحەزەم هەیە، ئێمە پار بیستمان کە بودجەی تەکمیلی هاتووە، بەلاّم هیچ وردەکاریەکی لەسەری نازانین، چۆنیەتی سەرف کردنی بودجە، چونکە ئێمە خۆمان بەدواداچوونمان کردووە لە لیژنەی پەروەردە لەسەر چۆنیەتی سەرف کردنی بودجە، هینی وەزارەتەکە کۆمەڵێك خاڵمان بۆ دەرکەوتووە، بەس ئێمە نەمان کرد بە ڕاپۆرت، بڕیارماندا خۆمان بە قسە کردن قسەی لەسەری کرد، بۆمان دەرکەوت کۆمەڵێك خەڵەل هەیە لە سەرف کردنی بودجە، یەکێك لەو خەڵەلانەی کە زۆر زۆر دیارە، جارێکی تر بودجە لەدوای تەسدیق

کردنیەوە لەلایەن سەرۆکایەتی هەرێم کە دەچێتە ئەنجومەنی وەزیران دەچێتەوە وەزارەتی دارایی جارێکی تر تەسدیق دەکرێتەوە، ئەوە قسەی ئێمە نیە، قسەی خۆیان بووە، وای لێهات پار مانگی 11 بودجە گەیشتەوە دەستی وەزارەتەکان، یەعنی من ئەو پرسیارەم هەیە، جەنابیان وتیان سولفەی عەقار ڕێنماییەکانی یەکە، من دەڵێم نەخێر ڕێنماییەکانی یەك نیە، لە سلێمانی بە نەوعێك دەدرێت، لە هەولێریش بە نەوعێك دەدرێت، لە هەولێر شارەوانی بڕیاری داوە نەیدات بە 100 مەتری، لە سلێمانی وانیە، ئەی ئەوە چۆن ڕێنماییەکی موەحەدە، یەعنی ئێمە دڵمان بەوە خۆشە کە پێمان بڵێن بەڵێ ڕێنماییەکان موەحەدەو بۆشمان ئیسپات بکەن کە موەحەدە، خۆ هەموو لەبەرچاومان بوو خەڵکەکەی کە هینی کرد هاتە بەردەمی پەرلەمان 100 مەتریەکان داوای ئەوەیان کرد سلفەی عەقاریان بدرێتێ، کەواتە هێشتا یەکی نەگرتۆتەوە و نیە وەنەبێت قسەکەی من تەواو نەبێت، خانەنشینان، ئێمە پار مووچەمان زیاد کرد بۆ فەرمانبەران، بیرمان لەوە نەکردەوە لەگەڵ زیاد کردنی هەموو فلسێك لە بازاڕ سێقات و چوار قات بەدیلی سعر زیاد دەکات، تا چین و تۆڕ کە هیچ سوودێکیان نەبوو، خانە نشینەکان بوو، بە تایبەتی خانە نشینە کۆنەکان ئەوانەی 45-50 سالێ هینیان هەیە خزمەتیان هەیە، تا ئێستا زیادی نەکردووە بەهیچ جۆرێك بڕەپارەکەیان، ئەگەر زیاد دەکرێت مەفروزە نسبەت هەبێت، لەگەڵ نسبەتی بازاڕ هەموو شتێکمان دەبێت بە دیراسە بێت، نەوەکو وا لە خۆڕاو زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ئەگەر پێتان باش بوو ملاحەزەکان وەربگرن، ئەو قسانە دوایش هەمووی بەیەکەوە بۆمان جواب بدەنەوە، ئەو پرسیارانەتان لێدەکرێت، لای خۆتان ئەو ئەندام پەرلەمانەی کە قسە دەکات ناوی بنووسن و پرسیارەکەشتان دوایی وەلأمەکەی بۆ حازر بکەن، گێلاس خان فەرموو.

بەڕێز گێلاس محی الدین محمد غریب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە کاتی تەسدیق کردنی بودجەی 2008 ئێمە چەند تەوسیاتێکمان پێشکەش بە حکومەت کرد، بۆئەوەی هەتا ئەم کاتە جوابمان بدەنەوە، بۆمان جێبەجێ بکرێت، من بەداخەوە نازانم تا چەند جێبەجێ کراوە، بەلأم ئەوەی دەزانم بەشێکی باشی جێبەجێ نەکراوە، یەکێك لە تەوسیاتەکان ئەوەبوو کە بودجە لەکاتی خۆیدا بێت، بەداخەوە ئەمسالێ هەم دیسان دواکەوتەوەو لەگەڵ ئەوەی کە دەکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

وتم عەفوم دەکەی، چونگە گێلاس خان وتم ئەو پرسیارانە مەکەن کە کراوەو جواب دراوەتەوە، ئەو پرسیارە من کردم، کاك دڵشاد بە ڕوونی جوابی دایەوە و هەندێك شتی ڕوون کردەوە دەڵێت ئەوە ناویشی بودجە نیە، لەبەر ئەوە جوابی پرسیارەکە درایەوە، تکایە ئەو پرسیارانە بکەن کە جواب نەدرابێتەوە و نەکرابێت.

بەڕێز گێلاس محی الدین محمد غریب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵام بودجە دەکرێت بە تەخمینی تەقدیم بکرێت دوایی لە زیادو کەمەکە تەعدیل بکرێت، ئەوەش هەر نەکراوە، یەکێکی تر لە خاڵەکان ئەوەیە کە یەکگرتنەوەی هەردوو وەزارەتەکە، ئەوە وەزارەتی دارایی و ئەوە یەکێك هەردوو وەزارەتی داراییەکە یەکیان نەگرتۆتەوە، بەڕاستی بودجە ئەوە بناغەیەکی هی وەزارەتی داراییەکانە، ئێمە نازانم بۆچی مناقەشەی بودجە دەکەین ئەو دوو وەزارەتە تا ئێستا یەکیان نەگرتۆتەوانێ، وابزانم ئەگەر مناقەشەشی بکەین هینێکی ئەوتۆی نابێت، هەرچەندە لە ڕاپۆرتەکەی دارایی خاڵی چوارەم دەڵێت، ئەگەرچی وەزارەتەکان و دام و دەزگاکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان یەکیان گرتۆتەوە، بەڵام ئەوەی تێبینی دەکرێت لەلایەن لیژنەکەمانەوە بودجەکانیان بە جیا جیا هاتووە، نازانم ئەمە مانای چیە؟ حەزدەکەم ڕوون کردنەوەیەکمان بدەنێ، ئەگەر بودجەکان هەر بە جیاجیا بێت، یەعنی یەکگرتنەوە بۆچی؟ یەکێکی تر لە خاڵەکانی کەپار لە بودجەی پار داوامان کرد، یەکەی نیشتەجێ بوون بۆ هاوولاتیانی بێ دەرامەت، تا ئێستا ئەسلەن هەر باسی نەکراوەو سندوقی نیشتەجێ بوون جێبەجێ کرا، کە ئەوە من تەحەدا دەکەم یەك هاوولاتی بێ دەرامەت ئیستیفادەی لەو پڕۆژەیە نەکردووە، بۆچی تا ئێستا دابین کردنی یەکەی نیشتەجێ بوون لەلایەن حکومەتەوە جێبەجێ نەکراوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس گێلاس خان، بەڵام تەحەدا مەکە، چونکە من دەزانم پێش فەتریەك سێ سەد شوقەیان بەسەر کەم دەرامەت تەوزیع کرد لەو هەولێرە، زۆریش بەدواداچوونمان کرد هەر هەژارەکان وەریان گرت، بڵێی کەم تەرخەمی هەیە، کەم کراوە، وەکو پێویست نەکراوە قەیناکا، ئەوە بۆ مەعلومات حەزدەکەی دوایی وەرە پێشت دەڵێم لە کۆیەو خەڵکەکانیش کێن، بەڵێ کاك ئیحسان، نوقتەی نیزامی، ئاخر جەنابت وتت تەحەدا دەکەم کە یەك شت کرابێت، ئیتر ئەمە لە قانونەکە داوامان کرد، کراوە و لەوێش کراوە، بەڵام وەکو پێویست نیە، فەرقی هەیە بڵێی نەکراوە، لەوەی بڵێی هیچ نەکراوە، کاك ئیحسان قسەت هەبوو فەرموو.

بەڕێز احسان عبدالله قاسم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو دانیشتنەی پەرلەمان بڕگەی 2 کارنامە دەبێژێت پێش چاو خستنی گفتوگۆ کردنی بودجەی هەرێمی کوردستان، ئەمە پێدەچێت حەقیقەت ئێمە موسائەلەی وەزیر دەکەین لەسەر کۆمەڵێ مەسەلە ئەسلەن ئەم جەلسەیە بۆ ئەمە نیە، ئێمە مناقەشەی بودجە دەکەین، ئەوە دیارەو پڕۆژەکە حازرەو با مناقەشەی بودجە بکەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو قەیناکا ملاحەزەکەت بەجێییە، بەڵام بودجە بە شکلێکی گشتی کارێکی گرنگە یەکێك لە سێ ئەرکی ئەساسی پەرلەمان، وەختیش بخایەنێت، جەنابی وەزیریش سەبری هەیە، هەردوو بریکاری وەزارەت سەبریان هەیە، ئامادەشن پێشیان خۆشە لەبەر ئەوە چی هەیە، قسە هەیە، لە جیاتی ئەوەی لە ڕۆژنامە بیکەن، لێرە بیکەن باشترە، بەڵام جارێکی تر داواتان لێدەکەم، تکادەکەم، تکراری پرسیارەکان مەکەنەوە، کە جوابیشیان دراوەتەوە بە تایبەتی، کاك غەفوور، فەرموو.

بەڕێز غەفور طاهر سعید مەخموری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت بودجەی کوردستان، بەڕاستی ئەو بەڕێزانەش و ئەو خۆشکانەی کە قسەیان کرد، شتی باشیان باس کرد، بەڵام ئەوەی کە ئێمە تێبینی دەکەین، پار کۆمەڵێك سەرنج و تەوسیات هەبوو، ئێستاش لە ڕاپۆرتەکان ئەو سەرنج وتەوسیاتانە هەمووی دووبارە بوونەتەوە، کەواتە پار زۆربەی هەرە زۆری داوامان کردبوو جێبەجێ نەکراوە، هەر بۆ نموونە: ئێمە لە 2007 داوامان کرد مەسەلەی داهات، ڕاپۆرتێك بێت کە داهاتی کوردستان چەندە، ئێستاش ئێمە نازانین داهاتی کوردستان چەندە ئەو خاڵێك، یەعنی ئەو ڕەقەمانەی کە دەدرێت شتی تەخمینین زیاتر، هی عیراق شتێك تەخمینی کردووە، هی کوردستان شتێکی تر تەخمینی کردووە، لەهەمان کاتدا مەسەلەی چۆنیەتی خەرج کردنی بودجە2007- 2008 -2009 یەعنی ئێستا ئەوە مانگی شەشە نیوەی ساڵەکە ڕۆیشتوە، ئێمە بەڕاستی ئێستاکە بەلای کەم دەبوایە ئەو شەش مانگەمان وەربگرتبایە 2009 چۆن سەرف کراوە، بەڕاستی مەسەلەی چۆنیەتی سەرف کردنەکە بۆ پەرلەمان نایێت، ئەوە لێرە کە قسە لەسەر نەبوونی شەفافیەت دەکرێت لە سەرف کردنی بودجەی کوردستان، بۆیە بەڕاستی ئێمە هەندێك شت هەیە کە بیکەین ئێستاکە، مەسەلەن ئێمە پێشتر وەکو پەرلەمانی کوردستان وتمان هیچ پڕۆژە یاسایەك لە هەردوو ئیدارە وەرناگرین تاوەکو هەردوو ئیدارە یەك نەگرێتەوە، هەقە ئێستا ئێمەش ئیلتیزامەن بەو وەعدانەی کە پێشان بە خەڵکی کوردستانمان داوە، ئیلتیزام بە وەعدی خۆشمان کە پار وتمان یەك بودجە پەسەند دەکەین، ئێستاش تەماشا دەکەین دوو وەزارەتی مالیە هەیە، دوو ئاسایش، کۆمەڵێك دوو دوو هەیە لێرەدا، بۆیە بەڕاستی پێشنیاری ئەوە دەکەم وەکو جەختێك هەموو شتێك تەواو بووە، تەئکید بکرێتەو لەسەر یەکخستنەوەی ئەو دوو وەزارەتەش، چونکە تاوەکو حکومەت یەك نەگرێتەوە، کەواتە دوو سیاسەتی جیامان هەیە ئێمە ئێستاکە، یەعنی سیاسەتی ئابووریەکە ڕوون نیە لەو مەسەلەیە، بۆیە دەبێت جەخت لەسەر ئەو مەسەلەیە بکرێتەوە، دواتر مەسەلەی خەرج کردنی سولفەی عەقار، یەعنی بەڕاستی لە هەولێر وەکو باسیان کرد، 100 مەتریەکان سوودمەند نەبوون، خەڵکێکی فەقیر دەبێت سوودمەند بێت، شوێنی نیشتەجێ بوون بۆ خۆی دابین بکات، دوایی کە تەماشادەکەی یەکنەگرتنەوەی وەزارەتی دارایی، وای کردووە دوو تەعلیمات

دەربچێت، لە سلێمانی شتێك دەربچێت، لە هەولێر شتێکی تر دەربچێت، ئەوش لە زەرەری خەڵك تەواو دەبێت، وەلەهەمان کاتدا پێویستە ئێستا ئێمە لە پێشنیارەکەی ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی هەیە، لیژنەی دارایی هەیە کە دەڵێت، بدرێت بە گوندەکانیش، یەعنی خۆ پێشتریش ئەوە هەبووە، داوامان کردبوو ئەوکاتیش کۆمەڵێك سەرنج و پێشنیار بەداخەوە سەیرم دێت کە نەکراوە، لەسەر مەسەلەیەکی تر مەسەلەی کەم ئەندامان و هەندێك چین و تووێژ هەنە کە یارمەتی دەدرێن لە حکومەت، بەڕاستی ئەو یارمەتیەی کە دەیان درێتێ وەکو ئیهانەیەك وایە، 30 هەزار دینار چی پێدێت، بەشی دوو کارت موبایلەکەی ناکات، هەقیشە بەڕاستی لە بودجە حیسابێك بۆ ئەم مەسەلەیە بکرێت، خەڵکی هەژارە، خەڵکی کەم دەرامەتە ئەوەی کە پێویستە حکومەت هاوکاریان بکات، بە شێوەیەکی وابێت بەلای کەمی بتوانێت بەشێك لە پێویستیەکانی خۆی تەئمین بکات، جەنابی وەزیر باسی لە مەسەلەی بودجەی حیزبەکان کرد، بودجەی حیزبەکان لەسەر بنەمای میزاجی شەخسی لە کوردستان دابەش دەکرێت، لەسەر بنەمای هیچ معیارێك دابەش ناکرێت، هیچ پێوەرێك نیە، تەنهاو تەنها میزاجی شەخسیە، ولاتی ئێمە لەسەر بنەمای میزاجی شەخسی ئیدارە دەکرێت، بۆیە ئێمە ڕووبەڕووی ئەو هەموو گرفت و کێشانەش دەبینەوە، مەسەلەی تر ئەگەر باسی بکەین، بەڕاستی مەسەلەی مووچەو ئەوەی خانە نشینان ناکەین پێشتر تەحدید کرا، تەماشادەکەی ئێستاش کەمترین مووچە پێشمەرگە وەری دەگرێت، یەعنی هەقە لەو مەسەلەیەش ڕەچاوی ئەوە بکرێت، چاو بە مووچەی پێشمەرگەو مووچەی هێزەکانی ئاسایش و هێزەکانی پۆلیس هەمووی دابخشێنرێتەوە، یەعنی بەڕاستی مەسەلەی پۆلیسی هاتووچۆیە، هەر هەموو پێویستیان بەوە هەیە چاو بە مووچەکەیان دابخشێنرێتەوە، پێویستە ئێمە سیاسەتێکی وامان هەبێت لە ڕووی ئیداریەوە، لە ڕووی مالیەوە لە کوردستان، عەدالەتێك هەبێت لە بەینی مووچە، نەوەکو ئەو فەرقە جیاوازە هەبێت، خەڵکێك لە خواری خوارە بێت و خەڵکێیش لە سەری سەرەوە بێت، لەگەڵ ڕێزمدا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێش هەمووشتان خۆمان، ئەندامی پەرلەمان پێش هەموو کەسێك، فەرقی مووچە دەبێت لە ئەندام پەرلەمانەوە دەست پێی بکات، کاك محمد فەرەج، فەرموو.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە ئەوە مەسەلەیەکی گرنگە، پەیوەندی بە هەموو تاکێکی کۆمەڵەوە هەیە گەورە تا بچووك، ئێستا لە ولاتانی پێشکەوتوو، تەنانەت لە عیراق لە بەینی کۆمەڵێك دیواری ناوچەی سەوز، ئێستا قسە لەوە دەکەن کە تاکەکان سەرمایەکانیان دیاری بکەن، یەعنی ئەمە لە عیراقێکی ئاوا پڕ لە ئاڵۆزی و پڕلە مەترسی و توندو تیژی، ئێستا بەدوای ئەوە دەگەڕێن تاکەکان سامانەکانیان دیاری بکەن، یەعنی ئەگەر ئێمە لەسەر سامانی ئەم ولاتە بۆ هاوولاتیەکانی زیاتر بکۆڵینەوە، پێموایە واجبێکی سەرشانمانە ئیشی پەرلەمان سێیانە، یەکێکیان ئەمەیە، لەبەر ئەوە زۆر هین نەبین یەعنی پەلە نەکەین و تەنگە تاویش

نەبین لە قسە کردندا، من لە قسەیەکی جەنابتەوە دەست پێ دەکەم، سالّی پار لە دیکۆمێنتەکە سەیرم کردووە، کە ئێمە بۆ 2009 ئەگەر دوو شت نەکرا، بودجە ڕادەوەستێت، یەکەم حیساباتی خیتامی بەرلە بودجە دەبێت بێتە پەرلەمان، دوو ئەم دوو وەزارەتە یەك بگرێتەوە، وەکو ئەو برادەرانە ئیشارەتیان کرد یەکی نەگرتۆتەوە، لە لیژنەی دارایی لایەزال پارەکە وەکو ئەمسالّ دابەش دەکرێت، لە بەغدا دێت بەشێکی بۆ هەولێر، بەشێکی بۆ سلێمانی، وەزارەتی دارایی وتیان وانیە، تەمەنا دەکەم وانەبێت، پێمخۆشە کە ئەوە بەو جۆرە بێت، دووەم دێمە سەر ڕاپۆرتەکە، ئەو قسانەی کە بەڕێز وەزیری دارایی کردیان، لەم پڕۆژەیە یان لەم موازەنە دووشت دیار نیە کە لە پەرلەمانی عیراق زۆر زەقە، یەکەم ئەولەویەت دیار نیە، بەلاّم ئەگەر سەیری ئەم وەرەقەیە بکەین، ئەولەویەتەکە لەلای وەزارەتی ناوخۆو ئاسایشە، یەعنی زۆرترین ڕێژەی پارە لەلای ئەوانە، ئایا ئێمە ئەوەندە لەمەترسیداین، ئەمە کە یەکێك لە دەرەوە سەیری ئەمە دەکات، کەوابوو تەواوی قسەی بەرپرسانی هەرێمی کوردستان بە ناڕاست لە قەلەم دەدات، لە کاتێکدا کە ئێمە گەورەترین نعمەت لەلای ئێمە ئەوەیە کە ئەم ولاّتە لە ئەمن و ئاسایشدایە، بەلاّم کە سەیری ئەم میزانیە دەکەین، یەکێك لە دەرەوە سەیری بکات لێرە نا، بەلاّم کە یەکێك لە دەرەروە سەیری دەکات، دیارە ئەولەویەت لەم کوردستانە هێشتا بۆ مەسەلەی ئەمنیە، پێمواید مەسەلەیەکی زۆر مەترسیدارە، جێگەی قسە لەسەر کردنێکی زۆر گرنگە ئەوە، دووەم ئەم داهاتانەی کە لە هەرێم قسەی لەسەر دەکەین، عەفوەن پێش ئەوە، بڕیار بوو ئەم دوو دەزگای چاودێریە یەك بگرنەوە، کە زۆر مەسەلەیەکی گرنگە یەکی نەگرتەوە، قەرار وابوو پەرلەمان و وەزارەت بەیەکەوە هەماهەنگیان هەبێت لە دانانی بودجە، ئەوەش نەبوو، لە لیژنەی یاسایی لە کۆی 10 خالّ، 8 خالّیان نەرێیە، ئەوە مەفروز وابوو وابێت، لە لیژنەی دارایش چوار خالّیان وتووە، یەعنی ئەمە 11 خالّ، ئەوە سێ ساڵە بەلای کەمەوە 2007- 2008- 2009 تکرار دەبێتەوە، ئایا ئەمە جێگەی ئەوە نیە لە جێگایەکا لێی بوەستین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی هەیە نازناز خان، لەسەر قسەکانت بزانین چیە، فەرموو.

بەڕێز نازناز محمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەگەلّ ڕێزم بۆ کاك محمد، جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، جەنابیان گوتی ئەولەویەت دراوە لەو وەرەقەیە بە وەزارەتی ناوخۆ، من قسەکەی ڕاست دەکەمەوە، زۆرترین میزانیە دراوە بە وەزارەتی پەروەردە، لە دوای هەرسێ دەزگاکەمان، ئینجا وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە، ئینجا وەزارەتی کشتوکالّ، لە چوارەم ڕیز بەندی وەزارەتی ناوخۆ دێت، بۆ ئەوەی ڕاستیەکان وەکو خۆی بوترێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئێمە جوابمان دەدایەوە، بەلاّم سوپاست دەکەین، فەرموو.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نازناز خان بەداخەوە، یەعنی قسەی خۆی ناکات، هەموو جار لە سەر قسەی یەکێکی تر قسە دەکات، ئەوە دوو وەزارەت، قسەی خۆت کرد، ئەوە دوو وەزارەت وەزارەتی ناوخۆ وەزارەتی کاروباری ناوخۆ، هەردووکیان لە13٪ داهاتی کوردستان دەبەن، وەکو بەڕێز وەزیری دارایش وتی، دیوانی چاودێری دارایی هەردووکیان لە 16٪ داهاتی هەرێمی کوردستان دەبەن، بەڵێ ئێستا ئەو وادەزانێ یەك وەزارەتە ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك بکر.

بەڕێز بکر فتاح حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە ویستم باسی کەم، ئەوەیە کە لەو بودجەدا کە تەوزیع کراوە، من پێم باش بوو تەوزیع بکرێ، مەسەلەن بوجەی ریئاسەتی هەرێم پێی دەڵێن، بودجەی پەرلەمان ئەوەی کە بۆ پەرلەمان دانراوە، ئەوەی کە بۆ ریئاسەتی هەرێم دانراوە، ئەوەی بۆ مەجلیسی قەزا یان دەزگای قەزایی دانراوە، بودجەیەکی تریش کە حەقە دەستنیشان کرابایە، بودجەی (ئێن-جی-ئۆ) کان، مەسەلەن ئەو پارەی کە دەردەچێ بۆ (ئێن-جی-ئۆ) کان، پارەیان تێدا سەرف دەکەین، خۆ ئەوە نابێ حوکمەت ئەو شتانە بدات، دەبێ ئەمانە بودجەی هەرێم بیدات، نەك حوکمەت، چونکە ئەگەر (ئێن-جی-ئۆ) یێك لە حوکمەت پارە وەرگرێ، ئەوە بۆ حوکمەت کار دەکات، (ئێن-جی-ئۆ) لێرە حکومییە و، هەروەها بودجەی حیزبەکان، حەز دەکەم یەك تەوزیح بدەم لەسەر بودجەی حیزبەکان، لە هەموو شوێنێکی دونیا حیزبەکان پارە وەردەگرن لە دەوڵەت و، پارەکەش بە پێی مەقعەدەکانیانە لەناو پەرلەمان، مینحەیان دەدرێتێ جا سااڵنەیە یان مانگانەیە؟ بە پێی مەقعەدیانە لە ناو پەرلەماندا پارە وەردەگرن، ئەمە شتێکی شەرعییە، نا شەرعی نییە کە پارە وەرگرن، بەڵام حەقە ئەوەش بە ئاشکرایانە ڕوون بێت، بە شەفافانە بڵێن بابە بودجەی ئێمە، مەسەلەن ئەو حیزبەی کە دەسەاڵتی هەیە یان ئەو حیزبەی کە مەقعەدی زیاترە، ئەوەندە بودجە لەدەوڵەت وەردەگرێت، هیچ شتێکی ناشەرعی نیە، بەڵام بە پێی قانون بێ ، بە یاسا دابڕێژرێ، نوقتەیێکی تر کە پێشنیاری دەکەم ئەوەیە، ئایا ئەم هەرێمەی ئێمە پارەی ئیحتیاتی هەیە؟ مەسەلەن ئەگەر ڕۆژێ بوومەلەرزەیێك، کارەساتێکی سروشتی ڕووبدات ئێمە پارەیەکمان هەیە لە وێدا؟ ئێمە ئەو پارەی کە وە ڕئەگرین، هەموویان سەرف کراوە بۆ ئەم شتانە، وەکو ئەوەی کە لە جەدوەلەکەدا هاتووە، مەفرووزە دەرگایێکی هەبێ، پارەییێکمان هەبێ کە پارەی ئیحتیاتی بێت، کە بتوانین ڕوو بە ڕووی ئەم کارەساتانە بین، ئەگەر خوا نەخواستە لە دوا ڕۆژدا ڕوو بە ڕووی ببینەوە، نوقتەیێکی تر ئەو برادەرانە باسیان کرد، ئەوەی کە حەز دەکەم یەعنی بەڕاستی مەسەلەی مووچەی کەم ئەندامەکان و مووچەی خانەنشینەکان چاوێکی پێدا بخشێننەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

كاك عوسمان فەرموو.

بەڕێز عثمان عبدالله قادر (بانی مارانی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هیوادارم قسەکانمان پێ نەبڕی، لەبەر ئەوەی بەڕاستی وەڵامەکان جێگای دڵنیابوون نەبوون و، بەڕاستی لە موازەنەش کەم و کوڕی زۆرە، بۆیە هیوادارم ڕێگامان بدەی قسەکانی خۆمان بکەین، بەڕاستی زۆر سوپاسی ئەندامانی پەرلەمان دەکەم، قسەی زۆر باشیان کرد و، منیش پێم وایە نەدەبوو پەرلەمانی کوردستان ئەو بودجەی ئەمساڵ موناقەشە بکات، تا دڵنیا دەبوو لە چۆنیەتی خەرج کردنی بودجەی ساڵانی پێشوو، کە ساڵ پار لێرە بڕیارمان دا، لەبەر ئەوەی پەسندی بودجەی ساڵی ڕابردوومان کرد کە ساڵی داهاتوو هەر موازەنە بهاتبایە و، چۆنیەتی خەرجی بودجەی ساڵی پێشوومان لێرە موناقەشە بکردایە، کە بەداخەوە بڕیارەکەی خۆمان جێ بەجێ نەکرد، خاڵێکی تر، بودجەی کوردستان بەڕاستی نا شەفافییەتی تیایە، چی لە 17٪ ی لە بەغدا وەریدەگرین، چی ئەم باج و داهاتانەی لە ناوخۆی کوردستان کۆی دەکەینەوە، حکومەتی هەرێم جگە لەو 17٪ ی وەریدەگرێت، چەندین پارەی تر لە بەغدا وەردەگرێ، نادیارە وەکو بودجەی تەکمیلی، پارەی نەفەقاتی سیادی و، پارەی مینحە، بەڕاستی پارەی مینحە شتێکی خەیاڵییە، نازانم 4٪ ؟ چەندە؟ پارەیێکی یەکجار زۆرە، جگە لەمانەی سەرەوە، دەربارەی فرۆشتنی نەوتی کوردستان، کە دوو ساڵە دەفرۆشێ، پارەکەی ناچێتە خەزینەی هەرێمی کوردستانەوە، بە شاهێدی جەنابی وەزیرەکانی مالیەی هەرێمی کوردستان، هەر لە دوای پرۆسەی ئازادی عێراقەوە تا ئەمڕۆ حکومەتی هەرێم (28) گرێبەستی لەگەڵ کۆمپانیا بیانیەکان ئیمزا کردووە بۆ دەرهێنان و فرۆشتنی نەوت و غازی هەرێمی کوردستان، بەڵام ئەوەی جێگای پرسیارە لەلای هاوواڵتیانی کوردستان، ئەم گرێبەستانە لە پشتی پەردەوە کراون، بە بێ ئاگاداری جەماوەری کوردستان و پەرلەمانی کوردستان، دەکرێ بپرسین کێن ئەوانەی لەسەر گرێبەستەکان ئیمزایان کردووە؟ حکومەت؟ یان حیزب؟ یان گروپێکی ناو دەسەڵاتی سیاسی کوردستان؟ یان دەست ڕۆیشتووەکانی ناو حکومەت کە کۆمپانیای کەرتی تایبەتیان هەیە؟ بە پێی زانیارییەکان، حکومەتی هەرێم تا ئەمڕۆ 250 بۆ 300 ملیۆن دینارى، وەك 200 ملیۆن دۆلاری وەکو شیرینی وەرگرتووە لە کۆمپانیا بیانییەکان، پرسیار ئەوەیە ئەم پارەیە چۆتە خەزێنەی حکومەت و ئیزافەی سەر بودجەی هەرێم کراوە یان نا؟ ئەوە جێگای پرسیارە، بە پێی وتەکانی بەڕێز کاك ئاشتی هەورامی، وەزیری نەوتی کوردستان، لە ئێستا دا ڕۆژانە دە هەزار بەرمیل نەوت ڕەوانەی دەرەوە دەکرێت، بۆ کۆتایی ئەم ساڵ ئەم ڕێژەیە بەرز دەبێتەوە بۆ بیست و پێنج هەزار بەرمیل لە ڕۆژێك دا، بەم پێیە بێت ساڵانە حوکمەتی هەرێم دوو ملیار دۆلار دەخاتە سەر بودجەی حکومەتی عێراقەوە، بە بێ ئەوەی حکومەتی عێراق تێچووی دەرهێنانی نەوت بداتەوە کۆمپانیاکان، کە گوایە لە بودجەی هەرێمی کوردستان خەرجی دەرهێنانی نەوت دەدرێتەوە کۆمپانیاکان، پرسیار ئەوەیە، بۆچی حکومەتی هەرێم ئەم کارە دەکات؟ .....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

كاك عوسمان ناكرێت وەختەكەت مەفتووح بێت، دوو دەقەی ترت ماوە.

بەڕێز عثمان عبدالله قادر (بانی مارانی):

بۆ پەسند كردن و بە ياسا كردنی بودجەی كوردستان لە چوار چێوەی ليستێكی ژمێریاری ساكاردا، نەدەبوو پەرلەمانی كوردستان بيخاتە كارنامەی كۆبوونەوەی خۆيەوە، لەبەر ئەوەی بودجە و داهاتەكانی كوردستان بە شێوەيەكی ئاشكرا و ڕوون ديارنين، چونكە ئەمە دەبێتە دان پێدانانێكی ئاشكرای پەرلەمانی كوردستان بە نا شەرعييەت بوونی گەورەترين پرۆژەی ولّات، كە ئەويش بودجەيە، كە ژيانی گەلی پێوە بەندە، ئەگەر بەم شێوەيە بودجە پەسند بكرێت، شەريك بوونێكی ئاشكرای پەرلەمانی كوردستانە بە دان پێدانان و بە ياسايی كردنی بودجەی هەرێمی كوردستان، پرسيار ئەوەيە، ئايا پارەيێكی زۆری دەوری دەگەڕێتەوە خەزێنەی حكومەتی عێراق كە 17٪ ی بەر هەرێمی كوردستان دەكەوێت، ئايا ئەو پارەيە وەرگيراوە يان نا؟ ئەگەر نا بۆچی؟ ئايا حكومەتی هەرێم خەزێنەی هەيە يان نا؟ ئەگەر هەيێتی، چەند پارەی تيايە؟ پرسيار ئايا پارەی مەدەوەری سالّانی پێشووی هەرێمی كوردستان گەراوەتەوە خەزێنەی حكومەتی هەرێمی كوردستان؟ ئيزافەی سەر بودجەی كوردستان كراوە يان نا؟ پێشنيار دەكەم دەسەلّاتی هەر سێ سەرۆكايەتی هەرێم بە ياسايێك ڕێك بخرێ لە مەسەلەی سەرف و وە بەردەستەكانی كەم بكرێتەوە و، هەروەها بودجەی حيزبەكان باسيان كرد، لێرەش دا ئەمن ديسان داوا دەكەم بە ياسايێك ڕێك بخرێ، پێشنيار دەكەم سولفەی عەقار، كە برادەرانيش باسيان كرد، بەڕاستی لە هەموو كوردستان وەكو يەك موعامەلەی لەگەلّ بكرێ، مەسەلەی سەد مەتری بەڕاستی حەقە ئێمە تەشجيعی ئەوە بكەين، بۆچی دوو سەد مەتر بكرێ بە سەكن؟ بۆ سەد نەكرێ؟ يەعنی هەر باشە بۆ ئەرازيش، بۆ زەويش باشە و، دوا پرسيارم ئەوەيە، پێشنياردەكەم ئەم كۆبوونەوەيە موناقەشەكەی بوەستێندرێت، تاكو خەرجی بودجەی سالّی 2008 تەسفيە دەكرێ كە پار سالّ لێرە بڕيارى لەسەر درا و، سوپاستان دەكەم.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

نوقتەی نيزامی هەيە كاك ئارام، فەرموو.

بەڕێز ئارام رسول مامند:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەرەتا من حەز دەكەم لێرەوە **ڕەخنەيێك** ئاراستەی سەرۆكايەتی بكەم، بەداخەوە خۆتان پابەندنين بەو سيستەمەی كە داتان نا بۆ موناقەشە كردنی بودجە، ئەمە يەكەم، دووەم حەز دەكەم خالّێكی تر لەبەردەمی سەرۆكايەتی و ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان باس بكەم، ئەگەر لە هەر شوێنێك، بەتايبەتی لە ڕۆژنامەكان يان لەدەرەوە، لە بازاڕ، لەسەر شاشەی تەلەفزيۆن، كەسێك بۆ خۆی قسە بكات لە خۆيەوە زانيارى جۆراو جۆر باس بكات، لەوانەيە عەبر ببێت، بەڵام لە زۆر سيستەمی جيهانی، لەزۆربەی ولّاتان ئەندامی پەرلەمان زانيارى بە هەڵە بدات بە هاووڵاتيانی خەڵكی كوردستان كە لە ڕێگای ئەو جەلسەوە گوێ بيستی دەبن، بەڕاستی ئەمە خەتايێكە و، دەبێ سەرۆكايەتی پەرلەمان لەسەری بوەستێ، هەر ئەمڕۆ

ئێمە گوێ بیستی چەندین پرسیار بووین، جەنابتان باسی پرسیارێکتان کرد، کە ئەندامێکی پەرلەمان باسی ئەوە دەکات 70٪ ی بودجەی کوردستان بۆ دوو حیزبەکە دەڕوات، ڕوون کرایەوە کە شتەکە بەم شێوەیە نیە، داوا دەکەم سەرۆکایەتی پەرلەمان ئیجرائاتی خۆی وەربگرێت و، هەندێ شتیش لێرە باس دەکرێت هیچ پەیوەندی بە بودجەوە نیە، بۆیە دووبارە من داوا دەکەم سەرۆکایەتی پەرلەمان پابەند بێ بەو سیستەمەی کە بە خۆی داینا لە موناقەشە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، قسەی خۆت کرد کاك عوسمان، تەواو جوابی نیە، نا، نا، جوابی نیە، ئەوە ڕەخنەییکی لە من گرتووە، لە تۆی نەگرتووە، ڕەخنەییکی لە من گرتووە و جەوابەکەشم بەو شێوەیەیە، ئەوە بە عەکسەوە کاك ئارام، لێرە من بە تەواوەتی عەکسی ئەوە دەزانم، چونکە ئەوە فورسەتێکە، ئەوە قسە دەکات مەجالی ڕەتکردنەوە هەیە، ڕوون کردنەوەی هەیە، خۆ لە ڕۆژنامە قسە دەکات، ناشتوانی ڕووبەڕووی ببیتەوە، مەجالیشت نیە، لێرە با قسەی خۆی بکات، جەنابی وەزیر لێرەیە، ئەندامی تر مەعلوماتی تری هەیە، جوابی دەدەنەوە، وەڵامیش دەدەنەوە، بەڵام کاك عوسمان لە قسەکانی دا زۆر شت هەبوو باس کرابوو، پرسیار هەبوو جەوابیش درا بوو، بەڵام ئەوە لەبەر ئەوەی خوتبەکەی نووسیبوو، پازی نەدا لەسەر هیچ بڕگەییك، د. شوکریە فەرموو.

بەڕێز د. شوکریە رسول إبراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سێ خاڵم هەبوو، دووانی باس کرا، کە دەربارەی بودجەی تەکمیلی و، دەربارەی چۆنیەتی سەرف کردن و هەروەها خانەنشین و خەلەل لە سەرفەکان دا، پرسیارێکم لە وەزیر هەیە، ئەگەر وەڵامم بداتەوە، بەڕێزی باسی مەشاریعی ڕەئس مالی دەکات، ڕەئس مالیە، حەز دەکەم بۆم ڕوون بکاتەوە لە کوێوە هاتووە، چونکە بەڕێزتان هەر ئەم وەرەقەیەتان دابەش کردووە، دەڵێت (مشاریع الإستثمارية)، ئەو ڕەئس مالیە لە کوێ هاتووە، من کتێبەکەی کارل مارکسم هاتەوە بیر (الرأسمالية)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، د. هالة فەرموو.

بەڕێز د. هالە سهیل وادی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرسیارەکەی من دەربارەی تۆڕی پاراستنی کۆمەڵایەتییە، ئایا ئەو بڕە پارەیە لە بەغداوە ڕەوان دەکرێ یان نا و، ئەو بڕە پارەیە زۆر گرنگە لەبەر ئەوەی دەدرێتە ئەو کەسانەی لەژێر هێڵی فەقر دان، زۆر موهیمە لەبەر ئەوەی چارەسەری کێشەی هەژاری دەکات و، چارەسەری ئەو بڕە پارەیە کە 30 هەزارە دەدرێتە ئەو

عائیلانه، لەبەر ئەوەی ئێستا پلانی تازە هەیە لە وەزارەتی کۆمەڵایەتی و تەقییمی تازە هەیە، ئەو بڕە پارەیە دەگۆردرێ و، تا ئێستا یەکجار دراوەتە وەزارەتی کۆمەڵایەتی لە ساڵی 2005، یەکجار دراوەتە ئەو عائیلانە، لە هەموو شارەکانی عیراق دەدرێ و، نازانین بە نیسبەت هەرێمی کوردستان چۆنە و چۆن دەدرێ؟ و، هاتنەکەی زمنی 17٪ کەیە یان سەربەخۆیە و، پلانی وەزارەتی مالیە چییە؟ ئەگەر نەدرا، ئەمە چارەسەری ئەم کێشەیە چۆن دەبێ؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك زانا فەرموو.

بەڕێز قادر سعید خضر (زانا):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵاهی منیش 16 خاڵم هەبوو، بەڵام نۆی لێ دەگەڕێم، بەس پێنجی باس دەکەم، داوای لێبووردن دەکەم، خاڵی یەکەمم، بە حەقەت سەبارەت بە داهاتەکانی هەرێم، نە ڕوون کردنەوەکەی جەنابت و، نە ئی جەنابی وەزیر و، جەنابی وەکیلەکان هیچ موقنیع نەبوو، ئەوان رەقەمێکیان لەگەڵ بەغدا موناقەشە کردووە، بەغدا بە تەخمین دوو ئەوەندەی داناوە، هەر ئەو کەشفەی کە بۆ بەغدایان کردووە، بۆ پەرلەمانی کوردستانیشی بکەن، بزانن داهاتی ئەو وەزارەتانە چەندە؟ دەسەڵاتی دادوەریش داهاتی خۆی هەبێ لە زاری مەحاکم، کە چەندە و، دوایی چۆن سەرف دەکرێ؟ لە کوێ جێی کراوەتەوە لەو خشتانەی کە لەبەر دەستمان دایە؟ هەتا ئێستا وازح نیە و، ڕوون کردنەوەکانیش موقنیع نیە، داوا دەکەم ڕوون کردنەوەی تەواومان بدەنێ، هەر وەزارەتێك داهاتەکانیان چۆنە؟ ئەوەی رسوومە چییە؟ ئەوەی غێر رسوومیشە چیە؟ خاڵێکی تر، ئەوەی ئەمە بزانین بودجەی 2008 تەواو بووە، بودجەی 2009 ش تا ئێستا پەسند نەکراوە، کەچی لە ئیعلام زۆر بە گەرمی پرۆژە وا جێ بەجێ دەکرێ و، پرۆژە بڕیار دەدرێ، ئەو پارەی لە کوێیە؟ نازانین لە کام بودجەیە، ئەوەی 2008 ە کە تەواو بووە، یا ئەوەی 2009 یە، کە تا ئێستا پەسند نەکراوە، من تەئکیدم کردەوە لە ڕاپۆرتەکەی تەندروستیش دا هاتبوو، بە پێچەوانەی زانیارییەکانی نازناز خان، ناوخۆ 13.34٪ ، ئەوەی کە بۆی دەستنیشان کرابوو، لە ڕاپۆرتەکەی تەندروستیش دا هاتبوو، ئاماژەی پێ کرابوو، ئەو ڕاپۆرتەی کە بەڕێز وەزیری دارایی خوێندیەوە، زۆر پێویستە لەبەر دەستمان بێت بەڕاستی، لەبەر دەستمان نەبێ ئێمە ناتوانین گفتوگۆ لەسەر ئەم بودجەیە بکەین، خاڵێکی تر، بەڕاستی بەشی یەکەمی ڕاپۆرتی دارایی، لیژنەی دارایی، لیژنەی یاسایی، بەڕاستی زۆر جێگەی دەستخۆشییە و، کۆمەڵێك خاڵی مەترسیداریان دەستنیشان کردییە، کە ئەو واقیعە ڕووخاوەی ئابووری هەرێمی کوردستان پێشان دەدا، ناکرێ ئێمە هەر بە تەوسیات و ئاموژگاری و، بە پێشنیار تێپەڕین و، یەکسەر دەست بە موناقەشەی ماددە ماددەکانی پرۆژەکەی بکەین، بۆیە من داواکارم بەڕاستی ئەو بودجەی کە بە شێوەی دوو ئیدارەییش

لـه بۆمـان هـاتووه، ئێمـه ڕەتـی کەینـەوه، ئێمـه تەکریسـی دوو ئیـدارەیی ناکـەین ، بڕیارمـان داوه یـەك بگرێتەوه، با بچن ئەوراقەکانی خۆیان تەرتیب کەن سەر لە نوێ، وەزارەتی ناوخۆ بـه یـەك وەزارەت بۆمـان بنووسن، دارایی بە یەکی بنووسن، بەو شێوەی ئێستا هاتییە، ئەگەر ئێمە قبوڵی کەین، موناقەشـەی لەسـەر بکەین، وەکو تەکریسی دوو ئیدارەیە و، بە هـیچ شـێوەیێك ئێمـه پشـتگیری ناکـەین، بـه پێـی زانیـاری مـن، لێکۆڵینەوەشم کردووە لە هەنـدێ لـه وەزارەتـەکان، هـەر مـانگی هەشت، کـه هـات مـانگی هەشـت وەزارەتـی دارایی هیچ پرۆژەیێك وەرناگرێ، دەڵێ هەرچی هەتانە بیخەنە بودجەی 2009.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەسە، قسەت پێ دەبڕم کاك زانا، لەبەر یەك جوملە لە قسەکانت دا هاتووە، حـەز دەکـەم چاکی بکەیتـەوە، کە وتت ئێمە قبوڵی ناکەین، بە ناو کێ قسە دەکەی؟

بەڕێز قادر سعید خضر (زانا):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببووڕە، مەبەستم ئەوە نەبووە کە قبوڵی ناکەین، مەبەستم ئەوەیە کە ئەو ڕاپۆرتە پێویستە بخرێتـە بـەر دەسـت ئینجـا، مـن ئـەو قسـەیە سـەحب دەکـەم، مەبەسـتم نـەبوو، داوای لێبـووردن دەکـەم، بـە نیسـبەت وەزارەتەکان من لێکۆڵینەوەم کردووە، وەزارەت هەیـە لـە مـانگی هەشـتەوە، پـرۆژە و شـتیان لـێ وەرنـاگرن، دەڵێن بیخەنە میزانیەی ساڵی داهاتوو، ساڵی داهاتووش، ئەوە مانگی شەشـە هـەتا ئێسـتا ئێمـە پەسـەندمان نەکردووە، دوو مانگی تر ئیشیان بۆ دەکەین، دیسان هەموو ئیشەکەیان ڕادەگیرێ، 30٪ وەزارەتەکان پـارەی خۆیان سەرف ناکەن، ئەو پارانە چـی لـێ دێ؟ بـۆ بـەم شـێوە بـێ؟ تـا کـەی ئێمـە بـێ دەنـگ بـین؟ مـن زۆر دەستخۆشی لە سەرۆکایەتی پەرلەمان دەکەم، کە مەجالمان دەدا قسە بکەین، ئـەو قسـانە بکـرێ باشـە، ڕوون کردنەوەمان بۆ بدرێ باشە، هەتا شەفافیەت هەبێ لەو وڵاتە، لە خزمەتی گەشەکردنی ئابووری دایە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سارا خان فەرموو.

بەڕێز سارا خضر پیروت:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەندێك لە قسەکانم کرا، بۆیە دووبارەی ناکەمەوە، بەڵام بۆ مەسەلەی ئەو بـێ دەسـەڵاتییەی کـە وەزارەتـی دارایی باسی کرد، لەگەڵ بەغدا، کـە زۆر لـەو بودجانـە ناگاتـە دەسـتیان ، نـاینێرن، یـان هۆکارەکـەی چـیە؟ ئەمن پێشنیار دەکەم پەرلەمانی کوردستان بانگهێشتی یەکێك لە نوێنەرانی کورد لە بەغـدا، کـە پەیوەسـتە بە مەسەلەی دارایی و ئابووری، بانگهێشتی پەرلەمان بکات، با ڕوونی بکاتەوە، هەم بۆ ئەندامانی پەرلەمان، هەم بۆ خەڵکی کوردستان، کە ئەو کێشانە چن؟ و، ئەو بودجانە بۆ ئاوهان؟ بـۆ ئـەو کێشـانە لـە کوردسـتان ڕوو دەدات؟ خاڵێکی تر یەك پرسیارە، جەنابت پرسیارت لە وەزیـری دارایـی کـرد دەربـارەی ئـەوەی کـە لـە

میدیاکان باس دەکرێ، بۆ مەسەلەی بودجەی حیزبەکان، وەڵامەکەی ئەوە بوو کە دەڵێ: وا نیە، یەعنی ئەو داهاتی ئەو حیزبانە 35 ملیۆن و ئەوانە نیە، ئەی چەندە؟ دەکرێ یەعنی بە ووردی وەڵامەکەمان بدەنەوە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نازناز خان فەرموو.

بەڕێز نازناز محمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەنها لەسەر ئەو خاڵەی کە کاك بایز باسی کرد، کە بە پێی ئەو کەم کردنەوانەی بودجەی سیادی کە لەوێ لێمان دەبردرێ و، ئەو ژمارە کەمە دەگاتە هەرێمی کوردستان، من تەنها ئەم پرسیارە، یاخود لە هەمان کاتدا ئەو پێشنیارەش هەبێ بۆ سەرۆکایەتی هەر سێ دەسەڵاتەکەی هەرێم ئی خۆمان، تا کەی ئێمە بینەر بین؟ ئەوان بە کەیفی خۆیان ڕۆژانە نەسرییە و مەعاشی پەرلەمانتاریان و جۆرەها مەساریفی خۆیان لە ناو دەوائیرە ئەساسیەکانی سیادی سەرف بکەن، ئێمەش بینەری ئەو وەزعە بین؟ ئێمە ژمارەییکی زۆر کەم ئەندام پەرلەمانمان لەوێ هەیە، بەڵام بە ئارەزووی خۆیان، ئەوان کەوتوونەتە ناو تاڵانکارییکی زۆر گەورە، سوء ئیستیفادەییکی زۆر گەورە، هەموو عیراق، هەموو گەلی عیراق بە ئارەزووی خۆیان راتب و ئیمتیازات و موخەسەسات بەرز دەکرێتەوە، نەسریەی ڕەئیس جمهوریە و ڕەئیس وزەرا و ڕەئیسی پەرلەمان، ڕەنگە خۆی لە ملیۆنێك دۆلار بدات مانگانە، نەسریەییکی یەکجار زۆر لەو شوێنانە سەرف دەکرێت و، هەمووی نەزیفی ئابووریە لەسەر ژیانی هەموو خەڵکی عیراق، لە زمنی ئەوە هەرێمی کوردستانیش، ئایا دەکرێ ئێمە زەرەر زیاتر بە هەرێم دەگات، چونکە هەرێم دە جار لەوان زیاتر وێران کراوە، ئێمە پێویستیمان بەو بودجە هەیە بۆ ئاوەدان کردنەوە، لە دواییش دا دەبنە سیمبولێکی خراپیش، ڕەنگە ئێمەی پەرلەمانی کوردستانیش بە هەمان شێوە داوای زیادبوونی ئیمتیازات و موخەسەسات دەکەین، لە شوێنەکانی تر بە هەمان شێوە، بۆیە بەڕاستی حەق نیە هەرێمی کوردستان بینەر بێ لەو مەوزووعە دا، بتوانێ زەغتی خۆی بکا کە دوڵەتی فیدرالی عیراقی بە ئارەزووی خۆی، سوء ئیستیفادە لەو هێز و دەسەڵاتەی خۆی نەکات بۆ ئەم جیاوازیانە لە سەرفی بودجە کە دەیکات و، لە قازانجی هەندێك گروپ و نوخبە تەنها لە بەغدا بۆیان دەمێنێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح عبدالله حیدری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوئالەکانی من کرا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك دلێر فەرموو.

بەڕێز دلێر محمد شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بەڕاستی قسەکانی کاك دلشاد پێم وایە زۆر ڕاست دەکات، ئەمەی کە ئێمە ئێستا موناقەشەی دەکەین، ئەمە جەدوەلی نەفەقاتە، فیعلەن ئەمە بودجە نیە، بودجەیێك نیە بە مەعنای حەقیقی کە پەرلەمان زەرورەت بوایە موناقەشەی بکات، چونکە هەموومان دەزانین بودجە دەبێ لە کۆمەڵێك بەش پێك بێت، کە بەشێك لەوانە، ئەو بڕە پارەیە کە لە بەغدا دێت، بەشەکەی تری مینەحە، بەشێکی تریان داهاتی ناوخۆیە، لە رسومات و مەشاریع و ئەو دەستکەوتانەی کە حوکمەت خۆی دێتە دەستی، ئەو کاتە ئیجمالی دەستکەوت و یان داهاتی گشتی کۆ دەکرێتەوە، پێویست وایە پەرلەمان گفتوگۆ لەسەر ئەوە بکات کە حکومەت چی پێ دەکات لە داهاتوو دا و، لە ڕابردووش دا چۆن سەرف کراوە؟ بۆیە من پێموایە بەڕاستی ئەمە بە خۆی خەڵێکە لە سیاسەی مالی ئێمە لە کوردستان، ناکرێ وا بەردەوام بێ، چونکە ئەمە، ئەگەر ئێمە بەم حاڵەتە بڕۆین، من وای ئەبینم لە ڕووی ئابوورییەوە و لەڕووی چۆنیەتی گەشە پێکردنی ژێرخانی ئابووری ناتوانین بە هیچ شێوەیێك کوردستان بە هەنگاوێك بچینە پێشەوە، تەنها ئەوەیە کە کۆمەڵێك مەشاریعی مالی دەتوانین ناو بنێین، وەکو بۆرسەیێکی مالی دێ و دەڕوات، خەڵك ئیستیفادەمان لێ دەکات، بە تایبەتی دوەلی ئیقلیمی، من بەڕاستی پێموایە، دەبوایە پەرلەمان تەئکیدی لەو داوا کارییەی خۆی بکردبایە کە ئێمە لە سااڵی پار دا وتمان، کە ناشبێ زۆر دووبارەی کەمەوە، مەسەلەی حیساباتی خیتامی و دەبوایە لە کاتی خۆشی بودجە بهاتایە، ئەو وەزارەتانەش یەکیان بگرتایە، چونکە بەڕاستی ئەمە بۆ خۆی ئیشکالیاتێکی هەر سیاسییە نەك هەر ئیقتیسادی بێ، قەزییەکە لەوە نیە تەنها ئێمە بودجە و موشکیلەمان ئەوەیە کە دوو وەزارەتی مالیمان هەیە، پارەکان بەش دەکرێ، ئەمە بەشێکی قەزییەکەیە، ناوەڕۆکی حەقیقی ئەو کێشەیە ناوەڕۆکێکی سیاسیە، ئێمە دەمانەوێ لە کوردستان دا سیستەمێکی سیاسی موتەکامیلمان هەبێت، هەم لە ڕوانگەی سیاسی و هەم لە ڕووی ئابووری و هەم لە ڕووی ئیجتیماعییەوەش، خۆی پێ بگەیێنێ، کە موستەقبەل خەونی هەموومانە، پێکهێنانی کیانێك و قەوارەیێکی سیاسیە، ئەگەر ئەمانە نەکەین بەڕاستی، بە قەناعەتی من ئێمە بەرەو دوا دەچین، ناتوانین ئەم ئامانجەی کە هەمانە لە داهاتوودا جێ بەجێی بکەین، من داواکارییێکم هەیە، بەڕاستی زەرورەت وایە ئەم ساڵ، لە بودجەی ئەم ساڵ دا، پەرلەمان تەئکید لەوە بکات کە جۆرێك لە تەوازونێك دروست بکەین، لە مەسەلەی دەخلی فەرد، چونکە فیعلەن ئێمە باسی دەکەین، جیاوازییێکی زۆر هەیە لە دەستکەوتی فەرد، بە مەعنای ئەوە نیە تەنها حیسابی ئەوە بکەین تۆێژێك لەمانە فەقیرە یان تۆێژێکی تر، ئەوەیان کەم ئەندامە، ئەوە پێشمەرگەیە، هەر هەموو تۆێژەکانی کۆمەڵگا بەشێکی هەیە بەڕاستی، دەخلی فەرد لە مستەواییێکی نزمە، ئەگەر چی

ڕاپۆرتی عیراقی، ئەوەی لەو دواییانە لە تەختیتی عیراقی، وا باس دەکات کە لە کوردستان دا دەخلی فەرد باشترە، وەك لە شارەکانی تر، ئەمە تا ڕادەییەك دڵخۆشکەرە، بەڵام بە حەقیقی ئیحتیماڵە ئەمە حەقیقەتی دەستکەوتی فەرد نەبێ لە ڕاستی دا، چونکە ئێمە بە پێی ئەو ڕێژەیەی کە بەڕێزانی وەزارەتی مالیە باسیان کرد، لە 60.5٪ ئەو بودجەیە ئەدرێ بە ڕەواتب، کەواتە دەخلی فەرد لەسەر ئەساسی بودجەییەك دانراوە کە پێمان وایە نابێ، لەسەر ئەساسێك بێ، خۆی ئینتاجی بێ، لە ئەسل دا چۆن فەرد دەتوانێ داهات لەسەر ئینتاج بە دەست بێنێ و، ئەوە دەبێتە ئەساسێك بۆ ئەوەی کە بتوانرێ، پێموایە خزمەتێکی زۆری ئەو خەڵکە هەژار و نەگبەتە بکات، کە لە کوردستان دا هەیە کە قوەتی ئەساسی کۆمەڵگای کوردستانە، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کریم فەرموو.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەندێ لە وتەکانی من کران، بەڵام من لێرەدا دوو خاڵم هەیە، خاڵێکیان ڕاستەوخۆ پەیوەندی بە بودجەوە هەیە، ئەویش ئەوەیە، پرسیار دەکەم ئایا ئێمە ناکرێت ئیتر لەمەودوا لە ڕووی بودجە و داراییەوە و خەملاندنی بودجە ئێمە شێوازی لا مەرکەزییەت هەبێ لە داهاتوو، لە ئەوەی کاك دڵشاد ئاماژەی پێ دا، کە ئێمە جەدوەلی نەفەقاتە ڕاستە، بەڵام ئێمە ناکرێت داهاتی هەرێمی کوردستان، ئەو داهاتەی کە خۆمان هەمانە لەگەڵ ئەو بودجەیەی، یان ئەوەی کە لە بودجەی عیراق بۆ هەرێمی کوردستان دابین دەکرێت، هەردووکیان لە یەك بدەین وەکو داهات حیساب بکرێت بۆ هەرێمی کوردستان و، بودجەییکی موتەکامیل پێشکەش بکرێت لە لایەن حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە، بۆ ئەوەی ئێمە موناقەشەی بکەین، یەعنی مەسەلەکە دەگەڕێتەوە بۆ ئەوە، لێرە دا نموونەییك هەیە، ئێستا ئێمە ڕاستە لە نەفەقاتی سیادی بەشداری دەکەین و، ئەوە حەقێکە، کە ئێمەش لەسەرمانە، ئەمە ئەرکێکە دەبێ ئەدای بکەین لە مەسەلەی نەفەقاتی سیادی، هەرچەندە نەفەقاتی سیادیش وا ڕۆژ بە ڕۆژ حقولەکانی تەوەسوع دەکات، یەعنی ئەوەی کە دیاری کراوە، دیارە هەندێکی کەش لە قسەکانی جەنابی وەزیر هاتە سەر کە مەسائیلی تریش وا دێتە سەرێ، بەڵام نەفەقاتی حاکیمە، نەفەقاتی حاکیمە من پێموایە کە ئەو نەفەقاتەیە کە بۆ خزمەتگوزاری دادەنرێت، باشە ئەوە ناکرێ بکرێتە لا مەرکەزی، لە جیاتی ئەوەی ڕاستەوخۆ حکومەتی ناوەندی، حکومەتی ئیتیحادی لە وەزارەتی مالیە بگێڕێتەوە و نەیدا بە ئێمە، لەو 17٪ یە دەگێڕێتەوە، لە جیاتی ئەوەی ئێمە خۆمان مەسەلەن دەعمی حەجە، کرپینی محەتاتی کارەباییە، یان مەسائیلی دی کەیە، کە خزمەتگوزاری پێشکەش دەکات لە هەرێمی کوردستان، بۆ وەزارەتی مالیەی عیراقی بگێڕێتەوە لەوە، هەوڵی ئەوە نەدراوە لە لایەن حکومەتی ئێوە بۆ ئەوەی چارەسەری ئەو مەسەلەیە بکات؟ خاڵەکەی تریشم ناڕاستەوخۆ پەیوەندی بە مەسەلەیەی بودجە و مەسەلەی دارایییەوە هەیە، ئەویش ئەوەیە بانکەکانی

هەرێمی کوردستان بە داخەوە تا ئێستا جێگەی متمانە نین لە لایەن حکومەتی عیراقەوە، بۆ نموونە من تەعلیماتێکم لە لایەن وەزارەتێك لە وەزارەتەکانی عیراقی، کە باسی خیتابی زەمان دەکات، داوا دەکرێت لە مقاولینی هەرێمی کوردستان ئەگەر مەشاریعێك لەوێ بکات دەبێ ئەو خیتابی زەمانە نابێ لە بانکەکانی هەرێمی کوردستان دەرچووبێ، کەواتە بڕوایان بە بانکەکانی هەرێمی کوردستان نیە، متمانەیان پێ نیە، تەنها دەبێ خیتابی زەمانەت لە بانکەکانی دەرەوەی هەرێمی کوردستان بێت، بۆیە هیوادارم وەزارەتی مالیە و حکومەتی هەرێمی کوردستان، لە ئایندە دا چارەسەری ئەم مەسەلانە بکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك محمد رفعت فەرموو.

بەڕێز محمد رفعت عبد الرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەئیدی هەموو قسەکانی کۆێستان خان دەکەم و، داواکارم کە موناقەشە کردنی بودجەی 2009 دواخرێ، تا ئەو وەزارەتە بە یەکگرتوویی دێتە پەرلەمانەوە و، هەروەها تەفاسیلی خەرجی 2007 و 2008 بێننە پەرلەمانەوە بۆ ئەوەی بزانین، ئێمە ئەگەر نەزانین میزانیەتی 2007 و 2008 چۆن سەرف کراوە، چۆن بێین میزانیەی 2009 ئێستا موناقەشە بکەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك رشاد فەرموو.

بەڕێز رشاد أحمد إبراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرسیارەکم هەیە لە جەنابی کاك رشید، عەدەدی میلاکات، ئەوەی هاتیە لە جەدوەلی بەغدا، (616302) میلاکە، عەدەدی میلاکات بە هەموو دەرەجاتەوە، ئەوە موخەمەنە یان موسەدەقە؟ پرسیارەکەم ئەوەیە، ئی خۆمان، ئی هەرێم (493831) عەدەدی میلاکات، ئەوە پرسیارەکە، بە نیسبەت مەسەلەی عەقاری لە بۆ زەوی سەد مەتری ئەگەر ڕێگا بدەی ڕوونکردنەوەیێکم هەیە، لەبەر ئەوەی بڕێك لە نزیکەوە ئاگادارم، هەر زەوییێك یەك سەنەدی هەبێ، یەك ئیجازە بینای پێ دەدرێ، ئیجازەکانی تر بە ئیجازەی تەکمیلی ئیعتیبار دەکەن، یان ئیزافەت بینا، بۆیە لەو حالەتە بانکی عەقاری پارەیان ناداتێ، بەڵام ئەگەر بکرێ داوا بکرێ لە وەزارەتی شارەوانی زەوییەکان سەد مەتر، سەد مەتر ئیفراز بکرێ چونکە کاتی خۆی قەرار 850 سالی 1979 ، (120) مەتر زەوی موستەقیل بوو، یەعنی قیتعەی موستەقیل بوو، پاشان قەرار (940) دەرچوو سالی 1986 بووە 200 مەتر قیتعەی نیزامی، ئێستا ئەگەر بمانەوێ ئەو کێشەیە حەل بکەین، دەبێ بگەڕێینەوە یاسای بەڕێوەبردنی شارەوانیەکان هەموار بکرێتەوە، بۆ ئەوەی زەوی بە سەد مەتر ئیفراز بکرێت، ئەگەر سەد مەترەکە ئیفراز کرا، ئەو کاتەی بانکی عەقاری هیچ موشکەلەیێکی نامێنێ،

ئیجازەی موستەقیل دەبێ، شەراکەت نابێ، ئەو دوو سەد مەترانە هەموو شەراکەتە لە نێوان دوو کەس، بۆ ئەوەی عیلاجەکەش هەموو لایەنێك بگرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دوا کەس، کاك بارزان فەرموو.

بەڕێز بارزان عبدالله نصرالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من چەند پێشنیارێکم هەیە، سەرەتا ساڵی 2007 و 2008 لەبەر ڕۆشنایی ڕاپۆرتی لیژنە، داواکاری لیژنەی دارایی و، بەشێکی زۆر لە ئەندامانی پەرلەمان، بڕێك لە بودجە تەرخان کراوە بۆ مەنتیقە کارەسات بارەکان، بە تایبەت مەنتیقە ئەنفال کراوەکان و هەڵەبجەی شەهید، کە خۆشبەختانە لەبەر ڕۆشنایی ئەو پێشنیارانە پەرلەمانی کوردستان دوو ساڵ لەسەر یەك تەوسیاتی دەرکردووە بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان کە گرنگی بەو ناوچانە بدات و، من وەك ئەندامێکی نوسینگەی هەڵەبجە، لێرە دەمەوێ دەستخۆشی لە حکومەتی هەرێمی کوردستان بکەم، کە لەبەر ڕۆشنایی ئەو تەوسیاتانە گەلێ پڕۆژەی گرنگی لە بواری ئاوەدانکردنەوە و خزمەتگوزاریی لە هەڵەبجەی شەهید دا ئەنجام داوە، ئەم ساڵیش دووبارەی دەکەمەوە، داوا دەکەم بودجەیێکی تایبەت بۆ هەڵەبجە دیاری بکرێت، بە تایبەت خۆتان ئەزانن سەرەڕای ئەوە کە سیمایێکی ئاوەدانی بە هەڵەبجەوە دیارە، جێگای دەستخۆشیە، بەڵام ئاستی کاولکاریەکان و ڕێژەی کاولکارییەکان بە جۆرێکە، بە تایبەت ئەگەر حکومەتی هەرێمی کوردستان لەو کاتە بودجەیێکی بۆ دیاری نەکات، هاوشێوەی ئەو بودجەیەی کە بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران دوو سەد ملیۆن دیناری بۆ مەنتیقەی گەرمیان تەرخان کرد بۆ مەبەستی ئەنجامدانی پڕۆسەی ئاوەدان کردنەوە، داوا دەکەم پڕۆژەیێکی هاوشێوەی ئەویش بۆ هەڵەبجەی شەهید تەرخان بکرێ بۆ سڕینەوەی ئاسەوارە خراپەکانی ئەو چەکە کۆمەڵ کوژییەی کە لەو شارە دا بە کارهاتووە، پێشنیاری دووەم، ئێمە پار ساڵ پێشنیارمان کرد کە لێژنەیێکی ئیستیشاری لە کەسانی پسپۆر و شارەزای بواری ئابووری، بە تایبەت لە مەجالی بودجە، پەرلەمانی کوردستان لیژنەیێکی لەو شێوەیە پێك بهێنێ بۆ بە دواداچوونی پشکی لە 17٪ ی کوردستان، بە تەنسیق وهەماهەنگی لەگەڵ ئەنجومەنی نوێنەرانی عیراق، بە تایبەت تەحالوفی کوردستانی و، بۆ ناوخۆی خۆمان پەسندکردنی بودجەی هەرێمی کوردستان بە شێوەیێکی ئەکادیمیانە و زانستیانە، بەشێوەیێك کە ئاراستە بێت، کە ڕەنگدانەوەی فەلسەفەی ئیقتیصادی حکومەتی هەرێمی کوردستان ڕەنگی تێدا بداتەوە، کە بەداخەوە سیاسەتی ئیقتیصادی حکومەتی هەرێمی کوردستان کە بەرەو کرانەوە و بازاڕی ئازادە، بازاڕی ئازادیش یەعنی کەرتی تایبەت، لە هیچ شوێنێکی بودجە ئاماژە یان

هێمایێك نیه بۆ تەرخان كردنی بڕێكی دیاری كراو لە بودجە بۆ دەعمی كەرتی تایبەت لە هەموو ئاستەكان و سێكتەرەكانی بواری ئابووریی، پشتیوانی لە پێشنیارەكەی كاك بكر فتاح دەكەم، كە بودجەی ڕێكخراوەكانی كۆمەڵگەی مەدەنی بخرێتە سەر پەرلەمانی كوردستان بۆ كەمكردنەوەی هەیمەنەی حكومەت و، یان حیزب و لایەنەكانی تر بەسەر ئەو ڕێكخراوانەوە كە بەڕاستی بۆ ئەوەی بتوانن كە بەشێوەیێكی ڕاستگۆیانەپەیامی خۆیان بگەیێنن و، سەربەخۆیانە كاری خۆیان بە شێوەیێكی پرۆفێشنال ئەنجام بدەن، پێشنیارم بۆ وەزارەتی دارایی ئەوەیە كە ئێمە لە ڕێگەی، لەبەر ڕۆشنایی ئەو بە دواداچوونانەی كە ئەندامانی پەرلەمان بۆ وەزارەتەكان و فەرمانگەكانی حكومەتی هەرێممان كردووە، یەكێ لە كێشەكانیان ئەوەیە كە وەزارەتی دارایی زۆر تەئخیر، دوای پەسندكردنی بودجە وەزارەتەكان لەبودجەی پەسندكراوی خۆیان ئاگادار دەكاتەوە، بۆ نمونە پارسالّ لە مانگی هەشت دا وەزارەتەكان ئاگاداركراوەنەتەوە، بێ گومان ئەوە چەند مانگێكیشی ویستووە كە فەرمانگاكانی خوارەوە ئاگادار كراوەتەوە، ئەمە یەكێكە لە كێشەكان كە پڕۆژەكان نە لەكاتی دیاری كراوی خۆی دا، ئەنجام دەدرێت و، دەرگایێك دەكرێتەوە بۆ گەلێ دیاردەی دزێو، چونكە فەرمانگاكان بۆ ئەوەی كە كۆتایی سالّ بتوانن بودجەكانیان سەرف بكەن، پەنا دەبەن بۆ شێوازێكی تری سیستەمی تەندەری كە ئەویش بەڕاستی دەعوەی موباشیرە و، كردنەوەی دەرگایێكی زۆر مەترسیدارە، كە زۆرجار پڕۆژەكان بە كولفەی زۆر و، ئەوانە لەسەر حكومەتیش دەكەوێتەوە و، ڕێگایێك بۆ دیاردەی زۆر ناشیرین دەكاتەوە، داوا دەكەم كە وەزارەتی دارایی لەكاتی دیاری كراوی خۆی دا وەزەارەتەكان لە بودجەی پەسندكردنیان ئاگادار بكاتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، تەواو ئەوانەی كە قسەیان كرد و، قسەی وردەكاری زۆر تێدا بوو، پرسیاری زۆریشی تێدا بوو، هەرچەندە هەندێكیان تیكرار بوو، هەندێكیشی جەنابی وەزیر و جەنابی بریكار ویستیان زوو جەواب بدەنەوە، چونكە مەعلوماتیان هەبوو، بەڵام ئێمە پێمان وتن چاوەڕێیان بكەن بۆ ئەوەی لە وەختی خۆی دا جوابی بدەنەوە، من پێموایە پێویست دەكات وەڵامەكان حازر بكرێت، من پێم باشترە سبەینێ جوابی بدەنەوە، دانیشتنی سبەینێ، نوقتەی نیزامی نەبێت پێت دەبڕم كوێستان خان، فەرموو.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله :

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە .....

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئەزانم چی دەڵێی، ئەگەر باسم نەكرد حەقت بێ، بەیانی تەبعەن لێرە چوار یان پێنج ئەندامی پەرلەمان داوایان كرد بودجە پەسند نەكەین تاوەكو وەزارەتی دارایی یەكتر دەگرێتەوە، دیارە تەبعەن لە موقابیل دا وەڵامی هەیە، ئێستا ئێمە لە مانگی شەشداین و، بودجە سەرف دەكرێت بە گوێرەی نەفەقاتی تەشغیلی، بە مەجبوری سەرف دەكرێت، نیسبەیێك لە بودجە سەرف دەكرێت بەڵام، كاكە ئیعتیراز لەسەر ئەو ڕەسمانەی

گیراوە، برادەران تەواو، تازە باسمان کرد، فەرموو وەرنە خوارەوە، تازە گلەییمان کرد لێتان، فەرموو جەنابت وەرە خوارەوە، حەفتانە، کۆیستان خان لە دووڕەوە دانیشتووە، پەکی بە کامیراکانەوە نیە، بۆیە ئیعتیرازی نەکرد، چوار، پێنج ئەندامی پەرلەمان داوایان کرد ئەو بودجەیە پەسند نەکرێت، دوابخرێت تاوەکو وەزارەتی دارایی و ئابووری یەك دەگرێتەوە، فەرموو د. ناصح.

بەڕێز د. ناصح غفور رمضان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو پێشنیارەی ئەو چوار ئەندامە کردیان.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو دانیشە، ئەوەی نیە، فەرموو جەنابت دانیشە با قسەم تەواو بکەم، بزانە ڕەدی من چیە لەسەر ئەوان، ئینجا تۆ تەعلیق بدە لەسەر پێشنیارەکانیان، فەرموو، با من تەواو بم ئێستا، بزانە من چی دەڵێم، ئەو وەختی ڕەئیت بدە لەسەر ئەو چوار، پێنج ئەندامە، ئەو چوار، پێنج ئەندامە کە داوایان کردووە، پێویست دەکات ڕەئی حکومەت لەسەر ئەوە، لەبەر ڕۆشنایی ڕەئی حکومەت و، وەڵام دانەوەیان بۆ پرسیارەکانی ئەندامانی پەرلەمان کە سبەینێ دەبێت، ئەو کاتی بڕیاری پەرلەمانە بە قسەی ئەو چوار، پێنج ئەندامە دەکات، دوای دەخەن، یان ڕازی دەبن بە وەڵامی وەزارەت و ڕەئیی موقابیلەکەی تریش کە ئەندامی پەرلەمان هەیە، بە عەکسەوە دەڵێ دەبێ بە پەلە بێت بۆ ئەوەی بودجە ڕانەوەستێت لەسەر ئەوە دواکەوتووە، مانشێتی گەورە ئەوەیە دەڵێ پەرلەمان بودجەی لەبیر چووە، بودجەی دواخست، ئێستاکە دەڵێن نەخێر هەر مەیکەن، ئێمە بەڕاستی لەو تەناقوزاتە تێناگەین لەڕاستیدا، بە هەرحاڵ، چی بڕیارە، بڕیاری پەرلەمانە، زۆرینە چ بڕیار دەدات ئەوەیە، بەیانی سەعات (10:30) سەرەتا گوێمان لە ڕەئی حکومەت دەبێت لەسەر وەڵامی ئەو پرسیارانەی کە ئێستا کران لە لایەنی ئەندامانی پەرلەمانەوە، ئیتر بڕیاری خۆتانە ئەگەر بڕیارتان دا بەردەوام بین، بەردەوام دەبین، بڕیارتان دا دوای بخەین، دوای دەخەین، بەڵێ کاك محمد، فەرموو.

بەڕێز محمد فرج أحمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داوام کرد وتم ئەم داتایانە، یان ئەم مەعلوماتانەمان بگاتە دەست، ئەگەر پێشنیارەکەتان پێ قبوڵ بێ، بیخەینە ڕۆژی دووشەممە، ئەم ڕاپۆرتەمان بدەنێ بۆ ئەوەی سەیری بکەین، بەڕاستی هیچ لەبەر دەستمان.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەتوانی جەنابت، وەکو لەسەرەتای خوێندنەوەی یەکەم هات، داوا بکەی بچی سەردانی لیژنەی دارایی بکەی، لێرە دا ئەو داتایانە تەفسیلیان داندراوە لە لایەن لیژنەی دارایی، دەتوانی ئێستا بچی بۆ لایان، داوایان لێ بکەیت.

بەڕێز محمد فرج أحمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەرمگرتووە، دەڵێ ئەوە نیە، بەڕێز کاك دڵشاد دەڵێ ئەوە گۆڕاوە.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاکە، ڕوونیان کردەوە، لەبەر ئەوەی ئەو بودجەیە بە شێوەیێکی نا ئاسایی خەملێنەراوە، بە شێوەیێکی نائاسایی لە بەغدا دا هین کراوە، لەبەر ئەوە چەندین جار لە بەغدا بودجەکە گۆڕانکاری بەسەر دا هاتووە، ئەو داتایەش لێرەدا چەندین جار بەو شێوەیە گۆڕاوە، بۆیە کاك دڵشاد دەڵێ گۆڕاوە، ئەوە کۆنە، ئەوە تازەیە، بە هەرحاڵ دانیشتنەکەمان دوادەخەین تاسبەی، کاك دلێر چیت هەیە، فەرموو.

بەڕێز د. دلێر إسماعیل حقی شاویس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی هەندێك لەو خوشك و برا بەڕێزانە، هەندێ پرسیاریان ئاراستەی لیژنەکەمان کرد، ئەگەر جەنابت ڕێگەمان بدەی؟..

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەیانی سەعات (10:30) ، ئەوەل جار وەڵامی حکومەت بۆ پرسیارەکان، دووەمینیش ئەو پرسیارانەی ئاراستەی لیژنەی یاسایی و لیژنەی دارایی کراوون، ئێوەش وەڵام بدەنەوە، زۆر سوپاس کۆتایی بە دانیشتنەکەمان دێنین تا سەعات (10:30) بەیانی.

فرست احمد عبدالله	**محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی)**	**عدنان رشاد مفتی**
سکرتێری پەرلەمانی	**جێگری سەرۆکی پەرلەمانی**	**سەرۆکی پەرلەمانی**
کوردستان – عێراق	**کوردستان – عێراق**	**کوردستان - عێراق**

یەکەم لە بەرنامەی کار، -1بەرچاوخستنی پێشنیاری سەرۆکی پەرلەمان بۆ بەخشینی (250,000)دوو سەدو پەنجا هەزار دۆلار لەسەر بودجەی پەرلەمان بۆ دروست کردنی پارکێك لەناو شاری هەڵەبجە.

ئەوەی ڕاستی بێت ئەو خاڵە پەیوەندی بە منەوە هەیە، بەندە لە 16/3لەیادی کیمیابارانی شاری هەڵەبجە، بەشداریم کرد لەو ڕۆژەدا، لەبەردەم خەڵکی هەڵەبجە، لەسەر پێشنیاری ئەندامانی نووسینگەی هەڵەبجە، وتیان داوای خەڵکی هەڵەبجەیە کە پەرلەمانیش دەوری هەبێت لە چاککردنەوەی ژینگە لە هەڵەبجەو دەوروبەری، بۆیە پێشنیاریان کرد پەرلەمان لەسەر بودجەی خۆی پارکێك دروست بکات، من لەوێ بەناوی پەرلەمانەوە ئەو بەڵێنەم پێدان کە بودجەکەی دابین بکەین و سەرفی بکەین، لەڕاستیدا هەموویان وتیان ئەوە دەسەڵاتی خۆمە کە ئەو کارە بکەم، بەڵام من ئەوەم ناوێت وەکو مێژوو کە سەرۆکی پەرلەمان ئەو کارەی کرد، بۆیە دەمەوێت ئەوە بە بڕیاری پەرلەمان بێت، بودجە،بودجەی پەرلەمانە، بۆیە داواتان لێ دەکەم کەوا پشتگیری لەو قسەیەم بکەن، کە لە شاری هەڵەبجە کردوومە، لە بودجەی ئەمساڵدا ئەو پارەشمان داناوە، یەعنی پێشنیارمان کردووە و خراوەتە ناو بودجەمان، بۆیە داواتان لێ دەکەم پشتگیریم بکەن و ئەو بڕە پارەیە دابین بکەین بۆ هەڵەبجە بۆ دروست کردنی پارکێك بەناوی پارکی پەرلەمان، ئێستا کێ لەگەڵ ئەو پێشنیارەی منداید بادەستی بڵند بکات تکایە؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟، بەکۆی دەنگ پەسەند کرا، زۆر سوپاستان دەکەم، دەچینە خاڵی دووەم -2 :بەردەوامبوون لەسەر پێش چاو خستن و گفتوگۆکردنی بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی .2009

دوێنێ ژمارەیەك لە ئەندامانی پەرلەمان، قسەیان زۆر کرد لەسەر مەلەسەی بودجە و بابەتەکانی، ئەمڕۆش داوامان لەجەنابی وەزیرو هەردوو بریکارەکەی کرد، کە ئامادە بن و بەڕێز کاك عوسمانیش لەگەڵمان ئامادەیە، دوایش داوا لەو دەکەین کە دوێنێ هەندێ مەسەلە باسکران، کە پەیوەندی بەوەوە هەیە تا وەڵاممان بداتەوە، ئێستا داوا لەجەنابی شێخ بایز ئەکەم وەزیری دارایی، ئەگەر خۆی و هەردوو بریکارەکەی کاك دڵشاد و کاك ڕەشید، کە وەڵامیان و بۆچوونیان پێشکەش بکەن، کاك اسماعیل قسەت هەیە، فەرموو.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەندێك لە لیژنەکان ماون کەڕاپۆرتیان هەیە، با ڕاپۆرتەکانیان پێشکەش بکرێت دوایی جەنابی وەزیر وەڵامی هەمووی بداتەوە، من ئەوەم پێباشە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دوێنێ ئەو ئیقتراحە کرا، وتیان ڕاپۆرتەکان ماددە بە ماددە کە موناقەشەکرا، هەر لیژنەیەك دەتوانێ لەسەر ماددەکان ئەو ڕەئیەی کە تۆماری کردووە، یان پەیوەندی بە وەزارەتەکەیەوە هەیە، قسەی خۆی لەسەر بکات، ئێمە دوێنێ ئەو ئیقتراحەی ئێوەمان قبولکرد، دوو، سێ کەس بوون، کاك ڕەشاد و چەند برادەرێکی تر بوون، ئیقتراحیان کرد کە ئەو ڕاپۆرتانە دوابخرێن ولە بابەتەکاندا موناقەشە بکرێن، فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئێمە ئەو پرسیارانەی کە لێمان کرابوو، ئێستا وەڵامەکانمان حازرکردووە، وەڵامەکان دەدەینەوە خۆم و هەردوو بەڕێزان بریکارەکانی وەزارەت، بەنیسبەت هی خۆمەوە، من دەمەوێت وەڵامی ئەم پرسیارانە بدەمەوە دوێنێ کە باسکرا، لەو پلە نزمانەی کە تەقاعودی وەردەگرن کە پارەکە کەمە، دیارە لێرە بڕیارێکی پەرلەمانی کوردستان دەرچوو، ئێمە موچەی خۆمان وەکو موچەی بەغداد بەهەمان سیستەم بڕۆین، چی تەقاعودی بێت، چی موچەی فەرمانبەران بێت، چی هی زانکۆ بێت، گرنگ هەر سێ قانونەکە تەتبیق بکەین، لەبەرئەوە ئێمە یاسای ژمارە (22-23-27)عێراق ئێستاکە وەکو خۆی تەتبیق دەکەین، بەڵام بە نیسبەت ئەو شەریحانەی کە موچەیان کەمە، ئێستا لیژنەیەك دروست بووە لە بەغدا، دیراسەتی ئەوە دەکەن بۆ ئەوەی بتوانن ئەو پلانەی کە نزمن، لە وەرگرتنی خانەنشینی بەرزی بکەنەوە، ئێمەش چاوەڕێی ئەوە دەکەین، ئومێدەوارین و هەمان دەستووریش بەکار دێنین، بەنیسبەتی ئەوەی کە موستەفیدین لە عەقارات، ئێمە ئەوەی لەو کاتەی کە ئەم یاسایە دەرچووە لە پەرلەمان، ئاگادارکراینەوە بە بڕیاری پەرلەمان، (11655)کەس لە سولفەی عەقاری سوودمەند بووە، (2608)کەسیش لە سندوقی ئیسکان سوودمەند بووە، بەنیسبەت ئەوەی کە دوو ڕێنمایی هەیە، نەخێر بەنیسبەت ڕێنمایی داراییەوە تەنها یەك ڕێنمایی هەیە، بەڵام لێرە هەندێ ڕێنمایی شارەوانی هەیە، لە سلێمانی خەریتەو ئیفراز ئەوانە هەمووی بۆ (100)مەتری دەکرێت، لەهەولێر لە هەندێك لە گەڕەکەکان ئەوە ناکرێت، لەبەرئەوە ئەوە عیلاقەی بە فەنیاتی شارەوانیەوە هەیە، بەنیسبەت ئەوەی کە هەرچەندە دوێنێ وەڵامیشم دایەوە، بەڵام ئێستاش دووبارەی دەکەمەوە بەنیسبەت یەکگرتنەوەی هەردوو ئیدارەوە، دیارە ئەوە بۆ زیاتر لە (8)مانگ دەبێت، وەزارەتی دارایی و وەزارەتی هەرێم بۆ کاروباری دارایی، یەك وەزیری هەیە، یەك جۆرە تەعلیمات دەردەچێت، ئەو تەعلیماتەی کە ئێستا لێرە دەردەچێت هەمان تەعلیماتە کە لە سلێمانیش دەردەچێت، بەنیسبەت تەعلیماتی داراییەوە، یەك تەعریفەی گومرگیمان هەیە، لە سەرتاسەری کوردستاندا، ئێستاکە ئێمە جێبەجێی دەکەین، سیستەمی موچە، یەك سیستەم هەیە، هی خانەنشینی یەك سیستەمە، هەموو ئەو ئیشانەی کە بەعزێك خیلاف هەبوو لەم لاو لەو لا لە تەعلیماتەکاندا، لە ڕێنماییەکاندا، لە بۆچوونەکاندا، ئەوانە هەمووی یەکخراونەتەوەو وەکو یەك ئەڕوات، بەنیسبەت ئێمە وبەغداد، کە هەندێ لە برادەران باس دەکەن و دەڵێن ئەو پارەیە ، یەکەم :ئەڵێن چۆن وەردەگیرێت؟، دووەم :ئەڵێن ئایا چۆن تەقسیم ئەکرێت؟، ئێمە هەموو مانگێك وەزارەتی دارایی کە وەزارەتی دارایی لە هەولێرە، تەنها وەزارەتی دارایی موخاتەبەی وەزارەتی دارایی عێراق ئەکات، هەموو مانگێك میزانی موڕاجەعە لێرەوە ئەڕوات بۆ بەغداد، لەوێ تەدقیق ئەکرێت ئینجا پارەمان دەدەنێ، ئەو پارەیەش کە دەماندەنێ دێتە وەزارەتی دارایی و بەناوی وەزارەتی داراییەوە دێت، ئینجا بەنیسبەت دەوائیرەکانەوە ئەو پارەیە لە بانکەکانە تا هەر دائیرەیەك میزانیەی خۆی دیاریکراوە و بەپێی تەعلیماتی مالیە کە دەرچووە ئێستا لێی سەرف دەکرێت، ئەوەش بەنیسبەت یەکگرتنەوەی هەردوو وەزارەتی

دارایی، ئێستاش تکام وایە کە بەشێك لە وەلامەکان با کاك دڵشاد بفەرموێت و جوابیان بداتەوە، پاشان بەشێکی تریشی کاك ڕەشید ئەگەر ڕازی بن وەلام بداتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك دڵشاد.

بەڕێز دڵشاد عثمان (بریکاری وەزارەتی دارایی) سلێمانی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوێنێ هەندێ پرسیار وروژێنرا لەلایەن بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمانەوە، بەپێویستی ئەزانم وەلامی هەندێك لەو پرسیارانە بدەمەوە، یەکەم :بەنیسبەت بودجەی تەواوکەری ساڵی 2008، بودجەی تەواوکەری ساڵی 2008سروشتێکی تایبەتی خۆی هەبوو، بەتەئکید لە ولاتێکدا ئەگەر بودجەی تەواوکەری تەواوی بۆ بێت، دەبێ دیراسە بکرێت لەلایەن وەزارەتی داراییەوە، دیسان بدرێتەوە بەپەرلەمان بۆ ڕاساندنی و تا ببێت بە یاسایەکی تەواوی بودجەی تەکمیلی، بەڵام بەسێ برگەی جیاواز بودجەی تەکمیلی هات بۆ کوردستان و بەفەرز بۆ عێراق، یەکێکیان(تریلیۆنێك و نەوەد وشەش هەزار) بۆ زیاد کردنی مووچەی فەرمانبەر و خانەنشین، بەتەحدید بۆمان هاتووە بۆ ئەوەی ئەو فەرقانەی ساڵی 2008بدەین بەو تۆزەی کۆمەڵ، دووەم :بەڕێزتان دەزانن بودجەی ساڵی 2008کورت هێنانی تێدا هەبوو، بە بڕی(تریلیۆنێك و سەدو حەفتاو هەشت)بەتەئکید ئێمە وەکو دوێنێ باسمان کرد، عەجز لە کوردستاندا پڕ نابێتەوە، چونکە توانای پڕکردنەوەیمان نیە، بەهیچ وەسیلەیەکی تر غەیری دابەزاندنی خەرجیەکان، یان پارەمان لەلایەن عێراقەوە بۆ بێت، کە پارەکە لە عێراقەوە هات، ئەبێ ئەولەویەت بۆ داپۆشینی کورت هێنانەکە بێت، کە کورت هێنانەکەمان پێ داپۆشی ئەوە تەواو،)چوارسەدو نەوەد و پێنج ملیار(یشی بۆ تەنمیەی پارێزگاکان هاتبوو بەتەحدید، ئەڵێت پارێزگای سلێمانی ئەوەندە، هی هەولێر ئەوەندە، هی دهۆك ئەوەندە، بەو شێوەش دابەشکراوە کە بۆمان هاتووە، ئەوە بۆ تەوزیح کردن لە بودجەی تەکمیلی، سێیەم :دوێنێ باسی ئەوەیان کرد کە بەشی کوردستان هەیە، لە دوەلی مانیحە، ئەوانەی کە پارە دەبەخشن بە عێراق، لە یاسای بودجەی ساڵی 2009ی عێراقدا ئەوەی تێدایە، هەر دەوڵەتێکی مانیحە، هەر بڕە پارەیەك بدات بە عێراق ئەوە لە 17%ی بۆ کوردستانە، بەڵام تا ئێستا وەزارەتی دارایی هەرێمی کوردستان نە دۆلارێك نە دینارێکی وەرنەگرتووە لە دوەلی مانیحە، یەك پرۆژە هەیە بۆ تۆربراین، وابزانم جەنابی کاك عوسمان بە تەئکید باشتر ئەیزانێت تەفسیلاتەکە لای ئەوە، ئەوە لەڕێگای ئێمەوە خەرج ناکرێت، نەشهاتووەتە وەزارەتی داراییەوە، بەڵام ئەوەی لەمەودوا بێت بڕیارە هەرێمی کوردستان بە ڕێژەی 17%ی وەربگرێت، دوێنێ باس لەوەکرا، کە دابەشکردنی داهات چۆنە، بەڕێزێك وتی بزانم چ وەزارەتێك داهاتی زیاترە، حەز دەکەم بەڕێزتان بزانن دوو تەصنیف هەیە، لەخەرجیدا تەصنیفی جۆری پێ ئەڵێن، پۆلێن کردنی جۆری لەسەر ئەساسی وەزارەتەکانە، بەڵام بەپێی یاسای بودجەو یاسای ئیدارەی مالی کە لەعێراقیشدا دەرچووە، داهات لەسەر بنەمای وەزارەت نیە، داهات لەسەر ئەساسی تەصنیفی ئیقتیصادیە، لەبەرئەوە مەرج نیە، داهاتێك لە هەر وەزارەتێك

وەربگیرێت، موهیم پۆلێنەکەیەتی نەك لەوەرگرتنی داهاتدا مەرج نیە باسی وەزارەتەکان بکرێت، بەڕێزێك باسی ئەوەی کرد، ئەڵێت مدەوەر چی لێ دێت، یەعنی پارەی مدەور کە ئەمێنێتەوە لە 31/12چی لێدێت، یان ئێمە چی لێ دەکەین، بۆ زانیاری بەڕێزتان بەپێی یاسا لە 31/12هەر بڕە پارەیەك لە بودجە مابێتەوە سقوت ئەکات، ئەو تەخصیصاتە سقوت ئەکات، ئەگەڕێتەوە بۆ وەزارەتی دارایی عێراق، بەڵام شکور بۆ خوا تائێستا ئێمە ئەوەمان نەبووە، چونکە هەر خەرجیمان زیاتر بووە لەچاو عێراقدا، عێراق بەهۆی باری ئەمنیەوە دائیمەن وەفری هەیە، بەڵام کوردستان بەو ئاسایشەی کە تێیدایە، توانیویەتی خەرجیەکانی خۆی بە شێوازێکی باش لە بواری پڕۆژەو موچەدا خەرج بکات، سااڵی وا هەیە (10)ملیار یان(5)ملیار زیاد ئەبێت یەکسەر لێمان وەرئەگرنەوەو ڕەوانەی ئەکەین، بەڕێزێکی تر باسی ئەوەی کرد ئەڵێت لیستەکان لیستێکی سادەو ساکارن کە دێنە بەردەستی پەرلەمان، من حەز دەکەم بە بەڕێزتان ڕابگەیەنم گەورەترین ڕێکخراوی جیهانی عەقدی لەگەڵ عێراقدا کردووە، ئەم لیستی بودجانەی کە ئێستا ئامادە کراوە، کە ئێمە پڕی دەکەینەوە هەتا دوێنێش بەڕێزێك لە ڕادیۆدا باسی کردووە، کە ئەمە لە بودجە ناچێت، ئەمە تازەترین نیزامی عالەمیە بۆ ئامادەکردنی بودجە، بەڵێ بودجە جۆری هەیە، مەسەلەن بودجەی سفری هەیە، بودجەی (اداء) هەیە، ئەمەش هەیە کە ئێستا ئێمە لەسەری ئەڕۆین، ئەو بودجەی کە ئێستا ئێمە لەسەری ئەڕۆین تازەترین نیزامە و باشترین نیزامیشە بۆ دانانی بودجەی حکومەت، لەبەر ئەوە لەسەر ئەو نیزامە ئەڕۆین بڕواش ناکەم لیستەکە سادەو ساکار بێت و هیچ کەموکوڕییەکی تێدا نیە، بەڕێزێکی تر باسی یەکەی نیشتەجێبوونی کرد، جەنابی کاك عەدنانیش جوابی دایەوە، کە لەهەولێر هەیە، لە سلێمانیش شوقەکانی ڕاپەڕین وزێڕینۆك بە دوو دەفتەرو پانزە وەرەقە یان دە وەرەقە دابەشکران، بە قسیتی 10ساڵ لە فەرمانبەران وەردەگیرێتەوە، دوێنێ ئەندامێك باسی موراقەبەی خەرجی عێراقی کرد، من حەز دەکەم ئەو بەڕێزە بزانێت داهاتی عێراق ئێمە بۆمان هەیە موراقەبەی بکەین، لە ڕێگای ماددەی 106وەیە وابزانم کە دەبێ هەیئەیەکی موراقەبەی واریدات لە عێراقدا دابمەزرێت، ئەو هەیئەیە دڵنیا بێت لەهەموو داهاتێك کە دێتە عێراقەوە، چ لەدەرەوە چ لەناوەوە، ئەو بەرپرسە لە تەحدید کردنی داهات بۆ دەستنیشان کردنی 17%ی کوردستان، بەڵام لەدەستووردا کە ئێمە پابەندین بە دەستوورەوە، وەکو کورد خۆمان دەنگمان بۆداوە، شتێکی وای تێدا نیە کە ئێمە موراقەبەی خەرجی عێراق بکەین، بەڵکو دیوانی چاودێری دارایی عێراقی کاری سەرەکی ئەوەیە، کە ڕەبتە بە پەرلەمانی عێراقەوە، ڕاپۆرت بدات لەسەر خەرجیەکانی عێراق و دەستنیشانی کەموکوڕییەکەی بکات، کە نوێنەری خۆشمان بە تەئکید لە پەرلەمانی عێراقدا هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك ڕەشید ئیزافەت هەیە، فەرموو.

بەڕێز رشید طاهر(بریکاری وەزارەتی دارایی:)

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوێنێ هەندێ لەبرادەران چەند پرسیارێکیان کرد، کە پێویستە ئەوەی ماوە وەڵامیان بدەینەوە، یەکێکیان : باسی ئالیەتی جێبەجێکردنی بودجەو تەمویلی بودجە کەلەبەغداد چۆن دێتە هەرێمی کوردستان، جەنابی وەزیر باسی کرد کەپاش تەمویل کردنی بودجە لە عێراقەوە، ئێمە مانگانە نووسراو لە وەزارەتی دارایی لەهەولێر دەکرێت بۆ بەغداد، دوو نوێنەریش لەسەر حسابی هەرێمی کوردستان لەناو وەزارەتی دارایی عێراق هەن و دەوام دەکەن کە موتابەعەی نووسراوەکانمان دەکەن، لە دەوائیرەکانی وەزارەتی دارایی و وەزارەتەکانی تری عێراق، ئەو پارەی کە دێت و موافەقەت دەکرێت، ڕاستەوخۆ دێتە بانکی مەرکەزی هەولێر کە دوو حیسابمان هەیە، بەناوی وەزارەتی دارایی، یەکێکیان :حسابی بودجەی جارییە، دووەمیان : حسابی خوتەیە، بەڵام ئەو پارەی دێت کە حسەی ئێمەی تێدایە هی مانگانە، تەبعەن بەو حسەش دابەش دەکرێت بۆ سێ قۆناغ، زۆرجاریش قۆناغەکان بە مانگ تەواو دەبێت بەس هێشتا ئەو پارەیە نەگەشتوەتە هەرێمی کوردستان، ئێمەش وەکو حکومەتی هەرێم ئیشەکانی خۆمان بەتایبەتی موچەی فەرمانبەران دابەشکردووە لەسەر مانگ، لە 1مانگ تا 5مانگ کەسوکاری شەهیدان و دەزگای ئەیلول ، لە 6تا 10مانگ چاودێری کۆمەڵایەتی و فەقیرانە، چونکە هەموو پارەکانمان لە بانکە لە 14یان 15ی مانگ موچەی فەرمانبەران دەست پێدەکات، کە بوو بە 1مانگ کەسوکاری شەهیدانی تەقاعود دەچن لەپێش دەرگای بانک ڕادەوەستن پارەی خۆیان دەوێت، ئەو نازانێت کە پارە لە بەغداد هاتووە یان نەهاتووە، ئەو پارەی خۆی دەوێت، ئیزدیحام دروست ئەکات ئێمەش مەجبور دەبین پارەی بۆ سەرف بکەین، دائیمەن لە حساباتی وەزارەتی مالیە زۆربەی مانگەکان سورە لەبانك لەبەر ئەو سەبەبانە، کە سورە ئەڵێم ئەو ئەمانەتی دەوائیر وهی ئەشخاص ئێمە سەحب دەکەین وپارەکەیان سەرف دەکەین، جگە لە مەشاکیل کە دوێنێش جەنابی وەزیر و خۆشم باسمکرد، کە تەمویلی مانگانە وتم ئێمە لە مانگی 6بوو ئێمە سەفەری بەغدادمان کرد، مانگی 5لە ڕاتب تەنها (184)ملیار بۆ ئێمە نارد ، کە بەشی هەولێر بەتەنها ئەکات، بەشی سلێمانی ناکات، جگە لەوەش بودجەی ئیستسماری کە تا ئەم کاتەش بەخوتەی تەنمیەی ئەقالیمیشەوە (234)ملیار هاتووە، ئەوە مەشاکیلە لە مەشاکیلەکانی ئێمە لەگەڵ بەغداد کە پێش ماوەیەك کۆنفرانسێك کرا لە هەولێر، وەزارەتی پلاندانان و وەزارەتی مالیە و هەموو وەزارەتەکان و ئەندامانی پەرلەمانیش هاتبوون، لەگەڵ وەزارەتەکانی بەغدادیش، بەس بەداخەوە وەزارەتی مالیەی عێراقی نەهاتبوو، (u.n.d.p)و سندوقی نەقدی نێودەوڵەتیش، بۆیە زۆر تەئکیدمان کرد، کە بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان و حکومەتی بەغدادیش ئالیەتێك دروست بکەن، بەتایبەتی ئەو دەوڵەتانەی کە نیزامی فیدرالیەتیان هەیە، ئەو نیزامە لە عێراق بەکاردێت، تەحدیدی واجباتی هەرێم بکرێت، هی واجباتی مەرکەز بکرێت، با بەو ئالیەتە ئیش بکەین، ناکرێت سیاسەت تەئسیر لە موچەی فەقیرو هەژار بکرێت، یەعنی زروفێکی سیاسی لەمابەینی حکومەتی هەرێم وحکومەتی بەغداد دروست ببێت، پارە لە بەغداد تەئخیر بکەن، موچەی فەقیرو هەژار تەئخیر بکەن، ئەوە داوای ئێمە بوو، ئەوانیش پشتگیریان لێ کرد، لە حکومەتی هەرێمی کوردستانیش سندوقێکیان بۆ دروست کرد، کە حکومەتی خۆشمان بە بڕی (500)هەزار دۆلاری بەشداری تێداکرد، کە

ئەوانی تریش 4ملیار دۆلاریان داوە، ئێمەش بەردەوامین لەگەڵ وەزارەتی پلاندانان، بەڵکو ئەو ئالیەتە دروست بکەین لەگەڵ وەزارەتی بەغداد، نیسبەتی ئیرادات کە باسکرا، ئێمە مانگانە بۆ مانگی شەش ئەگەر مراجەعەی میزانیەی مانگی 5ی بۆ نەبەم چ بەڕاست چ بەدرۆ بۆ بەغداد نەبەم تەمویلی مانگی شەشم ناداتێ، دەبێ میزانیەی موڕاجەعەی بۆ بەرم بڵێم ئەوە ڕاتبمە، ئەوەندەم مەشاریعە، ئەوەندەش پارەم لە بانک ماوە، یەعنی موعامەلەی پارێزگایەك لە پارێزگاکانی میسان و بەصرەو ئەنبار لەگەڵ هەرێمی کوردستان دەکەن، زۆرجار لە موناقەشاتی ئێمەدا حەتا سەرۆکی حکومەت و هەردوو وەزیری دارایی بەڕێز کەهاتنە بەغداد تەئکیدمان لەسەر ئەو مەوزوعە کردووە، هەتا ئێستا هیچ نەتیجە نەبووە، کە ئیرادات دەدەین بە بەغداد، ئیرادات لە قانونی موازەنە ئەڵێت (الایرادات الاتحادیة المستحصلة)ئێستاش بۆ وەزارەتی دارایی حکومەتی هەرێمی کوردستان ڕوون نەبووەتەوە کە ئیراداتی ئیتیحادی کامانەن، بەڵام ئێمە گومرگیان دەدەینێ، ڕسوماتیان دەدەینێ، زەرائیبیان دەدەینێ، ئەو ئیراداتانە هەندێکیان دەدەینێ، یەعنی لای ئەوانیش و لای ئێمەش هەر وازح نیە، ئێستا ئەوە موعەلەق ماوە، برادەرێکی تر پرسیاری کرد و وتی حکومەتی هەرێمی کوردستان ئیحتیاتاتی هەیە، یان نیەتی، ئەگەر خوانەکات کارەساتێك یان ڕووداوێك ڕووی دا، نەخێر حکومەتی هەرێمی کوردستان هیچ ئیحتیاتێکی لەبانك نیە؟ ئەو ئیحتیاتەی کە لە بانکی مەرکەزی عێراقی فیدڕال هەیە، ئێمە مەعلوماتمان نیە، بەس ئەڵێن لەسەرەوەی (40)ملیار دۆلارە، هیچ لە هەرێمی کوردستان نیە؟، بەڵام ئەو ئیحتیاتەی کە ئێمە ساڵانە بودجە تەقدیم دەکەین ئیحتیاتێکمان داناوە بۆ حاڵەتی لەناکاو یان ئەوانەی لە پێش چاون، ئەم ساڵ مەبلەغێك دیاریکرا لەناو بودجەی ساڵی 2009کە) (312ملیار دینارە، دوێنێش برادەرێك باسی میلاکاتی کرد، میلاکاتیش لە زمنی بودجە هەیە، هەندێ دەرەجاتی شاغریشیان داناوە بە تایبەتی ئەو دەرەجانەی کە وەزارەتەکان پێویستیان پێی هەیە، ناکرێ تۆ ئەو حوکمەتە ڕابگریت و تەعینات نەبێت، بەتایبەتی لە تەربیەو لە خوێندنی بااڵو لە تەندروستی و ئەوانی تر، بەتایبەتی دەرچووی کۆلێژەکان، بەشێوەیەکی هەمیشەیش تەعینات هەر هەیە، نزیکەی (15)هەزار لە وەزارەتی پەروەردە موافەقەتی کردووە کە تەعینیان بکات بۆ ساڵی 2009، بە نیسبەت داهاتیشەوە حکومەتی هەرێمی کوردستان هیچ داهاتێکی نیە؟ جگە لەو مەبلەغەی کە دیاری دەکرێت لە بەغداد ئەویش ئەگەر بەتەواوی بگات و مەشاکیلمان بۆ دروست نەکەن، چونکە ساڵی (260) 2008ملیار لەو پارەی کە لەبەغداد

دیاریکراوە ئێستا حجزە لەبەغدادو لە مفاوەزاتیش بەردەوامین تا بزانین دەماندەنەوە یان ناماندەنەوە، لە دواین سەردانمان بۆ بەغداد وەعدیان داوە کە بماندەنەوە، بەڵام داوای هەندێ مەعلوماتیان لێ کردووین، یەکێکی تر لە ئەندامان باسیان کرد، کە زۆرینەی بودجەی حکومەتی هەرێم بۆ وەزارەتی ناوخۆیە، بەڵام بودجە بەپێی ڕێژە زۆرینەی بۆ وەزارەتی پەروەردەیە، ئەگەر تەماشای میزانیەی وەزارەتی پەروەردە بکەین، ئەگەر بەنیسبە دەریبهێنین لە 89%ی بۆ موچەی فەرمانبەرانیەتی، بەڵام هی وەزارەتی ناوخۆ ڕاستە ئێستا هەردوو وەزارەت بووە بەیەك، بەڵام کە ئێمە تەقدیممان کرد هەردوو وەزارەت ئەو کاتە یەکیان

نەگرتبوویەوە، لەبەر ئەوە دوو وەزارەت هاتووە، بەڵام ڕێژەکەیان لەسەرەوەی لە 13%یە، لەبەرئەوە ناکرێ تۆ ئەمن و ئاسایش ڕاستە بەرقەرارە، ئەگەر ئیدامەی نەبێت و پارەی نەبێت و سەرفیاتی بەردەوامی نەبێت، ئەو تەقینەوانەی کەوا لەبەغداد و جنوبن دێنە هەرێمی کوردستان، دوایش ئەمن وئاسایشی هەرێمی کوردستان تەنها پارێزگای هەولێر وسلێمانی و دهۆك نیە؟، لە شنگار دەست پێدەکات هەتا لە خانەقین دەردەچێت، ئەمن و ئاسایش هەمووی عائیدی هەرێمی کوردستانە، یەعنی ئەو پارانە هەمووی لەو جێگایانە سەرف دەکرێت، باسی خانووبەرە کرا، لە هەولێر جگە لە سولفەی عەقار تەبعەن هەندێ شوقەش دروستکراوە، شوقەکانیش نزیکەی (350)شوقەن، ئەوانیش دابەشکراون، بەشێکیان دراوە بەکەسوکاری شەهیدان، کە ئەویش بەبێ بەرامبەر پێیان دراوە، ئەوانی تریش بە (9)هەزار دۆلار دراوە (3)هەزار پێشەکی دراوە، (6)هەزارەکەی تریش مانگانە (50)دۆلاری لێ وەردەگیرێت، ئەویش بە هاوولاتیان دراوە ئەوانەی کەوا مەرجیان تێدا هەیە بەشێوەیەکی گشتی، هەندێ شوقەش ماوە لە قۆناغی جێبەجێ کردنن، هێشتا تەواو نەبوو، ئیتر سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك دکتۆر کەمال قسەی هەیە، فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله (د.کەمال کەرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر بۆ زانیاری زیاتر ئیحتیاتی پارەی عێراق لە ناو عێراق و لەدەرەوەش بە وەسائیق هەیە، نزیکی (55) ملیار دۆلارە، ئینجا نازانم وەزارەتی دارایی ئێمە چەند لەو مەعلوماتە ئاگادارە، ئەمە تەنها بۆ ئاگادارییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سۆزان خان، نوقتەی نیزامیت هەیە، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە دوێنێوە ئێمە موخالەفەی خاڵێکی پەیڕەوی ناوخۆ ئەکەین، ئەویش ماددەی (53)یە کە ئەڵێت)ڵعچاو مجلس الوزراو حچور جلسات المجلس والمشارکه فی مناقشاته ولا یشترك فی التصویت من لم یکن منهم عچواً فیه ولهم استصحاب کبار موڤفی وزاراتهم للاستعانه بهم باژن من الرئیس دون ان یکون لهم حق الکلام(هەردوو بریکاری بەڕێز لە دوێنێوە قسە دەکەن، دەبوایە بخرایەتە دەنگەوە، بۆ ئەوەی بەدەنگدان بوایە و شتەکە شەرعی بوایە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە باسمان کرد، سۆزان خان چونکە ئەوە میزانیەیە، بودجەش گرنگە و وردەکارییەکان پێویستی بە هەردوو بریکار هەیە، لەبەر ئەوە سەرۆکایەتی قەرارماندواوە کە ڕێگایان پێبدەین کە هەردوو بریکار قسە بکە، پێش ئەوەی بێنە ئێرە، کوێستان خان، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سێ پرسیارم هەیە، ئەگەر یارمەتیم بدەن لەسەر زەوئی وەلّامدانەوەی ئەو بەڕێزانە بێت، ئەگەر ڕێگام بدەن، پرسیاری یەکەم :ئەپرسم ئەو وەزارەتی داراییەی کە ئێستا لە سلێمانی وەزارەتی دارایی هەیە، تەشکیلەی خۆی هەیەو دەوامیش دەکەن، ئەوە بۆ ماوە؟، دووەم :ئەوەندەی کە من ئاگادارم ئەو شوقانەی کە لە سلێمانی دروستکراون، لەسەر بڕیاری (986)دروستکراون، تەسەور ئەکەم ئەوەی هەولێریش هەر وابێت، ئایا ئەمە ئەکرێت بفرۆشرێت بە هاوولاتیان؟، سێیەم :بودجەی تەکمیلی ئێمە نالّێین حکومەت سەرفی نەکردووە ئەوە ئەزانین، بەلّام من لە یاساییەکان ئەپرسم ئەبوایە پەرلەمان پێش ئەوەی پەسەندی بکات ئەوان سەرفیان بکردایە؟، چوارەم :مەسەلەی بودجەی ئیحتیاتیە، ئەو بەڕێزانە ئەلّێن حکومەت هیچ بودجەیەکی ئیحتیاتی نیە؟، تا چەند ئەمە خەتەرە لەسەر حکومەتی هەرێم، ئەگەر مانگێك حکومەتی مەرکەزی بودجە بۆ ئێمە نەنێرێت ئەم حکومەتە مەسیری بەچی ئەگات؟، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

یەکەم شت ئێمە هەرێمێکین لە عێراقدا، نەبۆمان هەیە پارە تەبع بکەین، میزانیەشمان لە بەغدادەوە بۆ دێت، چ ئیحتیاتێکیش هەبێت دەبێ بگەڕێتەوە بۆ بەغداد، ئەوەتا شەرحیشی کرد وتی، ئەگەر بودجەیەك پاشماوەکەی بمێنێتەوە و پرۆژەکە جێبەجێ نەکەین پارەکە دەگەڕێتەوە بۆ بەغداد، لە چ حالّەتێکدا ئەتوانین من لەحیاتی ئەوان جوابت دەدەمەوە، واتە چۆن ئەتوانین وەفرمان هەبێت، بۆیە هەر بەپەلە دەبێ پارەکە سەرف بکەین بۆ ئەوەی نەگەڕێتەوە، ئەگەر پارێزگاکانی تر بە کەرکووکیشەوە تەماشا بکەین، نەیانتوانیوە پرۆژەکانیان جێبەجێ بکەن نیوەی پارەی 2007و 2008یان گەڕاوەتەوە بۆ بەغداد، کاك شێخ بایز و کاك عوسمان وەلّامی پرسیارەکانی کوێستان خان بدەنەوە، فەرموو کاك عوسمان.

بەڕێز عثمان شوانی(وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم :سەبارەت بە دروست کردنی ئەو شوقانەی کە کۆیستان خان باسی کرد، ئەم شوقانە لەسەر میزانیەی حکومەتی هەرێمی کوردستان لەدوای ساڵی 2004ەوە دروست کراون، چ لە هەولێر وچ لە سلێمانیش میزانیەکەشی مەوجودەو ناوی پرۆژەکەش مەوجودە، هیچ پەیوەندی بە میزانیەی (986)وە نیە، بۆ (986)ئێوە هەمووتان دەزانن کە کۆتایی پێهات لە رۆژی 22/11/2003وە، یەعنی هاند ئۆفەر کرا لەناو ئەم پەرلەمانەوە، بەتەواوەتی (U.N)دەستی کێشایەوە لە عێراق و لە هەرێمی کوردستان، وە هیچ پەیوەندی بەم پرۆژانەوە نیە کەلەدوای ساڵی 2003دروست کراون، دووەم :سەبارەت بەمەسەلەی ئەو نیسبەی ئینجازانەی کە جەنابت باستکرد، من تەقریرێك هەیە حەز دەکەم بیدەم بە هەموو برادەران، کەلەلایەن وەکیل وەزیری مالیەی کۆنی عێراق دکتۆر کمال بەصری کە تەقدیمی هەرێم کراوە، نیسبەی ئینجازەکانی نووسیوە، ئەڵێت تەنها هەرێمی کوردستان توانیوویەتی لە ساڵی 2007و 2008بەتەسەلسول لە 100% _ 98,9%میزانیەکەی جێبەجێ کردووە، عێراق لە ساڵی 65%(2007)ی بودجەکەی جێبەجێ کردووە، ئەو باسی بودجەی ئیستیسماری دەکات، لە ساڵی 2008یش 70%ی جێبەجێ کرد، بۆیە ئێمە هیچ ئیحتیاتێکمان نەماوەتەوە لە هەرێمی کوردستان، ئەگەر ئیحتیات هەبێت وەکو ئەو پارەی کە برادەران کاك رەشید و کاك دڵشاد ئیشارەتیان پێدا لەوێ هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، سەبارەت بە پرسیارێك کە دوێنێ کاك عوسمان کردی، پەیوەندی بەوەزارەتی داراییەوە نیە؟، بۆیە لە جوابی هەر سێ بەڕێزەکەدا نەبوو، ئاراستەی کاك عوسمان شوانی دەکەم بۆ ئەوەی وەڵامی بداتەوە، بەو ئیعتیبارەی کە ئەندامە لە لیژنەی نەوت، لە قسەکانیدا وتی سیاسەتی نەوت کێ بەڕێوەی دەبات، پەرلەمان ئاگادار نیە؟، من نامەوێت قسەکان من خۆم بیکەم، چونکە زۆرجار کردوومە، بۆ ئەوەی دووبارە نەبێتەوە، بۆیە ئەندامێکی لیژنەی باڵا کەلەم پەرلەمانەدا دانرا بۆ لیژنەی نەوت و غاز، خۆشتان دەنگتان بۆدا، کە لیژنەیەکی باڵا دەبێت بۆ بەڕێوەبردنی سیاسەتی نەوت و غاز لەهەرێمی کوردستان، بریتیە لە

سەرۆکی حکومەت و جێگرەکەی و وەزیری دارایی و وەزیری پلاندانان و وەزیری سامانە سروشتیەکان کاك عوسمان ئەندامە لەو لیژنەیەدا، بۆیە حەز دەکەم ئەو ڕوونکردنەوە بدات، فەرموو کاك عوسمان.

بەڕێز عثمان شوانی(وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس، وەکو جەنابت ئیشارەتت پێدا، لیژنەی باڵا هەیە کە پێکهاتووە لەو بەڕێزانەی کە جەنابت ئیشارەتت پێدان، کۆبوونەوەی دەورییمان هەیە، هەموو مانگێك جارێك دادەنیشین ئەو پێشهاتانەی کە دێنە پێشەوە پێشکەش دەکرێن بە وەزارەتی سامانە سروشتیەکان، وەزارەتی سامانە سروشتیەکان هەموو مفاوەزات و شتەکانی تر ئەنجام دەدات، کورتی دەکاتەوەو لە پوختەیەکدا دەیهێنێت بۆ لیژنەی باڵا، لە لیژنەی باڵادا بڕیار لەسەر ستراتیژیەتە ئەساسیەکە دەدەرێت کە چۆن عەقد لەگەڵ ئەم کۆمپانیایانەدا دەکرێت؟، هەموو ئەو عەقدانەی کە کراون، لەسەر یەك ئیتار کراون، ئیتارەکەش بریتیە لەوەی کە ئەم عەقدەی کە پێ دەوترێت (P.S.A)بەشەراکەتە، کە ئەم شەراکەتە دەبێت هەموو تەفصیلاتەکەی تێدایە، ئەم شەریکەیە چەند پارە سەرف دەکات؟، لە ماوەی چەندایە؟، ڕێژەی چەندی هەیە؟، چەند ئەمێنێتەوە؟، زۆرجاریش پرسیار دەکرێت لەسەر ئەوەی کە ئەم شەریکانە چۆن پارەکەی خۆیان وەردەگرنەوە؟، ئەمانە هەمووی لە عەقدەکەدا بەوازحی هاتووە، پرسیارێك دێتە پێشەوە کە زۆرجار دەکرێت، بەشێك لە کۆمپانیاکان پارە دەدەن، وەکو کۆمپانیای (تەلیسمان) کە لەمانگی ڕابردوودا ئیعلانمان کرد، (200)ملیۆن دینارى داوە بۆ ناوچەی گەرمیان، ئەم پارەیە تایبەتە بەو ناوچانەی کە ئەو شەریکانە ئیشی تێدا دەکەن، چونکە لە ئەنجامی ئیشکردنی کۆمپانیای نەوت، زەرەر بە بیئەو ژینگەی ناوچەکە دەگەیەندرێت، ئەبێت تەعویزێك بدات بەخەڵکی ناوچەکە، ئەو تەعویزەش دوو بەشە، بەشێکیان بریتیە لە پرۆژەکانی ڕێگاو بان، ئاو، قوتابخانە، نەخۆشخانە، هەر پرۆژەیەك کە حکومەت لەگەڵ شەریکەکە ڕێك دەکەوێت وەکو ئەوەی (تەلیسمان)کە ئێمە ڕێکمان خستووەو دابەشمان کردووە بەسەر چوار سێکتەردا، یەکێکیان :هی خانووە بۆ ئەنفال و کەسوکاری ئەنفال، (1500)خانووی تێدا دروست دەکەین، دووەمیان :بریتیە لە ڕێگاو بان کە کۆمەڵێك ڕێگاو بانە لەناوچەکەدا، سێیەمیان :قوتابخانەیە، چوارەم :پرۆژەکانی ئاودێر وئاوو بیرە

لەناوچەکەدا، بەهەمان شێوە بۆ ناوچەکانی تریش، بەڵام هەموو پارەکان شەرت نیە گەیشتبن، چونکە دەست پێکردنی ئەم عەقدانە مێژووی هەیە، کەی پارەکان دەفع دەکەن؟، چۆن ئەم پارە دێتە کوردستان؟، دوای ئەوە ئالیەتی تەحویل کردنەکە لەگەڵ وەزارەتی مالیە ڕێکخراوە، چۆن ئەم پارەیە بگەڕێتەوە، بۆیە هەموو عەقدەکان کەکراون لە هەرێمی کوردستان تاکو ئەگاتە ڕۆژی 6/1کەڕۆژێکی مێژوویی، لە ناردنە دەرەوەی نەوت لە هەرێمی کوردستان، هەموو عەقدەکان ئێمە بینیومانە، لیژنەکەش بینیویەتی، هەمووشی ئیمزای لەسەرە، مەحزەریش هەیە مەحزەرەکەش ئیمزای پێنج ئەندامی لەسەرە، هی سەرۆکی ئەنجومەن و جێگرەکەی و سێ وەزیریش، کە هی دارایی و پلاندانان و سەرچاوە سروشتیەکانە، هەر تەوزیحێکیشیان بوێت ئێوە دەتوانن وەزیری سەرچاوە سروشتیەکان بانگ بکەن بۆ ئێرە، من بانگ بکەن، ئێمە ئامادەین بۆ هەر ڕوونکردنەوەیەك و هەموو تەوزیحێك سەبارەت بە شەفافیەتی عەقدەکان، ڕاستە کێشە هەیە لەنێوان ئێمەو عێراقدا، ڕاستە ئەم کێشانە گەیشتووەتە قۆناغێك کە وای لێهاتووە زەرەرەکەی لەهەموو عێراق داوە، چونکە بە بەڕێکردنی یاسای نەوت لە هەرێمی کوردستان ئێوەی بەڕێز واتان کرد کە هەرێمی کوردستان لە قۆناغێك بپەڕێتەوە بۆ قۆناغێکی تر کە ئەویش قۆناغی بەرهەم هێنانی نەوتە، عێراق چ ئیستیفادەیەکی کرد لەوەی کە ڕێگای نەدا ئەم عەقدانە بکرێت، تەنها لەوە نەبێ کە (8)ملیار دۆلار سەرفکراوە نەتوانراوە (50)هەزار بەرمیل ئیمکانیەتی تەصدیری عێراق زیاد بکرێت، ئێمە دەتوانین لەماوەیەکی زۆرکورتدا، ئینتاجی نەوت(100)هەزار بەرمیل ئیزافە بکەین بیبەینەوە ناو بۆڕیەکانی نەوت، کە عێراق تەصدیری دەکات بۆ دەرەوە، تەبعەن هەموو داهاتەکەشی بۆ عێراقە، ئێمە لە میزانیەی عێراق 17%وەردەگرین، بەرزکردنەوەی ئیمکانیەتی نەوت بەپێی ئەم عەقدانەی کە ئێمە کردوومانە، ئەمە بونیەیەکی تەحتی گەورە بۆ ئابوری کوردستان دروست دەکات، جگە لەمەش کۆمەڵێ عەقدمان هەیە ئەویش مزگێنیەکە بۆ خەڵکی کوردستان، ئەویش عەقدی دروستکردنی مەسفایە، ئەم مەسفایانەش کە دێنە کایەوە ئەو کات هەرێمی کوردستان لەبواری تاقەدا، لەبواری سوتەمەنیدا ئەبێتە خاوەنی ئیمکانیەتێکی گەورە، بەهەمان شێواز کراوە ئەو شێوازەی کە یاساکەی پێدەرچووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك عوسمان ئێستا ئێمە دێینە سەر ئەو پرسیارەی دوێنێ، باشە کاك عوسمان بانی مارانی پرسیارەکەت چی بوو، بەس پرسیارەکە، فەرموو.

بەڕێز عثمان عبدالله قادر(بانی مارانی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من باسی ئەوەم کرد، ئەو عەقدانەی کە لەهەرێمی کوردستان کراوە، پێش ئەوەی ئەو لیژنەیە دروست بێت بە ئێستاشەوە، کێ ئیمزای لەسەر کردووە؟، ئایا حزب، حکومەت، ئەو دەسەلاتانەی لەناو حکومەت هەیە، کە کۆمپانیای کەرتی تایبەتیان هەیە، کێ ئیمزای لەسەر کردووە؟، دوو :ئەو شیرینیەی کە (250- 300) ملیۆن دۆلار بۆ کوردستان وەرگیراوە لە کوێیە؟، پرسیارەکانی من ئەوە بوو، ئەو نەوتەش کە لە دوو ساڵی ڕابردوو فرۆشراوە پارەکەی هاتووەتە خەزێنەی حکومەت یان نەهاتووە؟، داواکارم وەڵامی ئەو پرسیارانەم بدەنەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عوسمان شوانی، فەرموو.

بەڕێز عثمان شوانی (وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس، سەبارەت بە ئیراد، ئێمە وەکو باسمان کرد هیچ ئیرادێکی نەوت نایەتەوە کوردستان، نەوتیش نەڕۆشتووتە دەرەوە، ئەوەی کە باسکرا کە نەوت دەڕوات ئەوە بریتی بوو لەو نەوتە ڕەشەی کە لە عێراقەوە فائیزە لە مەسفای بێجی ئەتوانن هەموتان تەئکید لەو مەعلوماتە بکەن، لەسەر وێب سایتی وەزارەتی نەوت هەیە، کە بریتیە لە فرۆشتنی نەوتی ڕەشی موتەبەقی لە بەقایەی مەسفا، ئەم مەسفایە لەعێراقدا یان ئەبێ دووبارە بخرێتەوە ناو بیرە نەوتەکان، یان ئەبێ بڕواتە دەرەوە، ئەو ڕۆشتنە تەنها ئەوە بووە، کەڕۆشتووەتە دەرەوە، ئەوەی کە ئەمساڵ ئەڕوات بریتیە لەو نەوتەی کە ئەچێتە ناو بۆریە نەوتەکان، وە هیچ پەیوەندیەکی نە لەفرۆشتنی نە لە عەقدەکەشی بە هەرێمی کوردستانەوە نیە؟، پەیوەندی بەشەریکەی سۆمۆوە هەیە، سۆمۆ ئەیفرۆشێت، ئەوی تر دوو عەقد هەیە کە پێشی دەرکردنی یاسای نەوت کراوە،

یەکەمیان ئەوەی تەقتەق ئەوی تریان ئەوەی دییەلۆیە، هەر دوو عەقدەکە هێنراونەتەوە بۆ لیژنەی باڵای نەوت، دووبارە تەعدیل کراوەتەوە، بەپێ ئەو مەرجانەی کە موعامەلەکراوە لەگەڵ هەموو کۆمپانیاکانی تر، ئەم عەقدانە هەردووکیان تەعدیل کراونەتەوە، پێشتر ڕاستە عەقد کراوە بەس لەلایەن حزبەوە نەبووە، عەقد کراوە دوو ئیدارەش هەبووە، یەکێك سلێمانی و ئەوی تریش هەولێر، لەلایەن ئەم ئیدارانەوە کراوە، بەڵام هەردوو عەقدەکە تەعدیل کراونەتەوە، بەپێی مەرج و زەوابتی پەیڕەوکراو لەیاسای نەوت، مەسەلەی شیرینیش ئەوە بوو کە باسم کرد، بریتیە لە بۆنەس، ئەویش ئەو پارانەیە کە هی شەریکەی تەلیسمان کە داوییەتی، بەهەمان شێوە ئەوانی تریش تەبعەن ئەمە بەقۆناغ دەدەرێت جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، ئەوەش تازەیەو ئەو دوو عەقدە کۆنە، بۆنسی تێدا نیە، ئەم عەقدە تازانە هەمووی تازە کەوتوونەتە گەڕ، هەمووی شەرت نیە کە تۆ دەڵێیت بلۆکی فلاّن کەس دراوە بە شەریکەیەکی کۆری مەسەلەن شەریکەی هێرتس، هەمووی دەستی بەکار نەکردووە تا دەست بەکار نەبێت، پارە دەفع ناکات ئەم عەقدەی کە پارەکە درا هی تەلیسمان لەبەر ئەوەی شەریکە زۆر زووتر دەستی بەکار کرد، لە ناوچەی شاکەلە، بۆیە زووتر پارەکەی دەفع کرد، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، وەڵاّ ئەو مەوزوعە بەسە، تەواو، ئاخر خۆ ناکرێت بیکەین بە پرسیارو جواب، دوێنێ قسەتان کردو ئەمڕۆش وەڵامتان درایەوە، پەرلەمان سیستەمی هەیە، ناکرێ بیکەین بە پرسیاری لابەلا، جەنابت پرسیار بکەیت وئەوانیش وەڵام بدەنەوە، بەو شێوەیە دانیشتن بەڕێوە ناچێت، لەبەر گرنگی میزانیە ناکرێ بەو شێوەیە موناقەشە بکرێت، ئێمە بەرنامەکەمان لێ تێك دەچێت، ئێستا دێینە سەر ئەو پێشنیارەی کە ژمارەیەك لە ئەندامانی پەرلەمان کردیان، فەرموو دکتۆر دلێر قسەت هەیە.

بەڕێز د .دلێر اسماعیل حقی شاوەیس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشێك لەو پرسیارانە ئاراستەی لیژنەی دارایی و ئابووری کرابوو، ئەگەر ڕێگا بدەن ئێمە جواب دەدەینەوە، من لێرەدا هەندێ تێبینیم نووسیوە، گێلاس خان باسی خاڵی چوارەمی کرد کە ئێمە ئیشارەتمان بەوە داوە

بودجەی وەزارەتەکان یەکنەخراوە، بەڕاستی لە لێژنەی دارایی و ئابووری بەتەما بووین کە ڕاپۆرتەکەمان بەو شێوە بخوێنینەوە، جگە لەوەش سەرجەم خۆلاصەی بودجەکەش بخوێنینەوە، کە هەر وەزارەتەو چەند بودجەی تەشغیلی و چەندی ئیستیسماریەکەیەتی، ئێمە لەخوێندنەوەی ئەوەدا بودجەی ئەو وەزارەتانەی کە یەکیان گرتووەتەوە، یەکمان خستووە، بەس بەداخەوە سەرۆکایەتی پەرلەمان ڕێگای نەداین کە ئەوە بخوێنینەوە، ئەگینا ئێمە یەکمان خستووەو پێشمان خۆشە لێرە دەنگ بدرێت کە ئەو بودجانە یەك بخرێت، بۆ نموونە دوو بودجە نەبێت بۆ وەزارەتی ناوخۆ و وەزارەتی هەرێم بۆ کاروباری ناوخۆ، یەکێك بێت و ئێمەش یەکمان خستووە، چاودێری دارایمان یەك خستووە، دەزگای ئاسایشمان یەك خستووە، وەزارەتی دارایشمان یەك خستووە، ئێمە داوا دەکەین و پێشمان باشە بەو شێوەیە دەنگی بۆ بدرێت، کاك غەفور باسی ئەوەی کرد کە هەندێك لەو تێبینیانەی لە ڕاپۆرتەکەی لێژنەی دارایی و ئابووریدا هەیە دووبارەیە، ڕاستە دووبارەیە ئێمە لە ساڵی 2007یش هەندێ لەو تێبینیانەمان هەیە، ئەوەی تووشی ئێمە ئەبێت پێشینەی مێژوویی خۆی هەیە، چارەسەرکردنی وا ئاسان نیە، لەبەر ئەوە ئێمە ئەبێ بزانین لەساڵانی ئایندەشدا ئەگەر ئێمە بەم سیستەمە ئیش بکەین، بەم عەقڵیەتە ئیش بکەین، پێم وابێ هەندێ لەو تێبینیانە دووبارە ئەبێتەوە، ئەمە لەلایەك لەلایەکی تریش بەڕاستی بەشێك لەوکارانەی کە جێبەجێ نەکراوە ئەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە هەندێك لەدەزگاکانی حکومەتی هەرێم وەکو پێویست کارەکانی خۆیان ئەنجام نەداوە، لەهەمان کاتیشدا بەشێك لەو کێشانە ئەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە هەندێك لە لیژنەکان یاخود هەندێجار لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمان وەکو پێویست کاری خۆیان نەکردووەو بەدواداچوونیان نەکردووە بۆ دەزگاکانی حکومەت، بۆیە ئەو تێبینیانە جاروبار دووبارە ئەبێتەوە، یەکێك لەو کێشانەی کە لە ئیدارەی حکومەتی هەرێمدا هەیە، ئێمە وەکو پێویست کار لەسەر پرەنسیپەکانی سزادان و پاداشت کردن ناکەین، ئەو دەزگایەی کە کەمتەرخەمە و کاری خۆی ناکات، سزا نادرێت ولێپێچینەوەی لێ ناکرێت، ئەو کەسەی کە کارەکانی دەکات وەکو پێویست سوپاس ناکرێت و پاداشت نادرێتەوە، هەر بۆ نموونە لە ڕاپۆرتی ڕوونکەرەوەی وەزارەتی داراییدا هاتووە، کە چەند جارێك داوایان لە وەزارەت کردووە، بەڵام هەندێکیان لەکاتی خۆیدا

بودجەکەیان نەهێناوە، لەهەمان کاتیشدا ئێمە تێبینی ئەکەین، ئەمسال و پارو پێراریش، هیچ کام لەو وەزارەتانە لێپێچینەوەیان لەگەڵدا نەکراوە، سزا نەدراون، هیچ بەرپرسێك سزا نەدراوە لەسەر ئەوەی کە بە ئەرکەکەی خۆی هەڵنەساوە و بودجەکەی نەناردووە بۆ وەزارەتی دارایی، تاکو لەکاتی خۆیدا بگات، کاك محمد فەرەج باسی لەوە کرد، کە ئێمە لە ڕاپۆرتەکەماندا ئیشارەتمان بەوە داوە، کە پارەکەی لە بەغداد دێت ولە نێوان هەولێر وسلێمانیدا دابەشدەکرێت، لەڕاپۆرتی ئێمەدا شتی وانیە، وابزانم لەبەردەمی هەریەك لەئێوەشدا هەیە، خاڵی وای تێدا نیە، کاك بەکر باسی لە کێشەی مووچەی کەم ئەندام و خانەنشین کرد، ئێمە چەند ڕاپۆرتێکمان وەکو لیژنەی دارایی بەرزکردۆتەوە، وابزانم هەندێ لیژنەی تریش ڕاپۆرتیان بەرزکردۆتەوە بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمان، کە سەرۆکایەتی حکومەتی لێ ئاگادارکاتەوەو چاوێك بخشێنێتەوە بەئاستی ژیانی ئەو تۆێژە بەتایبەتی دوا ڕاپۆرتمان لە کۆتایی مانگی پێنج بوو، کە بەرزمان کردەوە سەبارەت بە چاککردنی گوزەرانی خانەنشینان، کاك زانا باس لەوە ئەکات کە وەزارەتەکان، دوای مانگی هەشت پرۆژەکانیان لێ وەرناگیرێت، ئەمە باسکرا کە ئیجرائاتێکی ئاساییە، ئەگەر لێیان وەرگیرا ئەوە کارەکە ناڕوات، ئەمە کاری وەزارەتەکان بەو شێوەیە، بەڵام لایەنێکی زۆر گرنگ هەیە، کە دوا کەوتنی بودجەو تەمویلەکەی کاردانەوەیەکی زۆر زۆر سلبی ئەکاتە سەر بودجەی ئیستیسماری، دواکەوتنی ئەو بڕە پارانەش بەڕاستی ئەمە بووە بە کێشەیەکی موزمین لە حکومەتی هەرێمی کوردستاندا، ئەو دواکەوتنانە هەموو سالێك ئەبێتە هۆی دواکەوتنی جێبەجێکردنی بەرنامەی وەبەرهێنان، یاخود بودجەی وەبەرهێنان لە حکومەتی هەرێمی کوردستاندا، زۆر زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، وەڵڵا من سەبارەت بەوەزارەتەکان ئەوەی کاك دلێر باسی کرد، بەتەئکید ئەبێ وەزارەتی ناوخۆ و وەزارەتی پێشمەرگە یەك بودجەیان هەبێت، بەهەڵە هاتووە، دوێنێش جەنابی وەزیر ئاماژەی پێکرد، یەك میزانیەیەو تەواو بووە، هی وەزارەتی دارایش شەرحی کرد، هەنگاوەکانی یەکخراوە، دەبێ ڕەقەمەکەی یەك بخەن، هەنگاوەکانی یەکخستنی هەری سێ وەزارەتەکەشی شەرح کرد، ئومێد دەکەین لەو ماوەی کە ماوە

ئەوەی پێویستە بکرێت بۆ نەهێشتنی وەزارەتی هەرێم بۆ کاروباری دارایی، بەڕاستی ئەم وەزارەتە هیچ مانایەکی نەماوە، بەتایبەتی بۆ ئەوەی کە ئاماژەی بۆ کرد، ڕێنماییەکان یەکن، تەعلیمات یەکن، یەك وەزیریشە، دەبێ حکومەتی هەرێم بەزووترین کات هەوڵ بدات بۆ یەکگرتنەوەی ئەو دوو وەزارەتەو یەخستنەوەی، ئێمە دوێنێ چوار، پێنج ئەندامی پەرلەمان داوایان کرد، ئەم بودجەیە پەسەند نەکرێت، لەبەرئەوەی کە وەزارەتی دارایی یەکی نەگرتووەتەوە، ئێمە لە پەسەند کردنی بودجەی ساڵی 2008دا، داوامان کرد وتمان پێویستە بۆ ساڵی 2009بودجە پەسەند نەکرێت، ئەگەر ئەو سێ وەزارەتە یەك نەگرێتەوە، وەزارەتی ناوخۆ، پێشمەرگە، دارایی و ئابووری، دوو وەزارەت لەو سێ وەزارەتەی کە لە یاساکەدا ئیشارەتمان پێکردو پێویست بوو یەك بگرنەوە، حکومەت لێرەدا مەراسیمێکی بۆ کردو یەکیان گرتەوە، وەزارەتی دارایش کە سێیەم وەزارەتە، بەپێی بڕیارەکەمان وەزیر یەك وەزیرەو ئەمەش هەنگاوێکی گرنگە بۆ نەهێشتنی ئەم دوو وەزارەتە، ڕێنماییەکانیان یەکن، تەعریفە یەکە، لەبەر ئەوە هەر ئەوەندە ماوە کە حکومەت بڕیارێك بدات بە نەهێشتنی ئەو دوو وەزارەتەو یەکگرتنەوەیان، لەگەڵ ئەوەشدا ئەو داواکارییە لەلایەن ئەو چەند ئەندامەوە کە دەڵێت با بودجە پەسەند نەکرێت، تا وەزارەتی دارایی و ئابووری یەکنەگرێتەوە، من ئەو پێشنیارەی ئەو پێنج برادەرە بەسە تەواو دوێنێ قسە کرا، باشە کاك عادل نوقتەی نیزامی هەیە، بزانین چیە؟، فەرموو.

بەڕێز عادل محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەنها ئەوە نەبوو کە وەزارەتەکان یەك نەگرنەوە، باسی حسابی خیتامی بێت، یان باسی بودجەی تەکمیلی بێت، یەعنی شتەکان شەش، حەوت خاڵ بوون، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

باشە دوێنێ کاك دڵشاد باسی حسابی خیتامی کرد، بۆیە من ئاماژەم پێنەدا، وامزانی ئێوە ئیستیعابتان کرد وتێگەیشتن لە جوابەکەی، وتی ئەو موازەنەی کە تەقدیممان کردووە، داوای لێبوردن دەکەم، ئەگەر قسەکەشم وانەبێ، دەیگۆڕم، بەڵام ئەو حساباتەی کە تەقدیم کراوە، یەعنی واریدات و نەفەقات لە 1/1وە تا 31/12 ئیعتیبار دەکرێت بە حساباتی خیتامی تەمهیدی ئەوەلی، حساباتی خیتامی ئیمکان نیە بکرێت بەو ئاسانکارییە، بەو وەختە کورتە، ئاماژەشی بەوە کرد وتی حکومەتی عێراقی هی ساڵی 2004یش تا ئێستا

نەیتوانیوە بیکات، ئێمە لەلایەن خۆشمانەوە بۆ پەسەند کردنی بودجە بڕیارەکەشمان وایە، ئەڵێت)شەش مانگ جارێك دەبێت، واریدات و نەفەقاتەکە تەقدیم بکات (خۆشی ئاماژەی پێکرد وئەو وردەکاریەش وابزانم دەبێ لە مەسەلەی میزانیەی ختامی دەبێ تێبگەین، بەڵام ئەوەی کە ئێمە داوامانە لەو ڕاپۆرتەی کە بۆ ئێمەیان ناردووە، مەسروفات و داهاتی حکومەتی هەرێمی تێدایە لە 1/1تا 31/12پێم وابێ ئەوە جواب بوو، بەنیسبەت میزانیەی تەکمیلی شەرحی کرد جەنابی کاك دڵشاد، کە میزانیەی تەکمیلی حکومەتی عێراق وەکو میزانیەی تەکمیلی بۆ حکومەتی هەرێمی نەناردووە، بەڵکو وەکو شوبهەو مینحەیەك بۆی ناردوون کە ئاماژەشی پێکرد، دیاریشی کردووە ئەو پارەیە کە سەرف دەکرێت ئەوەندەی بۆ فەرمانبەرانە، تریلۆنێکی تر بۆ سەدی عجزە لە میزانیەی سالی 2008، (400)ئەوەندە ملیۆن بۆ تەنمیەی پارێزگاکان، واتە فەرزی کردووە لەسەر حکومەتی هەرێم ئەو پارەی ناردووە، دەڵێت بۆ ئەو بابەتانە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا داوا لە حکومەت دەکەین کە وردەکاری سەرفکردنی بودجەی تەکمیلی، کەناوی بودجەی تەکمیلیە، کە لە واقیعیشدا بەو شێوە بوو کە حکومەت ناردوویەتی هەشیانەو کردووشیانە ئەوان، بودجەی تەکمیلیان حازر کردووە، بەڵام هۆی نەگەیشتنی بۆ پەرلەمان نازانم لەحکومەتە یان نا، رۆژی یەك شەمەش ئەگەر چی بەپێی ئەو ڕوونکردنەوەی کە کردیان بودجە نیە تا بخرێتە دەنگدانەوە، بەڵام بۆمان بنێرن، تا ببێت بە ئەوەلیاتی ئەو بودجەیە، چونکە بودجەی تەکمیلی دەبێت لامان هەبێت، ئەو دوو جانبە شەرحکرا، بۆیە من پێیدا نەچوومەوە، تەنها ئەوە مایە لەسەر ڕەئی جیاواز بۆ یەکگرتنەوەی وەزارەتی دارایی کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بۆیە دەستم هەڵگرت بەڕاستی ڕەئیەك هەیە لەناو پەرلەمان، کە گوایە موناقەشە کردن لەسەر بودجە دوابخرێت، بەڵام لەهەمان کاتیشدا ڕەئی موعارزیش هەیە کە دەڵێن با دوانەخرێت، لەحەقیقەتدا یەکێك لەو دروشمانەی کە خولی دووەمی پەرلەمانی کوردستان هەڵیگرتبوو، یەکگرتنەوەی هەردوو ئیدارە بوو، پەرلەمانی کوردستان لەو خولەدا هەڵوێستی خۆی هەبوو، لەهەمان کاتیشدا فشاری خۆی هەبوو لەسەر حکومەت توانی ئەو دوو ئیدارەیە یەك بخاتەوە، چوار وەزارەت مایەوە پاشان پەرلەمانی کوردستان بەفشاری خۆی توانی ئەو سێ وەزارەتەش یەکبگرێتەوە، ئەوەی کە ماوەو نەماوە وەزارەتی دارایی، کە هەنگاوی باشی بۆ هاویشتراوە، بۆ ئەوەی یەکتری بگرنەوە، بۆیە بە حەقیقەت من لەگەڵ ئەوەدا نیم کە گفتوگۆکردن لەسەر ئەم پرۆژەیە دوابخرێت، چونکە ئەوە کاریگەری سلبی دەبێت لەسەر ژیانی ڕۆژانەی هاوواڵتیان، ئەوە یەك : دوو :کاریگەری دەبێت لەسەر لاوازی ئەدائی حکومەت وپرۆسەی ئاوەدانکردنەوەو هەموو پرۆسەکانی تری حکومەت کە لەبەرنامەیدایە، بۆیە بەحەقیقەت من لەگەڵ ئەوەدا نیم، زۆرسوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پێش ئەوەی بیخەمە دەنگەوە حەز دەکەم ڕەئی حکومەتیش بزانم، فەرموو جەنابی وەزیر قسەت چیە لەسەر ئەو داواکارییە.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جارێ کە داوای ئەوە ئەکرێت وەزارەتی دارایی یەك بخرێتەوە، من باسم کرد، وەزارەتی دارایی یەکخراوەتەوە، بەس ڕەنگە موديريەتی زەریبەی عامە هەبێت لە سلێمانی، موديريەتێکی عامەش هەبێت لێرە ئەوە بۆ نموونە، ڕەنگە بەعەمەلی بەعزێك شت مابێ، بەڵام وەڵڵاهی ئەگەر ئێستا ڕەئی وەزارەتی مالیە وەربگرن، پێمان باشە موديريەتی زەریبەی عامە لە سلێمانی هەبێت و لە هەولێریش هەبێت، لە دهۆکیش هەبێت، یاخود موديريەتی تەقاعودی عامە، چونکە ئەگەر کەسەکان تەقاعود بوون تێیاندایە زۆر پیرە لەکوێ لەوێوە بێت بۆ ئێرە بۆ موعامەلات، بەڕەئی من ئەوە باش نیە، ئەوە ڕەئی ئێمەیە، ئەگینا وەزارەتی دارایی هیچ شتێکی وای نەماوە تا یەکبگرێتەوە، ئەگەر مەوزوعیش ئەوەیە کە ئەڵێن حەتا بودجەکەشی کەهاتووە بە دوو بەش، واتە، لێرە لە پەرلەمان بە دوو جەدوەل هاتووە، ئەوەتا یەکیان خستەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عوسمان، فەرموو.

بەڕێز عثمان شوانی(وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵڵا من تەئیدی ڕەئی کاك شێروان دەکەم، بۆ پەسەند کردنی بودجە، چونکە بودجە مەسەلەیەکە پەیوەندی بە ئەدائی حکومەتەوە هەیە، تۆ هەرچەندێ بودجەت هەبێ ئەوەندە موقەیەد تر دەبێت وەزارەتەکە، چونکە تۆ حساب بکە، ئەگەر وەزارەتی پەروەردە یان تەندروستی یان هەر وەزارەتێکی تر لە ساڵی پار بەرنامەیەکی هەبووە، ئەمسالێیش بەرنامەیەکی تری هەیە، ئەگەر ئەو بەردەوام بێت لەسەر سەرفکردنی ساڵی پار ڕەنگە ئەمسالّ تەئسیر بکات لەسەر ئیشەکەی ئەمسالّی، چونکە بەرنامەکەی خۆی گۆڕیوە، بۆیە بەڕای من پەسەند کردنی بودجە کارێکی زۆر گرنگە، کارێکی نیشتمانیشەو حەقە بیکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی و ئابووری ڕەئیان چیە؟، فەرموو دکتۆر دلێر.

بەڕێز د .دلێر اسماعیل حقی شاوەیس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان .

لە ڕاستیدا دەنگ نەدان بۆ بودجە نەك تەنها زەرەر لە حکومەتی هەرێمی کوردستان دەدات، بەڵکو لەخەڵکی کوردستان دەگەیەنێت، بەتایبەتی ئەو چین و تویژاڵە کۆمەڵایەتیانەی کە کەمدەرامەتن، لەلایەکی تریشەوە

ئەبێتە کۆسپێکی گەورە بۆ بەردەم هەموو پڕۆژە وەبەرهێنانەکان وپڕۆژەکانی ئاوەدانکردنەوە لەهەرێمی کوردستان، لەبەرئەوە هیچ کاتێك لەبەرژەوەندی حکومەتی هەرێم و خەڵکی کوردستان و ئایندەی ئێمەدا نیە، ئەگەر دەنگ نەدەین بۆ بودجەو پەسەند کردنی و دواخستنی زیاتری، چونکە خۆی دواکەوتووە بەراستی نیوەی ساڵەکە ڕۆشتووە، کێشەیەکی گەورەی دروست کردووە ئەوە، ئێمە ئەگەر دەنگ نەدەین دەیان جاری قوڵتر دەکەینەوە و زەرەرو زیانێکی زۆرتر دەدەین لەچارەسەرکردنی لە ئایندەدا، زۆر زۆریش زەحمەت دەبێت، لەلایەکی تریشەوە، ئێمە پێمان چاکە پەرلەمان بڕیارێك بدات، ئێمە پێشنیازێکمان هەیە کە بڕیارێك بدەین کە ئەو وەزارەتانە بودجەکانیان یەك بخەین لەنزیکترین کاتیشدا جەنابی وەزیری دارایی بێتە بەردەمی پەرلەمان و سوێندی یاسایی خۆی بخوات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڵام زۆر قسەکرا، باشە کاك زرار بە حوکمی ئەوەی کە ئەندامی لیژنەی فەرموو.

بەڕێز زرار طاهر امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبعەن هەموومان دەزانین، پەسەند کردنی بودجە یەك لە ئەرکە هەرە گرنگەکانی پەرلەمانی کوردستانە، سێ ئەرکی سەرەکی لەسەر شانی هەموومانە، چەند شەفاف بین، چەند داوا بکەین بودجە بە شەفافیەت لەناو پەرلەماندا پەسەند بێت، ئەو کاتە ئەو پەرلەمانە بەڕێز دەبێت، لەبەر ئەوە بەڕاستی ئێستا چەند ئەندام پەرلەمانێك داوایان کردووە، کە بودجەی تەواوکاری بێتە بەردەستیان، کە حساباتی خیتامی شەش مانگی ڕابردوو چەندە، خۆ بەڕاستی لێتان ناشارمەوە، سااڵنە کە بودجەی عێراق پەسەند دەکرێت لەدوای پەسەند کردنی بودجەی عێراق نەفەقاتی سیادی لێ دەبڕدرێت، خۆ بەشێك لە بودجەی هەرێمی کوردستانیش لەو پارەیە دەڕوات، هیچیشمان نادەنێ، دوایی نەفەقاتی حاکیمەی لێ دەبڕدرێت، نەفەقاتی حاکیمەش ئەو پارەی کە بۆ موادی غیزائی وکارەباو تەعدادی سوکانی دادەندرێت، لەوەش هیچمان نادەنێ، ئەو بڕە پارەی کە بۆ هەرێمی کوردستان دێت دەبا هەموومان بە شەفافیەت بزانین چەندە؟، ساڵی پار لە ساڵی 2008کە بودجەمان پەسەند کرد، بۆ سەرجەم وەزارەتەکان نەفەقاتی تەشغیلیمان هەبوو، نەفەقاتی ئیستیسماریشمان هەبوو، ئێستا چەند ئەندام پەرلەمانێکی بەڕێز داوا دەکەن کە بزانن بودجەی تەکمیلی چەندە، چی تێدایە با تا ڕۆژی یەك شەممە ڕای بگرین، ئەو نوسخەی بودجەی تەواوکاری دابەش بکرێت بەسەر هەموو ئەندامان، با بیبینن خۆ کە زانیان هیچی تێدا نیە، لەوانەیە ئەوانیش ڕایان لەگەڵ ڕای گشتیدا بێت، یەعنی زۆر ئاساییە، ئینجا شەش مانگی کۆتایی ساڵی 2008حساباتی خیتامی نێردراوە بۆ پەرلەمان، بەڵام بەڕاستی زۆر درەنگ نێردراوە، دەتوانن ڕۆژی یەك شەممە جەنابی وەزیر ئاماژە بەخاڵەکان بدات، مەسەلەن ئەوەندە پارە سەرفکراوە، ئەوەندە پارە ماوە، ئێمە بەڕاستی ئێستا لێتان ناشارینەوە، ئێمە هەموومان دەزانین خۆ بودجەی هەرێمی کوردستان کە دێت، نابێ لەو بڕە پارەیە هیچ بۆ کەرکووك سەرف بکەین، نابێ هیچ بۆ خانەقین سەرف بکەین، نابێ هیچ بۆ ناوچە دابڕاوەکان سەرف بکەین، خۆ حکومەتی

هەرێمی کوردستان بۆ ئەو شوێنانە پارە سەرف دەکات، باشە بۆ باسی نەکەین، حساباتی خیتامی زۆر ئاسانە، نەفەقاتی ئیستسماری هەر وەزارەتەو چەندی دراوەتێ، لە سەدا چەندی ماوە، مەسەلەن بەئاسانی دەیخەنە بەردەم ئەندام پەرلەمانەکان وهیچ کێشەیەکیش دروست نابێت، من پێشنیاری دەکەم، ئەوەی کە ئێستا دەتانەوێ بیخەنە دەنگەوە، با دوابخرێت بۆ ڕۆژی یەك شەممە، با هەموو ئەندام پەرلەمانە بەڕێزەکان بودجەی تەواوکاری ببینن، حساباتی خیتامییەکە ببینن، ئەوکاتە زۆر ئاساییە من لەو بڕوایەدام شتێکی وای تێدا نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك زرار، داواکارییەکەت لەسەر ئەوە نیە، کە بۆچی بودجەی تەکمیلی نەهاتووە، داواکارییەکە لەسەر ئەوەیە ئەم سێ وەزارەتە یەك نەخراون، ئەو دوو، سێ خاڵەی کە هی حساباتی خیتامی بوو جواب درایەوە، کاك محمد فەرەج، فەرموو.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وابزانم قسەکە لەسەر دەنگدان بۆ بودجەو دەنگ نەدانی نیە، بودجە بۆ خۆی شتێکە لە حاڵەتی تەبیعی و ناتەبیعی ئەبێ پەرلەمان قسەی لەسەر بکات، با ڕایشی نەگرین دەنگی لەسەر بدەین، باسەکە لەسەر ئەوەیە ئێمە کاتێ کە موناقەشەی بودجە ئەکەین، کە یەکێکە لە ئەرکە ئەساسیەکانی پەرلەمان ڕێگای تەبیعی خۆی هەیە، ڕێگای یاسایی هەیە، ڕێگا یاساییەکان بەر لەوەی بێین ئەمە باس بکەین، ئەبێ بزانین هی ساڵی پارت چی لێ کردووە؟، باسەکە لێرەیە، نەك ئەوەی ئێمە بێین بڵێین دەنگ بۆ بودجە نادەین، نەخێر بودجە واجبە لەسەر ئێمە، ئەگەر لە پشوودا بێت یان هەر کاتێك بێت دەبێ بێین و قسەی لەسەر بکەین، دوو مەسەلەی زۆر گرنگ هەیە، یەکەم :لە عێراقدا یان لەهەموو جیهاندا، بودجە بەدوو جۆر دێت، بەشێکی لە پێشەوە دێت و بەشەکەی تریشی تەکمیلیە، ئێستا ئەوە نەهاتووە، دووەم :حساباتی خیتامی ساڵێك خۆ ئەمە لەهەموو دونیادا وایە، بەرلەوەی دەست بەئەمەیان بکەین دەبێ بزانین ئەوی تریان چی لێهاتووە، ئێمە ئەمەیە باسەکەمان نەك بیکەین بە تەوەتور وئەو وائەڵێت ئەوی تر وائەڵێ، نەخێر ئەمە بۆ بەقوەت کردنی ئەم مەسەلەیە، لە عێراقدا ئەمە بەسێ هەفتە ڕواوە، سێ هەفتە قسە لەسەر ئەمە کراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

باشە فەرموو، کاك غەفور.

بەڕێز غفور طاهر سعید مەخموری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بەڕاستی دوێنێ کۆمەڵێك پرسیارم کرد، هیچ وەڵامێکیان نەدامەوەو هیچم بە دەست نەگەشتەوە، لەسەرەتای دانیشتنەکەوە داوام کرد دوای وەڵام دانەوەی بەڕێزیان بواری قسەکردن نەبوو، یەك :من باسی ئەوەم کرد بۆ ڕاپۆرتی داهاتی کوردستان نادرێت بە پەرلەمانی کوردستان، مەسەلەن هەر هیچ نا ئەو

ڕاپۆرتەی کە بۆ بەغداد ئامادە دەکرێت، با ئەوەش بدرێت بە پەرلەمانی کوردستان، با بزانین داهاتەکە چەندەو بەغدادیش چۆن دەیبات؟، دوو :من باسم لەوە کرد کە پار سالّ لە ڕاپۆرتەکەدا کۆمەلّێك داواکاری لە حکومەتی هەرێمی کوردستان کرابوو، هیچی جێبەجێ نەکرا، حەقە وەزارەتی مالیەی حکومەتی کوردستان وەلاّمی هەبێت، بۆ جێبەجێی نەکردووە، مەسەلەن ئەوانەی کە داوامان کردبوو، لەسەرەتای تشرینی یەکەم بودجە هەموو سالّێك پێشکەش بکرێت، بۆ وا تەئخیر هات، داوامان کردبوو حساباتی خیتامی بێت، ئەویش نەهات، بەشێکی وەلاّم درایەوە، بەلاّم ئێمە داوای ئەوەشمان کردبوو، کە پرۆژە یاسایەك لە ئەنجومەنی وەزیرانەوە ئامادە بکرێت و پێشکەش بە پەرلەمان بکرێت، سەلاّحیاتی سەرۆ تێدا دیاری بکرێت، ئەی ئەوە چۆن دەبێت، ئەوەش هیچ وەلاّمێکیان نەبوو، لەهەمان کاتدا داوا کرابوو، بارسووکی ئیداری بکرێت، بەداخەوە بۆ ئەوەش هیچ وەلاّمێکیان نەبوو، دواتر ئێمە داوای ئەوەمان کردبوو، مەسەلەن مووچەی فەرمانبەران و خانەنشینان هەمووی هاوشان بکرێت، لەگەلّ عێراقدا، داواشمان کردبوو کە عەدالەتێك هەبێت لە مەسەلەی مووچەدا، چونکە مووچە بەڕاستی فەرقێکی زۆری تێدایە، مووچەی ئەندام پەرلەمان و وەزیرەکان زۆر زۆر زیاترە لەهی فەرمانبەران یان بەڕێوەبەرە گشتیەکان، حەقە عەدالەتێك لەوەدا هەبێت، چاو بەوەشدا بخشێنرێتەوە، هیچ وەلاّمێك بۆ ئەوەش نەبوو، یەعنی کۆمەلّێك مەسائیل هەبوو کە پێویست بوو وەلاّمیان هەبێت وەزیری دارایی و وەزیری پلاندانان لەو مەسەلانەدا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کەریم، قسەت هەیە، فەرموو.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان .

بەڕاستی داواکاری ئەو ئەندامە بەڕێزانە لەیەکگرتنەوەی هەردوو وەزارەتەکە، هەروەها بۆ مەسەلەی حساباتی خیتامی و تەکمیلی لەجێگای خۆیەتی و مەشروعیشە، پێویستە پەرلەمانتاران بەدوایدا بچن، بەلاّم پەسەند کردنی بودجە یەکێکە لە ئەرکە سەرەکیەکانی پەرلەمان و ناکرێ نکوڵی لەوە بکرێت و بودجە پەسەند نەکات لەوادەی خۆیدا، لەبەر ئەوەی زۆربەی زۆری پرۆژەکان، ئەوەی من ئاگادارم زۆربەی پرۆژەکان وەستاون، کولفە سەرف ناکرێت، چاوەڕێی ئەوە دەکرێت کە ئەو بودجەیە پەسەند بکرێت، ئەوە ئەرکێکی قورسەو لەسەر شانی ئێمەیە، ئەبێ ئێمە پەلە بکەین لە جێبەجێکردنی ئەو پرۆژەیە، دووەم :لەڕووی یاساییەوە ناکرێت پەسەند کردنی بودجە مەشروت بێت، باشە گریمان هەردوو وەزارەتەکە یەکی نەگرتەوە، کەواتە ئەمسالّ ئێمە حکومەتی هەرێمی کوردستان بەبێ پەسەند کردنی بودجە بەڕێوە بچێت، ئەوەش ناکرێت، بەڕاستی ئێمە خۆمان لە پەرلەمان نابێ ڕێگا بەوە بدەین، ئەوە شتێکی نایاساییە ئەبێ ئێمە یاسا پێش هەموو کەس پیادە بکەین و جێبەجێی بکەین، بۆیە مەشروت کردن و مەرجدارکردنی ئەو بودجەیە

بەیەکگرتنەوەی دوو وەزارەت پێم وایە یاسایی نیە ولەحێگای خۆیدا نیە، بۆیە داوا دەکەم کە بەردەوام بین و پەلە بکەین لە پەسەند کردنی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك دکتۆر کەمال قسەی هەیە، فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د .کەمال کەرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەحەقیقەت ئەمە دروست نیە، لێرەدا وەزیری دارایی بخەینە بەردەم پرسیار بۆ وەزارەتەکەیان یەکی نەگرتووەتەوە، ئەگەر پەرلەمانتارە بەڕێزەکان لەسەر ئەمە کە موجیدن ئەزانین، داوا دەکەین لە سەرۆکایەتی حکومەت کە بێنە ئێرە، باسی ئەو مەوزوعە بکەن، ئەم بەڕێزانە لێرە زۆر بەجدی کاریان کردووە، ئێمە هاوار هاوار بۆئەوەیە کە بۆ میزانیە دوا کەوتووە، کە میزانیەش هاتووە، خۆتان هەندێکتان دەڵێن دوای بخەن، ئەمە عەدالەت نیە، زۆر زۆر گرنگەو پێویستە میزانیەکە بەردەوام بێت لە موناقەشەدا و دەنگی لەسەر بدرێت، مولاحەزەیەکی تر هەیە، پاشان لەڕێگای سەرۆکایەتیەوە داوا لە ئەنجومەنی وەزیران بکەن، بۆیە من داوا دەکەم ئێستا ئەم بخرێتە دەنگدانەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عوسمان نوقتەی نیزامیت هەیە، فەرموو.

بەڕێز عثمان عبدالله قادر(بانی مارانی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نازانم ئەو مەسەلەیە بەڕاستی شتێکە بەملماندا دەبڕدرێت بەزۆری زۆردار، ئێمە دەڵێین سەرفیاتی سالّی 2008بێت موناقەشەی بکەین، ئینجا ئەوانی تر بڕوات، کەس باسی ئەوەی نەکردووە، کە وەزارەت یەکبگرێت، یەکگرتنەوەی پەرلەمانیش هیچ عیلاقەی بەپەرلەمانەوە نیە، ئەگەر هەیبوایە ئێمە بۆ وامان بەسەر دەهات، ئێمە دەڵێین سەرفیاتی سالّی 2008بێت موناقەشەی بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێوە سێ شتی جیاواز باس دەکەن، ئێمە مەوزوعێکەو بڕیاری لەسەر دەدەین و دەیخەینە دەنگەوە، عیلاقەی بە حساباتی خیتامیەوە نیە، عیلاقەشی بەو داواکارییانەوە نیە، ئێمە ئەو پێشنیارەی کە لەلایەن ژمارەیەك لە ئەندامان هاتووە، کە دەڵێت بودجە پەسەند نەکرێت لەبەر چەند هۆیەك، هەندێکیان ڕوونکرانەوە، ڕەئی عەکسەکەش درا، کێ لەگەڵ ئەو پێشنیارەی ئەو چەند برادەرەیە کە بودجە پەسەند نەکرێت لەبەر ئەو هۆیانەی کە دیاریکران، ئێستا کێ لەگەڵ ئەوەدایە کە بودجە دوابخرێت بادەستی بڵند بکات تکایە؟، باشە کاك عادل نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز عادل محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکێك لەو مەوزوعانە مەسەلەیەکی نیزامیە، من ماددەکەت بۆ دەخوێنمەوە، ماددەی هەشت(تقدم اللجنة المالية والاقتصاد تقريرها حول مشروع قانون الموازنة العامة والحساب الختامي) یەعنی مەفروزە لیژنەی دارایی لەسەر میزانیەکە چی هەیە و حسابی ختامیەکەش کە ئەم مەوزوعە ئیسارە ئەکرێت کە حسابی خیتامی نیە، یەعنی شتێکی نانیزامیە بەڕاستی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

باشە کاکە باسم کرد وتم داواکاریتان بۆ حسابی خیتامی و ئەو وردەکاریانەوە، عیلاقەی بەو ئیقتراحەوە نیە، ئێستا ئیقتراحەکە یەکلابکەنەوە تا جوابی ئەو پرسیارانەتان بدەینەوە، ئەو پێشنیارە یان سەحبی بکەن یان دەیخەمە دەنگەوە، دواتر ئەو قسانەی کە دەیکەن بەسەرچاو بیکەن و جوابتان دەدرێتەوە، بەڵام ئەو پێشنیارەی کە کوێستان خان و ژمارەیەك لە ئەندامان دواتر پشتگیریان لێکرد، وەکو کاك زانا، کاك محمد رەفعەت، سەحبی دەکەن یان بیخەمە دەنگەوە، باشە سێ کەسیان موسڕن، بۆیە دەیخەمە دەنگەوە چونکە داوای دوونیان ناخەمە دەنگەوە، ئێستا کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟، 7کەسن فەرموون، کێی لەگەڵدا نیە؟، بەزۆرینەی دەنگ، بۆیە ئەو نوقتەیە ئیتر موناقەشە ناکرێت، ئێستا دێینە سەر ئەوەی حساباتی خیتامی ئەو قسانەی تر کە باسکران، من جارێکی تر بەنیسبەت حساباتی تەکمیلی ئەو قسانەی کە کردمان، ڕوونکردنەوەیەکیش کرا کە حساباتی خیتامی بەو شێوەیە هاتووە کەباسیان کرد، ئەو قسەی کاك زراریش کردی با وەزارەتی دارایی ڕۆژی یەك شەممە وردەکارییەکانمان بۆ بێنێت، باشە ئەڵێن پێمانە، باشە ئێستا ئەو بخوێننەوە تا دوایی بچینە سەر حساباتی خیتامی وباسی بکەین، باشە دەی با کۆپی بکرێت، باشە کاك عبدالرحمن نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن احمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان .

باسی بودجەی تەکمیلی کرا، بەڕێزتان کردتان بە مینحە، ئەویش هەر پێویستە بگات، واتە بودجەی تەکمیلی نەك بکرێت بە مینحە، بوترێت بودجەی تەکمیلی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تەواو ببورە کاك عبدالرحمن ئەوە نوقتەی نیزامی نەبوو، فەرموو دانیشە، سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئەمە کات بەسەربردنە، هەموو پرسیارێك وەڵامی خۆی درایەوەو قەناعەتی پێکرا، ئەوەی کە قەناعەتیشی نیە، ئەتوانێ لەدوایدا بەنووسراو ئاراستەی جەنابتانی بکات، یان وەکو پرسیار ئاراستەی وەزارەتی بکات، با کات بەفیڕۆ نەدەین، ئەگەر موناقەشەش ئەکەین لە ئەسنای موناقەشەکاندا کۆپی وەرەقەکان بکرێت بۆ ئەوانەی کەداوایان کردووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

یا شێخ پێم باشە، پاش ئەوەی کە قسە دەکەیت، ئەو وردەکاریی تەکمیلیەی کە کردووتانە، ڕاستە وەکو باست کرد بەو شێوەیە حکومەت فەرزی کردووە لەسەرتان، بەڵام خۆتان ئەوەتان تەقسیم کردووە، حەز دەکەیت با کۆپی بکرێت یان ڕۆژی یەك شەممە هەر ئەندامێکی پەرلەمان با پێی بگات، ئێستا فەرموو قسەکانت بکە.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی)؛

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی من بەنیسبەت خیتامی ئەوەلیەوە کە باسی لێ دەکەن، ئێمە ناردوومانە بۆ ئەنجومەن و بۆ پەرلەمانیش، بە نووسراوی ئەنجومەنی وەزیران، ژمارە (5007)لە 24/5/2009، ئەمە لە 1/1/2008 هەتاکو 31/12/2008هەموو حساباتەکە و قۆناغی یەکەمیشمان ناردبوو، هی دووەمیشمان ناردبوو، ئێمە بەڕاستی بەنیسبەت میزانیەی تەکمیلیەوە نازانم بۆچی ئێستا لێرە باس لەوە ئەکرێت، نازانم ئالیتەکە چیە بۆچی نەگەشتووە؟، بەڵام ئێمە ناردوومانە بۆ ئەنجومەنی وەزیران، لە 21/10/2008بەنووسراومان ژمارە (23502)ئەوانیش بەم نووسراوە ناردوویانە (3354)لە 1/12/2008، بەڵام ڕەنگ هەیە نەگەشتبێ، ئەوە من نازانم، بەڵام بەنیسبەت ئەوەی تەکمیلیەکە کەباس ئەکرێت، ئەوەی کە کاك دڵشاد باسی کرد، یەعنی بەڕاستی ئەمە خۆی کە فەرز کرابوو، بەو شێوە بوو کەمن وتم، بەڵام تەفاصیلە وردەکارییەکانی لەدوای ئەوەی کەسەرف بووەو تەوزیع بووە بەم شێوەیە، تەعویزاتی فەرمانبەران (1096308)ئەمە تەعویزاتی فەرمانبەرانە کە هەر لەبەغدادەوە دەستنیشان کراوە، سلع و خەدەمات و صیانە(212)ملیارو 280هەزار، ئیعانات (465)، المنح (65)، المنافع الاجتماعیة(19488)، المصروفات الاخری(301058)، الموجودات غیر المالیة(78609)، المشاریع الراسمالیة الاستثماریة (1)تریلیۆن و(15179)ئەمە خۆی تەفاصیلەکان تەفاصیلی لەمە وردتری تێدایە، کە هی تەنمیەی ئەقالیمەو شتی تر، ئیجمالیەکەشی کەهاتووە، (2)تریلیۆن و(947387)ە، یەعنی بەنیسبەت ئێمەوە ئەوە لە مستەوای فصول ناردوومانە، لەسەر مستەوای وەزارات ناردوومانە، بەڵام ڕەنگە نەگەشتبێتە ئێرە ئەوە ئێمە نازانین، ئێمە هەموو شتێکمان تەواو کردووە، وابزانم ئەوە هیچی تێدانیەو هەموو مەوجودە، ئێستا کۆپی ئەکەین یان یەك شەممە ئەوە هیچ موشکیلەیەکی تێدا نیە، ئەوەتا هەر هەمووی مەوجودە خۆ ئەوە نەبێ شاردرابێتەوە، تکام وایە هەر کەسێك ئەیەوێت با بیبات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە بینێرن با کۆپی بکرێت، کاك دڵشاد جوابی کاك عبدالرحمن کە ئێمە لە پەیڕەوی ناوخۆمان دەڵێین دەبێ حساباتی خیتامی بێت، هەرچەندە دوێنێ باست کرد، لەڕووی واقیعەوە هەندێجار واقیع زاڵ تر لەسەر هەر بڕیارێك کە دەیدەیت، حساباتی خیتامی باستکرد کەبۆچی نەکراوە، حەز دەکەم کەمێك ڕوونتر باسی بکەیتەوە، تا بزانم فەرقی حساباتی خیتامی و سەرفیات و داهات چیە کە ناردووتانە؟، ئەگەر حساباتی خیتامیش بنێرن چ ئیستیفادەیەك دەکەن؟، ئەگەر ناشینێرن بۆچیە؟، فەرموو.

بەڕێز دڵشاد عثمان(بریکاری وەزارەتی دارایی)؛

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان .

داوای لێبوردن دەکەم، لەبەر ئەوەی پەیڕەوی ناوخۆی ئەنجومەنم لەلا نیە، لەوە ئەچێت تەناقوزێك هەبێت لەوەی کە کاك عادل خوێندیەوە، لەلایەك ئەڵێت لەمانگی 10یەعنی مەفروز بوو لە ساڵی 2008ئێمە بودجەی تەخمینی بنێرین بۆ پەرلەمانی کوردستان، لەلایەکیشەوە لە نیزامەکەدا ئەڵێت بودجەی تەخمینی و حساباتی خیتامی، لە مانگی 10چوزانی لە 31/12چی سەرفکراوە، ئەوە تەناقوزێکە لە نیزامەکەی خۆتاندا من داوای لێبووردن دەکەم، نەخێر هی ساڵی 2007مان بۆ ناردوون، ئەوە نیهائیەن تەحدیدی نەکردووە، ئەڵێت (الحساب الختامی والمیزانیه التخمینیه) ئەوەی ئەو بەڕێزانەی کە دایانڕشتووە نیزامەکە، تەناقوزێکی تێدایە جەنابتان چارەسەری بکەن، ئەوە پەیوەندی بەوەزارەتی داراییەوە نیە، ساڵەکەی تەحدید نەکردووە، ئەڵێت (الحساب الختامی والمیزانیه التخمینیه)، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك دڵشاد، ئەوە تەحدید نەکراوە، کەوات وت مەعلومە کە سەری ساڵی پێشووە.

بەڕێز دڵشاد عثمان بریکاری وەزارەتی دارایی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببورە یەعنی سەری ساڵی چەندە، یەعنی ساڵی /2007یان 2008یان .2009

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

مەسەلەن لە ئێستادا مەقسەدمان ساڵی 2008ە.

بەڕێز دڵشاد عثمان بریکاری وەزارەتی دارایی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان .

نەخێر نابێت، مانگی 10 دەڵێیت 2008 کە 2009تەقدیم کرا، کاك عەدنان جەنابت باش بزانە، لە 13/12/2009با بەوردی باسی بکەین مانگی 10میزانیەی تەخمینی ساڵی 2009 دەنێرین، بەپێی نیزامەکەی خۆتان، لە مانگی 10من چوزانم 3یم خەرج کردووە، ئەوە ئەبێت بڵێین(مرفقەبها بالتقریر المالی) نەك حساباتی خیتامی دوای ئەوە یەك شتی تر هەیە، با بەڕێزتان ئاگادار بکەم، حساباتی خیتامی تەنها ئەو کەسانە ئەتوانن شی بکەنەوەو کاری لەسەر بکەن کە پسپۆڕن لەبواری داراییدا، ئەو شوێنەش ڕەقابەی مالیە و مەکاتبی تەدقیق، دوایی تەصدیقی ئەکەن و ئەینێرن بۆ پەرلەمان، ئەوەی بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان ئەیخوێننەوە و لەمستەوای ئەواندایە بۆ ئەوەی یەکێکی غەیر حسابی بیخوێنێتەوە پێی ئەڵێن ڕاپۆرتی دارایی، خاوەن کارگەیەك تێناگات میزانیەی موراجەعەو مەدین ودائین چیە؟، ئەبێ تۆ ڕاپۆرتێکی دارایی بدەیتێ لەسەر وەزعی کارگەکەی خۆی، حکومەتیش بەهەمان شێوە، پەرلەمانی بەڕێز لەبەر ئەوەی پسپۆڕ نین لەدارایدا حساباتی خیتامی بۆ ئەوان نیە؟، ڕاپۆرتی دارایی بۆ ئەوانە، ڕاپۆرتی

دارایيشمان تا 31/12داوه بەبەڕێزتان، بەس دواکەوتووە ئێمە فعلەن دانی پێدا دەنێین، لە 19/5بەدەستی بەڕێزتان گەشتووە، ئەوەش کۆپاسەکەیەتی بە داهات و خەرجیەوە هەمووی کەناردوومانە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو پرسیارەی کاك غەفوریش، کە دەڵێت داهاتەکانی تری حکومەت دیاری بکرێت.

بەڕێز دڵشاد عثمان بریکاری وەزارەتی دارایی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان .

داهاتەکە لەم ڕاپۆرتەدایەو حازرە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەتوانن ئەوەش کۆپی بکەن، یان هەر ئەندامێك ویستی لە لیژنەی دارایی کۆپیەکەی وەربگرێت، کاك پیرخدر، فەرموو.

بەڕێز خضر سلیمان خلیل(پیر خدر):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێوە دەزانن ئێمە نزیکی پرۆسەیەك بووینەتەوە کە ئەویش پرۆسەی هەڵبژاردنە، بەس وادەی دەست پێکردنی ڕیکلام وبڕۆپاگەندە بۆ هەڵبژاردن هێشتا بەفەرمی دەستی پێنەکردووە، بۆیە هیوادارم دەزگای ڕاگەیاندن نەبێتە مینبەرێك بۆ ڕیکلامی هەڵبژاردن و بۆ کاك غەفوریش دەڵێم، ئەگەر ئەزانێ مەعاشی زۆرە وەك ئەندام پەرلەمان با بێت من و ئەو تەعاهودێك دەنووسین کە مەعاشی خۆمان نیوەی کەم بکەینەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە ئیقتراحێکی باشە، کاك پیرخدر و بەڕێزان ئێمە ئەو مەسەلەیەمان باس کرد، ژمارەیەك لە ئەندامانی پەرلەمان وتیان، لەبەر ئەوەی بەرەو هەڵبژاردن دەڕۆین و وادەی بڕۆپاگەندە بۆ هەڵبژاردن دەستی پێنەکردووە، بەڵام لەناو پەرلەماندا دەستی پێکردووە دەمێکە، وتیان ڕاستەوخۆ پەخش نەکرێت، ئەوەش ڕایەکی پەسەند بوو، بەڵام لەبەر ئەوەی لەسەر بودجە زۆر قسە کراوە لە ڕۆژنامەکان، لەسەر تەلەفزیۆن خەڵکێکی زۆر دەبینم بەهەڵە تێگەیەندراون، زۆر خاڵ باسکراوە کە ڕاست نیە، وەکو دوێنێش ئاماژەم پێکرد یەکێك گوتوویەتی 75٪ بودجە دوو حیزبەکە دەیبات، یەکێك دەڵێت پارەی نەوت دوو حیزبەکە دەیبات، یەکێك دەڵێت بودجە بە کەیفی خۆیان دابەش دەکەن، شەفافیەت لە بودجەدا پێویستە، ئەگەر چی ئەو داواکاریە لە جێی خۆیەتی، بەڵام بۆ بودجە گوتمان نەخێر فرسەتێکە ئەو ئەندام پەرلەمانانەی کە دەیانەوێت لە تەلەفزیۆن قسەی بکەن با لێرە قسان بکەن بۆ ئەوەی مەجالی ڕەد دانەوەی هەبێت لەلایەن پەرلەمانەوە، لەلایەن لیژنەمانەوە، لەلایەن حکومەتەوە کە وەزیرەکان و بریکارەکان لێرە بەشدارن، بۆیە ئەو ڕەئیەمان پەسەند نەکرد دوێنێ کە ڕاستەوخۆ نەبێت و ئەوانە، یاسای تر دێتە پێشەوە لە غەیری دەستوور، ئەو قەسەیەی تۆ گوتت بە جێیە، پێویست ناکات بۆ ئەوەی برادەرانیش

بڕێك ئارام تر و بێ تەشەنوج رەئیەكانی خۆیان بدەن و واقعی تریش رەئیەكانی خۆیان دەدەن ئەو كاتی ئەگەر تەلەفزیۆن نەبێت لێرە، پێم وایە تەنها پابەند دەبن بەوەی كە ئەندامی پەرلەمانن، نەك بۆ ئەوەی كە بیروبۆچوونی تایبەتی خۆیان هەیە بۆ چەند ڕۆژێكی تر، بەهەرحاڵ ئێستا ئەوە كۆپیەكەتان پێ دەگات، من داوا دەكەم كە بچینە سەر ئەسڵی مەوزوعەكە، كاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێم وایە ئەو ڕاپۆرتەی لە وەزارەتی دارایی هاتووە 2008 یەكێكە لە بنەماكانی حیساباتی خیتامی، بۆیە من پێم باشە، هەروەكو جەنابت لە بیدایەت ئیشارەتت پێی دا ئەویش ئێستا كۆپی بكرێت و دابەش بكرێتە سەر ئەندامانی پەرلەمان بۆ ئەوەی زیاتر شەفاف تر بێت مەسەلەكە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئەوە لە لیژنەی دارایی هەیە، دەتوانن هەر ئەندامێك، خۆ هەموویان موهتەم نین بەو مەوزوعەیە، هەر ئەندامێك كە پێویستی پێیەتی لیژنەی دارایی با كۆپیەكی بداتێ، بەڵێ كاك دلێر فەرموو.

بەڕێز د.دلێر حقی شاوێس:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو ڕاپۆرتە لە لیژنەی دارایی دا هەیە، ڕاستە درەنگ گەیشتووە، بەڵام لە لیژنەی دارایی هەیە و لەبەردەست هەر هەموو ئەندامە بەڕێزەكانی پەرلەمانداید، وەكو چۆن بودجەكانی ساڵانی پێشتر لەبەردەمی هەریەكە لە ئەندامە بەڕێزەكانی پەرلەمانە، بەڵام هەندێك كەس خۆی نەیەت و تەماشای نەكات بەزۆر نایدەمێ، بەڕاستی وەكو كاك دڵشاد ئاماژەی پێی كرد، ئەمە مەسەلەیەكە پەیوەندی بە هەندێك پسپۆری هەیە، من لەگەڵ ڕێزمدا ڕاستە دكتۆرام هەیە، بەڵام هەر هێلكاریەكی دڵ ببینم لەبەرئەوەی پزیشك نیم تێی ناگەم، هەر خەریتەیەك ببینم لەبەرئەوەی ئەندازیار نیم، من تێی ناگەم، لەبەرئەوە هەندێك شت هەیە كە مەسەلەیەكی دیجیتاڵە، لەمەسەلەی بودجە، لە مەسەلەی تریشدا هەمووی ژمارەیە، هەندێك لە برادەرە بەڕێزەكان دێن لەگەڵ منداباس دەكەن كە ئێمە تێی ناگەین، بەڕاستی ئیتر ئەوەیە، یەعنی بودجە بریتیە لە شتێك كە مەسەلەیەكی محاسبیە، مەسەلەیەكی داراییە، كە دەبێت خەڵك شارەزایەكی هەبێت لەو بوارە زانستیە ئینجا تێی ئەگات، من لێرەوە ناتوانم لەهێلكاری دڵ و خوێن و كۆمەڵە ئەشیعەیەكم پێ نیشان بدەی، بەڕاستی تێی ناگەم، ناتوانم تێی بگەم، لەبەرئەوە گوناحی دكتۆرێك نیە، گوناحی كەسێك نیە كە ئەشیعەكەی گرتووە و من تێی ناگەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

کاکه ئەو موناقەشەیە تا ئەخیر لە هین دەردەچین، ئەوە زۆر ڕوونە ڕاپۆرتی دارایی بۆ ساڵی 2008 کۆپی بکەن و دەیدەین بە هەموتان، وەکو پێشتریش باسم کرد هەر ئەندامێك بۆی هەیە بۆ وردەکاری بچێتە لای لیژنەی دارایی باسی بکات، ئێستاش ئەو وردەکاریەی میزانیەی 2009 کۆپی هەیە، هەر ئەندامێك بیەوێت دەتوانێ کۆپی لە ئەوان وەربگرێت و لەبەردەستیشی بێت و دەتوانێ تەقیمی بکات و هەڵیسەنگێنێ و دواتر ڕەئی خۆیشی لەسەر بدات، ئێستا دەچینە سەر ڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی خاڵ بە خاڵ ماددەکان موناقەشە دەکەین و دەوڵەمەندی دەکەین و دواتریش بڕیاری لەسەر دەدەین، فەرموو بۆ ئەسڵی پرۆژەکە.

بەڕێز کریم مجید شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یاسای ژمارە( )ی ساڵی 2009

یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان-عیراق بۆ ساڵی 2009

ماددەی یەکەم:

بۆ خەرجیەکانی ساڵی دارایی/ 2009 گوژمەیەك تەرخان دەکرێ کە بڕەکەی 8.857.263 تەنیا(هەشت ترلیۆن وهەشت سەدوپەنجاوحەوت ملیار و دووسەدو شەست و سێ ملیۆن دینارە)و بەم جۆرە دابەش دەکرێ:

یەکەم: گوژمەیەك بڕەکەی 2.303.338 تەنها (دوو تریلیۆن و سێ سەدو سێ ملیار و سێ سەدو سی و هەشت ملیۆن دیناره) بۆ خەرجیەکانی پرۆژە سەرمایەداریەکان.

دووەم: گوژمەیەك بڕەکەی 6.553.925 تەنیا(شەش تریلیۆن و پێنج سەدو پەنجاو سێ ملیارو نۆسەدو بیست و پێنج ملیۆن دیناره) بۆ خەرجیەکانی بەکارهێنان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کریم فەرموو.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قانون رقم ( ) لسنة 2009

قانون موازنة اقليم كوردستان - العراق لسنة 2009

المادة الاولى:

يرصد لنفقات السنة المالية 2009 مبلغ قدره 8.857.263 فقط (ثمانية ترليون وثمانمائة وسبع و خمسون مليار ومائتان وثلاثة وستون مليون دينار) ويوزع كالاتى:

1. مبلغ قدره 2.303.338 فقط(اثنان ترليون وثلاثمائة و ثلاثة مليار وثلاثمائة و ثمانية وثلاثون مليون دينار) لنفقات المشاريع الراسمالية.

2 ـ مبلغ قدره (6.553.925) فقط(ستة ترليون وخمسمائة وثلاثة خمسون مليار وتسعمائة وخمسة وعشرون مليون دينار)للنفقات التشغيلية.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

رەئی لیژنەی دارایی و ئابووری لەسەر ئەوە؟ فەرموو کاك دلێر فەرموو.

بەڕێز د.دلێر حقی شاوێس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەی دارایی و ئابووری پێی چاکە ماددەی یەکەم لە بڕگەی 1 وەکو خۆی بمێنێتەوە، بڕگەی 2 بەو شێوەیەی خوارەوە دابڕێژرێتەوە:

أ ـ گوژمەیەك بڕەکەی66,140,000 (شەست و شەش ملیار و سەدو چل ملیۆن دینار) دینار بۆ خەرجیەکانی پەرلەمانی کورستان.

ب ـ گوژمەیەك بڕەکەی 24,881,000 (بیست و چوار ملیار و هەشت سەد و هەشتاو یەك) ملیۆن دینار بۆ خەرجیەکانی دەسەلاتی دادوەری.

ج ـ گوژمەیەك بڕەکەی 6,462,904 (شەش ترلیۆن و چوار سەد و شەست و دوو ملیار و نۆسەد و چوار ملیۆن دینار) بۆ خەرجیەکانی جێ بەجێ کردن لە دەزگاکانی حکومەتی هەرێمی کورستان.

ئەمە ئێمە تەنها بەس جیامان کردووەتەوە، بودجەکە بە پێی هەر سێ دەسەلاتەکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی رەئیتان، کاك کریم فەرموو.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەکەمان راپۆرتی خۆی، لەسەر یاسای بوجەی سالّی 2009 بەم شێوەیەی خوارەوە پێشکەش دەکات:

یەکەم/ دەربارەی ماددەی یەکەم لە پرۆژەکە، لیژنە پێشنیازدەکات بڕگەیەکی تایبەت بە خەرج و مەسرەفی پەرلەمانی بۆ زیادبکرێت و، بڕگەیەکی دیکەشی دەربارەی خەرج و مەسرفی دەسەلاّتی دادوەریی بۆ زیادبکرێت چونکە دەسەلاّتێکی سەربەخۆیە و بوجەی تایبەتی خۆی هەیە لە چوارچێوەی بوجەی گشتیی هەرێمدا بەپێی حوکمەکانی ماددەی چوارەم لە یاسای دەسەلاّتی دادوەری ژمارە(23)ی سالّی 2007، بەم شێوەیەی خوارەوە:

یەکەم ودووەم وەکو خۆی بێت و بڕگەی 3 بەو شێوەیە بێت:

سێیەم: بڕی تەنیا (71140000000) حەفتا ویەك ملیار و سەدو چل ملیۆن دینار بۆخەرج و مەسرەفی پەرلەمانی کوردستان.

چوارم: بڕی تەنیا(24881000000) بیست و چوار ملیارو، هەشت سەدوهەشتاویەك ملیۆن دینار بۆ خەرج و مەسرەفی دەسەلاّتی دادوەری.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

خۆی لەڕاستی دا پارەکە تەحدید کراوە لە میزانیەی بەغدا ناتوانین زیادی بکەین، بە گشتی، ئەوە شتێکی دیارە، بەڵام لە نەفەقاتی تەجریدی دوو لیژنەکە دوو بۆ چوونی جیاوازیان هەیە لە تەحدید کردنی میزانیەی پەرلەمان و میزانیەی دەسەڵاتی دادوەری ، ئەو فەرقە دەمەوێت بزانم بۆ وا هاتووە لە بەینی ئەو 71 یەکە و ئەو 66 ە؟ بۆچی ئەو فەرقە هەیە لە بەینی لیژنەی دارایی و لیژنەی یاسایی، یەعنی لیژنەی دارایی لەسەر چ ئەساسێك ملیارەکەی ئاماژە پێ کردووە؟ هەروەها لیژنەی یاسایی بۆچی 71ی داناوە؟ دەمەوێت ئەوە ڕوون بکرێتەوە؟ کاك دلێر فەرموو.

بەڕێز د.دلێر حقی شاوێس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لەسەر ئەو پرۆژە بودجەیەی کە حکومەتی هەرێمی کوردستان کە تەرخان کراوە بە پێی وەزارەتەکان و دەزگاکان، حسەی پەرلەمانی کوردستان کردوویەتە 66 ملیار و لەسەر ئەو بنەمایە ئێمە دامانناوە، نازانم ئیتر ئەو 77 ـە چۆنە؟.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کریم فەرموو.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئێمە دوای وردبوونەوە پێمان وایە پەرلەمانی کوردستان پێویستی بە شوێن و بینایە و هۆڵی نوێ هەیە بۆ دروست کردن، بۆ ئەوەی لە ئایندەدا شوێنەکە فراوانتر بکرێت و هەروەها ئەو شوێنەی بۆ فراکسیۆنەکان کە بە نیازن زیاد بکرێت، بۆیە پێمان وایە و دەبێت بودجەکەی زیاد بکرێت لەوەی کە دیاری کراوە لەلایەن حکومەتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

من حەزدەکەم رەئی خۆم بڵێم لەسەر ئەوە، جارێ ئەوەڵەن ئێمە لە مانگی 6ین لەبەرئەوە، ئەو قسەیە ئەگەر مەنتقیش نەبێت و زیادە بێت کە داوای دەکات لیژنەی یاسایی کە پەرلەمان پێویستی بە بینایە هەیە، تەبعەن بڕێك لەو بودجەیەی کە لە 66 دا هەیە، دروستکردنی بینایە وەکو پار سالێش کردمان و نەمانتوانی، لەبەرئەوە ئێستا تەماشای میزانیەی پەرلەمان هی سالی 2006 بکەین 60٪ ی سەرف کراوە، نەمانتوانیوە بینایە دروست بکەین، مەقالەشمان لەسەر دەنووسن کە پەرلەمان لەسەدا ئەوەندەی بودجەی برد کە لە واقع دا لە نیوەی ئەوەش کە باسکراوە کەمترە، ئەو 66مش نسبەتەکە قسورەکە، نیسبەتێکی بۆ بینایە کە ڕەنگە دیسانیش لە 2009 دا ئاسان نەبێت دروستکردنی لەبەر ڕۆشنایی وەزعی ئێمە و هین و ئەوانە، ئەوەی کە لیژنەی یاسایی داوای دەکات پێویست ناکات ئەوە، لە وەختێك دا کە کرابا یان دەستی پێ

کرابا هەستمان کردبا پێویستمان بە پارەی زیاتر هەیە، ئەگەر توانرا دەست بە دروستکردنی بینای تازە بکرێت بۆ پەرلەمان لەو 6مانگەی داهاتوودا ئەوا ئەو کاتە لە کۆتایی ساڵ دا ئەو پارەیەی کە بۆی داندراوە بەش نەکات، دەکرێت بۆ بودجەی 2010 ئەو زیادە و ئەو پیداویستیە ئیزافە بکرێت، بۆیە من پێم باشە لیژنەی یاسایی موقتەرەحی خۆیان سەحب بکەن و وەکو خۆی بمێنێتەوە، کاك دڵشاد فەرموو.

بەڕێز دڵشاد عثمان (بریکاری وەزیری دارایی)؛

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت ئەو ئیزافانەی کە باس دەکرێت پەرلەمانی کوردستان و ئەنجومەنی دادوەری ئەوانە، لە خەرجیەکان دا کە دەست نیشان بکرێت، من بەڕاستی هیچ موبەررێك نابینم بۆ ئەوە، موازەنەی عیراق لە ساڵی 1929 ەوە کە هەیە، کە ئەوە 2009یە و بە تەئکید خیراتی زۆر زیاتری هەبووە لەو شوێنە، لە ساڵێك لە ساڵەکاندا باسی ئەوەی نەکردووە پەرلەمان لە خەرجی ئەوەی تیا بێت، بۆیە یەکسەر تەحدیدی دوو جۆری سەرەکی دەکات، لە خەرجی وەبەرهێنان و لەگەڵ خەرجی بەکاربردن کە تەشغیلە، لەبەرئەوە ئەو تەفسیلاتە وردە بە ڕای من لە جەدوەلەکانی مولحەق دا ئاماژەی بە ئەوە کردووە کە لە جەدوەلی رەقەم یەك ئەوە خەرجیەکانە، پێویست ناکات باس بکرێت، ئەمری جەنابتانە و ڕەئی بەڕێزتانە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان؛

وەڵڵا ڕاستە لە بودجەی عیراق ئەوە نیە، بەڵام لە لای ئێمە کە پارەکەش وامان کرد و ئەگەر هەبێت باشترە، لەبەرئەوەی ئەو دوو دەسەڵاتە کە دەسەڵاتی دادوەری و دەسەڵاتی پەرلەمان جیاوازن و بودجەشیان جیاوازە، هەتا بۆ موناقەلەش هەر دەسەڵاتی خۆیانە، دیوانی چاودێریش بە هەمان شێوە، بەڵام لەبەرئەوەی تەوحید نەبووە، دەنا دەمان خستە پێش، ئەگەر دیوانی چاودێری تەوحید بووبا دەبووایە ئاماژە بە بودجەی ئەوانیش بکرابا، زەرەری نیە و قازانجیشی هەیە بۆ جیاکردنەوەی دەسەڵاتەکان، بەس ئەوەندە هەیە ئەگەر لیژنەی یاسایی هینەکەی خۆی سەحب بکات، ئەگەر نا موناقەشەکەمان دوور دەکێشێت، کاك کریم فەرموو.

بەڕێز کریم بحری عبدالله؛

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مادام رەئیتان وایە کە بودجەی بۆ داندراوە لە زمنی ئەو 66 ە ئێمە سەحبی دەکەینەوە زیادەکە و ئیقتراحەکە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان؛

ئەوە سەحبیان کرد، ئەگەر نا کێشەیەکی گەورە هەبوو من باسم دەکرد، تۆ ئەو فەرقە لە کێی دەسەنی؟ نەفەقاتەکە داندراوە ئەوەندەیە، لە زمنی ئەوانە دیراسەت کراوە، دەبێت لە وەزارەتێك کەم بکەیەوە، بە

هەرحاڵ ئەو ماددەیە موناقەشەی زۆر هەڵناگرێت، لەبەرئەوەی پارەکە دیاری کراوە کە پارەکە ئەوەندەیە و نەفەقاتەکە ئەوەندەیە و تەفسیلاتەکەی لەبەردەستتانە، باشە کاك محمد فرج فەرموو.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشتریش باس لەو نەفەقاتی تەشغیلیە کراوە، یەعنی ئەمە 65٪ ە بە پێی پێوەرە نێودەوڵەتیەکان نابێت لە 32٪ تێپەڕێ، ئایا ناکرێت بۆ ئەم سێ، چوار ساڵە موعالەجەیەك بۆ ئەوە هەبێت، مەسەلەن بیخەینە بابێکی تر، ئێستا شەبەکەی ریعایەی ئیجتماعی هەیە، مەسەلەن بیکەینە بابی سۆشیال، یارمەتیەك یەعنی وەکو راتب نەبێت، ئەو زیادەیە حاڵەتێکی تری بۆ بدۆزینەوە، یەعنی ئەم مەسەلەیە لە قەیران رزگار بکەین، چونکە ئەمە کاریگەری هەیە، جەنابت دەزانی بانکی نێودەوڵەتی، مەسەلەن کۆمەڵێك شەریکاتی ئەجنەبی لەم وڵاتە هەن، ئێستا ئێمە ڕاستەوخۆ ناتوانین هەندێك شت بکەین، ئەوە کارێکە ئیشی ئەوانە، ئەوانە دەڵێن هەتا ئەم پێوەرە نەگاتە ئەم ئاستەی خۆی ئێمە ناتوانین مامەڵە لەگەڵ ئەم مەسەلەیەدا بکەین، ئایا ناکرێت ئەمە بخەینە بابێکی تر، یان موناقەلەی بکەین بە شێوەیەکی تر لەگەڵ ئەم حاڵەتە بگونجێت و هەم ئەوە ڕاست بکەینەوە، هەم لەلایەکی تریشەوە زەمینە خۆش دەکەین بۆ مەسەلەیەکی تر، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو قسەیە زۆر ڕاستە من تەئیدی دەکەم، بەڵام وابزانم شتێکیان کردووە کە مووچە خۆر و فەرمانبەر جیاکراونەتەوە، شتێکی وام دی فەرمانبەر ژمارەیان لە 37٪ شتێکی وایە، ئەوەی تر مووچە خۆرن، وردە وردە بەرەو نیزامی سوشیال برۆین، دەبێت ئەوە بکەین و ئەوانە، بەڵام ئێستاکە ئەمری واقعە، پارەکە ئەو نیسبەیە، نەفەقاتی کەمتر بوو لەبەرئەوە میزانیە ئەمساڵ دابەزیوە و کەم بووەتەوە، بەڵام تۆ مەساریفی هین و ئەوانە و نەفەقاتی تەشغیلی ناتوانی کەم بکەیەوە، مووچە ناتوانی کەم بکەیتەوە، لەبەرئەوە کە میزانیە دادەبەزێت حیسابی ئیستیسماری کەم دەبێتەوە، کاك عادل فەرموو.

بەڕێز عادل محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵاڵ من بەراوردێك لە نێوان پارو ئەمساڵ دەکرێت، بەڕاستی پار میزانیەکەمان 7ترلیۆن و شەست سەدو بیست و هەشت ملیار و ئەوەندەیە، ئەمساڵ 8 ترلیۆن و 857 ملیار، دەبینم ترلیۆنێك 228 ملیار زیادی کردووە، بێینەوە تەماشا بکەین، ساڵی پار لە بودجەی ئیستیسماری تەقریبەن 675 ملیار زیادمان دانابوو، ئەمساڵ لە جیاتی ئەوەی ئەو بودجەیە زیادبکەین و بودجەی ئیستیسماری زیاد بکەین کە دەبێتە بەگەڕخستنی خەڵك، مایەی خۆشگوزەرانی بۆ خەڵك، پرۆژەی زیاتر بۆ خەڵك دەکرێت، کەچی ئەمساڵ ئەوەش کەم کراوەتەوە و بودجەی تەشغیلیش نزیکەی 2ملیاری بۆ زیادکراوە، نازانم ئێمە ساڵی پار وابزانم

موسادەقەی 29 هەزار ئەوە کرابوو کە موەزەفین دابمەزرێت، یەعنی ئەو زیادەیە چیە ئەو حاڵەتە ئەوەندە زیادی کردووە؟.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوەندەی من بزانم پار عەجزی زیاتر بوو میزانیەی خەملێندراو عەجزێکی گەورەی هەبوو، چاوەڕوان دەکرا میزانیەی تەکمیلی کە دەزانرا دەبێت بۆیە عەجزیان دانا، ئەمساڵ تەوەقوع ناکەن میزانیەی تەکمیلی هەبێت، بۆیە عەجزەکەیان زۆر کەم کردووەتەوە، فەرقەکە لەوە داهاتووە، نەسرین خان فەرموو.

بەڕێز نسرین محمد :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پرسیارێکم هەیە لەسەر ماددەی یەکەم خاڵی دووەمی بۆ خەرجیەکان و بەکارهێنان، ئەو پارەیەیەی کە زیندانیە سیاسیەکانی عیراق مانگانە بڕێگ پارە وەردەگرن، بەڵام هینی کوردستان تا ئێستا بۆیان سەرف نەکراوە، هەرچەندە دەمێکە داوا دەکەن بەشێکی ئەوانیش لەسەر بودجەی هەرێمی کوردستان بێت، بەڵام تا ئێستا هیچ سەرف نەکراوە، هۆکارەکەی چیە؟ حەزدەکەم ئەوە ڕوون بکەنەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك غفور فەرموو.

بەڕێز غفور طاهر سعید مەخموری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە تێبینی دەکەم و منیش لەگەڵ ڕەئی ئەو بەڕێزانەم و هاوڕام بودجەی وەبەرهێنان زۆر زۆر کەم بووەتەوە ئەو ساڵ، بەڵام من پرسیارێك دەکەم، هەموو لیژنە تایبەتمەندەکان ڕاپۆرتی خۆیان نووسیوە، ئایا ئەو سەرنج و پێشنیارانەی کە لە ڕاپۆرتەکان هاتوون تا چەند بە نەزەر ئیعتیبار وەردەگیردرێن و تا چەند ئیعتیمادی دەکرێتە سەر بۆ ئەو گۆڕانکاریانەی کە داوا کراوە لە ڕاپۆرتەکان؟ لەبەرئەوەی تێبینی دەکەین ئەو یاسایە زیاتر لەڕووی شکلیەوە داڕێژراوە کە ئێوە پەسەندی دەکەن تەفاسیلەکە لە یاسایەکەدا نیە، تەفاسیلەکە لە بودجەکەدایە کە بۆمان هاتووە باب، باب دابەش کراوە، ئێمەش هەموومان لە لیژنەکان کە دیراسەتمان کردووە کۆمەڵێك سەرنج و تێبینی خۆمان هەیە، ئایا ئەوە چی بەسەر دێت؟ چۆن ئیعتیماد دەکرێتە سەری؟ ئەوە یەك، دووەم: ئەو جەدوەلەی کە ئێمە لەبەردەستمان دایە کە میزانیەی وەزارەتەکان دیاری کراوە، یەعنی نیسبەکان بە پێی جەدوەلەکە تەماشا دەکەین هەندێك وەزارەتی زۆر، زۆر گرنگ هەنە کە بەڕاستی بودجەکەیان زۆر زۆر کەم دیاری کراوە، بۆ نموونە وەزارەتی پیشەسازی، یەعنی سەدا سفرو پۆینت چوارە، یەعنی پێویستیت بە ئەوە هەیە کارگە بینا بکەی بۆ ئەوەی داهاتی تر بۆ ولاتەکە وەدەست بخەی، یەعنی پێویست دەکات کەرتی پیشەسازی لە کوردستان زیاتر بایەخی پێ بدەی، نەك بەو شێوەیە تەعاموڵی لەگەڵ بکەی، کەرتی کشتوکاڵ بە هەمان شێوە، دواتر وەزارەتێکمان هەیە کە وەزارەتی

ناوچەکانی دەرەوەی هەرێم، وەزارەتی ناوچەکانی دەرەوەی هەرێمیش ئەو وزارەتانە بودجەکەیان زۆر، زۆر کەمە، یەعنی خۆتان دەزانن تەنها ئەوەی کە داندراوە بۆ راتب و بۆ ئەوەیە، کە مەجالی تەشغیلیەکەیە هیچ شتێکی ئیستیسماری نەبووە، یەعنی ئەو وەزارەتەش سەرپەرشتی لەسەر کۆمەڵێك ناوچە دەکات، دەبێت دەسەڵاتی ئەوەی هەبێت کە هەندێك پرۆژە لەو ناوچانە بکرێت و کۆمەڵێك کاری تر، دواتر کەرتی تەندروستی ئێمە کۆمەڵێك گرفتمان هەیە، لە راپۆرتەکانیش ئاماژەی پێ کراوە کە لەبەردەستم دایە، یەعنی بەڕاستی پێویستە ئەو ئەو کەرتە زیاتر ئیهتیمامی پێ بدرێت لە ڕووی مەسەلەی دابین کردنی داودەرمان بێت، مەسەلەی بیناکردنی نەخۆشخانە بێت، کۆمەڵێك مەجالی تر، کەرتی پەروەدەش بە هەمان شێوە باوەڕدەکەم ئەوە پێویستی بە ئەوە هەیە، کە بە پێی ئەو ڕاپۆرتانەی کە نووسراون چاو بە ڕێژەکاندا بخشێندرێتەوە و نەك ڕێژەکان بەو شێوەیە بمێنێتەوە، لەگەڵ ڕێزماندا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

وەڵڵا مولاحەزەیەکی بەجێیە لەڕاستی، ئەو ڕاپۆرتانەی کە نووسراون بەهەند وەربگیردرێن، من پێم باشە ئەو ڕاپۆرتانە بدەینە وەزارەتی دارایی و ئابووری و لەگەڵ لیژنەی دارایی و ئابووری، ئایا دەکرێت گۆڕانکاری بکرێت؟ دوو ڕێگا هەیە، یان ئەو نەفەقاتی تەشغیلیەی کە هەیە موناقەلەی تیا بکەن و نەفەقاتی رەئس مالیش موناقەلەی تیا بکەن لەوە زیاتر بۆ وەزارەتەکە بە پێی ئەو ڕاپۆرتانە پێداویستی گرنگ دیاری بکەن و چ ئیمکان هەیە لە زمنی ئەو میزانیەی کە داتان ناوە، لەبەر ڕۆشنایی ئەو ڕاپۆرتانە ئەو موناقەلەیە بکەن، یان میزانیەکە زیاد بکەن بە عەجز، یەعنی خەملێندراوە، بەڵکو سعری نەوت بەرز بۆوە، هەندێك لەو پرۆژانەی کە داواکراوە لەلایەن ڕاپۆرتی لیژنەکانەوە زۆر زەروریە با میزانیەکە عەجزی هەبێت و ئەوەی بۆ ئیزافە بکرێت و یان موناقەلە بکرێت، ئەوە دەمێنێتە سەر تەقیمی ئێوەو تەقدیری ئێوە، هەڵسەنگاندنتان بۆ وەزعی دارایی عیراق ئایا بەرەو زیاد دەڕوات؟ ئایا هەرچەندە لە بەغدا گوتوویانە و وەزیری دارایی من دوێنێ گوێم لێ بوو دەڵێت هی ئەمسال تەکمیلی نابێت، حکومەتی فیدراڵ داوای کردووە میزانیەکی تەکمیلی هەبێت لەبەر ڕۆشنایی بەرزبوونەوەی نرخی نەوت، بەڵام وەزیری دارایی دوێنێ جوابی دایەوە دەڵێت ئەم بەرزبوونەوە لەو چەند مانگەدا داهاتی نەوتمان زیاد ناکات و بۆیە پێی وا نیە بتوانین میزانیەی تەکمیلی ئەمسال دروست بکەن، بەڵام ئەوە بەهەرحاڵ بۆ ئەو وەزارەتە دەمێنێتەوە، تەقدیری ئەوانە بکات، هەموو ڕاپۆرتەکان دەخەینە بەردەمتان، چونکە ئەمڕۆ هەر تەواو نابێت، بۆیە ئەگەر لێرەوە تا یەکشەممە ئەو شتەی کە کاك زراریش داوای کردبوو کە ئەمڕۆ پێنج شەممەیە و قەیناکات خۆتان دەبێت تۆزێك ماندوو بکەن لەو دوو ڕۆژە کە عوتلەشە، ئەو ڕاپۆرتانە بخوێننەوە و بزانن چی تێدایە و بتوانن میزانیەکە یان موناقەلە بکەن یان عەجزی بخەنە ناو، نوقتەی نیزامی هەیە کاك رشاد فەرموو.

بەڕێز رشاد احمد ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

به نیسبەت ئەبوابی موازەنە لە بابی تەشغیلی قەتعەن موناقەلە ناکرێت، لە ئەبوابی تریش بۆ تەشغیلی دەکرێت، لە تەشغیلی بۆ ئەبوابی تر ناکرێت، ئەوە یەك، دووەم: بە نیسبەت عەجزی موازەنە کێشەیەك دروست دەکات بۆمان، ئێستا بۆ نموونە پارێزگای هەولێر مەجموعەك ئیشی تەنفیز کردووە و پارەی خەڵك نەدراوە، ئەو کاتە وەزارەت لە سنووری ئەو موازەنەیە تەعامول دەکات و ئیحتیمالە مەشاریع ئیحالە بکات و پارە نەبێت و کێشەی زۆرمان بۆ دروست دەکات، مەسەلە مومکیناتە، هەموو وەزارەتەکان دە هەندە پێویستیان هەیە، بۆ نموونە سێ وەزارەت ئێستا ئێمە کە شارەوانی و گەیاندن و گواستنەوە، ئەوەی بۆیان داندراوە زۆر کەمە، بەڵام مەسەلەی مومکیناتە، هەشت ترلیۆن و ئەوەندە هاتووە دابەش کراوەتە سەر وەزارەتەکان، ئەوەی مەوجودە دابەش کراوە، ئەمە مەسەلەی موستەقبەلی ناتوانین بە نەزەر ئیعتیبار وەربگرین بڵێین عەجز دروست بکەین لە موازەنە ئیعتیمادەن لەسەر میزانیەی تەکمیلی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك جعفر فەرموو.

بەڕێز جعفر مصطفی معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دوو پرسیارم هەیە، کاك بارزان ئیسارەی کرد، ئێمە لەم ماددەیە ئەتوانین شتێك لە بابەکانی تر کەم بکەینەوە، حسەیەك بۆ هەڵەبجە دابنێین نەك بە ناوچەگەریەتی، هەموو کوردستان وێرانە، بەڵام هەڵەبجە فەرقێکی هەیە، ئێستا هەڵەبجە بۆتە دەروازەی هەموو ئەجنەبیەکان، هەر سەردانی دەکەن، هەر وێرانە، نالێم هیچی بۆ نەکراوە، بۆی کراوە، ئەگەر بتوانین لێرە حسەیەك بۆ هەڵەبجە دابنێین ئەو کەموکوڕیانە کە ماوە چاك بکرێت، دووەم: پێشنیارێکم بۆ وەزارەتی دارایی پرۆژەیەك هەبووە لە هەڵەبجە بە 18 ملیار دینار لەسەر ئەرکی جەنابی سەرۆکی هەرێم جێ بەجێ کراوە، لەم 18 ملیارە 6 ملیاری لە وەزارەتی داراییە تا ئەم بەیانیەش کێشەیەکی گەورە لەسەر ئەم مەسەلەیە دروست بووە کە پێی دەڵێن گەڕەکی دەروازەی شار، پرۆژەکە ڕاوەستاوە، ئەم 10 مانگە 3 مانگە موراجەعە دەکەن بۆ تەمویلی ئەو پرۆژەیە لە وەزارەتی دارایی بۆ وەزارەتی شارەوانی نەکراوە، داوا دەکەم وەزارەتی دارایی تەمویلی وەزارەتی شارەوانی بکات بۆ ئەو پارەیە بۆ ئەوەی ئەو پرۆژە هاوردە بکات و تەواو بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی کاك شێخ و کاك عثمان رەئیتان لەسەر ئەو پێشنیارو پرسیارانە؟ فەرموو.

بەڕێز بایيز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵاّ بە نیسبەت ئەوەی کە باسی عەجز کرا، بۆ مەعلوماتتان ئێستا عەجز هەیە، ئێستا 574,091 عەجز هەیە، بە نیسبەت موناقەلەوە بەس تەنها موناقەلە لە فەسڵی یەکی تەشغیلی دا دەکرێت، ئەویش رەواتبە بە هیچ شێوەیەك ناکرێت لێی کەم بکرێتەوە و ئیزافەی سەر شوێنی تر بکرێت، بە نیسبەت ئەوەی کەوا

موعالەجەی ئەو تەقاریرانەی کەوا ئێستا لیژنەکان ئەوەیان کردووە، خۆی وابزانم لە ماددەکانی داهاتوودا هەندێك دەسەڵات دێت بۆ وەزارەتی دارایی بۆ ئەوەی بتوانێ هەندێك موناقەلات بکات لەسەر ئەو ئەساسانە دەتوانین ئەوەی کە بگونجێت بە نەزەری ئیعتیباری وەربگرین، مەسەلەن میسالێکیش دەهێنین لەسەر وەزارەتی صناعە کە ئێستا ئێمە خۆمان لە وەزعێکی تردا دەژین، ڕاستە بەڵام بە نیسبەت وەزارەتی کشتوکاڵەوە ئێمە ئەمساڵ وەزارەتی کشتوکاڵمان زۆر بە نەزەری ئیعتیبار وەرگرتووە، هەتا ئەگەر تەماشای تەشخیسەکە بکەین ئەمساڵ لەگەڵ پاردا زۆر فەرقی هەیە، بە نیسبەت منەوە تەواو دوایش ئەگەر کاك عثمان شتێکی هەبێت؟.

بەڕێز عثمان شوانی (وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دابەشکردنی بودجە هەموو ساڵ هەر وابووە، موناقەشە کراوە، دوو لیژنە هەبووە، دوو لیژنە هەبووە کە لیژنەیەکیان موشتەرەکە لە بەینی وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلاندانان لەگەڵ گشت وەزارەت و هەرسێ پارێزگاکە کە دانیشتووین و موناقەشەی تەفسیلّی هەموو مەشاریع دەکرێت، لە هەمان کاتدا لیژنەیەکی تر هەیە لە وەزارەتی دارایی ئیشی بۆ موناقەشە کردنی بودجەی ئاسایی هەیە، داواکاری هەر وەزارەتێك بۆ وەزارەتەکانی هەرێمی کوردستان لەگەڵ ئەو ڕاپۆرتانەی کە لیژنەکان نووسیویانە ڕەوایی تێدایە، حەقیشی تێدایە و وە حەقیشە هەموویان بۆ بکەین، بەڵام لەگەڵ بودجەدا بریتیە لە ژمارەیەك کە بۆی تەخسیس کراوە، کە بریتیە لە 8 پۆینت ئەوەندە بودجەکەتە، لەم بودجەیەدا تۆ کە ڕەواتب دادەنێی برادەران دەبێ ئەوە بە نەزەر ئیعتیبار وەربگرن، سالّی پار ئێمە کە لەم پەرلەمانە بڕیارماندا مووچە و تەقاعودی تەوحید بکرێت لەگەڵ عیراق دا، بووە مایەی زیادبوونێکی یەکجار گەورە لە فەسلّی یەکەم، ئەمە وای کردووە تۆ ئیمکانیەتەکەت بۆ تەحدید کراوە، منیش ئەزانم وەزارەتی تەندروستی پێویستی زۆر بە پارەی زیاترە، وەزارەتی کارەبا پێویستی بە دەیان مەشاریعی زیاتر هەیە، بەڵام تۆ ئەو پارەیەی کە بۆت تەخسیس دەکرێت کە بریتیە لە ترلیۆنێك و نۆسەد و یەك ملیار دینار بۆ میزانیەی ئیستیسماری، تۆ دەتوانی لەو ڕەقەمەدا تەعامول بکەی، ئێمە چیمان کردووە، ئێمە بۆ ئەوەی هەم عەدالەتی تێدا بێت، هەم گرنگیش بەو سێکتەرانە بدەین کە گرنگن، زۆرترین پارەی کە تەخسیس کراوە بۆ وەزارەتی کارەبایە و وەزارەتی شارەوانیە و وەزارەتی ئاوەدانکردنەوەیە، وەزارەتی خوێندنی بالّایە، ئەمانە پارە ئەساسیەکەیان بەبەر کەوتووە، بەڵام مەعنای ئەوە نیە من وەزارەتی گواستنەوەم لەبیر کردبێت، یاخود وەزارەتی عەدلم لەبیر کردبێت یان هەر وەزارەتێکی ترمان لەبیر کردبێت، بەڵام تۆ بە پێی ئەو پرۆژانەی کە هەتە، بە پێی ئەو ئیمکانیەتەی کە لەبەردەست دایە، تۆ دەبێت تەعامول لەسەر ئەو ئەساسە بکەی، بۆیە ئێمە بە نەزەری ئیعتیبار وەری دەگرین مەسەلەی ڕاپۆرتەکان، بەڵام دەسکاری کردن لە حدودی ئەو ڕەقەمە جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، کە ڕەقەمێکت هەیە و بۆت هاتووە ئێمە ساحێبی ئیرادەیەکی تر نین، ئیرادەی ئێمە بریتیە لە (المبلغ المخصص للميزانيه العراقيه المصدق من كوردستان) ئەوە میزانیەی ئێمەیە، بۆیە ئێمە

حیسابی ئەو رەقەمە دەکەین، هەر رەقەمێك کە ئیقتراحی کرد یان هەرکەسێك کە ئیقتراحی کرد کە عەجز بخەینە ناو میزانیەکەوە بەڕاستی شتێکی باش نبە، لەبەرئەوەی دووبارە تووشی ئەوە دەبینەوە وەکو سالّی پار ئەگەر میزانیەی تەکمیلی نەبووایە تووشی ئەزمە دەبووین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەهەرحالّ راپۆرتەکان لەبەردەستان دایە و ئیتر موقتەرەحی خۆتان چیە بیلّێن، فەرموو کاك محمد بۆ تەواو کردنی قسەکانی خۆت.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئێستا نەمهێناوە، بەلّام ڕامکێشاوە، خوبەرای ئیقتساد لە وەزارەتی مالیە دەلّێن ئەم سالّ عەجز نابێت، ئەم زیادەیەی نەوت ئەو عەجزە پڕدەکاتەوە، بەلّام لەوانەیە تەکمیلی نەبێت، ئەلوهیم عەجز ئەمسالّ نابێت، ئەوە یەك، دووەم: ئێمە دەکرێت ئەو مەسەلەیە بە جۆرێکی تر مامەلّەی بکەین، مەسەلەن داهاتەکانی تر زیاد بکەین، بۆ نموونە یەکەم: (الضريبة على خدمة الهاتف النقال) لە عیراق دا هێشتا یاسای بۆ دانەنراوە، مادام یاسای بۆ دانەنراوە دەکرێت ئەوە لە ئیختساسی حکومەتی هەرێمی کوردستان ئایا ئەمە هەیە؟ دووەم: ئەو مونشەئە سناعیانەی کە لە کوردستان دا هەیە و وەکو چیمەنتۆ پێشتر هی حکومەت بووە ئەوسا تەنی چیمەنتۆ بە 30 دۆلار بوو، ئێستا جاری وا هەیە 170 دۆلار، ئایا حکومەت و وەزارەتی مالیە ئیستیفادە لە ئەمە دەکات؟ ئەوە بکەینە شتێکی تر، کۆمەلّێك سناعاتی زۆر گەورە لە کوردستان دا دروست بووە و وەکو چیمەنتۆ، وەکو ئاسن، وەکو مەشروب، وەکو زۆر شتی تر، ئایا وەزارەتی مالیە لەگەلّ ئەمانە مامەلّەیەکی کردووە؟ بۆ ئەوەی ئەمەش ببێتە رەسیدێکی تر، لەسەر ئەو مەسەلەیەی چارەسەری زۆر مەسەلەی تری پێ بکەین.

بەڕێز سەۆکی پەرلەمان:

من هەندێك جوابت دەدەمەوە، بەلّام کاك دلّشاد لەوانەیە شارەزا تر بێت لە من بە تایبەتی مەوەزوعی چیمەنتۆ و مەوزوعی ئەو زەریبە و ئەو شتانە لەڕووی حیسابیەوە باشتر ڕوونی دەکاتەوە، من داوای لێ دەکەم ئەو قسە بکات فەرموو.

بەڕێز دلّشاد عثمان (بریکاری وەزارەتی دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی بەڕێز کاك محمد فرج خستیە ڕوو، ئەمە دوو بابە، یەکەمیان مەسەلەی ئیتیسالّات مەرکەزیە و داهاتەکەی عیراقیش وەری دەگرێت نەك تەنها ئێمە، سالّانەش وەری گرتووە و دەچێتە کۆی داهاتیەوە بە حدودی 3 ملیار دۆلار کە لە شەریکاتی موبایل وەری دەگرێت و وەریشی گرتووە لە کۆرەکیشی وەرگرتووە و لە ئاسیاشی وەرگرتووە، وە لە زمنی سەلّاحیاتی حەسڕی مەرکەز دایە، ئەوە ئێمە ناتوانین هیچ شتێك لەسەر ئەوە بلّێین، دووەم: دێتە سەر ئەوەی ئێمە موخالەفەی خۆمان بکەین، ئێمە بەڕاستی حکومەتی

هەرێمی کوردستان هانی کەرتی تایبەت دەدات بۆ ئەوەی پرۆژەی زۆر گەورە و چاك بكات، لەو بوارە یاسای ئیستیسمار وابزانم لەم پەرلەمانە بەڕێزە ئیمزا كراوە كە بۆ 5 ساڵ خۆتان لە زەریبە عەفوویان دەكەن، لە هەموو زەریبەیەك و رەسم و هەموو شتێك، جەنابتان كردووتانە، ئێستا ئێمە دەتوانین كە عەفوو بن پارەیان لێ وەربگرین؟ سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك رشید ئیزافەت هەیە لەسەر ئەوانە؟ فەرموو.

بەڕێز رشید طاهر (بریكاری وەزارەتی دارایی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تەعقیبێكم هەبوو لەسەر ئەو برادەرەی كە گوتی میزانیەی پار، یەعنی وازح نیە كە بووە، نەهۆ پێنج سەدو چل و یەك، ئێستا بوویە هەشت سەد و پەنجاو حەوت، فەرقەكە ئەوەیە، لە میزانیەی عیراقی فیدراڵ بودجەی ئیستیسماری 22٪ هی حكومەتی هەرێم كە تەقدیممان كردووە، 26٪ یەعنی زیاترە، مووچەی فەرمانبەرانیش كە كاك عثمان ئیشارەتی پێی دا لەسەدا شەست و كەسر مووچەیە، یەعنی ئەوەی كەم بوویەوە لەگەڵ پار، یەعنی لە فەسڵەكانی دوو، سێ، یەعنی لە سلع و خەدەمات و منحە و ئەوانەیە، ئەوانە لە كوێ پردەكەینەوە؟ مەسەلەن یەكێك گوتی با مووچەی فەرمانبەران كەم بكەینەوە، یەعنی نەقڵی بكەینە فەسڵەكانی تر، نیسبەكە بهێنینە خوارەوە، مەبلەغێك هەیە لە شەبەكەی حیمایەی ئیجتماعی ئەوە لە وەزارەتی ریعایەی ئیجتماعیە، برادەرێكی تر دەڵێت ئیهتمام نەداوە، ڕاستە دەرمان لە وەزارەتی تەندروستی عیراقە و لە زمنی نەفەقاتی حاكیمەیە، بەس زمنی ئەو بودجەیەی كە تەقدیممان كرد، كوراسەی وەزارەتی سحە 15 ملیارمان بۆ كرینی دەرمان داناوە، ئیزافەتەن بۆ ئەوە ئیهتیمام بە وەزارەتی سحە دراوە لەناو قانونی موازەنە، ئێمەش تەئیدی عیراقمان كردووە كە ئەو داهاتەی كە بە دەستی وەزارەتی سحە بكەوێت، بۆ نەفەقاتی وەزارەتی سحەیە، ئەو پێداویستیانەی پێ دابین بكەین، ئەو تەقریرانە بە خۆی عەجزمان هەیە، 575 ملیار، ئەمە چۆن ڕێگا بدەینێ؟ تەنها ئەو موناقەلەیەی كە لە ئەسنای تەنفیز كە ئەو وەزارەتانەی كە تەخمینیان كە تەخمینیە ئیحتیماڵە 100٪ تەواو نەبێت، چونكە كە شتێك تەنفیز دەبێت ئەوەی زەروریە مەجاڵ بدرێتە وەزارەتی ملیە بدرێتە وەزارەتەكانی تر، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەهەرحاڵ ئێستا ئەو ڕاپۆرتانە لەلای جەنابی وەزیری جگە لەو پێشنیارانە پێشنیاری تریشیان كردووە، لەوانە خانووبەرە و نیشتەجێ بوون، یەعنی كۆمەڵێك پێشنیار لە راپۆرتی لیژنەكاندا هاتووە، حەزدەكەم بۆ ڕۆژی یەكشەممە وەڵامتان هەبێت و ئەو پێشنیارانەی كە قبوڵە، باشە با دووشەممە بێت، كاك ئاریز فەرموو نوقتەی نیزامیت چیە؟

بەڕێز ئاریز عبدالله احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وا پێویست دەکات ڕاپۆرتەکان پێشکەش بکرێن دواتر ئەوان قسەی لەسەر جواب بدەنەوە، نەك پێشتر جواب بدەنەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە لەسەرئیقتراحی ئەندامانی پەرلەمان بوو، دوێنێ گوتیان ڕاپۆرتەکان نەخوێندرێتەوە، دووشەمە دەتوانن بیخوێننەوە و جوابەکەشتان حازر دەبێت ئەو کات، دەکرێ دووشەمە ئەو ڕاپۆرتانەی کە ماون بخوێندرێنەوەو پێش ئەوەی جەنابی وەزیر وەڵام بداتەوە ڕاپۆرتەکان بخوێندرێتەوە، مولاحەزەیەکی بەجێ هەیە کە کاك جوتیار گوتی کە ئەگەر ئێستا دەنگ بدەین بۆ ماددەی یەکەم، بەڵکو وەزارەتی دارایی بڕیاری دا عەجزەکە زیاد بکات، لەبەرئەوە ئەشکال دەبێت، لەبەرئەوەی دەنگی بۆ بدەن و لەلایەکی تریشەوە با ئەو ماددەیە با بمێنێت، دەچینە ماددەی داواتر، بەردەوام دەبین بەڵام ئەو موناقەشە کردنەی یاساکە دوادەخەین، مادام وایە ئێستا ڕاپۆرتی لیژنەکان بخوێندرێتەوە، بۆ ئەوەی ڕۆژی دووشەمە کاتمان بە فیڕۆ نەچێت، من ڕاپۆرتەکانم بۆ جەنابت نارد، ئەگەر بۆم بنێریەوە بۆ ئەوەی داوا بکەین بیخوێننەوە، کاك رشید فەرموو.

بەڕێز رشید طاهر (بریکاری وەزارەتی دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قانونی موازەنەی عامەی حکومەتی عیراقم لەلایە لە ماددەی 20 ئەو سالّ فەقەرەیەکیان ئیزافە کردووە کە بە عەرەبی بۆتان دەخوێنمەوە (یعاد النظر فی حصة اقلیم کوردستان فی الموازنة العامة الاتحادیة لسنة 2009 وما بعدها فی ضوء نتائج الاحصاء وتعداد السکان لسنة 2009 وعلی ان یتم فی ضوءه تحدید المبلغ الحقیقی لحصة اقلیم فی الموازنة الاتحادیة لسنة 2009 وعرض الفرق علی مجلس الوزراء الاتحادیة لتسویته)، یەعنی ئەگەر هاتوو کەم دەرچوو لە 17٪ پارەکەمان لێ دەبڕن، ئەوە تەسبیت کراوە، ئەوسالّ لە تەحدیدی پارەی تەنمیەی ئەقالیم کە تەحدید کرا بۆ تەنمیەی ئەقالیم لە حصەی هەر سێ موحافەزاتی ئێمە هەولێر و دهۆك و سلێمانی سەدا یانزەو پۆینت یەك بووە، نە سەدا سێزدەو چاردە بوویە، یەعنی ئەو ئەحسایە بکرێت ئیحتیمالە ئەو کاتی ببێتە 14 و 13 ئیحتمالە ئەو ڕەقەمەی کە هاتووشە ئەو ژی بێتە خارێ، ئەوە لە قانونی موازەنەی 2009 لە ماددەی 20 تەسبیت بووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە هەڵەیەکی زۆر گەورەیە، زەقیشە کە کردوویانە لەڕووی یاساییەوە، ناکرێت قەرارو قانون بە ئەسەری ڕەجعی وەربگیردرێت، ئیحسا مانگی 10 دەکرێت، هەتا ئیعلانی نەتائیج دەبێت و مومکینە بگاتە مانگی

نیهایەتی، چۆن دەبێت قەرارێکی وا بدەن کە میزانیەی 2009 لەبەر ڕۆشنایی ئیحسا بێت، میزانیەکە سەرف کراوە، هەڵەیەکی گەورەیان کردووە ئەنجومەنی نوێنەرانی عیراق، هەڵەیە بە ئەسەری ڕەجعی ناوچەیەك هین بکەن، دەبێت شکایەت بکەین لەوە، هەرچەندە ئومێدەوارم نەتیجەی ئیحسا زیاتر بێت و کەمتر نەبێت، بەڵام لە حاڵەتێك دا دەبێت لەوە شکایەت بکەین، پارەیەك کە سەرف کراوە بێن لێمان بسێنن و یان لە داهاتوو دا کەم بکرێتەوە، مانای وایە 2010 زۆر کەم دەبێتەوە بەو حیسابە بێت، بەهەرحاڵ ئێستا داوا لە لیژنەی ئاوەدانکردنەوە و ئەشغال دەکەم بۆ خوێندنەوەی ڕاپۆرتیان، باشە کاك شێروان قسەی هەیە فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەك پررسیارم هەیە و یەك پێشنیاریشم هەیە، پرسیارەکەم ئەوەیە ئەگەر ئەو میزانیە عەجزی تێدا هەبێت ئێستا کە هاتووەتە پەرلەمان ئێمە دەبێت موناقەشەکە لەسەر ئەساسی عەجز بکەین، ئەگەر ئەو میزانیەش عجزی تێدانەبێت دەبێت موناقەشەکە لەسەر ئەو ئەساسە بێت، ناکرێت ئێمە لە پەرلەمان پێشنیارێکی تازە بکەین و عەجزێکی تازە بخەینە ناو پەرلەمان، ئەوە یەك ئەگەر تەوزیحێکمان بدەنێ مەمنون دەبین، دووەم: ئێستا سەعاتی یەکە و نیهایەتی دەوامە پێم وایە مادام تەئجیلی ڕۆژی دووشەممەی دەکەین کۆتایی بە جەلسەکە بێنین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوەی یەکەمت جواب دەدەمەوە، بەڵام ئەوەی دووەم تا سەعات دوو مەجالمان هەیە با بەلای کەمی بەس ڕاپۆرتەکان بخوێنینەوە، بۆ ئەوەی ڕۆژی دووشەممە وەختمان لەدەست دەرنەچیت، کاك عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن احمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاپۆرت بخوێنینەوە موناقەشەی تیایە و گفتوگۆی تیایە، یەعنی چۆن دەکرێت ڕاپۆرت بخوێندرێتەوەو موناقەشەی نەکرێت؟.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕاپۆرت دەخوێندرێتەوە بۆ ئەوەی ئەندامانی پەرلەمان لەڕای لیژنەکە گوێ بیست بن، ڕۆژی دووشەممەش وەڵامی وەزارەتی دارایی لەسەر ڕاپۆرتەکان و پێشنیارەکان قبوڵ دەکرێت یان نا؟ لیژنەکان داوا دەکەن ڕاپۆرتەکانیان بخوێندرێتەوە، ماندوو بوونە ودانیشتوونە کۆبوونەوەیان کردووە، نەسرین خان فەرموو.

بەڕێز نسرین محمد صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جوابی پرسیارەکەی من نەدرایەوە؟ ئەو زیندانیە سیاسیانەی بەغدا هەموو مانگێك مووچە وەردەگرن، ئێمە لە کوردستان داوای دەکەین، دەڵێت ئێوە لەسەر بودجەی هەرێمی کوردستان دەبێت وەری بگرن، تا ئێستاش سەرف نەکراوە، هۆکارەکەی چیە حەزدەکەین ئەوە ڕوون بکەنەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك رشید ئەو پرسیارە ئاراستەی جەنابت دەکەم، نەسرین خان دەڵێت زیندانی سیاسی موچە و یارمەتیان و تەعویزاتیان بەغدا دەڵێت لە زمنە میزانیەی 17٪ ی میزانیەی هەرێمە، لێرە بۆچی بۆیان سەرف ناکرێت؟

بەڕێز رشید طاهر (بریکاری وەزارەتی دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نسبەتی مووچەی زیندانیە سیاسیەکان، تەبیعی لە بەغدا ڕاتبێکی مەقتوع بۆیان سەرف دەکرێت، کە 500 هەزار دینارە، ئێمە لە حکومەتی هەرێمی کوردستان ڕاتبی شەهیدمان لە 300 کەمترە، لەبەغدا بە زروفێکی ئیحتیمالە لە دیعایاتی ئینتخابی، مەسئولەکانی بەغدا بۆخۆیان سەرفی بکەن، بەڵام ئەو پارەیەی کە هی حکومەتی هەرێمی کوردستانە نە هاتووە بەناو موجەرەد ئیجمالی ڕەقەمەکەی کە پشتی موسادەقە بووە بە یەك ڕەقەم هاتووە هەشت ترلیۆن و دوو سەدو هەشتا و سێ یە ، ئەوەی تەسدیق بووە ئاخر ڕەقەم، هیچ باسی سوجەنای سیاسی تیا نیە، ئەو قەرارەی لێرە دەدرێت حکومەتی هەرێم لەگەڵ پەرلەمان بێت قەراری لێ بدەن چ بۆ سوجەنای سیاسی بکرێت، ئینجا قانونێکی دروست دەکات ڕاتبێك تەحدید دەکەن لەسەر زەوئی ئەو ڕەواتبانەی لە کوردستان هەیە، هی شەهید چەندە، هی ریعایەی ئیجتماعی چەندە؟ هی خانەنیشینی و پێشمەرگە چەندە؟ هی پەککەوتوو چەندە؟ شتێکی وابێت، بەڵام یەعنی مەبلەغێکی مەحدود بێت و عەدالەتەکەشی لە زەوابت و تەعلیمات هەبێت لەسەری بڕۆن، نەك هەرکەسێك شەقێکی پێ کەوت، ڕۆژێك سجن ببێت و ڕاتبەکی بدەنێ و وەڵا ڕاتبی هەشت ملیارەکە بدەنە کورد بەشی ناکات، هەمووی دەڵێن سجنی سیاسین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەزانم بەڵام پرسیارەکە لەوەدایە ئەو پارەیە کە لە بەغدا تەرخان کراوە دانداوە بۆ هەرێم یان گوتراوە ئەوە میزانیەی زیاندانیە سیاسیەکانە؟ فەرموو کاك رشید.

بەڕێز رشید طاهر (بریکاری وەزارەتی دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نەخێر ئەو پارەیەی هیچ نەنووسراوە، ئەو پارەیە کە هاتووە تەنها حصەی هەرێمی کوردستانە، هەشت و دوو سەدو هەشتاو سێ، ئێمە لێرە تەوزیعمان کردووە لەسەر فەسڵ و ماددەکان کە هێناومانەتە پەرلەمانی بەڕێزەوە تەوزیعمان کردووە هیچ باسی ڕاتبی سوجەنای سیاسی تیا نیە، میزانیەکیش دەدەینە بەغدا لە

بەغدا كە میزانیەی ئێمە توحید ببێت لەگەڵ هی عام، چونكە ئێمە بابێك لە بابەكانی وەزارەتی عیراق ئو میزانیە هاتووە رەقەمی تر دەدەن بەغدا زۆر جار كە هاتووە تەقریری ئێمە مولاحەزە بكەن رەقەمی بەغدا بە شكلێكە و هی هەرێم بەشكلێكی تر، ئەوەی داومانەتە بەغداش باسی سوجەنای سیاسی هیچ مەبلەغێكمان تەحدید نەكردووە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئەو پرسارەی تر ئەو میزانیە كە تەرخان كراوە بۆ زیندانیە سیاسیەكانی عیراق لە كوێ پەسەند دەكرێ و لە چ فەسلێكە؟

بەڕێز رشید طاهر (بریكاری وەزارەتی دارایی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوە لە وەزارەتی شەهیدانە، لە موئەسەسەی شەهیدانە..... .

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئایا سیادیە یان حاكیمەیە ئەو مەسەرفە؟

بەڕێز رشید طاهر (بریكاری وەزارەتی دارایی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

نازانم بۆ منیش هێشتا وازح نەبووە، بەڵام لە قانونی موازەنە كە تەسدیق كرابوو، مەبلەغێك لە سیادی نەقل كرابوو بۆ سوجەنای سیاسی، لە قانونی عیراق كە ئەوەڵ جار وەقائیعی عیراقی دەرچوو بوو بۆ قانون رەقەمی 15 موناقەلاتی تیا بوو لە مەكتەبی قائیدی عامەی موسەلەحە مەبلەغێك لەوێ نەقل كرابوو بۆ سوجەنای سیاسی، پشتی سەفەری مە بۆ بەغدا پرسیارمان كرد دەڵێن ئەو موئەسەسە لە زمنی وەزارەتی شوهەدایە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئەگەر لە زمنی وەزارەتی شوهەدا بێت، پێویستە حكومەت پرۆژەیەك تەقدیم بكات بۆ ئەو مەسەلەیە و بە پێی قانون یەكلابكرێتەوەو بیما فیهیم تەحدیدی ئەو مووچەیە بكرێت و بۆیان سەرف بكرێت، بەڵێ سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من لەگەڵ هەموو رێزێكم بۆ بەڕێزی بریكاری وەزارەتی دارایی ئەوەی جاران شەقێكیشی بخواردبایە ئەوە نۆتێكی زۆر گەورە بوو بۆ سەرشانی ئەو خەڵكە، یەعنی ئاوا بە كەم وەرنەگیردرێت، شەق بەڵێ شەق خوراوەو زۆر خراپیش شەق خوراوە زۆریش تەبیعی بووە بەلامانەوە و سەربەرزیش بووین بەو شەق خواردنە، بەڵام ئەوەی كە هەیە من دەمەوێت ڕوونكردنەوەیەك بدەم بە جەنابی دیارە ئاگادار نیە، زەوابت هەیە، بەڵێ ئەو زیندانیە سیاسیانەی كە داوای دەكەن، ئەوانە حوكم داروەكانن، یەعنی حوكم

دراوە، بۆ ئەوەی ئەو ڕۆژە بێتەدی ئەو عەزابی چەشتووەو حوکمی داوە، یەعنی داوا دەکەین سەحبی بکاتەوە قسەکەی، چونکە بەڕاستی ناخۆشە شەق خواردنی ئەو زەمانە بەقەدەر بیری پێشمەرگایەتیەك بوو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

خۆی سەندیکایە؟ ڕیکخراوی زیندایەنە سیاسیەکانە، زۆر بەوردی بەدواداچوونیان کردووە، ئەوانەیان قبوڵ کردووە بە ئەندام کە بە پێی ڕێنماییەکانی قانونی عیراقی بە زیندانی سیاسی ناسراون، لەبەرئەوە باوەڕناکەم ئیشکال لەوە هەبێت، ئەشکال لەوەیە دەبێت قانونێکی هەبێت، بە پێی ئەو قانونە هین بکرێت، فەرموو کاك رشید.

بەڕێز رشید طاهر (بریکاری وەزارەتی دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

عەفو نسبەتی کە باسی شەقم کرد، مەبەستم ئەو نەبوو کە دەڵێم کە مەعلوماتی من زیاتر لە 100 هەزار کەس ناویان نووسیوە، کە تەقدیمی حکومەت بکەن و پارە وەربگرن، قەسدم ئەوە بوو، نە ئەوانەی لە دەرەوە پێشمەرگایەتیان کردووە، نە ئەوانەی زەحمەتیان کێشاوە، مەبەستم سیاسی نیە، مەبەستم ئەوانەی بەهەر هۆیەك ڕۆژێکی سجن ببن ناویان نووسیوە، ئەوە بوو، چونکە ئەگەر وەکو حکومەتی عیراق 500 هەزاری بدەین، میزانیەکە هەمووشی هەر بەش ناکات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە تەواو لەسەر ئەو مەوزوعە جوابەکەش هین بوو، کە یاسای پێویست دەربچێت بۆ ئەوەی ئەو بوارە ڕێکبخرێت بە پێی یاسا هەم قەرەبوو بکرێنەوە، هەم ئەو یارمەتیە وەربگرن، کاك زرار فەرموو بۆ خوێندنەوەی ڕاپۆرتتان.

بەڕێز زرار طاهر امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بۆ /سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان - عیراق

بابەت/ راپۆرتی لێژنەی ئاوەدانکردنەوە لەسەر یاسای بودجەی ساڵی 2009

لێژنەکەمان ڕۆژی 2009/5/27 کۆبوونەوەی ئاسایی خۆی سازدا لەسەر یاسای بودجەی سالی (2009)بەئامادەبوونی هەموو ئەوانەی لەخوارەوە واژوویان کردووە. پاش گفتوگۆکردن و ڕاگۆڕینەوە لەسەر پرۆژەی یاساکەو سەردانی سەرۆکی لێژنە بۆ وەزارەتی دارایی و وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە ئەم تێبینی و پێشنیارانە خرانەروو.

یەکەم/لێژنەکەمان داوادەکات:-

1-هەموو ئەو وەزارەتانەی کەیەکیان گرتۆتەوە وەك (وەزارەتی پێشمەرگەو هەرێم بۆ کاروباری پێشمەرگە، وەزارەتی ناوخۆو هەرێم بۆکاروباری ناوخۆ) بودجەکانیان یەك بخرێت لەبەر ئەوەی لەیاداشتی روون کردنەوە لەسەر بودجەی حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی دارایی (2009)بودجەکانیان بەجیا هاتووە.

2-وەزارەتی دارایی و وەزارەتی هەرێم بۆ کاروباری دارایی ببنەوەیەك و بودجەکانیان یەك بخریت هەروەکو لەسالاٚنی رابردووش لەکاتی پەسند کردنی بودجە هەمان پێشنیارمان ئاماژە پێکردووە لەراپۆرتەکانماندا.

3-دیوانی چاودێری دارایی هەولێر و سلێمانی ببنەوە یەك و یەك بودجەیان هەبێت یاساکەشیان کەلەپەرلەمان دەرچووە بخرێتە بواری جێ بەجێ کردنەوە.

دووەم/لێژنەکەمان داوا دەکات سالاٚنە بودجەی خەملێنراو لەمانگی (10)بگاتە پەرلەمان بۆ ئەوەی پێش هاتنی ساڵی نوێ بودجە پەسند بکرێ لەپەرلەمان، ئەمەش ئەبێتە هۆی ئەوەی سەرجەم وەزارەتەکان هەر لەسەرەتای ساڵی نوێ وە بتوانن دەست بەکاربن لەئەنجامدانی ئەو پرۆژانەی کە لەسەر بودجەی وەبەرهێنان دەتوانن ئەنجامی بدەن.

سێ یەم/لێژنەکەمان تێبینی هەیە لەسەر نەهاتنی وێنەیەك لە بودجەی تەواوکاری ساڵی (2008)بۆ لێژنەکەمان، هەروەها تاوەکو ئێستا ژمارەی کۆتایی شەش مانگی دووەمی ساڵی (2008)وێنەیەکی نەهاتووە بۆ لێژنەکەمان وەنەگەیشتۆتە لێژنەی داراییش لەناو پەرلەمان.

چوارەم/لێژنەکەمان داواکارە پێشینەی خانووبەرە بدرێت بە هاوولاتیان لەهەرسێ پارێزگاکانی (هەولێر وسلێمانی ودهۆك)بەسەرجەم قەزاو ناحیەکان و گوندەکانیشەوە، چونکە لەکاتی سەردانی لێژنەکەمان بۆ سەرجەم قەزاوناحیەکان و ناوچەکانی هەرێمی کوردستان داواکاری دانی پێشینەی خانوبەرە بەخەلکی گوندەکان داواکاری سەرجەم ناوچەکان بوو، بۆیە لێژنەکەمان پێشنیار ئەکات حکومەتی هەرێمی کوردستان رێنمایی تایبەت بۆ ساڵی (2009)دەربکات بۆ ئەوەی خەلکی گوندەکانیش سوودمەندبن لەوەرگرتنی پێشینەی خانووبەرە.

پێنجەم/لێژنەکەمان پێشنیار ئەکات حکومەتی هەرێمی کوردستان کاربکات بۆ زیاد کردنی سەرچاوەکانی داهات.

شەشەم/دوای ئەوەی سەرۆکی لێژنەی ئاوەدانکردنەوە رۆژانی 25 و 2009/5/26 سەردانی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوەی کرد ئەم ژمارە کۆتاییانەی ساڵی (2008)ی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوەی وەرگرت کەبەم جۆرەی خوارەوەیە.

★وەزارەتی ئاوەدانکرنەوە بۆ ساڵی(2008)داوای ئەم برە پارانەی کردبوو:-

- بۆ پرۆژە بەردەوامەکان(242.664.000.000)دوو سەدوچل و دوو ملیارو شەش سەدو شەست و چوار ملیۆن دینار.
- بۆ پرۆژە پێشنیارکراوەکان(111.064.000.00)سەدو یانزە ملیارو شەست و چوار ملیۆن دینار.

کۆی گشتی دەکاتە (353.728.000.000)سێ سەدو پەنجا و سێ ملیارو حەوت سەدو بیست و هەشت ملیۆن دینار.

لەکاتی پەسندکردنی بودجەلەناوپەرلەمان ئەم بڕە پارەیەی سەرەوە بۆ وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە پەسندکرا، بەلأم سالّی(2008)وەزارەتی دارایی و وەزارەتی هەرێم بۆ کاروباری دارایی ئەم بڕە پارانەیان داوە بەوەزارەتی ئاوەدانکردنەوە.

1-وەزارەتی هەرێم بۆ کاروباری دارایی (128.429.972.287) سەدو بیست و هەشت ملیارو چوار سەدو بیست و نۆ ملیۆن ونۆسەدو حەفتاو دوو هەزارو دووسەدو هەشتاو حەوت دیناریان داوە بۆ وەبەرهێنان و پرۆژە خزمەتگوزاریەکان.

2-وەزارەتی دارایی (060.719.444.800)شەست ملیارو حەوت سەدو نۆزدە ملیۆن وچوارسەدو چل وچوار هەزارو هەشت سەد دیناریان داوە بۆ وەبەرهێنان وپرۆژە خزمەتگوزاریەکان.

کەواتە کۆی گشتی ئەوپارانەی وەریان گرتووە لەوەزارەتی دارایی و وەزارەتی هەرێم بۆ کاروباری دارایی دەکاتە (128.429.972.287)+(060.719.444.800)=(189.149.417.087)

سەدو هەشتاو نۆ ملیارو سەدو چل و نۆ ملیۆن و چوارسەدو حەڤدە هەزارو هەشتاو حەوت دینار کەوەزارەتی ئاوەدانکردنەوە داوای کردوە لێ یان

★بۆ زانیاری بەرێزتان :

1-وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە کۆمەڵێك پرۆژەی تاوەکو ئێستا لەژێر ئەنجام دایە

2-بەگشتی زۆربەی پرۆژە پێشنیار کراوەکان نەکەوتوونەتە بواری جێ بەجێ کردن.

3-بەشێك لەپرۆژە بەردەوامەکانیش کێشەیان هەیە و لەسالّی (2008)کاریان بۆ نەکراوە.

حەوتەم/ لێژنەکەمان پێشنیار ئەکات لێ پرسینەوە بکرێت لەگەڵ هەموو ئەو بەڵێندەرانەی کە لەکاتی خۆیدا کارەکانیان ئەنجام نەداوەو کەم تەرخەم بوونە لەئەنجامدانی کارەکانیان.

هەشتەم/لەسەر یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان –عێراق بۆ سالّی (2009)لێژنەکەمان پشتگیری پرۆژە یاساکە دەکات و چەند پێشنیارو تێبینیش ئەخاتە بەر دیدی بەرێزتان. بەلأم من ئەو تێبینی و پێشنیارانە ناخوێنمەوە، لەبەرئەوەی بۆ خۆم ئەندامی لیژنەی دارایی بووم و ئێمە 100٪ لەگەڵ لیژنەی دارایی موافقین، بۆ ئەوەی کاتتان لێ نەگرم نایخوێنمەوە، زۆر سوپاس.

ئەوانەی کە ئامادەبوون لە کاتی نووسینی ئەم ڕاپۆرتە، زۆر بەداخەوە کاك رۆبیتان نەماوە جێگای بەهەشتە انشاالله.

- ئارام رسول مامند.
- زرار طاهر امین.
- عبدالرحمن اسماعیل.
- ئەرسەلان غفور سلێمان.

ـ خەمان زرار اسعد.

ـ محسن علی اکبر.

ـ سواره محمد امین.

ـ سارا خضر پیرۆت.

سەرجەم ئەندامانی لیژنە لە نووسینی ئەو ڕاپۆرتە ئامادەبوون، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس ڕاپۆرتی شارەوانی، کاك رشاد فەرموو.

بەڕێز رشاد احمد ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان ـ عیراق

بابەت/ ڕاپۆرت

ئاماژە بە نووسراوی سەرۆکایەتی ژمارە (ك) 93 لە 2009/5/12 دەربارەی هەماهەنگی کردن لەگەڵ لیژنەی دارایی بۆ گفتوگۆ کردن لەسەر ناوەڕۆکی پرۆژە یاسای بودجە، پاش گفتوگۆ کردن لەسەر پرۆژەکە بە ئامادەبوونی بەڕێز دڵشاد توتنچی لە لیژنەی دارایی لە 5/19 ئەم تێبینیانەی خوارەوەمان هەیە:

1 ـ وەزارەتی شارەوانی هیچ تێبینیەکمان نیە، وەزارەتی گواستنەوە بودجەکەیان زۆر کەمە ئەوەش پاش ڕێککەوتن لە وەزارەتی مالیەوە دواتر زۆر کەم کراوەتەوە لەبارەی (سلع والخدمات)، داوا دەکەین ئەم وەزارەتە بایەخی پێ بدرێت، چونکە هیچ پرۆژەیەکی گرنگی جێ بەجێ نەکردووە وەکو تێرمینالّ و نووسینگە بۆ کۆمپانیاکانی گواستنەوەی تایبەت، وەزارەتی گەیاندن (المواصلات) ئەم وەزارەتە بەشی زۆری کارەکانیان دراوەتە بەشی کەرتی تایبەت بەڕاستی هیچ زەرورەتێك نیە بۆ مانەوەی، چونکە بووەتە وەزارەتێکی ئیستهلاکی هیچ سوودێکی نەماوە بۆ حکومەت، لەگەڵ ڕێزماندا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، وەڵڵا ڕاپۆرتەکەتان کورت و باش بوو، سەبارەت بە تەنها بەو وەزارەتانەی کە پەیوەندی بە لیژنەکەیەوە هەیە لەجێی خۆی بوو.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس ڕاپۆرتی لیژنەی کشتوکاڵ و ئاودێری، کاك عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێزعبدالرحمن احمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەناوی خوای بەخشندەو میهرەبان.

بەڕێز/ سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان
بابەت / ڕاپۆرتی بودجە

بۆ تاوتوێکردنی بودجەی هەردوو وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو لێژنەکەمان لەگەڵ هەردوو وەزارەتی ناوبراو چەندین کۆبوونەوەی ئەنجامداوە، کە دواجار رۆژی 2009/5/25 دوا کۆبوونەوە ئەنجامدراو ئەم چەند تێبینی و پێشنیارانە دەخەینە بەردەست هیوادارین لەبەر چاو بگیرێت.

1 – وەزارەتی کشتوکاڵ:. لەبەر رۆشنایی پلانی ستراتیجی و ناونانی ئەم ساڵە بە ساڵی کشتوکاڵ لە هەرێمی کوردستان و جەخت کردنەوە لەسەر بووژانەوەی ئەم کەرتە کە بە یەکێك لە بنەماکانیانی ڕێکخستنەوەی ژێرخانی ئابووری هەرێم دەژمێردرێ و چاوەڕوان دەکرا کە بودجەی ئەم ساڵەی وەزارەت تایبەتمەندی خۆی هەبێت بەڵام دوای لێکۆلینەوە لەوردە کاریەکانی وادەر ئەکەوێ کە بەم بڕە پارەیەی لەلایەن وەزارەتی داراییەوە تەرخان کراوە وەزارەت ناتوانێ ئامانجەکانی خۆی بپێکێ و پرۆژەکانی وەکو پێویست جێ بەجێ بکات کە بەم شێوەیەی خوارەوە:.

أ – بودجەی خەملێنراوی وەبەرهێنان بۆ پرۆژەکانی وەزارەت بریتیە لە 605055 (شەش سەدو پێنج ملیارو پەنجاو پێنج ملیۆن دینار) بەڵام وەزارەتی دارایی گوزمەی 69042 (شەست و نۆ ملیارو چل و دوومليۆن) دیناری پەسند کردووە کە جیاوازیەکەی 536013 (پێنج سەدو سی و شەش ملیارو سێزدە ملیۆن دینار) کەمترە.

ب – بۆ جێ بەجێ کردنی یاسای ڕێکخستنەوەی مولکایەتی زەوی و زار ژمارە (1) ساڵی (2008) لەهەرێمدا وەزارەت گوژمەی 8250 (هەشت ملیارو دوو سەدو پەنجا ملیۆن دینار)ی خەملاندوە بۆ هەرسێ پارێزگا، بەڵام وەزارەتی دارایی بڕی 187000 (سەدو هەشتاو حەوت ملیۆن)ی پەسند کردووە، ئەمەش دەبێتە ڕێگر لەبەردەم جێ بەجێ کردنی ئەم یاسایە.

ج – بۆ پاراستنی ژینگەی هەرێمی کوردستان و ڕێکخستنەوەی دارستانەکان و چاندنی دارستانی دەستکردو ئاودێریان و بەگەر خستنەوەی نەمامگەکان وەزارەتی دارایی ڕەزامەندی دەرنەبڕیوە لەسەر هیچ بڕە پارەیەك بۆ ئەم مەبەستە.

د – بۆ بودجەی وەبەرهێنانی ساڵی (2008) ئەو بڕە پارەیەی تەرخان کراوە وەکو پێویست جێ بەجێ نەکراوە لە لایەن وەزارەتی داراییەوە.

2 – وەزارەتی سەرچاوە ئاوییەکان:. ئەم وەزارەتەش هەر وەکو وەزارەتی کشتوکاڵ ئەو بڕە پارەیەی کە خەملێنراوە لە لایەن وەزارەتی دارایی کەمکراوەتەوە کە ئەمەش دەبێتە دروست کردنی گرفت لە جێ بەجێ کردنی پرۆژەکانیان کە دەبوایە گرنگی زۆری پێ بدرێ، چونکە هەروەکو خۆتان دەزانن ئاو ئێستا وەکو کالایەکی ستراتیجی مامەڵەی لەگەڵ دەکرێت و دەبێت لە ئێستاوە ئامادەکاری هەبێت لە لایەن هەرێمی کوردستان بۆ ئەو ئەگەرانەی دێنە پێشەوە لە داهاتوودا:.

أ – وەزارەت سەرەتا گوژمەی 52334 (پەنجاو دوو ملیارو سێ سەدوسی و چوار ملیۆن دینار)ی خەملاندوە بۆ بودجەی ئاسایی کە ئەم برە پارەیەش بەشێك لە کڕین و بەگەڕخستنی ئامێرەکانی جێ بەجێ کردنی پرۆژەکانی وەبەرهێنانی تیایە کە ئەوانەی کە لەلایەن وەزارەتەوە ڕاستەوخۆ جێ بەجێ دەکرێن، بەڵام وەزارەتی دارایی تەنیا بڕی 20205 (بیست ملیارو دووسەدو پێنج ملیۆن)ی پەسند کردووە، جیاوازیەکە 32129 (سی و دوو ملیارو سەدو بیست و نۆ ملیۆن دینارە).

ب – بۆ جێ بەجێ کردنی پلانی ستراتیجی وەزارەت سالّی یەکەم 130(سەدو سی ملیۆن دۆلار) تەرخان کراوە، بەڵام تا ئێستا نە چووەتە بواری جێ بەجێ کردنەوە، ئەمەش گرفت لە بەردەم جێ بەجێ کردنی پلان و پرۆژەکان دروست دەکات.

تێبینی و پێشنیارەکان:.

1 – دەبوایە بودجە لە کاتی یاسایی خۆیدا ڕەوانەی پەرلەمان بکرایە بە پێ ی ماددەی (79) لە پەیرەوی ناوەخۆ.

2 – حیساباتی ختامی سالّی (2008) لە کاتی خۆیدا بۆ پەرلەمان بەر چاو روونی لە چۆنیەتی سەرف کردنی دروست دەکات، کارئاسانی پەسند کردنی بودجەی سالّی (2009).

3 – ئەو بودجەی دابین کراوە بۆ وەزارەتەکان لەکاتی خۆیدا سەرف بکرێت بێ دروست کردنی ئەگەرو گرفت لەلایەن وەزارەتی داراییەوە.

4 – تەرخانکردنی گوژمەیەکی دیار بۆ ئاوەدانکردنەوەی گوندەکان و ڕێکخستنی کۆچی بەپێچەوانە لە شارەوە بۆ لادێکان و هاریکاری کردنی جووتیاران بۆ بووژانەوەی ئابووری لادێ.

5 – داواکارین بودجەی هەردوو وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو بە ڕێژەیەك زیاد بکرێت لەگەڵ ئاستی گەشە کردن و بووژانەوە و سەرخستنی پلانی ستراتیجی وەزارەتەکان بگونجێ و تا ببێتە هەنگاوی یەکەم بۆ دابین کردنی ئاسایشی خۆراکی هەرێمی کوردستان – عێراق.

لەگەڵ ڕێزماندا.....

لیژنەی کشتوکاڵ و ئاودێری

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس، لیژنەی کاروباری ناوخۆ فەرموو کاك اسماعیل.

بەڕێز اسماعیل محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ/ سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان ـ عیراق
ب/ راپۆرتی لیژنە لەسەر بودجەی 2009

لیژنەی کاروباری ناوخۆ لە رۆژی یەك شەممە رێکەوتی(2009/5/24)و رۆژی یەك شەمە (2009/6/7) دوو کۆبوونەوەی ئەنجامدا بۆ تاوتوێ کردنی پرۆژەی یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان- عێراق ، ئەویش پاش ئەوەی ڕەوانەی لیژنەکەمان کرا لەلایەن جەنابی سەرۆکی پەرلەمان لە خوێندنەوەی یەکەمی ئەم پرۆژەیە لە دانیشتنی ژمارە (10) رێکەوتی (2009/5/6)، وپاش گفتوگۆکردنو ئالوگۆرکردنی بیروڕا لیژنەکەمان راو بۆچونەکانی بەم شێوەیە پێشکەش دەکات:-

یەکەم:- رای لیژنەکەمان سەبارەت بە پرۆژەکە بەشێوەیەکی گشتی:-

1ـ لیژنەکەمان تێبینی ئەوە دەکات کە حکومەت لە ناردنی یاسای بودجە هەموو ساڵێك بەدواکەوتووە، ونەیتوانیوە کە لە تشرینی یەکەم بەر لە ساڵی دارایی پێشکەش بە پەرلەمانی بکات، هەروەك لەماددەی (79) پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان هاتووە، بۆیە ئێمە پێشنیار دەکەین:

ا- دەرچواندنی راسپاردەیەك کە حکومەت ناچار بکات پابەندبێت بەماوەی یاسایی ناردنی بودجە.

ب ـ هەموارکردنی ماددەی (79)ی پەیڕەوی ناوخۆ بەشێوەیەك کە حکومەت بتوانێت جێ بەجێ ی بکات.

2ـ ئەو بڕە پارەی کە حکومەت وەکو سلفەی عەقار بە هاوواڵتیان دەدات بەپێی ئەو ماددەی کە بەبڕیاری پەرلەمان زیاد کراوە، تێبینی دەکرێت کە کەمەو ناتوانرێت ببێت بەفاکتەرێك بۆ چارەسەرکردنی کێشەی نیشتەجێ بوون، بۆیە پێشنیار دەکەین زیاد بکرێت.

3ـمەرجەکانی بەخشینی سلفەی عەقار جیاوازن لەنێوان پارێزگاکانی هەرێم، بۆیە پێشنیار دەکەین یەك بخرێن.

4ـ پێویست بوو یاسای بودجە ڕەوانەی دیوانی چاودێری دارایی بکارابا، ئینجا پێشکەش بە پەرلەمان بکرابا وراپۆرتی دارایی چاودێری لەگەڵ با بۆ هەڵسەنگاندنی ئەم بودجەیە کە دەبووە مایەی ئاسانکاریەکی زۆر بۆ ئەندامانی پەرلەمان.

دووەم:- ڕای لیژنە سەبارەت بە بودجەی وەزارەتی ناوخۆو هەردوو ئاسایش:-

1-لیژنەکەمان تێبینی ئەوە دەکات کە بودجەی وەزارەتی ناوخۆو وەزارەتی هەرێم بۆ کاروباری ناوخۆ بەشێوەیەکی جودا هاتووە، کەچی لەبەر یەکگرتنەوەی هەردوو وەزارەت دەبوایە بەیەك بودجە هاتبا، وکاتی پەیوەندی کردنمان بەوەزارەتی ناوخۆ سەبارەت بەم بابەتە پێیان راگەیاندین کە لەبەر ئەوەی یەکگرتنەوەی هەردوو وەزارەت لە بەشی دووەمی ئەمسالّ بووە، بۆیە بودجەکە بەم شێوەیە هاتووە، پێشنیار دەکەین بودجەی هەردوو وەزارەت بۆ شەش مانگی داهاتووی ئەم سالّ یەك بخرێتەوە.

2-تێبینی ئەوە دەکەین کە بودجەی هەردوو ئاسایش (سلێمانیو هەولێر) هەموو سالّێك بۆ لیژنەکەمان دێت کەچی بەپێی برگە (3) ماددەی (38) لیژنەکەمان چاودێری تەنها وەزارەتی ناوخۆ دەکات، بۆیە لەڕووی یاسایی ئێمە ناتوانین متمانە بە بودجەی ئەم دوو دەزگایە بدەینو پێشنیار دەکەین ئەم ماددەیە هەموار بکرێت بەجۆرێك کە لیژنەی کاروباری ناوخۆ چاودێری ئاسایش بکات.

3-سەبارەت بە بودجەی وەزارەتو ئاسایش لیژنەکەمان ئەم تێبینیانە دەکات:-

أ – وەزارەتی ناوخۆ:- بودجەی تەرخان کراو بۆ سالّی 2009 (350059)ملیۆن دینار(سێ سەدو پەنجا ملیار وپنجا و نۆ ملیۆن دینار)، کە لەسالّی 2008 بودجەی وەزارەت بریتی بوو لە (241900) ملیۆن دینار (دووسەدوو چلّ ویەك ملیار و نۆ سەد ملیۆن دینار) کەواتە بڕی (108159) ملیۆن دینار(سەدو هەشت ملیار وسەدوپەنجا ونۆ ملیۆن دینار) زیادی کردووە.

ب – وەزارەتی هەرێم بۆ کاروباری ناوخۆ:- بودجەی تەرخان کراو بۆ سالّی 2009 (506595) ملیۆن دینارە(پێنج سەد وشەش ملیار وپێنج سەد ونۆهەت وپێنج ملیۆن دینار)، کە لەسالّی 2008 بودجەی وەزارەت بریتی بوو لە (385159) ملیۆن دینار(سێ سەد و هەشتاو وپێنج ملیار و سەدو پەنجاو نۆ ملیۆن دینار) کەواتە بڕی (121436) ملیۆن دینار(سەد و بیست ویەك ملیار و چوار سەدو سی وشەش ملیون دینار) زیادی کردووە.

ج – ئاسایشی هەرێم/ هەولێر: بودجەی تەرخان کراو بۆ سالّی 2009 (175000) ملیۆن دینار(سەد و حەفتا وپێنج ملیار دینار)، کە لە سالّی 2008 بودجەی دەزگای ئاسایش بریتی بوو لە (80050) ملیۆن دینار(هەشت ملیار و پەنجا ملیون دینار) کەواتە بڕی (94950) ملیۆن دینار(نۆهەت وچوار ملیار ونۆسەد وپەنجا ملیون دینار) زیادی کردووە.

د – ئاسایشی هەرێم/ سلێمانی:- بودجەی تەرخان کراو بۆ ساڵی 2009 (115300) ملیۆن دینار(سەد و پانزە ملیار وسێ سەد ملیون دیناره)، کە بودجەی ئەم دەزگایە لەساڵی 2008 بریتی بوو لە (85835) ملیۆن دینار(هەشتا وپێنج ملیار وهەشت سەدو سی وپێنج ملیون دینار) کەواتە بڕی (29465) ملیۆن دینار(بیست ونۆ ملیار وچوارسەد وشەست وپێنج ملیون دینار) زیادی کردووە.

لەگەڵ ڕێزماندا...
لیژنەی کاروباری ناوخۆ

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:
لیژنەی ڕۆشنبیری فەرموو، کاك خدر فەرموو.
بەڕێز خضر سلێمان خلیل:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
ئەگەر گەلەك ڕاپۆرت ماینە، پێشنیار دکەم ئەو ڕاپۆرتانە بێنە کۆپی کرن و هەر یەکە نوسخەکی بخوینیت و لە مالّ بە تێروتەسەلی و باش تێی بگات و بێتە ژمارن، ..... .
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:
با بخوێندرێتەوە، ئسولّیە بخوێندرێتەوە، فەرموو کاك ئاریّز.

بەڕێز ئاریّز عبدالله احمد:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
ڕاپۆرتی لیژنەی پەیوەندیەکان و کاروباری ڕۆشنبیری کە لەسەر هەر سێ وەزارەتی ڕۆشنبیری و وەرزش و لاوان و ناوچەکانی دەرەوەی هەرێمە.

بۆ/ سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان ـ عیراق
ب/ ڕاپۆرتی لیژنە لەسەر بودجەی 2009

دوای خوێندنەوەو لێکۆڵینەوە لە فۆڕمی بودجەی وەزارەتەکانی (ڕۆشنبیری، وەرزش‌ولاوان، ناوچەکانی دەرەوەی هەرێم)ی ساڵی 2009 بەشێوەیەکی گشتی ئەم تێبینیو سەرنجانەمان دەخەینە ڕوو:
1 ـ ێری و لابەلاکانمان زرنو باریّکی گرانن بەسەر داهات. ئێمە وای دەبینین کە لەلایەك ئەو هەموو خەرجیانە کۆسپی بەردەم ئاوەدانکردنەوەو خزمەتگوزاری پترو وەبەرهێنانن لەلایەکی دیکەش هۆکارن بۆ بەفیڕۆدانی دارایی گشتی و لەم بوارەشدا نموونە دەخەینە ڕوو:

2 بەێکرایی، وردبینی لە خەملاندنی بڕی پێویست بۆ برگە جیاوازەکانی بوودجە نیەو، لەسەر ئەم بابەتەش نمونە دەخەینە ڕوو:

3ـ هەندێ برگەدا جیاوازی نێوان بڕی پێشنیارکراو لەلایەن وەزارەتی پەیوەندیدار لەگەڵ بڕی پەسندکراو لەلایەن وەزارەتی دارایی زۆرە، لێرەدا پرسیارێك دروست دەبێ ئایا ئەگەر وەزارەتی پەیوەندیدار بەڕاستی پێویستی بەو بڕە هەیە چۆن دەکرێ دواتر بە نیوە ، یان کەمتری پەسندکراو لەلایەن وەزارەتی دارایی کارەکانی پێ جێبەجێ بکا؟!

هەندێ برگەی جێ سەرنج وەك نموونە:

جەنابی سەرۆك ئەگەر دەرفەتم بدەی ئێمە مەبەستمان نە کەم کردنەوە نە مەبەستمان زیادکردنەوەیە، مەبەستمان سەرنج خستنەوەیە.

لە وەزارەتی ڕۆشنبیری:

1ـ لە برگەی (تعویضات الموظفین) دا جیاوازی نێوان بڕی پێشنیارکراو لە لایەن وەزارەتی ڕۆشنبیری و پەسەندکراو لە لایەن وەزارەتی دارایی زۆرە، هەرچەندە بەشێکی ئەو بڕە زۆرە داواکراوە بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە وەزارەتی ڕۆشنبیری داوای دامەزراندنی (1150) کارمەندی نوێی کردووە، بەڵام وەزارەتی دارایی پەسەندی نەکردووە لێرەدا پرسیارێك دێتەوە پێشەوە ئایا ئەگەر وەزارەتی ڕۆشنبیری پێویستی بەو کارمەندانە هەیە چۆن دەکرێ داواکە جێبەجێ نەکرێ، یاخود ئەگەر وەزارەتی ڕۆشنبیری پێویستی بەو ژمارەیە نیە بۆچی داوای دەکا؟

2ـ لەبڕگەی (المنافع الاجتماعیه) بڕی خەملێنراوی وەزارەتی ڕۆشنبیری یازدە ملیارو پێنج سەدو سیوسێ ملیۆن دینارە، ئەو بڕەی کە لەلایەن وەزارەتی داراییەوە ڕەزامەندی لەسەر دراوە تەنها (400) ملیۆن دینارە!..؟واتە جیاوازیەکی گەلەك زۆر هەیە.

ئایا لێکۆشتنەکە واتە بڕە کەم کراوەکە زۆر نیەو وەزارەتی دارایی مەترسی لەوە نیە وەزارەتی ڕۆشنبیری بەو بڕە پارەیە کارەکانی پێ جێبەجێ نەکرێ؟

3ـ تێبینی لەسەر چەند برگەیەکی لاوەکی، وەك:-

- چەندین جۆر (مخصصات) هەیە لەوانەش (مخصصات لیلیه) ئایا ئەوەچیە؟
- مخصصات السکن (26) ملیۆن، ئایا ئەوە پێویستە؟
- مخصصات استثنائیة (1783) ئایا ئەوە چیەو بۆ چیە؟
- اللوازم الاخری (899) پارەیەکی زۆرەو جۆرەکانی دیار نیین، ئایا مەبەست لەو (اللوازم الاخری) چیە؟..
- پارەی برگەی (إیجار المبانی) کە بریتیە لە (1264) ملیۆن برێکی زۆرە، ئایا ئەو وەزارەتە زۆربەی فەرمانگەکانی کرێن؟

- **لە بڕگەی (إیجار مکائن ومعدات)دا هاتووە (ایجار الحاسبات والاثاث واللوازم) کە جێگای سەرسوڕمانە هەرچەندە پارەکەش کەم بێت، بەلأم ئایا فەرمانگە هەیە کۆمپیوتەر بەکرێ بگرێ؟**
- **بڕگەی (تنظیف الدائرة) کە بریتیە لە (265) ملیۆن، جێگای پرسیارە؟**
- **بڕگەی (الصیانە) بریتیە لە (5374)ملیۆن، جێگای پرسیارە؟**

جگە لەوەش چاکردنەوە بە هەموو جۆرەکانیەوە پارەیەکی زۆری بۆ دانراوە.

- **بڕگەی (شبکە المیکرویف) 132 ملیۆن دیناری بۆ دانراوە!.. ئایا پرکردنەوەی ئەو خانەیە چی دەگەیەنێ؟**
- **(إجور المکالمات الهاتفیە) 178 ملیۆن دیناری بۆ دانراوە ئایا ئەمە بڕێکی زۆر نیە؟**

بەشێوەیەکی گشتی ئەو بڕگانەی کە شاراوە، یاخود، نادیارنو بەرچاونین (أدخال مخزنی) ناکرێن، پارەیەکی زۆریان بۆ دانراوە.

4. زۆری ژمارەی کارمەندان لە وەزارەتی ڕۆشنبیری کە بریتین لە (3635) سێ هەزارو شەش سەدو سێوپێنج، لەم ژمارەیەش (383) کارمەند بە بەلێننامە (عقد) کاردەکەن، ئەگەر وەزارەت بلێت ئەم کارمەندانەی بە عقد دامەزراون پسپۆڕن، ئایا مانای وانیە کارمەندانی تر بەبێ پسپۆڕی دامەزراون، جا بە هەر هۆیەکەوە بێت؟!

5. بێ ڕەچاوکردنی ڕادەی پێویستی وەزارەت کە لە خانەی مەبلەغی خەملێنراودا ئاماژەی پێدراوە، وەزارەتی دارایی نزیکەی (99٪)ی بڕگە خەملێنراوەکانی بۆ نیوە کەمکردۆتەوە بە ڕادەیەك کە لە کۆی گشتیدا بڕی ڕەزامەندی لەسەر دراو شەستو حەوت ملیارو چوارسەدو شەست ملیۆن دینارەو بەمەش بڕی ڕەتکراوە زیاتر لە نەوەدو هەشت ملیار دینارە! ئەمە نەبوونی وردبینی لە بواری خەملاندن بۆ پێویستیەکانی وەزارەت دەردەخا؟!

6. لە بڕگەی (المصروفات الاخری)دا خەملاندنی وەزارەتی ڕۆشنبیری سێ ملیارو شەستو یازدە ملیۆن دینارە، لە کاتێکدا هی وەزارەتی وەرزش‌ولاوان بیستو یەك ملیارو حەوت سەد ملیۆن دینارە. بەهۆی ڕەچاوکردنی نەریتی قەبولکردنی نیوەی بڕی خەملێنراوی وەزارەتەکان مەبلەغی تەرخانکراوی وەزارەتی دارایی پەیوەست بەم بڕگەیە بۆ وەزارەتی ڕۆشنبیری یەك ملیارو دووسەد ملیۆنەو هی وەزارەتی وەرزش‌ولاوان یازدە ملیار دینارە!.. بۆیە لە بڕی تەرخانکراوی وەزارەتی دارایی بۆ ئەم دووخانەیە دەردەکەوێت کەوا مەبلەغە نووسراوەکانی وەزارەتی وەرزش‌ولاوان دە ئەوەندەی وەزارەتی ڕۆشنبیریە...!! ئەم بەراوردەش بۆ ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان بەجێ دێڵین...؟

وەزارەتی وەرزش و لاوان

1ـبوونی جیاوازیەکی زۆر لە نێوان ژمارە خەملێنراوەکانی وەزارەتی وەرزشو لاوان (المقترح من قبل الدائرە لسنە 2009)و ئەو ژمارانەی کە وەزارەتی دارایی لەگەڵ وەزارەتی نابراو لەسەری ڕێکەوتوون (متفق وزارە المالیە لسنە 2009). کە زۆر بە ئاشکرا لەسەرجەم بڕگەکاندا دیارەو، ئەوەش دیاردەیەکی زۆر ترسناکە، چونکە زۆر مانا لەخۆ دەگرێت و دەتوانرێت ئەم دەستەواژانەی لەبەرامبەردا بەکاربهێنرێ (نەزانین لە خەملاندن، ناوردبینی لە خەملاندن، نەبوونی متمانە لە نێوان وەزارەتی ناوبراوو دارایی، نەبوونی پسپۆریی، خەملاندنی نازانستی، پێشکەش کردنی خزمەتگوزاری بە ناتەواوی، سەرلێشێواندن، مەبەستی تر... هتد).

2 ـ جیاوازی نێوان بڕی خەرجکراو تا 2008/6/30 واتە تا شەش مانگی یەکەمی ساڵی ڕابردوو کە دەکاتە نیوەی ماوەی خەرجی بودجەی ساڵێکی وەزارەت، لەگەڵ بڕی خەملێنراو بۆ ساڵی 2009 زۆر زۆرەو هەندێ جار دەگاتە شەستو سێ ئەوەندەی خەرجی شەش مانگی وەزارەت لە ساڵی ڕابردوو واتە تا 6/30 وەك لەخانەی (المنافع الاجتماعیە) وە بیستو حەوت ئەوەندە وەك لە خانەی (السلع والخدمات والصیانە) دەپرسین ئایا دەکرێ لە نیوەی دووەمی ساڵدا خەرجیەکانی وەزارەت بیست ئەوەندەی خەرجیەکانی شەش مانگی یەکەم بەرز ببێتەوە؟

ئەم ڕاستیە لەسەر زۆربەی بڕگەکانی بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2009 دیارە، ئەمە بە لەبەرچاوگرتنی ئەو ڕاستیەی کە مەبلەغی خەملێنراو بۆ ساڵی 2009 زۆر جار پتر لە دوو ئەوەندەی مەبلەغی خەملێنراوی ساڵی 2008 دەبێت. بۆ نموونە خەرجیی وەزارەتی وەرزشولاوان بۆ خانەی (تعویضات الموظفین) تا 2008/6/30 تەنها دوو ملیارو سێسەدو هەشتا ملیۆن دینارە، بڕی خەملێنراو واتە داواکراو بۆ ساڵی 2009 نۆ ملیارو دووسەدو نەوەدو دوو ملیۆن دینارە. هەر سەبارەت بەم خاڵە لە خانەی (السلع والخدمات والصیانە) خەرجی شەش مانگی وەزارەت واتە نیوەی ساڵی 2008 چوارسەدو بیستو هەشت ملیۆن دینار بووە، بڕی خەملێنراو بۆ ساڵی 2009 یازدە ملیار و هەشت سەدوو نەوەدو نۆ ملیۆن دینارە!..

3ـبڕگەی (المصروفات الاخری) پشکی شێری بەردەکەوێت کە بریتیە لە (11000) ملیار کە هەڵوەستەی لەسەر پێویستە؟

ـ بڕگەی (المکافئات لغیر المنتسبین) کە بریتیە لە (159) بڕێکی زۆرەو شێوازی خەرجکردنو چۆنیەتی خەرج کردنی جێگای پرسیارە؟؟

ــ بڕگەی (نفقات السفر) کە بریتیە لە (70)و بڕگەی (النفقات الاخری) بریتیە لە (25)و، بڕگەی (مخصصات ونفقات الایفاد) کە بریتیە لە (255) کە ئەمانەش جێگای پرسیارن....؟.

4- بڕگەی (ایجار مکائن ومعدات) کە بریتیە لە (99) کە تایبەتمەندی وەزارەتی ورزشو لاوان زۆر دوورە لە بەکرێ گرتنی مکائنو معدات. هەروەها بڕگەی (ایجار اثاث ولوازم) هەرچەندە کەمە بەلاّم ناکرێ هەبێت...؟!

5- بڕگەی (الترفیە الرسمی) کە بریتیە لە (353)جێگای پرسیارە؟

6- بەشێوەیەکی گشتی خەرجی (صیانە) گەلێك زۆرە بە تایبەتی چاکردنەوەی کتێب و سجلات...؟؟

7- بەشێوەیەکی گشتی بودجەی وەزارەتی وەرزش و لاوان زۆرترین خەرجی لەبواری (المصروفات الاخری)یە، کە دەتوانین بڵێین زیاتر ئەم خەرجیانە لەبواری ڕاگەیاندنی ڕواڵەتی و پڕوپاگەندەو سەفەرکردن و داوەتکردنی خەڵك و...هتد، ئەگەر بەراوردی بکەین لەگەڵ وەزارەتی ڕۆشنبیری دەبینین بڕگەی (المصروفات الاخری) بریتیە لە یەك ملیارو دووسەد ملیۆن دینار ، کەچی ئەم بڕگەیە لە وەزارەتی وەرزش و لاوان بریتیە لە (11) ملیار. ئەم جیاوازیە جۆرێك لە گومان دروست دەکات کە وەزارەتێکی بچووك و کەم فەرمانگەو کەم کارمەندو، کە زیاتر کاری ئاسانکاریە بۆ لاوان و وەرزشوانان؟؟ ئایا ئەم خەملاندن و دابەشکردنی خەرجیانە لەسەر بنەمای کاری وەزارەتەکە هاتووە، یاخود بەهۆیەکی تر کە پێویستە ڕوونبکرێتەوە؟؟

8- بوونی (112) کارمەند، میلاکی مۆقت و کارمەندی بە عقد (الملاك المؤقت) بریتیە لە (64) کارمەندو (الموظفون بعقود) بریتیە (48) کارمەند، کە ئەمەش هەم خەرجی زۆری دەوێ و هەمیش نەبوونی هیچ پسپۆڕیەك بۆ دامەزراندنی کارمەندان نیە؟

9- لە هەر جێگایەك (اخری) هاتبێ وەکو: ملابس اخری، اغذیة اخری، اللوازم الاخری، سلعیة متنوعة، النفقات الاخری، خدمیة متنوعة، خدمات اخری، وسائل النقل الاخری، مصاریف متنوعة، المصروفات الاخری، الاثاث الاخری، الألات ومعدات اخری، ألات کبیرة اخری،.... خانەکەی پڕکراوەتەوە، ئەوە لە کاتێکدا ئەو شتانەی تر واتە (الاخری) یەکەم: دیار نیە چیەو، دووەم: ئەوە حاڵەتی (استثناء)ە بۆ وەزارەتەکان، بەلأم لێرەدا بۆ وەزارەتی وەرزش و لاوان وەك ڕێسا (قاعیدە)ی لێ هاتووەو بەهۆیانەوە بڕە پارەیەکی یەکجار زۆر ڕاکێشراوە؟

تێبینی گشتی بۆ هەردوو وەزارەت

لەبەر داواکاری و زۆرو خراپ دابەشکردنی داهات لەم دوو وەزارەتە دەتوانین بلێین کە ئەم دوو ڕێسایەیان جێبەجێ نەکردووە:

1 – ڕێسای سوود: واتا ئاراستەکردنی خەرجیەکان بۆ دەستەبەرکردنی زۆرترین سوود بەکەمترین تێچوون؟

2 – ڕێسای ئابووری: دووركەوتنەوە لە خراپ بەکاهێنان و بە فیڕۆدانی خەرجی گشتی، واتە دەست گرتن بە خەرجی گشت و خەرج نەکردنی لە بواری نا پێویست و بێ کەڵك.

بوونی گوژمەی زۆر گەورە لە بڕگەکانی وەك صیانەو مصاریف اخری و نفقات...هتد ئەمانە هەمووی پێچەوانەی ئەم دوو ڕێسایە ئابووریەن؟

بۆیە، پێویستە هەڵوەستەیەك بکەین و ئەو شێوە سەودایە بۆ هۆکارێك یان چەند لەم هۆکارانەی خوارەوە بگێڕینەوە:-

أ- نەشارەزایی لە خەملاندن – کە ئەوەش کارێکی زۆر نابەجێیە، چونکە:

یەکەم: ئەزموون لانی کەمی جیاوازی نێوان بڕی خەملێندراو و ڕادەی پێویست دەردەخا؟

دووەم: وەك پێویست ڕاوێژ بە شارەزایانی بواری دارایی‌و بودجە نەکراوە!

ب- کێشانەوەو قاچاندنەوەی پتری پارە لە بودجەی گشتی‌و دواتریش خەرجکردنی بەبێ بوونی ڕەوایی پێویستی‌و پلانی کار کە ئەوەش دیاردەیەکی مەترسیدارە.

ج- دڵنیابوون لەوەی کە هەرچەندی بنووسن وەزارەتی دارایی لێیان کەم دەکاتەوە!.. بۆیە ئەوان پتری دەنووسن تا لەگەڵ کەم کردنەوەش ڕاددەیەکی دیاریکراو بمێنێتەوە:- ئەگەر ئەوەش ڕاست بێ ئەوا هەم وەزارەتی پەیوەندیدارو هەم وەزارەتی دارایی لەبەرامبەر بەپرسیاریەتێکی یاساییدا دەبن‌و ئەبێ پەرلەمان لە ئاستیدا بێ دەنگ نەبێ‌و لەم حاڵەتەدا هۆکاری نەبوونی متمانە لەنێوان وەزارەتەکان‌و وەزارەتی دارایی ڕوون بکرێتەوە؟

لێرەدا دەپرسین: ئایا مەبەستی پەسندکردنی بودجە تەنیا هاوسەنگ کردنی نێوان داهات‌و خەرجیە یان، هاوسەنگ کردنی خەرجیە بەپێی پێویستی پێشکەشکردنی خزمەتگوزاری‌و کار لەگەڵ بڕی داهات؟

بێگومان، چەندی هەڵە لە خەملاندندا کەم بێ ئەوەندە کەموکوڕی لەخەرجکردندا کەمتر دەبێ‌و تێچوونی ڕاستەقینە‌و خەملاندنەکە لە یەکتری نزیك دەبنەوە.

ئەوەی ئێمە تێبینی دەکەین جێگەی داخە کە خەملاندن‌و ڕێککەوتن لەسەر بڕی پارەی بڕگەکان زۆر هەڕەمەکی‌و نابابەتیانەیە. بۆ پتر ڕوونکردنەوە دەپرسین ئایا کاتێك کە وەزارەتێك بڕێك پارەی خەملاندووە و دواتر لەلایەن وەزارەتی دارایی تەنیا نیوەی بۆ موافەقەت دەکرێ چۆن دەتوانێ ئەو کارە جێبەجێ بکا؟

یان ئەگەر هاتو وەزارەتی دارایی موافەقەتی هەموو بڕەکەی کرد کە پتڕە لە ڕاددەی پێویست، ئایا ئەوە بەزیان بۆ سەر بودجەی گشتی ناشکێتەوە؟

ئایا کێ لە ئاکامە خراپەکانی ئەو دیاردەیە بەرپرسیارە؟

د- پڕکردنەوەی خانەکانی فۆرم بە هەڵە یان، بەمەبەستی تایبەت.

دیارە فۆرمەکە بۆ هەموو وەزارەتەکانە بە تایبەتمەندیەکانیانەوە، بەڵام کە سەرنج دەدەین لە چەندین شوێن هەندێ خانە پڕکراونەتەوە کە هیچ پەیوەندیان بەو وەزارەتانەوە نیە، ئەگەر ئەوە لە نەشارەزایی بێ مایەی هەڵوەستە لەسەرکردنەو، ئەگەریش بۆ پتر ڕاکێشانی پارە بێ مایەی بەدوا داچوونەو، ئەگەریش هەر لە بێ بایەخیەوە بێ دیسان هەڵوەستەی دەوێ؟

بێگومان بەو شێوەیە بواری بەفیڕۆدانی داهاتی گشتی‌و خراپ بەکارهێنانی‌و گەندەڵی فراوانتر دەبێ.

وەزارەتی ناوچەکانی دەرەوەی هەرێم

هەرچی سەبارەت بە وەزارەتی ناوچەکانی دەرەوەی هەرێمە بەشێك لەو هەڵسەنگاندنانەی باری دارایی هەردوو وەزارەتی وەرزش‌وڵاوان‌و ڕۆشنبیری دەیگرێتەوە، بە نموونە: لە خانەی (إیجار مكائن ومعدات) بڕی

(1107) ملیۆن دینار نووسراوە، ئایا ئەو خانەیە تایبەتمەندی وەزارەتی ناوبراوە؟.. هەروەها لە خانەکانی (الصیانە) بڕێك پارە دانراوە ئایا ئەو (الصیانە)انە هەمووی هەن؟ و، هەروەها خانەی (وسائط النقل) (ل17) بڕە پارەیەك نووسراوە کە خۆی ئەو خانەیە بۆ وەزارەتەکانی تر دانراوە؟

بە شێوەیەکی گشتی وردبینی لە خەملاندنو پڕکردنەوەی فۆڕم نیەو پێویستە وەزارەتی دارایی بە هاوکاری وەزارەتەکانی تر پێداچوونەوەی بۆ بکاو بڕە پارە زیادەکانی بواری کارگێڕی (تشغیل) کەم بکاتەوەو بیخاتە سەر بواری خزمەتگوزاریو ئاوەدانکردنەوەو بەهێزکردنی ژێرخانی ئابووری.....

بەشی هەرە زۆری ئەندامانی لیژنەکەمان ئیمزایان لەسەر کردووە، ئەگەر پێویست دەکات ناوەکانیان بخوێننەوە:

- ئاریز عبدالله.
- ئەرسەلان غفور.
- خەمان زرار.
- رۆمیۆ هەکاری.
- باپیر کاملا.
- غفور مەخموری.
- سید طلعت.
- رشید کریم.
- تافگە محمد علی.
- ڤیان سلێمان.

ئەوانە ئیمزایان لەسەر کردووە، کاك دیلمانیش بەهۆی نەخۆشیەوە موافقە، بەڵام لێرە نەبووە ئیمزای لەسەر بکات، وە کاك بەڵێینش لە دەرەوەی وڵاتە و لەگەڵ ڕێزمدا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تەعلیق نیە لەسەر ڕاپۆرتەکان، ناوتی خوێندەوە؟ نا ناوتی نەخوێندەوە! کاك ئاریز فەرموو.

بەڕێز ئاریز عبدالله احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

برادەران ئەو برادەری ئیمزای نەکردووە هیچ ڕایەکی جیاوازی لەسەر ئەو ڕاپۆرتە نەبووە، تەنها ئیمزای نەکردووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئارام فەرموو.

بەڕێز ئارام رسول مامند:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نەخێر بە عەکسەوە من ئێستا رەئی خۆم دەڵێم..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تەعلیق نەدەی تەنها رەئی خۆت بڵێ. کاك ئارام فەرموو.

بەڕێز ئارام رسول مامند:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا ئەم ڕاپۆرتە تەنها لەلایەن سەرۆکی لیژنەوە ئامادە کراوە، ئەمە یەك، دووەم: ژمارەیەك لەو پێشنیار و پرسیارانەی کە لەو راپۆرتەدا هاتوون ئێمە لە کۆبوونەوەمان لەگەڵ وەزارەتی ڕۆشنبیری کە نوێنەریان هاتووە بۆ لیژنەکەمان باس کردووە و وەڵاممان وەرگرتووەتەوە، وەڵامەکانیش زۆر جێگای قەناعەتی جەنابی سەرۆکی لیژنە خۆی بووە، هەروەها لیژنە موافق نەبووە لەوەی کە هەوڵ بدات بە هەمان شێوە لەگەڵ وەزارەتی وەرزش و لاوانیش دابنیشێت بۆ ڕوونکردنەوەی زۆرێك لەو خاڵانەی کە وەکو گومان لێرەدا هاتووە، ئەم راپۆرتە دوای ئەوەی کە یەك جار لە لیژنە خوێندرایەوە زۆربەی ئەندامانی لیژنە دەزانن ئێمە ئامادەنەبووین ئیمزای لەسەر بکەین، داوامان کرد لەگەڵ وەزارەتەکان دانیشتن بکرێت، لەگەڵ وەزارەتێك دانیشتن کرا، دوای ئەوە کۆبوونەوە نەکراوە بۆ تەوحیدی رەئیەکان، بۆیە من پێم وایە ئەم راپۆرتە هەندێك بەڕێز ئیمزایان کردووە کە ناوەکانیان دیارە لە دانیشتنەکان ئامادەنەبوون، فەترەیەکیشە نەهاتوون بۆ کۆبوونەوەکانی لیژنە، بۆیە ئێمە هەموو ئەندامانی لیژنە پشتگیری لە خاڵەکانی ئەم ڕاپۆرتە ناکەین، وە جەنابی سەرۆکی پەرلەمان زۆر مولاحەزاتی تیایە ئەم مولاحەزاتانەمان ئێمە لەگەڵ وەزارەت باس کردووە، ڕوونکردنەوەیان داوینەتێ مەفروز بوو واقعی ئەو ڕوونکردنەوەیەش بخرابا ڕوو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

موساعەدە بکە، ناوەکانی خوێندەوە ئیمزایان کردووە، تۆ رەئی خۆت دا ئەوەی کە ئیمزای کردووە تاڤگە خان فەرموو.

بەڕێز تاڤگە محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە کە ڕاپۆرتەکە ئامادەکراوە و خوێندراوەتەوە، موناقەشەی زۆرمان کردووە، ڕاستە وەزارەتی وەرزش ولاوان ئێمە داوامان کردن یەکسەر بۆ بەیانی هاتن، ئامادەبوون، دوای ئەوەی کە داوامان کرد وەزارەتی وەرزش و لاوان بێن دوو ئختیار خرا بەردەممان ئێمە بچین سەردانی ئەوان بکەین بۆ موناقەشەی ڕاپۆرت، ئەوە بوو گوتمان ئێمە ناچینە ئەوێ و موناقەشەی ڕاپۆرت بکەین با ئەوان بێن لێرە موناقەشەکە بکەین، ئیتر نازانم نەتیجە گەیشتەوە چی، بەڵام بۆ ئیمزا کردن حەزدەکەم ئیشارەت بەوە بکەم بە ئیرادەی خۆمان ئیمزامان کردووە و موناقەشەمان کردووە دوو، سێ جار خوێندراوەتەوە، یەعنی خۆش نیە بگوترێت سەرۆك حازری کردووە و ئەوان ئیمزایان کردووە، بەس یەعنی ئەوەیە هەمووشیان مولاحەزەیان هەبووە

كاك ئارام خۆی مولاحەزەی هەبووە، ڕاست دەکات، لەبەرئەوەش ئیمزای نەکردووە، ئێمە بە فعلی هەر هەموومان بە ئیرادەی خۆمان و موافقیش بووین لەسەر ئەوە کە ئیمزا کراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە پێویست ناکات، ئەوە ڕەدی داوە، باشە با ئەوانەی ئەندامی لیژنەکەن قسەی بکەن، ڤیان خان فەرموو.

بەڕێز ڤیان سلێمان پاشا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی سەبارەت بە چۆنیەتی ئامادەکردنی ئەم ڕاپۆرتە با ڕاستیەکەی بڵێین، ڕاپۆرتەکە ئێمە لەلایەن کاك ئاریزەوە ئامادەکراوەو سەرەتایەکەی بەڵێ بەو شێوەیە بووە، ئێمە یەك کۆبوونەوەمان کرد لەگەڵی دانیشتین کە ڕاپۆرتەکە خوێندرایەوە نوسخەشی بۆ ئێمە کۆپی نەکردبوو، بەس خۆی خوێندیەوەو ئێمە هەموومان لەسەر ئەوە موتەفق بووین کە لەگەڵ وەزارەتەکان دانیشین، لەبەرئەوەی کە زۆرینەی خاڵەکانی ئەم ڕاپۆرتە لە ئەنجامی پرسیارکردن و ڕاوێژکردن لەگەڵ وەزارەتەکان حەل دەبێت، چونکە لەگەڵی نەبووین، هەتا لەگەڵ وەزارەتی ڕۆشنبیری دانیشتین بە تەما بووین لەگەڵ وەزارەتەکانی ناوچەکانی دەرەوەی هەرێمیش و لەگەڵ وەزارەتی وەرزش و لاوانیش دابنیشین، بەڵام مەجال مابوو کە ڕۆژی یەکشەممەی داهاتوو ئێمە لەگەڵ وەزارەتی وەرزش و لاوان دابنیشین، بەڵام پێ ڕانەگەیشتین، بۆیە کاك ئاریز دوێنێ کە ئەو مولاحەزاتانەی ئێمە وەرمان گرت بوو لەگەڵ مودیر عامەکانی وەزارەتی ڕۆشنبیری مەفروز بوو زۆرینەیان کە لێرە دووبارە نەبووبانەوە، بەڵام بەداخەوە هەندێکیان دووبارە بووبوونەوە کە وەڵاممان وەرگرتۆتەوە، لەگەڵ ئەوەش یەکێکم لەوانەی کە تەوقیعم کردووە، بەڵام بە هەبوونی هەندێك تێبینیم، چونکە بەڕاستی هەندێك خاڵ هەیە دروستە لەگەڵینە، هەندێك خاڵیش زۆرینە خاڵەکانیش وەڵاهی لەگەڵی نیم بە حەقیقەت، ئەوجا بۆیە وابزانم پێویست ناکات ئێمە وەکو ئەندامانی لیژنە بەو شێوەیە تەعامول بکەین، حەقیقەتەکە بەو شێوەیە بووەو تەواو.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کێشەی لیژنەکە مەهێنە ئێرە، تەواو، باشە فەرموو.

بەڕێز ئاریز عبدالله احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئاگادارم با برادەران وانەزانن دوو جار من حەزدەکەم هەموو ئەو برادەران ئاگادار بن، بەنووسراوی ڕەسمی ئاگاداری جەنابتم کردووەتەوە دووجار مەوعیدی کۆبوونەوەی لیژنەمان داناوە، ژمارەیەکی وا ئامادە نەبوون کە بێن ئێمە گفتوگۆ لەسەر ئەو پرۆژە یاسایە بکەین ناوەکانیشم داوە بە جەنابت، هەردوو جار جەنابت لەسەرت نووسیوە من نەمزانی وای لێ دێت، ئەگینا خۆم دەمهێنا، بەڵام لای جەنابت هەیە، دووجار مەوعیدی کۆبوونەوە بووە لە دوو هەفتەی ڕابردوو دا، ئەوە یەك، تکام وایە ڕێگەم بدەن با قسە بکەم، دووەم: جەنابی سەرۆك من نەمویست باسی بکەم، برادەرینە کەمتەرخەمی لەلایەن هەندێك

ئەندامانی لیژنەکە هەیە ئامادە نابن بۆ کۆبوونەوە، ئایا من بەرپرسیارم یان ئەوان بەرپرسیارن؟ ئەوە یەك، دووەم: جەنابی سەرۆك لیژنەکەی ئێمە لیژنەیەکی فراوانە، ئێمە کردوومانە بە سێ گروپ حەزدەکەم ئەوە بزانن، گروپێك کاك جمال سەرپەرستی دەکات بۆ وەزارەتی وەرزش ولاوان، من فۆرمی وەزارەتی وەرزش ولاوانم تەسلیمی کاك جمال قاسم کردووە لەو ڕۆژەی کە فۆرمەکە هاتووە، کاك جمال قاسم بۆ ئەوەی ڕاپۆرتێك ئامادەبکات و بەدوای ئیش وکارەکاندا بچێت، دووجار تەئکیدم لێی کردەوە ئینجا هات فۆرمەکەی تەسمیلی من کرد، گوتم کاك جمال جەنابت لەگەڵ وەزارەت دانیشتی؟ گوتی وەزیر نایەت و منیش نەچووم، ئاخیر جار گوتم کاکە هەر دەبێت ڕاپۆرتەکە ئامادە بکەین، ئینجا کاك جمال قاسم کە ئەندامی پەرلەمانە هاتووە لێرە لە ژوورەکەی خۆی لەگەڵ مەحاسیبێکی وەزارەتی وەرزش و لاوان دانیشت، ئەوەش ئایا لەسەر داوای کاك جمال بووە یان لەسەر داوای وەزارەت بووە؟ من نازانم، بەڵام تەنها لەگەڵ مەحاسب دانیشتووە، یەعنی ئێمە دوو هەفتە تەرحمان دابووە ئەو گروپەی کە ئیشی لەگەڵ دەکەن، وەزارەتی وەرزش ولاوان ئیش و کارەکانی خۆیان بکەن، ئینجا فۆرمەکە برادەرینە ئەوەتا تەسمیلی منی کردووە، گوتم کاك جمال کوا ڕاپۆرتە گوتی هیچی تیا نیە، سێیەم: کاك ڕۆمیۆ هەکاری کە سەرپەرشتی و قسەکەری گروپێکە بۆ وەزارەتەکانی ناوچەکانی دەرەوەی هەرێم ڕاپۆرتی خۆی حازر کردووەو لەبەردەستم دایە، چوارەم: وەزارەتی ڕۆشنبیری کە خودی تافگە خان سەرپەرشتی دەکات، بەڵام لەبەرئەوەی هەندێك کێشە و گرفتی هەبوو لە دەرەوە بوو، من خۆم ئیشەکەم لەباتی ئەویش جێ بەجێ کرد، ئینجا کۆی هەمووی من کە سەرۆکی لیژنەم زۆربەی ئەندامەکان ئامادەی کۆبوونەوە نابن، کە زۆربەیان لە وەختی خۆیدا نایەن، من ڕاپۆرتەکەم ئامادەکردووە، ڕاپۆرتەکەم هێناوەتە لیژنە و لە لیژنە خوێندنەوەمان بۆ کردووە، برادەرانی وەزارەتی ڕۆشنبیریش بە سوپاسەوە داوامان کردوون هاتوون، مولاحەزەکانیشیان هەیە و هەردوو ڕاپۆرتەکەم لەبەردەستە، مولاحەزەکانیان لەبەرچاو گیراوە، من ڕاپۆرتە کۆنەکەش تەقدیم دەکەم و ڕاپۆرتە نوێیەکەش تەقدیم دەکەم، من پێم خۆشە بزانن ئاسایشە لەناو لیژنەیەك جیاوازی ڕەئیان هەبێت..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئارام فەرموو تەنها دەقیقەیەك قسەت دەدەمێ.

بەڕێز ئارام رسول مامند:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

برای بەڕێز کاك ئاریز زۆر ڕاستە لەوەی کە باس دەکات و دەڵێت، بڕیاری کۆبوونەوەمان داوەو ئەندامان ئامادە نەبوونە، ئەو قسەیە 100٪ تەئیدی دەکەم، من لێی دەپرسم لە چ ڕۆژێك بڕیاری کۆبوونەوە دراوە؟ لە ڕۆژێك کە زۆر باش ئەوە دەزانێت کۆنفرانسی وەرزش و لاوان بووەو ئەندامانی ئەو لیژنەیە بانگێشتی ئەو لیژنەیە کراوە و شەوی پێشتر بڕیاری کۆبوونەوە دراوە، ئێمە هەموومان بانگهێشتی ئەو کۆنفرانسە کراوین و خۆمان نەمانتوانیوە بچین، دووەم: خۆشی دووبارە ئیشارەی پێیدا کاك جمال قاسم کە جێگری

سەرۆکی لیژنەیە، مەلەفی وەرزش و لاوان پێویستە ئیشارەتی پێ بدرێت، ..... سەرۆکی پەرلەمان..... ئەمە واقعەو ..... .

بەڕێز ئاڕێز عبدالله احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاست نیە..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کۆتایی پێهات موناقەشە ناکرێت بەسە، دوو نوقتە دەڵێم لیژنەکەتان ئیختلافی لەسەر ئەوە هەیە شتێکی تەبیعیە، بەڵام لەلایەن ئێمەوە ئیمزا کراوە، تەواو خوێندرایەوە و با تۆزێك لەوە هین بکەین و پرسیارێکم هەیە، تەواو موناقەشە لەو مەوزوعە کۆتایی پێهات، ڕاپۆرتەکە تێروتەسەلەو پرسیاری زۆری تێدایە، هەر بۆ ئەوەی بڕێك تەخفیفی بکەین، تەرکی تێدانیە؟ ..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئاڕێز فەرموو.

بەڕێز ئاڕێز عبدالله احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نەخێر جەنابی سەرۆك خاترمان گرتوون،..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شێروان قسە تەواو، فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش سەرۆکی لیژنەی قانونیم و پێویستە قسە بکەم، ئەوەڵەن ئەو ڕاپۆرتە شروتی قانونی تێدا نیە، چونکە ڕاپۆرتەکە سوئال و ئیستجوابە، سوئال و ئیستجوابیش لیژنەی پەرلەمانی حەقی نیە بیکات، بەڵکە سوئال و ئیستجواب هەر ئەندامێکی پەرلەمان حەقی هەیە بیکات، بۆیە پرسیارو وەڵامیش لیژنەی پەرلەمانی حەقی نیە بیکات، بەڵکو سوئال و ئیستیجواب هەر ئەندامێکی پەرلەمان حەقی هەیە بیکات، بۆیە ڕاپۆرتەکە پرسیارو وەڵامە، ڕاپۆرتەکە ڕاپۆرتی موازەنە نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەهەرحاڵ ئەوە تەنها ئەوەندە دەمێنێ کە دوایی تەقیمی بکەین، ئەوە تەواو موناقەشەی لەسەر مەکەن، ئێستا دوو ڕاپۆرتمان ماوە، کورتن تەواوی دەکەین، لیژنەی پیشەسازی وزە کێ دەیخوێنێتەوە، کاك بارزان فەرموو.

بەڕێز بارزان عبدالله نصرالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاپۆرتی لێژنەی پیشەسازی وزە لەسەر وەزارەتی پیشەسازی، لەڕاستیدا ئێمە لێژنەکەمان لە ڕێکەوتی 26/5لێژنەکەمان لەگەڵ وەزارەتی پیشەسازی کۆبوونەوەیەکی ئەنجامدا، سەبارەت بە تاوتوێکردنی بودجەی پێشنیارکراوی وەزارەتەکە، وەزارەت داوای جێبەجێکردنی (19)پرۆژەی کردبوو، بۆ دامەزاندنی کارگە، ئێمە وەکو لیژنە داواکارییەکانی ئەوانمان لاپەسەند نەبوو، لەبەر ڕۆشنایی ئەو سیاسەتە ئابووریەی کە حکومەتی هەرێمی کوردستان بەرەو خەصخەصەو بازاڕی ئازادە، بۆیە ئێمە پشتیوانیمان لەسەر داواکارییەکانی ئەوان نەکرد، بەس ئێمە خۆمان داواکارییەکمان هەبوو، ئەو دوو ڕۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان پەسەند ناکەین، زۆربەی زۆری ئەندامانی پەرلەمان داوای ئەوەیان دەکرد و تێبینی ئەوەیان هەبووە، کە بۆچی بودجەی ئیستسماری بەبەراورد لەگەڵ پاردا کەمی کردووە، بودجەی تەشغیلی زیادی کردووە، ئەوە یەکێکە لە گرفتەکانی بودجەی ئێمە کە ناتوانێت وەکو پێویست هەدەف و ئامانجی خۆی بپێکێت، تاکە چارەسەر بۆ ئەو حاڵەتە ئەوەیە کە دەبێ دەعمی کەرتی تایبەت بکرێت تا بێتە ناوەوە، بۆیە لیژنە پێشنیازی ئەوەیە.

یەکەم :دابین کردنی بودجەیەکی پێویست بە بڕی (100)سەد ملیون دۆلار هاوشێوەی ئەو بودجەیەی کە لە عێراقدا لە سەرجەم پارێزگاکان پەیرەو کراوە بۆ پیشتیوانی کردنی گەشەپێدانی پیشەسازی)دعم التنمیه الصناعیه(لە ڕێگەی بانکی پیشەسازیەوە بە بێ سوود بدرێتە خاوەن کارگەکان.

دووەم :پێشنیارێکی ترمان هەیە، بەس ڕەنگە پەیوەندی بە بودجەوە نەبێت، لەوەزارەتی دارایی عێراق بڕیارێك دەرچووە، یان یاسایەك دەرچووە، یان تەعلیماتێك دەرچووە، مەنعی هەناردە کردنی مەڕمەڕ ئەکات بۆ دەرەوەی هەرێم، ئێمە لێرەدا داوا لە وەزیری دارایی دەکەین، کە ڕێنمایی پێویست وکار ئاسانی بۆ ئەو شتە بکات، چونکە هەرێمی کوردستان دەوڵەمەندە بەو سەرچاوە سروشتیە گرنگە، تا گرنگی خۆی هەبێت بۆ بوژاندنەوەی سەرچاوەی ئابووری هەرێمی کوردستان، سەبارەت بەوەزارەتی کارەباش تێبینیەکانمان بۆ ساڵی 2009بەم شێوەی خوارەوەیە:

یەکەم :کڕینی وزەی کارەبا بۆ وێستگەکانی (500)مێگاواتیو (700)مێگاواتی چەمچەماڵ وهەولێر بەگوژمەی(260)ملیار دینار، کە وەزارەتی دارایی تەنها ڕەزامەندی لەسەر (62)ملیار دینار داوە، کە دەکاتە 24٪)یبودجەی پێشنیارکراو، بۆ کڕینی ئەو وزەی کارەبایە بۆ هەردوو وێستگەی ناوبراو.

دووەم :کڕینی سووتەمەنی بۆ کارپێکردنی هەردوو وێستگەکە، بە بڕی (681)ملیار دینار پێشنیارکراوە، تەنها ڕەزامەندی لەسەر (151) ملیار دینار دراوە، کە دەکاتە (37٪)ی بودجەی پێشنیار کراو.

سێیەم :بۆ صیانەش بڕی (10)ملیار دینار پێشنیار کراوە، تەنها (13٪)ی بڕی بودجەی پێشنیارکراو ڕەزامەندی لەسەر دراوە لەلایەن وەزارەتی مالیەوە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، وەزارەتی کارەبا یەکێکە لە گرنگتری وەزارەتەکان بەڕاستی، کۆمەڵێك ئیلتیزاماتی هەیە بەرامبەر بە هەردوو کۆمپانیای کەرتی تایبەت، کە ئەویش بۆ کڕینی کارەباکەو دابین کردنی سووتەمەنی بۆ ئەو دوو وێستگەیە، نە ئەبوو بەو شێوەیە

تەعامول لەگەڵ وەزارەتی کارەبا بکرێت، چونکە ئەو پابەندە بە ناوەڕۆکی ئەو گرێبەستەی کە ئەنجامی داوە، سەبارەت بە بودجەی وەبەرهێنانیش،

یەکەم :بەگوێرەی بودجەی وەبەرهێنانی پێشکەشکراو لەلایەن وەزارەتی پلاندانان تەنها ڕەزامەندی لەسەر داواکانی ساڵی 2008 دراوە.

دووەم :بودجەی ساڵی 2008بڕیار بووە لەبودجەی تەواوکاری جێبەجێ بکرێت، ڕەزامەندی ئەنجومەنی وەزیرانیش هەبووە، بەڵام ئەوە نەکراوە و وا بڕیار بووە لە ساڵی 2009بۆ پرۆژەکانی ساڵی 2008 بودجەی پێویست پەسەند بکرێت، بەداخەوە لە ساڵی 2009ش ئەو پرۆژانەی ساڵی 2009 بەهیچ شێوەیەك بودجەی بۆ دانەنراوە، پرۆژەکانی ساڵی 2009ش هیچ ڕەزامەندییەکیان لەسەر نەدراوەو بودجەی بۆ دانەنراوە، من تێبینیەکم هەیە، بەڕاستی وەزارەتی کارەبا بەتایبەت لەبواری وەبەرهێنانی وزەی کارەبادا پێویستی بەپلانی چەند ساڵە هەیە، بەهۆی ئەو گەشەکردنە ئابووریە بەردەوامەی کە هەیە لە هەرێمی کوردستان و ئەو تەوسوعە بەردەوامەی کە هەیە، پلانی چەند ساڵەیان داوە، بۆیە من داوا لە وەزارەتی پلاندانان دەکەم، کە بەجدی ئیعادە نەزەرێك لەو پرۆژەیە بکرێتەوە، چونکە هەمان ئەزمەو قەیرانی ڕابردوو، لەساڵی 2011 تەسەور دەکەم بەهۆی ئەو گەشەپێدانەوە دووبارە بێتەوە، هەرچەندە هەنگاوی زۆر باش وئیجابی لەماوەی ڕابردوو نراوە، ئەوەش جێگای دەستخۆشیە بۆ بەرهەمهێنانی وزەی کارەبا، بەڵام نەدەکرا بەپێوانەی هەمان وەزارەتەکانی تر تەعامول، لەگەڵ وەزارەتی کارەبادا بکات، چونکە ئەوە وەزارەتێکی گرنگ وهەستیارە، کاریگەری بۆ سەرجەم کایەکانی ژیان هەیە لە هەرێمی کوردستاندا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، وابزانم هیچ لیژنەیەك نەما ڕاپۆرتی بخوێنێتەوە، تەواو بوو هەموو ڕاپۆرتەکان خوێندرانەوە، لیژنەی یاسایی و تەندروستی پێشتر خوێندرانەوە، هەموو ئەو خاڵانەی لەو ڕاپۆرتانەدا هاتوون، موناقەشەی لەسەر کراوەو بڕاوەتەوە، ئەو خاڵانەی کە پەیوەندی بەوەزارەتەکانەوە هەیە یان داواکاری وەزارەتەکانەوە هەیە، داوا دەکەین ڕۆژی دوو شەممە، جەنابی وەزیری دارایی و پلاندانان ئەوەی پەیوەندی بەوانەوە هەیە، هەردوو بریکاریش وەڵامی ئەو بابەت و پێشنیارانە بدەنەوە کە لەو ڕاپۆرتانەدا هاتوون، دانیشتنەکە لێرەدا کۆتایی پێدێنین تا ڕۆژی دوو شەممە سەعات (11) بەخێربێن سەرچاوان.

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (18)

دووشەممە رێکەوتی 2009/6/15

کاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی دووشەممە رێکەوتی 2009/6/15 پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز عەدنان رشاد مفتی سەرۆکی پەرلەمان و, بە ئامادەبوونی بەڕێز محمد قادر

عبدالله(د.كمال كەركووكى) جێگرى سەرۆك و, بەڕێز فرست أحمد عبدالله سكرتێرى پەرلەمان, دانيشتنى ژمارە (18)ى خولى دووەم, سالّى (2009) ى خۆى بەست.

بەرنامەى كار:

بەپێى حوكمەكانى برگە (1)ى ماددە (20) لە پێڕۆى ناوخۆى ژمارە (1)ى هەموارکراوى سالّى 1992ى ئەنجومەنى نيشتمانيى كوردستانى عێراق, دەستەى سەرۆكايەتى پەرلەمان بڕيار‌درا دانيشتنى ژمارەى (18)ى خولى دووەمى هەڵبژاردن لە كات (11)ى پێش نيوەڕۆى رۆژى دووشەممە رێكەوتى 2009/6/15 دا بەم شێوەيە بێت:

1-بەردەوام بوون لەسەر پێشچاوخستن و گفتوگۆكردنى بودجەى هەرێمى كوردستان بۆ سالّى 2009.

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان:

بەناوى خواى گەورەو ميهرەبان.

بەناوى گەلى كوردستان، دانيشتنەكەمان دەكەينەوە، بەرنامەى كار:

1-بەردەوام بوون لەسەر پێشچاوخستن و گفتوگۆكردنى بودجەى هەرێمى كوردستان بۆ سالّى 2009،

جارێكى تر بەخێرهاتنى وەزيرە بەڕێزەكان و بريكارى وەزارەت، هەردوو بريكارى وەزارەتى دارايى و ئابووری دەكەين، زۆر بەخێر بێن سەرچاو، داوا لە لێژنەى ياسايى و لێژنەى دارايى و ئابووری دەكەم بێن لە شوێنى خۆيان دابنيشن، من ئەگەر ئيجازەم بدەنێ روونكردنەوەيەكى بچووكم هەيە، ئەويش لە دانيشتنى رۆژى پێنجشەممەى رابووردوو، لە مەجالى موناقەشە موداخەلەيەكى بەڕێز كاك محمد فەرەج كە باسى بودجەى حيزبەكان هاتە پێشەوە، كە ئەندامێكى مەكتەبى سياسى وتوويەتى سى مليۆنە، منيش ئەمڕۆ تەماشاى تەواوى دانيشتنەكەم كرد، بۆ ئەوەى ئەو روونكردنەوە ديقەتى تێدا بێت، منيش وتم وردەكارييەكانت بينيەوە، ناوەڕۆكەكەت بينيوە سى مليۆنە؟ يان هەر ئەوەيە مانشێتەكەيە؟ دواتر ئەوەم لە بيرە كە گوێم لە يەكێك بوو، كە وتى دەترسيم سێ مليۆن بێت، منيش وتم سێ مليۆنى لێ بوويتە سى مليۆن، جا لەبەر ئەوەى ئيشكالى لەسەر دروست بوو، خۆم ئەسڵى موقابەلەكەم نەديبوو، گەڕامەوە بۆ موقابەلەكە، بەڵێ كاك مەلا بەختيار گوتى سى مليۆن، وردەكارييەكانيشى باس كردووە، بۆ پێشمەرگەيە، بۆ مەكاتبى دەرەوەيە، تەفصيلاتى زۆرى تێدايە، لەبەر ئەوە داواى لێبوردن لە كاك محمد فەرەج دەكەم كە هين كراوە و رەخنەش لە خۆ گرتن نوقتەيەكى ئيجابيە لە هەموو ئينسانێكدا، ئەوەى ئەوەندە جورئەتى هەبێ ئەگەر مەعلوماتێكى نەزانێ و رەخنەش لە خۆ بگرێت، بەڵام ئەوە بەو شێوەيە بوو، نوقتەى نيزام بێت تكايە، فەرموو.

بەڕێز ئاريز عبدالله احمد:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

يەك روونكردنەوەى گچكەم هەبوو، ئەگەر مەجالم بدەى، نوقتەى نيزاميەكە پێش ئەوەى بچينە ناو جەلسەكە روونكردنەوەيەك هەيە حەز دەكەم بيدەم،

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو دانیشە، ئەوە نوقتەی نیزامی نیە، کەینی وەختی هات بەسەر چاو، ئەوە نوقتەی نیزامی نیە، ئەو رۆژەی جەنابیشت رووننتکردەوە، نامەیەکی لە وەزارەتی رۆشنبیری هاتووە، فەرموو دانیشە خۆمان باسی نامەکە دەکەین ئەو وەختی رووننکردنەوەکەی بدە، کاك سەعد قسەت هەبوو؟

بەڕێز سعد خالد محمد امین/وەزیری هەرێم بۆ کاروباری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبیعی لەسەر ئەو راپۆرتەی لێژنەی رۆشنبیری، وەزارەتی رۆشنبیری چەند مولاحەزەیەکیان هەبوو، جا ئەگەر سەرۆکایەتی بەڕێز و ئەندامانی پەرلەمان مەجال بدەن، ئێمە لە جیاتی بەڕێز کاك فەلەکەدین وەزیری رۆشنبیری تەکلیف کراوین بۆ ئەوەی ئەو مولاحەزاتانە لێرە بخەینە روو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

حەقی خۆیەتی وەزارەتی رۆشنبیری نوسخەی بۆ ئێمەش هاتووە، وەزیری رۆشنبیری دیارە موتابەعەی راپۆرتەکەیان کردووە، لێژنەی رۆشنبیریان گوێی لێبووە، یان بینیانە لە تەلەفزیۆنی، جا وەلامیان داوەتەوە، حەقی خۆیەتی وەلامەکەیان بخوێندرێتەوە، فەرموو ئەگەر دەتەوێ بیخوێنیەوە فەرموو.

بەڕێز غفور طاهر سعید مەخموری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە داوای راپۆرتی داهاتی بودجەی کوردستانمان کرد، راپۆرتی خەرج کردنی بودجە، بەڵام ئەو راپۆرتەی کە دابەشی سەر بەڕێزان، ئەندامانی کوردستان کراوە، ئەوە راپۆرتی بودجەی تەکمیلی ساڵی 2008، ئەو راپۆرتە نیە بۆ ئاگاداریتان، لەگەڵ ڕێزمدا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك د.دلێر فەرموو.

بەڕێز د.دلێر اسماعیل حقی شاوێس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بابەتی سەرەکی دانیشتنەکەمان بەڕاستی تاوتوێکردنی بودجەیە، هەر یەك لە ئێمە قسەمان لەسەر یەك و دوو هەیە، ئێستا کۆمەڵێك برادەر قسەی لەسەر قسەکانی من هەیە، ئەگەر ئێمە بکەوینە ئەو موناقەشەیەوە، هەندێ لەو کێشانە لەناو لێژنەکان و لەگەڵ سەرۆکایەتی لێژنەکان ئەتوانن چارەسەری بکەن، نەك لێرە لە هۆڵی پەرلەمان و بەرنامەی کارێکە کە تایبەتی بە بڕیاردان لەسەر یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو نوقتە نیزامیە پێم وایە پەسندە، بۆ ئەوەی موناقەشەکان لا بەلا نەکرێن، دواییش ئەو نامەیە کە لە لایەن وەزارەتی رۆشنبیری هاتووە، لێژنەی رۆشنبیری دواتر دەتوانێ موراجەعەی بکات، لەگەڵ راپۆرتەکەی

خۆیدا بیداتە لێژنەی دارایی، لە ئاخیر دانیشتنمان داوامان کرد لە وەزارەتی دارایی و ئابووری، وەلاممان بداتەوە لەسەر ئەو دوو راپۆرتە، جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز بایز تالەبانی/وەزیری دارایی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە ئەو وەلامانەمان ئامادە کردووە، لە لای کاك دلشاد و کاك رشیدن ئەیخوێننەوە و وەلام ئەدەنەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك رەشید فەرموو.

بەڕێز رشید طاهر/بریکاری وەزارەتی دارایی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی وەلامدانەوە لەسەر وەلامەکان، یەکەم، ئەوەل جار لە راپۆرتی وەزارەتی رۆشنبیری، لەسەر وەزارەتی رۆشنبیری و لەسەر وەزارەتی وەرزش و لاوان و لەسەر وەزارەتی ناوەچەکانی دەرەوەی هەرێم ، دەمەوێ تەوزیحەکی بدەم بۆ ئەندامانی پەرلەمان کە وەزارەتی رۆشنبیری پێك هاتیە لەو دائیرانەی رەئیسی:

1-دیوانی وەزارەت.

2-بەڕێوەبەرایەتی فنونی هەولێر و سلێمانی و دهۆك.

3-مودیریەی ئیعلام.

4-سەقافەی فنونی تورکمان و سریان.

5-مودیریەی عامەی سینەما.

6-مودیریەی عامەی تەبع و نەشر.

7-مودیریەی مەکتەباتی عامە.

8-تەلەفزیۆنی نەورۆز.

لێژنە باسی کردیە کە ئەو تەخمینەی، خەملاندنەی بودجە، مەعلوماتێکی عامە، تەقدیمی وەزارەتی دارایی دەکەن، دەڵێت، نا متمانە دروست بووە لە نێوان وەزارەتەکان و وەزارەتی دارایی کە زۆر تەقدیم دەکەن و وەزارەتی دارایی دێنێتە خوارەوە، نیسبەکی زۆر ئەوە دەڵێم ئەو قسە راستە، ئێمەش لەگەڵ حکومەتی رەئیسی بەغدا، 18 ملیارمان تەقدیم کردیە، 8200 داینێ، وەزارەت، هەر وەزارەتێك تموحاتی خۆی هەیە، بەڵام ئێمە لە وەزارەتی دارایی محاوەلە دەکەین، رەقەمی خۆمان بگونجێنین لەگەڵ ئەو رەقەمەی کە لە بەغدا دەدرێتە ئێمە، کە ئەوەی تەصدیق دەکرێ، چونکە ئەوەی تەقدیم دەکرێ، حەوت سەد بەرامبەر ئەوانەی کە لە بەغدا موافەقەت دەکرێ، لەبەر ئەوەیە دژی راتبی موەزەفین و راتبی فەرمانبەران کە تەحدید دەکرێ لەسەر موعادەلەك کە وەزارەتی دارایی بۆ خۆی دادەنێ، کە هەموو وەزارەتەکان لەسەر ئەو موعادەلەیە رێك بخرێن، عەدەدی مەشغول چەند موەزەف هەیە؟، چەند ئیستیحداس دەکرێ، ڤ نیسبەکی

موعەیەن لە هەموو وەزارەتەکان، مەعەدەل فی شەش سەد هەزارمان کردیە، راتب، مووچە دەرچوو، ما عەدا سەرۆکایەتی هەرێم نەبێ، سەرۆکایەتی پەرلەمان نەبێت، سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران نەبێت، چونکە لەوێ دەرەجاتی خاصەی زۆری تێدایە، ئیحتیمالە نیسبەکە بەو شکلە بەش نەکات، هەروەها نیسبەی تەقاعود، ئێستا مووچەی فەرمانبەران لەسەر ئەو ئەساسەمان دانایە، مەنافیع ئیجتیماعی، لە تەقریرەکە باسی کردیە، 11 ملیارە کرایە 400 ملیۆن، راستە داوایان کردیە، بەڵام مەنافع ئیجتیماعی تەنها بۆ ئەوانەیە کە سوودی لێ وەردەگرن، ئێمە لە حکومەتی هەرێمی کوردستان، سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، موافەقەی کردیە، تەعمیمەك هەیە کە ئەو فەرمانبەرەی دەمریت یان شەهید دەبێ، بۆ خۆی یان بۆ ژنی یان بۆ پیاوی یان بۆ باوکی یان بۆ منداڵەکانی، مەبلەغێك سەرف دەکرێ، بۆ خۆی 750 ، بۆ دایك و باوکی و ژنەکەی 500، بۆ منداڵەکانی 500، ئیدی کەمتر، بەو شکلەیە ئەو مەنافع ئیجتیماعی، لەبەر ئەوە 11 ملیار بووە 400 ملیۆن، ئێمە لە فەقەرەکی دی 11 ملیارمان دایتە وەزارەتی سەقافە کە باسی نەکردیە ئەویش لە فەصڵی سلع و خەدەماتە، ئەویش بۆ دروست کردنی ئەفلام و مەسرەح و گۆرانی و ئەو شتانەیە کە وەزارەتی سەقافە ئیشی خۆیەتی، دەربارەی موخەصەصاتی لەیلی، موخەصەصاتی سەکەن، تەبعەن ئینسان کە سەفەری دەکات لە دەرەوەی وەڵات، یان دەچێتە فندق یان مەسرەفی هەیە، تەبعەن ئەو موخەصەصاتی سەفەر و ئیفادە تەبعەن، یان لەیلیە یان سەکەنە، ئەوە وازیحە، بە نیسبەتی ئیجاراتی مەبانی کە دەڵێت، 1264000000 هەیە، لە هەولێر 24 بنکەی وەزارەتی سەقافە ئیجارمان هەیە، لە دهۆك کە مەبلەغەکەی 405000000ە سالانە، لەدهۆك 20 بنکەم هەیە، 328، لە سلێمانی 26 بنکەی ئیجارم هەیە کە دەکاتە 480، کۆی دەکەینەوە کە دەگاتە 1280 کە ئەوە فیعلی وەزارەتی مالیە موافەقەتی کردیە، وەزارەتی رۆشنبیری موافەقەتی کردیە کە ئەو بنکانە دائیرەنە، ئینجا بچنە بنکەکانی ئی مافووڕە، ئی کتێبخانەیە، ئی ئەو دائیرانەیە کە باسم کرد، باسی صیانە کرایە، راستە کۆی صیانە، مەبلەغی 5274000000، صیانەی مەبانی تەبعەن، تەبعەن بینایان زۆرە وەزارەتی سەقافە، مەبلەغەکمان هەیە کە لە حەدی300000زیاتر بێ، عەقدمان هەیە لەگەڵ وەزارەتی پلان دانان ئەگەر نۆژەن کردنەوە لە مەبلەغی 300000 زیاتر بێ، دەبێ لە بودجەی ئیستیسماری بدرێ، بودجەی ئیعتیادی، ئەوە صیانەی مەبانی، صیانەی ئەجهیزەش یەك ملیارمان دەدەنێ، هەر لە مەکینەی دەگریت، هەر لە کۆمپیوتەری دەگری، تەلەفزیونی نەورۆز لەوێیە، ئەجهیزەی مەسرەحە، موسیقایە، ئەو ملیارە بۆ صیانەتە، صیانەی چارەسەرکردن 586، ماء و مەجاریش ئی ناو دائیرەکان و کارەبا 620، کۆی دەبێتە 4630، ئەوە بۆ هەموو دائیرەکان تەوزیع دەبێ و حیصەی خۆیان وەردەگرن، لە مەصروفات ئوخرا، داوای 3611000000 یان کردیە، موافەقەتی وەزارەتی دارایی بە 1200، ئەوە رێز لێنانە ئی هونەرمەندانە، کە 700 کەسمان هەیە کە مووچەی رێزلێنانیان هەیە کە هیچ راتبی نیە، مانگانەی بۆ سەرف دەکەین، ئەوە لەوێ سەرف دەکرێ، ئەوە نیسبەتی وەزارەتی رۆشنبیری، وەزارەتی وەرزش و لاوان، دائیرەکانیان:

1-دیوانی وەزارەتە.

2-موديريەی عامەی ريازە و شەبابە، كە لە هەولێر و سلێمانی و ئەلعابەكەش شەعبيە و ئيتيسالات و عيلاقاتی عاميان هەيە، مەشغوليان 808 دەرەجەيە، تەعينيان 150 دەرەجەی بۆ ئيستيحداس كرايە، 112 عەقديان هەيە هەمووی دەكاتە 120.

جياوازی لە خەملاندن هەيە راستە، نيسبەتی موديريەی عامەی ريازە و شەباب لە سالّی 2008 لە زمنی وەزارەتی سەقافە بوو، لە سالّی 2009 بەتەواوی هاتيە سەر وەزارەتی وەرزش و لاوان، مووچەی فەرمانبەران ئەوەی زيادەكە كە پەرلەمانی كوردستان موافەقەتی لەسەر كرا لە سالّی 2009 هاتە مەرحەلەی جێبەجێ كردن، خەملاندنی فەرقی كرديە لەگەلّ 2009، مەنافع ئيجتيماعيە، ديسان دەلّێت 63 بەرامبەرە، موصەدقی پار، 490000000بوو، سەرف 58 بوو، بە خۆيان داوای 3686000000 كرديە، ئێمە لە وەزارەتی ماليە تەنها موافەقەتی يەك مليارمان كرديە، ئەويش وەكو باسم كرد ئەوەی دەمری، جگە لەو هونەرمەندانەی كە موساعەدە دەكرێن، ئەوانەی وەكو ئەوەی كە ئەمری خوای كرد صلاح داوودە، ئيسلاح و خەدەمات دەلّێ 27 جار زياد كرايە، بە خۆيان تەقريبەن 11900000000 داوايان كرديە، وەزارەتی ماليە 6 مليارى موافەقە كرديە، شەش مليارِيش كە بريتيە لە 292 وقودە، 87 بۆ كارەبايە، 76 لەوازمە، 1395 تەجهيزاتە، تەجهيزاتی ريازيە، 245 ئيفادی داخيلی عيراقە، 200 خاريجی عيراقە، 864 بۆ مەبانی و سەياراتە، 764 مليۆن بۆ ئيشتيراكی دەوراتە، موافەقە كرا ديسان 11 مليار بۆ مەسروفات ئوخرا، ئەو 11 مليارەش بريتيە لە 7 مليار و كەسر بۆ نادیەكانی ئەوانەی 137 ناديمان هەيە لە هەولێر و سلێمانی و دهۆك كە مينحەی ئەنديەيە كە مانگانە زياتر لە 500 مليونيان بۆ سەرف دەكرێ، دوو بۆ نەشاتی كەشفيە، ئەوەی تر نەشاتاتی ريازيشيان هەيە، نزيكی سێ مليار و مەعلوماتی عامە كە گوتم ئەو وەزارەتە كە 137 ناديان هەيە، نزيكی 1000 فرقەی شەعبيان هەيە، تەبعەن ئيحتيماله دەعميان دەكات و موساعەدەيان دەكات، ئەوە جلە و تۆپە و شتی تەجهيزاتی ريازيە، 22 مەركەزی ريازی هەيە عايدی حوكمەتن، يەعنی ئەو مەراكزانە فرەقی ريازی تێدايە، موسيقی تێدايە و مەسرەحی تێدايە، رەسمی تێدايە، حەتا لە سلێمانی مەركەزێك هەيە بە ناوی (مركز الرعايە العلميە) بەناوی وەزارەتی وەرزش و لاوانە، ئەوەش عايدی ئەوانە، وەزارەتی ناوچەكانی دەرەوەی هەرێم كە يەك مولاحەزەيان هەبوو، دەلّێت 1107000000 بۆ ئيجيباری وەسائيتی نەقلی دانايە، راستە، ئەو وەزارەتە مومەسيلی هەيە لە بەغدا و لە ناوچەكانی دەرەوەی هەرێم، بەتايبەتی ئەو موهاجيرانەی كە لە دەرەوەی هەرێم دێنە كوردستان، ئەركە لەسەر شانيان كە سەياره بگرن و بگەينيە جێگای خۆيان، ئەوە ئەو مەبلەغە بۆ ئەو ئەساسە داندرايە، ئەوە نيسبەتی وەزارەتی رۆشنبيری و لاوان و ئی ناوچەكانی دەرەوەی هەرێم، دەربارەی وەزارەتی كشتوكالّ، سەرۆكی حكومەت لە كۆبوونەوەيەكدا بريارِيان دا كە سالّی 2009 سالّی كشتوكالّ بێت، مولاحەزاتی ئەوان، رەقەمەكيان هێنايە فەقەرەی (ب)ە، 8250000000 دەلّێت بۆ زەوييە، لەوێ ئوصولی زەوی لە ماليە يەعنی كرينی عەردە بۆ دائيرە، راستە لە 8250000000 بوو بە 187000000، نا بۆ كرينی عەرد بۆ فەلاحەكان، بەلّام مەبلەغێك هەيە لەناو وەزارەتی زيراعە بە ناوی

(مسح و تحديد الاراضي) 1265000000 هاتیە لە زمنی فەقەرەی سلەع و خەدەمات، ج- فەقەرەك هەیە دەڵێت: ئیهتیمام بە ژینگە، راستە ئیهتیمام بە دارستان دەدرێت و ئیهتیمام بە ژینگە دەدرێت لەناو وەزارەتی زیراعە، تەقریبەن مەبلەغێکی زۆر سەرف کرایە بۆ کڕینی شتەلاتی زەیتون، تەقریبەن 200باخ، هەروەها بۆ فستەق و هەروەها بۆ تەتویری مەشاتیلی ئەوەی بۆ هەرێمی کوردستان لەگەڵ لەوازیمی زیراعی، کە نزیکی 7 ملیار دیناڕە، بۆ صیانەی ئەو حەدیقانە و ئەو مەشاتیلانە، ئەو غاباتانە، تەقریبەن نزیکەی 4 ملیارە، موافەقەت کرایە کە 100 ملیارە بدرێتە زیراعە کە دەعمی کەرتی تایبەت دەکات، بۆ ئەو بوارانە، بۆ بواری ئینتاج حەیوانی، خانووی پلاستیکی، باغی بیستان، مەشاتل، هەروەها سیستەمی ئاودێری و سیستەمی تەنقیت و دەعمی فەلاح بۆ کڕینی تراکتۆرو دەڕاسە و مەناحیلی هەنگوین، دەعمی فەلاح دەکرێت تەقریبەن بۆ نەقلی مەزروعاتی مەحاصیلی خەزراوات ئی فەلاح لە هەر سێ موحافەزە نزیکەی 7ملیار دیناڕە کە دەعمی فەلاح بکرێت کە مەحاصیلی خۆی بینێتە ناو مەرکەز، دەعمی ئیجاری سەیاراتی لێ بکرێ کە تەقریبەن 7 ملیاری دەدرێتێ، هەروەها بۆ گەنم و جۆ، ئەو مەنتیقانەی مەبلەغێك تەخصیص کرایە، ئەو مەنتیقەی کە وشکە سالّی بەرکەوتیە 90٪ حکومەت دەعمی دەکات، ئەو مەنتیقەی کە وشکە سالّی بەرنەکەوتیە 10٪ لەو مەبلەغە، حکومەت دەعمی دەکات، هەروەها هاندانی جوتیار بۆ کڕینی تراکتۆر و دەڕاسە و هەروەها بۆ ئەوانە، حەتا بۆ عەلەفی حەیوانیش مەبلەغێکی زۆر تەخصیص کرایە، بۆ کڕینی عەلەفی حەیوانی بۆ حەیوانەکان، 2200000000 تەرخان کرایە بۆ لابردنی ئەدغال لەناو زیراعەت، هەروەها ئی موکافەحەی ئەمرازی حەیوانی، 12 ملیار تەخصیص کرایە کە لەوێ دەعمی قتاعی دەواجن بکرێ، کە حکومەتی هەرێمی کوردستان دەعمی کەرتی تایبەت بکات، کە ئینتاجی دەواجن نەیتە ناو هەرێمی کوردستان، ئەوانەی کە دەعمی ئەو مەشاریعی دەواجن بکرێت، ئەوە نیسبەتی وەزارەتی زیراعە، ئەو مولاحەزاتانەی کە لەسەر وەزارەتی کارەبا نووسیتی بە رەئی من مولاحەزاتی باشیان نووسیوە، دەڵێن: وەزارەتی کارەبا 260 ملیار دیناریان داوا کردیە بۆ کڕینی کارەبا بۆ وێستگەی 200 مێگا واتی هەولێر و 750 مێگا واتی چەمچەماڵ، لەگەڵ 681 بۆ کرینی دیسان وەقود بۆ ویستگەی هەولێر و چەمچەماڵ، ئەوە موقتەرەحی ئەوانە، تەنها وەزارەتی مالیە بۆ کارەبا 62 موافەقەی کردیە، بۆ وقود 251، یەعنی ئی 62 دەکا 24 لە تەلەبی ئەوان، ئی وقود 27٪، لە صیانەی کارەبا 82 ملیاریان داوا کردیە، بەلاّم نیسبەی سەرفیان تا 6/25 15654 بووە، وەزارەتی مالیە تەنها 10654، یەعنی دەکات موافەقەی لە 13٪، وەلاّمی وەزارەتی دارایی ئەوەیە کە ئێمە بێین ئەو تەلەبەی وەزارەتی کارەبا، تەنها تەلەباتی وەزارەتی کارەبا لەسەر سێ فەقەرە، ئی کڕینی کارەبا، ئی کڕینی وقود، یەك صیانە کە 262682 زائیدەن 82 دەکاتە یەك ملیار، یەك ملیار بودجەی حکومەتی هەرێمی کوردستان هەمووی، 6 ترلیۆن و 283 ملیارەیە کە ئەخیرەکەی موافەقەی کردیە، 6283 بۆ مووچە و پلان دەچیت، مووچە 3975، پلانیش 2303، هەردووکی دەکاتە 6283، دەمێنێت دوو ملیار بۆ هەموو وەزارەتەکان، بۆ هەموو فەصلّەکان، ئێمەش لە وەزارەتی دارایی ئەگەر بێین تەوافوقێك دروست بکەین بەینی ئەو وەزارەتانە، راستە

کارەباش موهیمە و پلانیش موهیمە، ئێمە لەسەر ئەو حاڵەش ئەو رەقەمەمان دانایە، ئەو رەقەمە ئیحتیاتە لە وەزارەتی مالیە، ئەگەر تەنگاو بووین مەجبوورین، ئەگەر بە موناقەلە نەکرا لە ئیحتیاتی وەزارەتی مالیە، و تەشجیعی کارەباشمان کردیە و محاوە بکەن کە رسوم و ئیجاراتی زیاد بکەین کە داهاتێکی زیاد بکات و بتوانین خزمەتی ئیشەکانی خۆمان بکەین، دوو: لەفەقەرەکی تر هەیە لەناو میزانیە، دیسان 4300 تریش هەیە بۆ ئیجاری مەکائین و موعیدات کە بتوانن ئیستیفادە لە صیانە بکەن، هەروەها ملیارەك و 900 هەیە موکافەئاتی غەیری مونتەسبین کە دەتوانن ئیشەکی لەخۆ و ئیستیفادە لەو ئیشانە بکەن، ئەوە نیسبەتی کارەبا، نیسبەتی وەزارەتی صیناعە، ئی صیناعە داوایان کردیە 100 ملیۆن دۆلار وەکو بانکی زیراعی، بانکی صیناعیش بکرێتەوە، ئێستا ئەوە حکومەتی هەرێمی کوردستان و وەزیری داراییش دانیشتیە، ئەو ساڵە باوەڕ ناکەم پێی بکرێتەوە، بەڵام با مەشروع بێت، بەڵام با ئیستیفادە لە داهات و بانکی مەرکەزی هەرێم، فەرعەکانی بانکی مەرکەزی هەرێم بۆ عایدی بەغدا بانکی مەرکەزی ئیحتیماڵە لەوێ بتوانین ئیستیفادە لەو سیولە نەقدەی و خەدەماتی مەسرەفی بکەین کە بتوانین چۆن لە بەغدا ئەو قەرزە دەبێت، ژی ئەو قەرزە بەو شێوەیە بدرێ، دەربارەی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان، ئەو پێکهاتیە لەسەر دیوانی وەزارەت، پێك هاتیە لە مەنتوجاتی نەوتی هەولێر و دهۆك و سلێمانی، لەگەڵ مەسحی جێولۆجی هەولێر و دهۆك و سلێمانی، لەگەڵ مەعمەلی غازی هەولێر، لەگەڵ مودیریەی تەوزیعاتی مەنتوجاتی نەوتی لەگەڵ ئیدارەی مەشاریعی خاصە لە سلێمانی ئی نەوتی، ئەوە میزانیەی وایە کە میلاکیان، 2386، 190 دەرەجەیان بۆ دانایە کە موافەقەت بکرێت و تەعین بکرێن ئەوەی پێویستیان پێیانە، بەڵام هاتیە فەقەرەك دەڵێ: وەاللە سلەع و خەدەمات 254 ملیاریان داوا کردیە، 17 موافەقەیان کردیە، داوای ئیزافەی 150 یان دەکرد، وەڵامی ئێمە ئەوەیە مەبلەغێك لە ئیدارەی مەنتوجاتی نەوتی خاصە هاتیە 184 ملیار وەزارەتی مالیە جارێ موافەقەی نەکردیە، گوتی ئیشەکانی خۆتان جێبەجێ بکەن لەبەر ئەوەی رەقەمەکە زۆر هاتیتە خوارێ، ئەوانەی کرایە، دیسان دەڵێت: لە مەوجوداتی غەیری مالی 7 ملیۆنیان داوا کردیە، وەزارەتی مالیە 2 ملیاریان موافەقە کردیە، یان مەنافیعی ئیجتیماعی 592 بووە 170 موافەقەی کردووە، یەعنی ئەوە بە پێی عەدەدی موەزەفەکانە کە وازیحمان کرد و هەموو هەدەفێ ئێمە ئەوەیە کە تەجمیعی دەکەین و تەوحیدی دەکەین هەدەفمان ئەوەیە کە بگەینە رەقەمی خۆمان، کە گوتم و دیسان تەئکیدی دەکەین کە هەموو کەس تموحاتی خۆی هەیە و وەزراەتی مالیە موقەیەدە کە چ لە گیرفانیتی و چی بەدەست دەکەویت، لەسەر ئەو ئەساسە دابەشی دەکات کە بگاتە ئەو رەقەمەی حەقیقی مەجبوورە، ئەتو ناتوانی لە فەصڵی یەك خەتی سوورە، راتبی فەرمانبەران و مووچە خۆران و شەهید و ئەوانەیە، ئیدیش ئی خوتەیە موستەحقاتی ئەشخاصە لە مەشاریعی ئێمە ساڵی 2009، هەموو مەشاریعی موستەحیقەیە، ئەتۆ مەجبوور بی کە لە فەسڵەکانی تر بێنیە خوارێ بۆ وەزارەتەکانی تر کە تەنسیق بکەی، لەسەر ئەو حاڵەشدا میزانیەمان تەقدیم کردیە بە 575ملیار بە عجز، ئەوە نسبەتی وەڵامی منە لەسەر هەر چوار وەزارەتەکان، بەڵام یەك قسەم هەیە پێشی تەواو بکەم، تەوزیحێك دەربارەی ئەو رۆژە

جەنابی سەرۆکی پەرلەمان پرسیارێکی لە من کرد دەربارەی سوجەنائی سیاسی، من وەڵامم داوە کە گوتم لە بەغدا تەنها 500 هەزار بۆ ئەوان سەرف دەکرێت، جارێك یان دوو جار، نەبووە سێ جار بە رەئی من، یەعنی نەمەقتوعە، مانگانە بێ، گوتم لێرە مەفروزە لە سەرۆکایەتی حکومەت، لێژنەیەك هەیە و بەخۆم چوومە موتابەعەم کردیە، کە لێرە تەعلیمات و قانونێك دانێین موراعاتی شەهیدەکانی خۆمان بکەین، موراعاتی پێشمەرگەکانی شۆڕشی ئەیلوول بکەین، موراعاتی ئەوەی رەوشەی لە حکومەتی هەرێم دەدن لەسەر ئەو ئەساسە بدرێتە پەرلەمانی کوردستان، موافەقە بکرێت، بەڵام ئەو پارەی کە لە بەغدا وەرمان گرتیەن بە هیچ ناوێك وەرمان نەگرتیە، حیصەی هەرێمە لە بودجەی عام، حیصەی هەرێمیش لە بودجەی عام بێت ئەوە تەوزیع دەبێت لەسەر ئەو فەصڵ و فەقەرانەی ئەوەی باسم کرد، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك دڵشاد قسەت هەیە فەرموو.

بەڕێز دڵشاد عثمان/بریکاری وەزارەتی دارایی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی بەدی ئەکرێ لە زۆربەی راپۆرتەکان کە هاتووە ئی لێژنەکان، باسی ئەوە کراوە کە گوایە وەزارەتی پلان داوای ئەوەندەی کردووە و ئەوەندەی دراوەتێ، ئەمەوێ روونی بکەمەوە بۆ جەنابتان کە دوو پێوەری سەرەکی هەیە بۆ دانانی بڕی دیاریکراو، بڕی خەملێنراو لە بودجەدا، یەکەم: ئەو خەرجیەی ئەو فەرمانگەیە یان ئەو وەزارەتە تا رۆژی 6/30 ئەم ساڵە ئەنجامی داوە، نموونەمان زۆر لەلایە، مەسەلەن، لە 6/30 200 (30) ملیۆن دیناری خەرج کردووە بۆ ماددەیەك لە ماددەکان، بۆ ساڵی 2009 داوای 11 ملیار ئەکات، بە تەئکید ئەو کەسەی کە گفتوگۆ لەگەڵ ئەو وەزارەتە ئەکات قەناعەتی وایە کە مومکین نیە تۆ 200 ملیۆن دینارت خەرج کردبێت بە 6 مانگ، داوای 11 ملیار بکەی، ئیلا ئەگەر شتێکی تاریئ هەیە و بەرنامەیەکی بۆ دارێژراو بێت، ئەوە یەك، دوو: ئایا ئێمە چەندمان بۆ دێت، تموحی وەزارەتی مالیە چەندە؟ کاك رەشید باسی کرد ئێمە داوای 18 ترلیۆنمان کرد، ئەوەی هاتووە بە فیعلی 8، ئەبێ سەر لە نوێ دابەشی بکەینەوە بەسەر وەزارەتەکان، بە تەئکید دائەبەزێ، لە زۆربەی راپۆرتەکاندا باس لەوە کراوە کە ئەوە کێشەی دروست کردووە، بەڵام لە حەقیقەتەکەی ئەوەیە ئێمە دەبێ تەوازونێك هەبێ لە بەینی هەموو وەزارەتەکان بۆ جوابدانەوەی پێداویستیەکانیان لە خەرجی ساڵەکە، بە نیسبەت لێژنەی ئاوەدانکردنەوە، باسی ئەوە ئەکرێ بۆ ساڵی 2008 داوای ئەو بڕە پارانەی کردووە، ئەوە جیایە و بە فیعلیش خەرج کردن جیایە، جەنابتان ئەزانن ئێمە لەسەر ئەساسی ئیش کردنی تەواو، الاعمال المنجزە، سولفە ئەدەین، تا ئێستا باوەڕ ناکەم مقاوەلێك تا 2008/12/31 ئەگەر وەزارەتی ئاوەدان کردنەوە داوای پارەی بۆ کردبێ و وەزارەتی دارایی پێی وتووبێ پارەمان نیە، لەبەر ئەوە ئەو پارانە لەسەر ئەساسی ئەعمالی مونجیزە دەدرێ، مەعنای ئەوەیە مقاوەلەکان ئەوەندەیان ئینجاز کردیە و ئەوەندەیان بۆ خەرج کراوە، لەو حاڵەتەدا بۆ پرۆژەیەکی تر کە پێشکەوتووتر بێ، لە شوێنێکی تر لە وەزارەتی شارەوانی پارەکە

و نیسبەتی ئینجازەکە ئەو وەزارەتە ئەیبا، باس لەوە کراوە کە ئەوە ئیشی جەنابتانە کە مقاولەکان بانگ بکرێن و موحاسەبە بکرێن لە لایەن لێژنەیەکی پەرلەمانەوە، ئەوە بۆ جەنابتان بە جێی ئەهێڵێن، زۆر باس لە مەسەلەی سولفەی عەقار کراوە، ئەوانەمان لە پێشتر باسمان کردووە، لە رۆژی تر و لە پێشووتر، بە نیسبەت لێژنەی وەزارەتی شارەوانی، خۆیان ئەڵێن هیچ تێبینیەکمان نیە لەسەر بودجەی وەزارەتی شارەوانی، وەزارەتی شارەوانی بودجەکەیان زۆر کەمە ئەوەش پاش رێککەوتن دواتر زۆر کەم کراوە، بەڕێزتان ئەزانن ئێستا ئێمە لە قۆناغی کەرتی تایبەتین، یەعنی بە تایبەت کردنی کەرتەکان، وەزارەتی گواستنەوەش یەکێکە لەو کەرتانە، یەعنی مەفروزە وەزارەتی گواستنەوە پلان دابنێت بۆ ئەوەی تیرمینالێ بدات بە ئیستیسمار، شەریکاتی نەقلی داخیلی زۆر بکرێتەوە، خەڵك پاس بێنێ، هەمووی لە بواری کەرتی تایبەتە، بواری ئەوە نەماوە کە حکومەت مەصلەحەی نەقل بێنێ و خەڵك تەعین بکات و پاس خەڵك نەقلێ بکات، کەرتی تایبەت رێی پێ بدەین بە هۆی تەشجیعەوە و بە پێی یاسای ئیستیسمار، لەبەر ئەوە من پێم وایە وەزارەتی گواستنەوە و هەروەها وەزارەتی گەیاندنیش، لە حکومەتدا کە حکومەتێك ئابووری ئازاد بێت، حکومەتێك خەصخەصەی کەرتی تایبەت بکات، پێویستە بیر لەو پرۆژانە بکاتەوە کە پارە ئەهێنێت بۆ حکومەت، کە تەشجیعی کەرتی تایبەت دەکات، کە هەڵی کار ئەڕەخسێنێت، نەك وەزارەتی دارایی پارەیان بۆ تەخصیص بکات، بە نیسبەت کاروباری ناوەخۆە، لێژنەی ناوەخۆ و ئاساییش، بە تەئکید ناوەخۆ یان ئاساییش، دوو دەزگای زۆر گرنگن، من لەگەڵ ئەوانەم کە دەڵێن، دائیمەن خەرجی وەزارەتی ناوەخۆ جیایە و ئاساییش جیایە، ئەو ئاساییش و سەقامگیریە ئێستا کە لە کوردستاندا هەیە، بە رای من ئەوە وەزارەتی ناوەخۆ و دەزگای ئاساییش هێنایە کایەوە، هەر کات دەستی لێ بەرەڵا بکرێ، لە ماوەی دوو مانگدا لەوانەیە دەستی تیرۆر بگاتەوە کوردستان، بەهەمان شێوازی عێراقمان لێ بکات، مولاحەزەیەکی زۆر گرینگیش ئەو وەزراەتە ناوەخۆیە لەگەڵ هیندا، زۆربەی زۆری تەخصیصاتیان مووچەیە، شتی تر نیە، لەبەر ئەوە ئەبینین بەشێکی زۆری تەخصیصاتی ئەوان تایبەت بە مووچەی کارمەندانی ئاساییش و کارمەندانی ناوەخۆ کە بۆیان خەرج دەکرێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ ئەو رووونکردنەوەی وەزارەتی دارایی و ئابووری، سەبارەت ئەو تێبینیانەی کە لە راپۆرتەکانی دوێنێ هاتبوو، سەبارەت بەو موداخەلاتی ئەندامانی پەرلەمان، من پێش ئەوەی قسەی بدەمە کاك عوسمان کە داوای کردووە، وەڵامی ئەو پرسیارەی دەدەمەوە کە کاك غەفوور کردی، کە داواکرابوو داهات و خەرجیاتی ساڵی 2008 بخرێتە بەردەم ئەندامانی پەرلەمان و دەڵێ بەس تەکمیلیەکەمان بۆ هاتووە، ئەگەر رووونکردنەوەیەکتان لەم بارەیەوە، فەرموون، ئەگەر نەگەیشتبێتە دەست ئەندامانی پەرلەمان ئەوە خەتای وەزارەت نیە، ئەوان نوسخەی خۆیان دا و قەول بوو کۆپی بکرێ، کۆپی نەکراوە.

بەڕێز بایيز تاڵەبانی/وەزیری دارایی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

به نیسبەتی ئێمەوە، ئێمە دیارە دوێنێکە هەم نوسخەیەکی ترمان دا پێیان بە نیسبەتی شەش مانگ، شەش مانگەکانەوە، هەردوو شەش مانگەکە، بیبەن و ئیستینساخی بکەن و لەسەر ئەمری جەنابتان ئیستینساخ بکرێ، تەکمیلیەکەش، دیارە تەکمیلیەکە کراوە، بەس ئێمە جارێکی تر تەئکید دەکەین کە هەر ناردوومانە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

باشە ئەوەی ئەگەر تەوزیع نەکراوە با کۆپی بکرێ و تەوزیع بکرێ، نوسخەکەت لە لایە شەرمین خان؟ ئێمە دێینەوە سەر ئەصڵی مەوزوعەکە ئەوەی هینمان کرد، ماددەی یەکەم لە قانونەکە موناقەشەمان کرد، بۆیە دەنگمان بۆ نەدا وتمان با بمێنێتەوە سەر جوابی وەزارەتەکان ئایا زیاد دەکرێ یان زیاد ناکرێ؟ ماددەی یەکەم خوێندرایەوە و رەئی لێژنەی یاسایی و لێژنەی داراییشی لەسەر درا، بۆیە دەنگ نەدرا وتمان ئایا زیاد دەکرێ یان زیاد ناکرێ؟ لەوەی ناچێت هیچ زیادەیەك بکرێت، چونکە نەنووسرایە هیچ زیاد بێت، قسەمان لەسەر کرد ماددەی یەکەم، قسەمان زۆر لەسەر کرد، فەقەت ئەوەی زیاد دەکرێ یان زیاد ناکرێ ئەوەی موناقەشە دەکرێ، ئێستا جارێکی تر موناقەشە دەکرێ، کاك عبدالرحمان نوقتەی نیزامیت هەیە، فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمان احمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە راپۆرتمان خوێندنەوە، بەڕێزانیش وەڵامیان دایەوە، ئەو هینە چۆن پەسند بکرێن؟ نابێت گفتوگۆی لەسەر بکەین؟ تا بگەینە نەتیجەیەك؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

خۆی ئەوەی راستی بێت خەلەکە لێرە نیە، خەلەلەکە لەوەیە ئەو لێژنانە کە راپۆرتیان هەیە لەگەڵ لێژنەی دارایی، یەکلایی بکەنەوە پێش ئەوەی دانیشتن دەست پێ بکات، خۆتان دوا کەوتوون لە هینەکاندا، کێشەتان بۆ ئێمەش دروست کرد و بۆ ئێوەش، زووتر بچن راپۆرتەکانتان لەگەڵ لێژنەی دارایی و وەزارەتە تایبەتیەکان یەکلایی بکەنەوە، تاوەکو ئەو هینەشمان نەمێنێ، ئێستا ئەوە خوێندرایەوە و وەڵامەکەش دراوە، ئێستا ئەوەی نوقاتە تایبەتیەکان و عامەکان کە مولاحەزەی دەکرێ، وەرگیرایە، ئەوەی پێویست بکات وەکو تەوصیە و وەکو بڕیار دەیخەینە ناو قانونەکە دوایی، نوقتەی نیزامی، فەرموو.

بەڕێز ئاریز عبدالله احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

راستە وەڵامیان دایەوە، بەڵام شەرت نیە ئێمە قەناعەتمان هاتبێ، لەبەر ئەوەی حەقە ئەو مەسەلەیە یەکلایی بکرێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێرە حەسم ناکرێ، خەتای خۆتانە تۆ ئاخیر لەحزە راپۆرتەکەتان دایننێ، دەبوایە لەگەڵ لێژنەی دارایی باسی بکەن و یەکلایی بکەن نوقتە بە نوقتە، ئەگەر راوەستین لەسەر ئەوە بە بیست رۆژێش تەواو نابین، بەڵی کاك محمەد.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە دانیشتنی پێشتر باسمان لە نەفەقاتی تەشغیلی کرد، لەبەرامبەری ئەوەوە نەفەقاتی ئیستیسماری کەمە، ئەو ئەبوابانەی کە لە نەفەقاتی تەشغیلی هەیە، ئەوانەی ئیعانات و مینەح و مەنافیعی ئیجتیماعی و مەصاریف ئوخرا، ئەوانی ترم نەنووسیوە، هەر ئەوانە وەکو نموونە ئەهێنمەوە، لە 2008 بەس لە تەکمیلیەکە جەنابت گوێی لێ بگرە، ترلیۆنێك و 291 ملیار و 588 ملیۆن دینار بەس بۆ ئەو ئیعانات و مینەح و مەنافیعی ئیجتیماعی و مەصاریفی ئوخرا دانراوە، لەبەرامبەری ئەوەوە، بۆ نەفەقاتی ئیستیسماری چەند دانراوە، ترلیۆنێك و 150 ملیار و 79 ملیۆن، یەعنی لە تەکمیلیەکە نەفەقاتی ئیستیسماری زۆر کەمترە لەو چوار بابە، بابی تریش هەیە لە پێشەوە، پێنج بابن، ئایا لە هەموو دونیا کاتی دەتەوێ تەرشید بکەی یان تەقلیص بکەی، ئەبێ بێی لەو شتانەوەی کە سانەوین، ئەساسیات نین، وەکو مووچە و ئەوانە نین، دێین لەوانە کەم دەکەینەوە، کەچی ئێستا سەیر دەکەین لە 2009، یەعنی ئەوانە لەگەڵ 2008دا جیاوازیەکی زۆر تەفیفە، هەیە، بەس زۆر تەفیفە، لەچاو ئەوەی کە لە شتەکانی تر زۆر براوە، لەوەی زۆر کەمە، من پێشنیارەکەم ئەوەبوو، بۆ ئەوەی ئەم ساڵەی 2009 کە کێشەی پێشتری بە دەستەوە بوو، کە کێشەی دابەزینی نەوتی لەگەڵدا بوو، بتوانین بەرزی بکەینەوە، بەکەم کردنەوەی ئەم بوارانە، یەعنی ناتوانین ئەو مەعاشانە دەست لێ بدەین، خۆ فەرعی (ب) ئەتوانین دەست لێ بدەین، کە بریتیە لەو ئیعانات و مەساریف ئوخرا، چەند جاریش کە جەنابت گوێبست دەبێت، خەڵکیش ئاگای لێیە، زۆرترین ئەم ناوی گەندەڵی لێ ئەنێن، ناوی مەسروف زائیدی لێ ئەنێن، ناوی تەبزیری لێ بنێین، لێرە دەست پێ ئەکا، چونکە قەوانینە نایگرێتەوە، ئەڵێ تەواو ئەوانەی سەرف کردووە، هەندێ جار کەلیماتی جوانیش ناکرێتە پاڵی، لەبەر ئەوەی من پێشنیار دەکەم لەم شتانە کەم بکرێتەوە، ئێستا ئێمە لە ولاتێکی زۆر پێشکەوتوو، کابرا ئەچێ بۆ فرەنسا مەسەلەن، سێ رۆژ لە دەورەیەکدا بەشداری دەکات، بۆ چوار تەواو ئەڵێ مافمان نیە بەسەرت، برۆ بۆ خۆت بژی، لێرە حەتا ئەو موەزەفانە لە دەوڵەتاندا کاربەدەستن، ئەڵێن: وەفدی وا هەیە بۆ سێ رۆژ دێین کەچی مانگێك لێرە ئەمێنێتەوە و ئێمە مەسارف ئەکێشین، کەچی لەو ولاتە پێشکەوتووانە کە رۆژی خۆی تەواو بوو تەواو ئەتوانێ بڕواتەوە، ئێمە ئیشمان بەتۆ نەما خۆت ئەتوانی مەسروف خۆت بکەی، ئایا ناکرێ ئێمە ئەمانە کەم بکەینەوە؟ بێگومان لەوەی بۆمان کۆ دەبێتەوە، یەعنی ئەو ترلیۆنە، ترلیۆنێك بۆ ئیعانات و ئەوانە بە رەئی من مەسەلەیەکی زۆرە، عەلەل ئەقەل رێژەیەکی لێ دابەزێنین، ئەویش پەکی نەکەوێ، سوپاستان ئەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو موقتەرەحەی کاك محمد فەرەج چەند ئەندامێکیش ئاماژەیان پێدا، رەئی وەزارەتی دارایی چیە سەبارەت بە ئیقتیراحی کەم کردنەوەی نیسبەتی مینەح لە بودجەی سالّی 2009؟ئایا چ مەجالێك هەیە بە تایبەتی لە سەرۆکایەتی هەرێم و سەرۆکایەتی حکومەت و پەرلەمان؟چ مەجالێك هەیە؟ بە نیسبەت پەرلەمانەوە من بەش بە حالّی خۆم پێم وایە زۆر ئیعتیادیە، چونکە ئێمە مەسئولیەتی هینمان نیە، مەسئولیەتی ئەوەمان نیە مینەح بدەینە مونەزەمات و ئەحزاب و ئەوانە، تەنیا ئەوەی دەتوانین وەکو پەرلەمان لە 20٪ لە مینەحی کەم بکەینەوە، ئێمە وەکو پەرلەمان رازینە ئەوەی کەم بکەینەوە، بەڵێ کاك رەشید فەرموو.

بەڕێز رشید طاهر/بریکاری وەزارەتی دارایی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی پرسیاری کاك محمد کە دەڵێت لە بودجەی تەکمیلی مەفروزە بودجەی ئیستیسماری زیاد بکرابا، تەبیعی بودجەی ئیستیسماری کە پار تەقدیممان کرد، رێژەی 37٪بوو، عەجزێکمان لەناو بودجە هەبوو، ئەو عجزەمان پێی پڕ کردەوە، دیارە کەسرەکە هەمووی بۆ عیجزەکە چوو، ئەوەکەی تر ئەکسەریەتی بۆ موچەی فەرمانبەران بوو، چونکە قانونی موچەی فەرمانبەران لە سالّی 2008 کەوتە بواری جێبەجێ کردن لە حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە، راتبی هەموویان بووە دوو بەرامبەر و سێ بەرامبەر، هەتا ئی خانەنشین و ئەوانەش، لەبەر ئەوە بوو، موچەی فەرمانبەران رەقەمێکی زۆری برد، دوو، نیسبەتی فەقەراتی تر جگە لە راتبی موزەف، ئەکسەریەت بۆ فەصلّی دوو چوو، ئەگەر ئەو مولاحەزەی بکەن، پار 869 ملیار بوو، ئەو سالّە بووە 1276، فەصلّی دوو کڕینی مەوادە، ئێستا وەزارەتی کارەبا ئەسعارەکانی خۆی گران کردیە، هەموو دائیرەکانی حکومەت و لە زەمنی ئەوان پەرلەمانی کوردستانی بەڕێز، بێت ئوجوری کارەبا بداتە وەزارەتی کارەبا ئەگەر هات و حکومەت بێ، هەموو کەس پابەندە و ئەبێ ئوجوری کارەبا بدات، تا بتوانێ ئیشەکانی خۆی بەرێوە ببات، ئوجوری کارەبا مەبالیغی زۆرە لەناو دام و دەزگاکانی حکومەت و هەموو وەزارەتەکان، دوو: شتی دام و دەزگاکانی حکومەت زیاد بووینە پێویستی بە صیانە هەیە، پێویستی بە ئیدامە هەیە، خاصەتەن لە بنایات و لە سەیارات و مەکائین و لە ئەجهیزە، کە پێشتریش باسم کرد، مەبلەغێك تەرمیمی بینایەتێك دەکات، مەدرەسەك یان مزگەوتێك یان بینایەتێك، هەمووی ناچێتە حیساباتی خوتە، لە پلان سەرف نابێت، لە زمنی فەقەرەی صیانە سەرف دەبێت، کە نۆژەن کردنەوە و ئەوانەش، ئەوانەش مەبلەغێکی زۆر بۆ ئەوانە داندرایە، ئینتیزار ناکرێ حەتا ئیعلان دەکرێ و ئەوانە، یەعنی لە زمنی ئەوە دەبێت، لە 300 ملیۆن کەمتر بێ دەچێتە ناو باری صیانە، نیسبەتی ئیعانات، ئیعانات تەنها لە وەزارەتی ریعایەی ئیجتیماعیمان هەیە، ئی فەقیران، کە 80 ملیۆنمان دانایە، لە هیچ وەزارەتی تر ئیعانەمان نیە، دوو: مینەح، ئی مونەزەماتە، مونەزەماتی سەقافیە، مونەزەماتی عیلمیە، مونەزەماتی جەماهیریە، سەندیکایە، نیقابەکانە، سەنتەر و ئەوانەیە، هەموو لە حکومەتی هەرێمی کوردستان پارە وەردەگرن لە زمنی ئەو مەبلەغەی، لە زمنی 156 هکەیە، ئەوەیە بە

ڕەئی من کەم کردنەکە بەشمان ناکات لە حکومەتی هەرێمی کوردستان، ئەگەر بەشی کرد دوایی دەسەڵات لە وەزارەتی مالیەیە، نەقل دەکات بۆ کوێ پێویستە، ئیحتیمالە بدەینە وەزارەتی کارەبا، لە ئەسنای مەرحەلەی جێبەجێ کردنە، چونکە ئەوەش 100٪ نیە، 8٪ ، 95٪ نزیکی واقیعە، تەخمینە ئەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك دڵشاد فەرموو.

بەڕێز دڵشاد عثمان/بریکاری وەزارەتی دارایی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ویستم زیاتر روونی بکەمەوە بۆ بەڕێزان کە ئەو شتانە چی ئەگرێتەوە، ئەوەی بەڕێز کاك محمەد فەرەج داوای کرد کەم بکرێتەوە، بۆ نموونە، الاعانات کە 80، تەنانەت بێجگە لەوەی کە کاك ڕەشید باسی کرد، ئەو شەریکە عامانە کە داومانە بەکرێ بۆ قیتاعی تایبەت، ئەو کرێکارە زیادانەی کە مووچەیان لەسەر ئەوەیە، دەعمی موزارعین لەسەر ئەوەیە، کڕینەوەی بەربووم، پەین و مەین، ئەمانە هەمووی لەسەر ئەوەیە، بە نیسبەت حیسابی مینەحیشەوە، بۆ ئەوەی جەنابتان بزانن، هەر چی مینەحی جامیعاتە، مینەحی مونەزماتی مەدەنی، ئیتیحادات، جەمعیات، مەراکزی سەقافی، وەحەداتی حکومی، مەجالیسی موحافەزات، مونەزەماتی عیلمی و سەقافی، مەجالیسی عیلمی، هەر چی ئەیڵێ بۆ ئەوانە خەرج ئەکرێ، یەعنی کە ئەڵێ مینەح هەر ئەوە نیە ببەخشرێ، مەجموعەیەك مەوادی خۆی هەیە بۆی سەرف ئەکرێ، مەنافیعی ئیجتیماعی، ئەوەی کە ئەو بێوەژنانەی کە خەرجی ئەکرێ لە حکومەتدا، زائیدەن تەبەروعات، ئیعانات، راتبی تەقاعودی کە ئەدرێ بە موئەسەسەی تەقاعود و زەمانی ئیجتیماعی، ئەوانەشی تێدایە، مەسروفاتی ئوخرا کە گەورەیە، 671 ملیارە، ئیجاری ئەرزی تێدایە، موکافەئات بۆ غەیری مونتەسبین، موکافەئاتی موخبرین، مخصصات و بعثات الطلاب، مخصصات التلامیذ، ئەوەی خوێندکارێك لە جامیعە وەریدەگیرێ مانگانە، تەعویزات و غەرامات و رسوم و زەرائیب کە حکومەت دەیدا، مینەحی جەمعیاتی خەیری و دینی، نەشاتی کەشفی ریازی، ئەمە ئەو شتانە هەمووی لە مەسروفاتی ئوخرایە، یەعنی کە دەڵێن، ئوخرا، وامەفهومە کە کشکۆلێکە و شتی لێ ئەفرێ، بەڵام وا نیە، کە دێیتە سەر شێکردنەوەی هەموو ئەو شتانەی تێدایە، زائیدەن تەواریئ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، وەاللە من پرسیارێکم هەیە دەربارەی وەزارەتی دارایی و ئابووری و وەزارەتی پلان دانان، ئەگەر ڕەئیان هەبێ، بۆ نەهێشتنی عجز لە میزانیە، 20٪ لە بودجەی مینەح لە سەرۆکایەتی هەرێم و

حکومەت و پەرلەمان، ئەگەر دەتوانن موافەقەت بکەن کەم بکەنەوە، بۆخۆشیان باشە و بۆ بودجەکەش باشە، رەئی وەزارەت چیە؟

بەڕێز بایز تالەبانی/وەزیری دارایی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت ئێمەوە ئیعتیادەیە، لاریشمان نیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو موقتەرەحە لە لایەن زۆر برادەرانەوە هاتووە، کاك محەمەد فەرەجیش وای گوتیە، بەڵام نیسبەتەکەی نەگوت، من ئەو موقتەرەحەی کە موافەقەتی وەزارەتی دارایی لەسەر کرا، کەم کردنەوەی بودجەی سەرۆکایەتی هەرێم، حکومەت، پەرلەمان، لە مینەح 20٪ی لە بودجە، کێ لەگەڵ ئەو موقتەرەحەیە دەستی بڵند بکات تکایە؟ لە مەنافیعی ئیجتیماعیش لە 20٪ کەم بکرێتەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە 20٪ مەنافیعی ئیجتیماعی بودجەی حکومەت و سەرۆکایەتی هەرێم و پەرلەمان کەم بکرێتەوە، فەرموون کێ لەگەڵدا نیە؟ زۆر سوپاس، سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەبێ وا صیاغە بکرێ کە ئەچێتەوە سەر بودجەی ئیستیسماری.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نا، ناچێتەوە سەر بودجەی ئیستیسماری، ئەوە عجزە، بۆ ئەوەی عجز نەمێنێ، بۆ ئەوەی قانونەکە لەگەڵ میزانیە بگونجێ، باسیان کرد 500 و کسور ملیار عجز هەیە، بۆ ئەوەی ئەو عجزە نەمێنێت، ئەو بودجەیە لە مەنافیعی ئیجتیماعی کەم بکرێتەوە، بەڵێ.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئاخەر تەرحەکەی کاك محەمەد فەرەج بۆ ئەوە نەبوو، ئەو باسی ئیستیسماری کرد بۆیە منیش وام وت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نا، قسەکەت جوانە، بەڵام با جارێ ئێمە حەلی عجز بکەین ئینجا ئەگەر وەفرمان هەبوو با بچێتە ئیستیسماری، بە تەئکید کە وەفر بوو، تەوصیە دەکەین ئیهتیمام دان بە دوو، سێ بابەتێك، کۆمەڵێك مولاحەزات بنووسرێتەوە لەبەر رۆشنایی ئەو موداخەلاتانە و ئەو راپۆرتانە، لە زمنی قانونەکە رچاوی دەکەین بۆ حکومەت لە زمنی ئەو شتانە بکاتن، یەك لەوانە بایەخدان بە بواری ئیستیسماری، دوایی دەیخوێنینەوە نامەوێ پێشبینی بکەم ئێستا، کە مادەد بە مادەد تەواومان کرد زۆر مولاحەزاتی بەجێ دراوە بۆ ئەوەی عەدالەت دابین بکرێت، سولفەی عەقار بدرێت بۆ کەم دەرامەت، بۆ مەنتیقەی گەرمیان، بۆ زیندانە سیاسیەکان، دوایی وەکو تەوصیات لە زمنی قانونەکە بە تەوصیات دەیخەینە بەردەم حکومەتی

هەرێم، بەڵام ئەو بڕیارەی کە داتان بۆ ئەوە بوو عجز کەم بێتەوە لە بودجە، ئێستا دێین بزانین بەو عجزە دەریببێنن، دەبێ ماددەی یەکەم چاك بکرێتەوە، کاك دڵشاد فەرموو.

بەڕێز دڵشاد عثمان/بریکاری وەزارەتی دارایی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو کەم کردنەوەیە بۆ ئەوەی جەنابتان بزانن، 4780ملیۆن دینارە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەواتە تەقریبەن نزیکی عەدەدەکەیە، شتێکی کەمە، بەهەر حاڵ شتێکی مەعنەویش بێ، کەمیش بێت با ببێتە بنەمایەك لە دوا رۆژدا ئەو بنەمایە ڕەچاو بکرێت بۆ ئەوەی میزانیەکە رێك و پێکتر بێ و عجز کەمتر بێ، بەس لە ماددەی یەکەم کەواتە، کاك دلشاد ماددەی یەکەم دەبێ رەقەمەکان بگۆڕن لەبەر رۆشنایی ئەو قەرارە، پێش ئەوەی بیدەینە دەنگدان، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە تەدبیر ناکەین بۆ حکومەت، ژن دائیمەن لەو شتانە هەندێك مودەبر تڕە لە پیاو، من داوا کارم لەگەڵ ئەوەی کە ئەو لە 20٪ بۆ پڕکردنەوەی عجز، بۆ ئەوەی بە تەواوی پڕ بکاتەوە، هیواکارم، ئەو مینەحانەی کە ئەدرێ بە رێکخراوەکان لەسەر ئەساسی کارنامەی سالانەیان، نەك بە خۆڕایی، ئەوەی ئەمڕۆ مولاحەزە ئەکرێ لە هەرێمی کوردستان، رێکخراوی وا هەیە ژووریکی هەیە، مێزێکی هەیە، پارە وەرئەگرێ بەبێ ئەوەی هیچ ئینتاجێکی هەبێ، لەبەر ئەوەی هەر لێرەوە داواتان لێ ئەکەین، هەموو رێکخراوەکان بە شێوازێك بە پێی پلانی سالانە، هەتا سالانە پێشکەشی نەکەن ئێوە نابێ مینحەیان بۆ سەرف بکەن، کە کاریان کرد پارەیان بۆ سەرف بکەن، کاریان نەکرد پێویست ناکات پارەیان بدرێتێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کە هاتینە سەر ئەوە، ئەو کات وا بڵێ، ئەوە نوقتەی نیزامی نەبوو، ئێستا ئەگەر ئەو رەقەمەمان بدەنێ بەو 20٪ دەبێتە چەند تا بیخەینە دەنگدانەوە، کاك محمەد فەرموو.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کۆمەڵێك شت هەیە لە میزانیەی عێراق وەکو ئەساسیات وایە، بوویتە ئەبواب، یەعنی لە هەموو بابێك ئێمە لە 17٪ وەردەگرین، مەسەلەن مینەح لە 17٪، کە لەوێ دائەنرێ، بۆ نموونە لە شەبەکەی ریعایەی ئیجتیماعی، موخەصەصات 120ترلیۆن و 110 ملیار و نازانم چەند، ئەوەندە تەخصیص کراوە بۆ ریعایەی ئیجتیماعی، ئێمە لە 17٪ وەردەگرین، ئەوە میزانیەی بەغدایە، دوو، لە مەسەلەی زیندانە سیاسیەکان و شوهەداء ، لەوێ ئێمە لە 17٪ وەردەگرین، ئەوان دایاننناوە بۆ هەر نەفەرێك، هەر جۆرە شەهیدێك بێ 500000 دینار، ئێمە ئەوە بەش، بەشمان کردووە، لەبەر ئەوە داوا ئەکەم ئەوەی چاك

بکەین، مەسەلەی عەجزیش لە ماددەی 7ی قانونی مەجلیسی نەواب کە سەرۆکایەتیش پەسندی کردووە، قانونی بودجە، لە ماددەی 7 ئەڵێ (عند حصول زيادة او انخفاض في اجمالي نفقات الموازنة العامة الاتحادية، تضاف الى او تنخفض حصة اقليم كوردستان تناسبياً)، یەعنی هەر کاتێك بەرز و نزم بێت، ئێستا هەر لە ئەمڕۆوە، ئێستا 70 دۆلارە، یەعنی لە 50 بوویتە 70، یەعنی هەر لە ئێستاوە عەرزەکە تەکبیر دەکرێ، هەر رۆژێك کە زیاد ئەبێ ئێمە تەناسوبیەن ئەو 17٪ ئەبێ بۆمان حیساب بێ، وا نیە بەو جۆرە بڕێ، بەس داوا نەکەین یان کەسێ نەچێت بە دەمیەوە، ئەوە باسێکی تڕە، ئەگینا ئێمە بە پێی یاسا ئەبێ داوای بکەین و ئەوە حیصەی ئێمەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عوسمان فەرموو.

بەڕێز عثمان شوانی/وەزیری پلاندانان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێم وایە ئەوە بەلزەبت تەواو نەبووە ئەوەی مامۆستا محەمەد فەرمووی، تەفصیلاتی موازەنە هەیە لە عێراق کە دەرچووە، تەفصیلاتەکە کوراسەکی گەورەیە، لە کوراسەکەدا هەموو ئەوەکانی شەرح کردووە، کە باسی ئیرادات دەکات، ئەو تەقدیری کردووە ئیراداتی نەوتی ئەم ساڵ چەندە، چەندیش مەبالغی ئیزافی هەیە بۆی خستوتە سەری، چونکە ئەو مەبلەغەی کە میزانیە پێی داندراوە ئیجمالی موازنە کە نزیکی 72 ترلیۆن و کەسرە، ئەوەندە ئیرادەی نەوتی نیە، هەستا ئەو چی دەکات ؟ بەو پارەی کە ئیزافەی هەیە لە ئیحتیاتەکە دەیخاتە سەر ئەمە، تەقدیری نەوتی کردووە بە 50 دۆلار، شەرت ئێستا ئەمڕۆ سەعری نەوت بەرز بوویتەوە، بەڵام ئەو تەقدیریشی کردووە دەبێ دوو ملیۆن بەرمیل نەوت بڕوات ئینجا ئەتوانێت ئەو پارەیە تەئمین بکات، نە گەیشتووتە دوو ملیۆن و نە سعرەکەشی ئەوەندە بەرز بوویتەوە، بەعامیش سیعری نەوتی عێراق تۆزێك هەرزانترە لە چاو نرخی شوێنەکانی دیکە بە هۆی گرانی تەئمینەوە کاتێ کە رەوانە دەکرێ بۆ خەلیج، مەسەلەی لێکدانەوەی جەنابی مامۆستا محمەد لەسەر ئەمە، ئەمە جەدوەلەکەیە، جەدوەلی عێراقە و لە وەقائیعیش نەشر کرایتەوە، کە تەخصیصاتی داناوە و لێکی دایتەوە، ئیجمالی موازەنە چەندە، نووسیتی (كيفية احتساب حصة كوردستان من اجمالي النفقات لسنة 2009)، اجمالی موازەنەی دەرهێناوە، ئینجا نەفەقاتی سیادی لێ دەرهێناوە، ئینجا نەفەقاتی حاکمە، چەند فەقەرەیەکە ئەویشی لێ دەرکردووە، کە لێ دەرکردووە چەند ماوەتەوە ئینجا هەستاوە جارانی 17٪ حیصەی هەرێمی کوردستانی لێ دەرچووە، ئەوە نیە هەستابێ لە فەصڵی ئیعانات چەند بێت و لە 17٪ ئیعاناتی بۆ بێ، ئەوە حیسابی ئەوها نەکراوە، بەو شێوە حیساب نەکرایە، چونکە شوێنێك لەگەڵ شوێنێك، ناوچەیەك لەگەڵ ناوچەیەك میزانیە فەرقی هەیە، میزانیەی ئیستیسماری ئێمە لەوانەیە لەگەڵ ئەوی تر فەرقی هەبێ، لەوانەیە فەصڵی رەواتبمان فەرقی هەبێ لەگەڵ ئەوان، بۆیە بە ئیجمالی حیساب کراوە، هەر ویستم ئەو روونکردنەوەیە بۆ جەنابی کاك محمد و برادەران روون بکەمەوە و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا بڕیینە سەر ماددەی یەك، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر راستکردنەوەیەکە و نوقتەی نیزامیە، بەڕێز کاك محمد فەرج مەعلومەیەکی دا و غەڵەتە، کە ئەڵێ لە 17٪ حیسابە هینی لە زیندانی سیاسی، ئەوە کیتابی هینە لەبەر دەستمدایە، الامین العام لمجلس الوزراء، کە موفاتەحەی هەرێم دەکات و ناردوویەتی لە رێگەی کاك محمد ئیحسانەوە بۆ ئەنجومەنی وەزیران و بۆ وەزارەتی شهداء و مؤنفلین، کە داوا دەکات و تیایدا ئەڵێ: راجین بیان رأیکم بشأن ادخال نفقات مؤسسة السجناء السیاسین و غیرها من الجهات المرتبطة بمجلس الوزراء من النفقات السیادیة لکي یتم استبعادها و قبل تحدید نسبة 17٪ لاقلیم کوردستان و امکانیة القیام بذلك ضمن الموازنة التکمیلیة، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەهەر حاڵ، لە یەك لە تەوصیەکان کە من لە لای خۆم نووسیومە بە نیسبەت زیندانە سیاسیەکان، حکومەت ئەوەی یەکلا بکاتەوە لە بەغدایە پارەکەی وەربگرێ ئەگەر لای خۆمانە بە قانونێك یەکلایی بکرێتەوە ئی زیندانە سیاسیەکان، ماددەی یەکەم گۆڕانکاری بەسەر کرا لەبەر رۆشنایی رای لێژنەی یاسایی و لێژنەی دارایی کە میزانیەی رەصد کراوە بۆ پەرلەمان و سوڵتەی قەزائی جیا بکرێتەوە، ئەو رەئیەی لێژنەی دارایی پەسند کرا کە لەگەڵ ئەساسدا دەگونجا، لێژنەی یاسایی داوای کردبوو و بۆ پەرلەمان قبوڵ نەکرا بە شکلەکی عام، یان خۆشیان موافەقەتی کرد وەکو ئەوەی لێژنەی دارایی ئاماژەی پێکردووە 166ملیار و کسورە، ئی قەزا 24 ملیار و کسورە، بۆیە ئەگەر بیخوێنرێنەوە، بیخەینە دەنگدان، فەرموو کاك دلێر.

بەڕێز د.دلێر اسماعیل حقی شاوێس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو لێژنەی دارایی پێشنیازمان کردبوو ماددەی یەکەم، بڕگەی دووەم بەم شێوەیە دابڕێژرێتەوە، دووەم: أ- گوژمەیەك بڕەکەی 16666000000 دینار، بۆ خەرجییەکانی پەرلەمانی کوردستان.

ب-گوژمەیەك بڕەکەی 24881000000 دینار بۆ خەرجییەکانی دەسەلاتی دادوەری.

ج-گوژمەیەك بڕەکەی 6462904000000 دینار بۆ خەرجییەکانی جێبەجێ کردن لە دەزگاکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو ماددەیە دەخەمە دەنگەوە، کە کۆی گشتی پارەکە 8 ترلیۆنە، رەئی لێژنەی دارای کە دوێنێ لێژنەی یاسایی پەسندی کرد، جیای کردووە هینی پەرلەمان و قەزا، دەیخەمە دەنگەوە، کێ لەگەڵێتی دەستی بڵند

بکات تکایە؟ بە کۆی دەنگ ماددەی یەکەم قبوڵ کرا، دیارە تەبعەن ئەو 20٪ دوایی دەبێتە ماددەیەك، وەزارەتی دارایی جێبەجێی دەکات، ماددەی 2، فەرموون بیخوێننەوە ئەویش وەکو ئەمە دوا خرا بۆ ئەمڕۆ.

بەڕێز کریم مجید شریف(جوتیار):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـاددەی دووەم:داهاتـەکانی بودجـەی سـاڵی دارایـی 2009لـە سـەرجەم خەرجییـەکانی بودجـەی فیـدراڵی 8857263ملیۆن دینار مەزەنەدە دەکرێ.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثانية:

تقدر ايرادات الموازنة للسنة المالية 2009 من اجمالي نفقات الموازنة الفدرالية فقط 8857263 مليون دينار.

بەڕێز د.دلێر اسماعیل حقی شاوێس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو لێژنەی دارایی و ئابووری هیچ تێبینیەکمان لەسەر ئەم ماددەیە نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لێژنەی یاسایی هیچ تێبینیەکی لەسەر ئەم ماددەیە نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم ماددەیە تەئکیدکردنەوەی ماددەی یەکەمە، دەیخەمـە دەنگـەوە، کـێ لەگـەڵ ئـەم ماددەیـە دەسـتی بڵنـد بکات؟ کێ لەگەڵدا نیە؟ بەکۆی دەنگ قبوڵ کرا، چ خیلافی ئەو قسەیەیە؟ فەرموو بڵێ.

بەڕێز دڵشاد عثمان/بریکاری وەزارەتی دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوای گۆڕینی پارەکە لە قانونی موازەنەی عیراقـدا، ئـیرادات بـوو بـە 8253، ئێمـە ئێستا بڵێین 8257 لـە کوێ بێنێن؟، ئەبێ ئیلا ئیشارەتێك بەو عەدەدە بدرێ، ئـەوە داهاتـە، ئـەوە بـە قـانونی پەرلـەمانی عیراقـە، ئێمە لـەوە زیاترمـان بـۆ نایێیـت، بـەڵێ ئێستا گـۆڕا، دوایـی ئێمـە ئـەوەمان نـاردووە و پەرلـەمان تەصـدیقی کردووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئـەوەل جـار تەصـدیقمان کـرد و دووەمـین ئێستا ئەگـەر تەماشـای بکـەی دەڵـێ: تقـدر، نـاڵێ ئەوەندەیـە، تەقدیراتە، یەعنی ئەوەی بەغدا بێت و زیـادیش بێتـەوە مومکینـە زیـاد بێتـەوە، مومکینـە داهاتوو زیـادی دەکـات، مـادام تەقدیراتـە و دەنگیشـی بـۆ دراوە، تـەواو، دوایـیش کـاك فورسـەت دەڵـێ: هـەر غەڵـەتێك لـە

ئەرقامدا، قانونیەن دەکرێت تەصلیح بکرێ، لەبەر ئەوەی قابیلی غەڵەت و قابیلی تەصحیح بکرێتەوە، کاك دلێر فەرموو.

بەڕێز د.دلێر اسماعیل حقی شاوێس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی سێیەمدا ئەو ئیشکالە چارەسەر کراوە، لە دەقی یاساکە، لە پرۆژەی یاساکە، لەبەر ئەوە هیچ ئیشکالێك نامێنێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو ماددەی سێ بخوێنەوە.

بەڕێز کریم مجید شریف(جوتیار):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی سێیەم: لە باربڕکدا، کورتیەك لە بودجەی حکومەتی هەرێمی کوردستاندا رووبدا، ئەوە دەسەڵات بە وەزیری دارایی دەدرێت بەکەم کردنەوەی گوژمەی گشتی بودجە بە هەمان ڕێژە کە تێبدا کورتی هێناوە.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثالثة:

في حالة حصول عجز في موازنة حكومة اقليم كوردستان، يخول وزير المالية بتخفيض المبلغ الاجمالي للموزانة بنفس النسبة التي حصل فيها العجز.

بەڕێز د.دلێر اسماعیل حقی شاوێس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو لێژنەی دارایی و ئابووری، پێمان چاکە لە دوای ئەو ماددەیە، ئەم دەستەواژەی بۆ زیاد بکرێ (بە ڕەزامەندی ئەنجومەنی وەزیران).

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو لێژنەی یاسایی هیچ تێبینیەکمان لەسەری نیە و وەکو خۆی هاتووتەوە و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر لەسەر ئەو موقتەرەحەی؟

بەڕێز بایز تالەبانی/وەزیری دارایی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە کاتێکدا کە تەخویلی وەزیری دارایی کرا، پێویست ناکات ئەنجومەنی وەزیران، ئەوە یەك، دوو: پێم باشە کەم کردن و زیاد کردنیش تێیدا بێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەگەر زیادکردنی تێدا بێ، پێویست دەکات پەرلەمانیش موافەقەتی لەسەر بکات، بەڵام کەم کردنەوەکە بە تەنیا وەزارەتی دارایی، ئەگەر من رەئیسی حکومەت بم دەڵێم هی من کەم مەکەوە، ئەوانی تر کەم بکەوە، لەبەر ئەوەی وەزارەتی دارایی خۆی باشتر تەقدیم بکات، پرۆفشینالە، بەڵام ئەگەر زیادکردنەکە بێت، عەجزەکە زیادکردنەکە بێت، دەبێ پەرلەمان موافەقەت بکات.

بەڕێز بایز تالەبانی/وەزیری دارایی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر زیادکرا، ئەوە دیارە وەکو میزانیەی تەکمیلی زیاد دەکرێ، ئەو وەختە هەر مەجبوور ئەبین، ئەگینا نابێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جا ئەگەر زیادکردنەکە دەتەوێ ئیشارەتی پێ بدەین، دەبێتە دوو فەقەرە، فەقەرەی یەکەم وابێ، فەقەرەی دووەم بۆ زیادکردن دەبێ موافەقەتی پەرلەمان وەربگرین، بەڵام تەحصیل حاصلە، وەکو خۆی بمێنێتەوە، کاك دلێر ئەگەر سەحبی بکەی موقتەرەحەکەت.

بەڕێز د.دلێر اسماعیل حقی شاوێس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە وەکو ئیجرائێکە بۆ تەئکیدەکە و بۆ شەفافیەت، ئەگینا خۆ وەزارەت زوو زوو کۆئەبێتەوە، لە کۆبوونەوەیەکی ئەنجومەنی وەزیراندا جەنابی وەزیری دارایی، ئەمە پێشکەش دەکات و موافەقەتی لەسەر دەکرێ و ئیجرائێکی رۆتینیە و هیچی تر.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا خیلافی ئەوە هەیە؟ فەرموو کاك زرار.

بەڕێز زرار طاهر امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەگەڵ ڕێزێکی زۆرم بۆ وەزیری دارایی، بەراستی زیادکردنەکە ئەگەر لێرەدا بنووسین، زیادکردن چیە؟ ئیلا دەبێ بودجەی تەواکاری بێ، ئەگەر ساڵی 2009 بودجەی تەواوکاریمان هەبوو و زیادی کرد، ئەوە زیادەکە هەر ئەوەیە، دەنا خۆ لەناو حکومەتی کوردستان داهاتی زیادمان نابێت، داهاتەکان تەخمین کراون، بودجەی تەواوکاریش دەبێ بەقانون لەناو پەرلەمان پەسند بکرێ، کەواتە زیادکردنەکەی نابێ بنووسین،

كه نووسيمان ئەو كاتى رێگە لەوەى دەگرين كە بودجەى تەواوكارى بێتە ناو پەرلەمان و پەسند بكرێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان:

فەرموو ڤيان خان.

بەڕێز ڤيان احمد خضر باشا:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

داهاتى تەكميلى تەواوكەر يان ئيزافى بە گوێرەى نرخى نەوت دەبێ، نرخى نەوتيش وەكو پێشبينى دەكرێ لە بەرزبووندايە، لەو كاتى كە بودجە تەصديق كرا ئى عيراق، بە 50 دۆلار ژماردرا، بەڵام ئێستاكە تا 70 دەڕوات و پێشبينى ئەوەش دەكرێ كەوا نرخى بەرميل ئەوەى كە موتابەعەدەكەن بگاتە 90 دۆلار ئەمسال، ئەوە چۆن دەبێت؟ كەواتە با بڕگەك زياد بكرێن منيش لەگەڵ ئەوەم بڕگەك زياد بكرێ ئەگەر هات و داهاتى تەكميلى يان تەواوكەر يان ئيزافى، چونكە ئێستاكە نەوت بەراستى لە 70، بەڵام بە دڵنيايىەوە ئەو زيادەيە حيساب نەكراوە، لەبەر ئەوە ئەوەش بە جيا دادەنرێ و ئەو زيادەش دەگەڕێتەوە بۆ ميزانيەى عێراق، لەبەر ئەوە ئەو زيادەيە دووبارە دەگەڕێتەوە سەر هەرێمى كوردستان، پێشبينيش دەكرێت بۆ 90 دۆلار بڕوات تا 100 دۆلار.

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان:

هەر بۆ ئەوەى مەعلوماتتان زياد بێت، ئەوەندەى مەعلوماتى خۆم هەيە كە شەرتيش نيە كامل بێت، بەڵام هيچ تەوەقوعى ئەوە ناكرێ ميزانيەى تەكميلى هەبێت، لەبەر چى؟ لەبەر ئەوەى دائيمەن داهاتى نەوت، ئەو پارەى كە چاوەڕوان دەكرێت بێتە خەزينەى عێراق ئى ئەو عقودانەيە كە پێش چوار مانگ و پێنج مانگ كرايە، يەعنى هەتا مانگى 12 ئەو پارەيەى دێتن ئى ئەو نرخەيە پێشى پێنج مانگ و چوار مانگ كرايە، مومكينە ئەگەر ئێستا بە 70 دۆلار بێت، بۆ سەرى ساڵى داهاتوو ئەو داهاتە بە 70بێتە هين، ئەوە لە مانگى 12 دێتە هين، بەس هەر بۆ ئەوەى كە جەريدە دەخوێننەوە بوويتە 70 دۆلار ئەوە يەكسەر بۆمان نايەت، عقودى ئاجيلە ئێستا مومكينە تا شەش مانگيش هەمووى كراوە، تا ساڵەكيش هەمووى كراوە، بەو نرخەى كە ئەمڕۆ تۆ ئيمزات كردووە، لەبەر ئەوە ئاسارى نرخ بەرز بوونەوە بە لاى كەمى شەش مانگى دەوێ تا هين بكات، بەڵام لەگەڵ ئەوەش ئێستا دوو رەئى هەيە، كاك سەردار فەرموو.

بەڕێز سردار صباح بۆزۆ هەركى:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

من پێم وايە چ زياد كردن و چ كەم كردنەوەيەك پێويستى بە موافەقەى پەرلەمانە، لەبەر ئەوەى عجز كردن و دەستنيشان كردنى عجز و متمانەدان بە ميزانيە ئەوە صەلاحيەتێكى پەرلەمانە، لێرەشدا كە ئەو ميزانيە، ئەو بودجەيە كەم دەكرێتەوە بە هۆى عجز، بەڕاستى پەرلەمان دەبێ ئاگادار بێت ئەو عەجزە لە

کوێیە و لە کۆێ نیە و چۆنیەتی چارەسەرکردنی، بۆیە پێشنیار دەکەم ئەو ماددەیە لابرێ و تێبینی ئەوەشم کردیە بەراستی ئەو ماددەیە ئەوە یەکەم جارە دێتە ناو ئەو یاسایە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دوای کاك عومەر ئەو مولاحەزەی کاك سەردار حەز دەکەم وەزارەتی دارایی جواب بداتەوە، کاك عومەر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم وایە ئەو موقتەرەحەی کە جەنابی وەزیر تەقدیمی کرد، لە زمنی صەلاحیاتی خۆیەتی لە کاتی تەقلیص کردن و زیادکردنی میزانیە و هەر عجزێك تەحصیل حاصل ئەو زیادانەی کە ئەکرێ، میزانیەی تەکمیلی هەر دێتە پەرلەمان، کەواتە بە نەتیجە پەرلەمان ئاگادارە لە زیادەکە، بەڵام وەزارەتی مالیە کە هەموو میزانیەکە لە لای ئەوە، تەخصیصات، سەرفکردن، تەحدید کردن بۆ هەموو وەزارەتەکان، بۆچی وەزیر بۆی هەبێ تەخفیزی میزانیە بکات، بۆ چی بۆی نەبێ زیادەکە بکات؟ لەبەر ئەوە من پێم وایە تەئیدی موقتەرەحەکەی جەنابی وەزیر بکەین لەبەر ئەوەی شتێکی عەمەلیە بە نیسبەت میزانیە و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە قەناعەتی من، بە نیسبەت ماددەکە ئەوەی لێژنەی دارایی، موافەقەتی ئەنجومەنی وەزیرانی پێی ناوێ، چونکە ئەو زیادەیە رۆتینە بە قەناعەتی من، لە زمنی دەسەڵاتی وەزارەتی دارایی بێ و لە هەموو دونیاش هەر وایە، ئەوە یەك، دوو: ئەو زیادەی جەنابی وەزیریش ئیشارەتی پێدا منیش لەگەڵ ئەوەدام کە تەحصیل حاصلە و پێویست ناکات لەناو یاساکەدا بێت و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

خیلا فەکە لەوەدایە کە ئایا ئەو فەقەرە زیاد بکەین لە حاڵەتێکدا کە ئایا بودجەی تەکمیلی دەبێ بێتە پەرلەمان؟ دەسەڵاتی حوکمەت بێ؟ ئەوە وەکو من تەصەوەری دەکەم هەر دەبێ بێتن، ئەوەی تریش کە بە موافەقەتی مەجلیسی وزرا، جەناب وەزیر شەرحی کرد کە پێویست ناکات ئەوە، لەبەر ئەوە شتێکی ناچاریيە، کەم کردنەوەکە رەنگە وەزارەتی دارایی فەنییەن بیر بکاتەوە لە کەم کردنەوەکە، بێ ئەوەی بێتە مەجلیس وزرا، هەر وەزیرێك بڵێت ئەوەی من کەم مەکەوە و ئەوەی تر بڵێت ئەوەی من کەم مەکەوە، وەزارەتی دارایی لە رووی فەنی و حیساباتی رەقەمیەوە باشتر دەتوانن ئەوە هین بکەن، ئەگەر ئیصرار

لەسەر ئەوە دەکەن کە دەبێ بە موافەقەتی مەجلیسی وزرا بێت، ئەگەر رەئی خۆی سەحب ناکاتەوە ئەوە دەیخەمە دەنگەوە.

بەڕێز د.دلێر اسماعیل حقی شاوێس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە بۆ شەفافیەت کۆنترۆلێکی ترمان دانایە، ئەگینا لە راستیدا هەبێ و نەبێ وەکو یەك وایە لە لای ئێمە، دەتوانین سەحبی بکەینەوە زۆر ئیعتیادیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە سەحب کراوە، ماددەکە وەکو خۆی دەخەمە دەنگەوە، کێ لەگەڵیتێ دەستی بەرز بکاتەوە؟ فەرموون، کێ لەگەڵدا نیە؟ بە زۆرینەی دەنگ قبوڵ کرا، بۆ ماددەی چوار.

بەڕێز کریم مجید شریف(جوتیار):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی چوارەم: خەرج کردن لە پشتیوانەی ژمێریاری سەرەکی، وەك بەخشین، ریکلام، مەوجوداتی نادارایی، خەرجییەکانی پرۆژە سەرماییەداریەکان، لە بودجەی گشتیدا تەنیا لە دەست حکومەتی هەرێمی کوردستان و وەزیری دارایی بۆی هەیە دەسەڵاتی خەرج کردنی راستەوخۆ لەسەر هەندێ ئاستی ژمێریاری سەرەکی بدات بە وەزیرەکان و سەرۆکەکانی نەبەستراو بە وەزارەتەوە.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الرابعة:

يحصر الصرف من الحسابات الرئيسية، المنح، الاعلانات، الموجودات الغير المالية، نفقات المشاريع الرأسمالية من الموازنة العامة لحكومة اقليم كوردستان، و لوزير المالية تخويل الوزراء و الرؤساء الغير المرتبطين بالوزارة، صلاحية الصرف مباشرة على بعض مستندات الحسابات الرئيسية.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو لێژنەی یاسایی هیچ تێبینیەکەمان لەسەر ئەو ماددەیە نیە.

بەڕێز د.دلێر اسماعیل حقی شاوێس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو لێژنەی دارایی و ئابووری، پاش راوەرگرتنی هەندێ پسپۆر لە بواری ژمێریاریدا، پێمان چاك بوو دەستەواژەیەك ئیزافە بکەین لەم ماددەیە، ئەویش ئەوەیە کە دوای دەستەواژەی (موجودات غیر مالیە)، هەبوونە نادارایەکان، دەستەواژەی (الموجودات الثابتة) هەبوونە نەگۆڕەکان زیاد بکرێ، بەس موجەرەد موستەلەحاتە و هیچی تر.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

یەعنی چی؟ تێنەگەیشتم موستەلەحاتی چی؟

بەڕێز د.دلێر اسماعیل حقی شاویس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەعنی لە دەقی یاساکە مەوجوداتی غەیر مالی هاتووە، یەعنی هەبوونە نادارایییەکان ئێمە ئەمانەوێت مەوجوداتی ثابتة، یەعنی هەبوونە نەگۆڕەکان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك دڵشاد ئەوێ رۆژێ وتی وشەی مەوەجودات ثابتة نەماوە، هەڵگێراوە و بوویتە مەوجودات غەیر مالیە، کاك عوسمان فەرموو.

بەڕێز عثمان شوانی/وەزیری پلاندانان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیار دەکەم ئەم ماددەیە هەر هەڵبگێرێت، لەبەر ئەوەی مەوجودات غەیر مالی تێدایە، مەوجودات غەیر مالی یەعنی مەسەلەن حەتا کڕینی مێز و کورسییەك و شتێك دەگرێتەوە، یەعنی مەعقول نیە وەزیرێك دەسەڵاتی نیە مێز و کورسییەك بکرێ، میزانیە دادەنێ کە ئەو فەقەرەیە با هەڵبگێرێ، چونکە قەیناکە ئیعانات و مینەح ئەوە لە دەسەڵاتی وەزیرە، ئەوە حەقیشە هەر لە لای ئەو بمێنێتەوە، بەڵام مەسەلەی مەوجودات غەیر مالیە نەمێنێ، دوێنێ کێشەیەك هەبوو لە نێوانی وەزیری مالیەی عێراق و وەزیری پلان دانان لەسەر دەسەڵاتی سەرف کردن لەسەر نەفەقاتی مەشاریعی رەئسمالی، ئەم کێشەیە لێرە نیە، بەڵکو دەسەڵاتەکە هەر لای وەزارەتی دارایییە، بەڵام بۆ ئەم کێشەیە دووباری بێتەوە و ماددەکی قانونەکەی عێراقی دێنمەوە و نەقلی دەکەم لێرە بەبێ موراعات کردنی وەزعی هەرێمی کوردستان، حەقە هەڵگێرێ بەرای من، بە تایبەتی فەقەرەی الموجودات غیر مالیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە مولاحەزەیەکی بەجێیە جەنابی وەزیری پلان دانان، وەکو وتت وەزیر دەبەسترێتەوە، موشتەرەیاتەکی داوا بکات لە وەزارەت و هین و ئەوانە، ئەگەر جەنابی وەزیری مالیە موافیق بێت، بۆ شەتبی مەوجودات غەیر مالیە لە مەوزوعەکە، کێ قسەی هەیە لەسەر ئەو مەوزوعە؟ ناوتان دەنووسم، با کاك شێخ باییز وەزیری دارایی رەئی خۆی بدات دوایی ئێوەش رەئی خۆتان بدەن.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش پێمان باشە ئەو فەقەرەیە نەمێنێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەواتە ئێوە ئەو پێنج ئەندامە قسەتان لەسەر خیلافی ئەوە هەیە؟ لێژنەکانیش دەڵێن لابچن، خیلافی ئەوە چ قسە هەیە؟

بەڕێز دڵشاد عثمان/بریکاری وەزارەتی دارایی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەوە ئەچێ غەڵەتێکی مەتبەعی تێدا بێ، یحصر الصرف من الحسابات الرئیسیة، المنح، الاعلانات، الموجودات الغیر المالیة، نفقات المشاریع الرأسمالیة من الموازنة العامة لحکومة اقلیم کوردستان، نابێ بڵێین و لوزیر المالیه، بوزیر المالیة و له تخویل الوزراء، یحصەرەکە ئەمرێ و دەوری نامێنێ، یحصر الصرف بوزیر المالیه، ئەوە غەڵەتە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە ئیعاناتە یان ئیعلاناتە؟ ئیعلانات نووسرایە، ئەدی رەئیس وزرا؟ چۆنە قانون عیراقی چۆنە؟ وەکو ئەوی لێ بکەن، وەکو عیراق بکەن، بوزراة المالیة و لوزیر المالیة، ئەوە باشترە، کاك جەعفەر چیت هەیە فەرموو.

بەڕێز جعفر مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە بۆ هەر وەزیرێك دەسەڵاتێکمان نیە، پێشتر پار ساڵ لە فکرمانە، هەر وەزیرێك بۆ جووتێ تایە ئەبوایە موافەقەتی وەزارەتی مالیەی وەرگرتبا، ئێمە لەم پەرلەمانە بریارمان دا هەر وەزیرێك مەبلەغێك پارە لە دەستێدا صەلاحیاتی هەبێ هەر چۆن سەرفی بکات، وا بزانم 250 ملیۆن بوو شتێکی وا بوو، ئەم پارەیە و ئەم تەخویلەی جەنابی وەزیری دارایی ئەکەین، تەخویلە لەسەرووی ئەوانەیە بۆ شتێکی دیکە، ئەگەر تەخویل بێ لەسەرووی ئەوە بۆ بابەکانی دیکە ئەوە هەندێ بابی سەرفی هەیە، مەعاش دیارە و سەرفیات دیارە، ئەدەوات دیارە، ئەگەر بە پێی بابەکان بێت، یان ئەوە دەسەڵاتێکی زیاد دەدرێتە وەزیر لە سەرووی ئەو پارەیە بە دەست ئەو وەزیرەی کە پەیوەندیدارە بە سەرفەکەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شێخ بایز جوابت هەیە؟ کەواتە فەقەت گۆڕانکارییەکە ئەوەلەن، ئیعلانەکە غەڵەتە ئەوە ئیعاناتە، دەیخوێنمەوە بۆ ئەوەی بیخەمە دەنگدان: یحصر الصرف من الحسابات الرئیسیة، المنح، الاعانات ، نفقات المشاریع الرأسمالیة من الموازنة العامة لحکومة اقلیم کوردستان، بوزارة المالیة و لوزیر المالیة تخویل الوزراء و الرؤساء الغیر المرتبطین بالوزارة، صلاحیة الصرف مباشرة علی بعض مستندات الحسابات الرئیسیة، دەیخەمە دەنگەوە، کێ لەگەڵێتی دەستی بڵند بکات؟ فەرموو، کێ لەگەڵدا نیە؟ بە کۆی دەنگ، راوەستێن بزانین نیصاب کامیلە؟ 54 کەواتە نیصاب کامیل نیە و ئیعتیبار دەکرێ دەنگەکە باتیلە، بەڵێ گوڵناز خان.

بەڕێز گوڵناز عزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لێرە نووسراوە (لبعض المستلزمات) بەراستی ئەو بەعزە پەیوەستیە، ئێمە لەگەڵ وەزیرەکان دانیشتین پار صەلاحیاتیان تا 250 هەزار بوو، ئەوەش دەستشکاندنی وەزیرە لە ئیشدا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دواتر ناوی هەیە، سوپاس، سارا خان قسەت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز سارا خضر پیرۆت:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی باسی دەکەم نازانم تا چەند پەیوەندی بەو ماددەیەوە هەیە، بەڵام مادام کات هەیە و فورسەت هەیە با باس بکەم، مەسەلەی لەو ماددانەی، لەو یاسایانە کە باسی دەکەم، مەسەلەی قەرەبوو کردنەوە یان تەعویز، هیچ باس لەوە نەکراوە، لە یاسای عیراقدا باس لە قەرەبوو کردنەوەی وڵاتی کوێت دەکرێ بۆ نموونە، بەڵام ئایا لە کوردستان زیان لێ کەوتووانی رژێمی پێشوو، زائیدەن زیان لێ کەوتووانی دوای راپەڕین و مەسەلەی تۆپ باران و ئەوانەی ناوچە سنووریەکان، ئەوانە هەمووی قەرەبوون، خەڵکێکی زۆر و بەردەوام ئێمە وەکو ئەندامانی پەرلەمان رووبەرووی ئەوە دەبینەوە کە داوای قەرەبوو دەکەنەوە، ئێمە زۆر جا داواکاری ئەو خەڵکەمان هێناوە ئەوانەی کە داوای قەرەبوو کردنەوەی زیانی سەردەمی رژێم دەکەنەوە، هێناومانەتە پەرلەمان و پەرلەمان ناردوویەتی بۆ ئەنجومەنی پارێزگا، جاری وا هەبووە ئەنجومەنی پارێزگا دەیباتەوە بۆ ئەنجومەنی وەزیران، یەعنی ئێمە نازانین لێرە چی بە خەڵك بڵێین؟ قەرەبوو یان تەعویزی خەڵکی کوردستان چۆنە و لە کوێ؟ پێم خۆشە ئەگەر وەزارەتی دارایی وەلاممان بداتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پێش ئەوەی وەلاممان بداتەوە، خۆی ئێستا ئێرە لەگەڵ کوێت فەرقی هەیە، کوێتەکە فەرز کراوە لەسەر عێراق، بە قەراری ئومەمی موتەحیدە، لە زەمانی رژێمی لەناوچووە تا ئەمڕۆکە بە قەراری ئومەمی موتەحیدەیە، بە پارەی داهاتی عێراقە، دەبێ تەعویزی کوێت بکرێت، لەبەر رۆشنایی ئەو قەرارە، نە لە دەسەڵاتی عیراقە، بەڵام با جەنابی وەزیریش جوابداتەوە، کاك رەشید فەرموو.

بەڕێز رشید طاهر/بریکاری وەزارەتی دارایی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی پرسیارەکەی قەرەبوو کردنی هاووڵاتیانی کوردستان، کە زەرەر و زیانی پێکەتووە، تەبعەن لە بودجەی حکومەتی هەرێمی کوردستان هیچ مەبلەغێکی وا نیە کە بە ئاشکەرایی و بەناوی تەعویزات و زەرەر و زیان هاتبێ، لە بودجەکانی سالّی، یەعنی لە بیدایەتی تەشکیلی حکومەت هەرێمی کوردستان تا ئێستا، ئێمە کە حکومەتی هەرێمی کوردستان، بێین ئەو زەرەر و زیانەی کە بە خەڵکی کوردستان کەوتووە،

كه بيانده‌ينێ، باوەڕ ناكەم حكومەتى هەرێمى كوردستان بتوانێت ئەو بواره بتوانێ جێبەجێى بكات، تەنها ئەوەيە داوا لە حكومەتى مەركەزى بكرێت كە بێت تەعويزى ئەو هەموو خەڵكە بدرێت كە زەرەر و زيانيان پێ كەتييە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان:

ماددەكە جارێكى تر دەيخوێنمەوە بۆ ئەوەى بيخەينە دەنگدان، يحصر الصرف من اعتمادات الحسابات الرئيسية، المنح، الاعانات، نفقات المشاريع الرأسمالية من الموازنة العامة لحكومة اقليم كوردستان، بوزارة المالية و لوزير المالية تخويل الوزراء و الرؤساء الجهات الغير المرتبطين بالوزارة، صلاحية الصرف مباشرة على بعض مستندات الحسابات الرئيسية، كێ لەگەڵێتى دەستى بەرز كاتەوە تكايە؟ كێ لەگەڵدا نيە؟ بە كۆى دەنگ ئەم ماددەيە پەسند كرا، بۆ ماددەى دواتر تكايە.

بەڕێز كريم مجيد شريف(جوتيار):

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

ماددەى پێنجەم:

1- وەزارەتى دارايى هەرێمى كوردستان-عێراق، پارەدابين كردن بۆ ژمێريارى وەزارەتەكان و كارگێرييەكان بە پێى داهاتى دارايى لەدەستهاتوو دەگرێتە ئەستۆ.

2-داهاتەكانى شارەوانييەكان دەخاتە ئەستۆى بودجە تايبەتييەكانى وەزارەتى دارايى و چاودێرى ئەو داهاتانە و چۆنيەتى خەرجكردنيان دەكات.

بەڕێز كريم بحرى عبدالله:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

المادة الخامسة:

1-تتولى وزارة المالية لاقليم كوردستان العراق، تمويل حسابات الوزارات و الادارات و الموارد المالية المتاحة.

2-تضاف ايرادات البلديات الى ميزانيتها الخاصة و تقوم وزارة المالية بمراقبة هذه الايرادات و كيفية صرفها.ئێمە وەكو لێژنەى ياسايى هيچ تێبينيەكمان لەسەر ئەو ماددەيەش نيە.

بەڕێز د.دلێر اسماعيل حقى شاوێس:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

لێژنەى دارايى و ئابووری تەنها تێبينيەكى بچكۆلەى هەيە، ئەويش وشەى حكومەت ئيزافە بكرێ، ئەو كاتە وەزارەتى دارايى هەرێمى كوردستان، دەبێتە وەزارەتى دارايى حكومەتى هەرێمى كوردستان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان:

ئەو فەقەرەى دووەم كە هاتووە، پارەكەش مونافەشە كرا، بۆ لامەركەزييەت و بۆ نەهێشتنى ، چونكە وەرگرتنى ئەو داهاتانە لە لايەن بەلەديات خۆيەوە، وتمان ئيزافەتى ميزانيەى خۆيان دەبێت، بەڵام بە موافەقەتى وەزارەتى ماليە موراقەبەى ئەو دەكات، ناوتان دەنووسم، كاك رەشاد فەرموو.

بەڕێز رشاد احمد ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داهاتی شارەوانی چەند جۆرێکە، لەوانە فرۆشتنی زەوییە، غەراماتە، ئیجاری مەبانیە، نەفەقاتی تەبلیتە، ئوجوری ئاوە، ئەو جۆرە داهاتانە ئەوەی بزانم فرۆشتنی عەرد حەصرە بە وەزارەتی مالیە، ئەو تێبینیەم هەیە ئەگەر بەڕێزیان رووڕکردنەوەکم بدەنێ، فرۆشتنی زەوی پارەکەی حەصرە بە وەزارەتی مالیە، نەك بۆ شارەوانی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

كاك محمد رفعەت فەرموو.

بەڕێز محمد رفعت:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پرسیارێکم لە جەنابی وەزیر هەیە، لە بڕگەی دوو، بۆ هەر ئیراداتی بەلەدیات ئیزافە دەکرێ؟ ئەی بۆچی گومرەکەکان نەبێ؟ ئەو ئیراداتانە کە حکومەت وەری ئەگرێ، وەکو باجەکانی زەریبە و مەحکەمە و هی مرور و کۆمەڵێك ئیراداتی تر هەیە، بۆ ئەوانی تر ئیزافە نەکراوە و تەنها ئی بەلەدیات ئیزافە کراوە؟سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

1-**تتولى وزارة المالية لاقليم كوردستان العراق، تمويل حسابات الوزارات و الادارات و الموارد المالية المتاحة، ئەی ئەگەر مەواریدی مالیمان نەما؟ یەعنی مەبەستم ئەوەیە، ئەگەر عێراق ئەو پارەیەی نەنارد کە بە. بە دە ڕۆژ جارێك ئەینێرێ، بۆ ئەم ماددەیە و بۆ ئەم بڕگەیە لێرەدا بێت، ئەمانەوێ تەئکید لەسەر چی بکەینەوە؟ یەعنی مەبەستم لێرەدا سوودی ئەم بڕگەیە چیە لێرەدا، حەزدەکەم بۆم شی بکەنەوە، زۆر سوپاستان دەکەم.**

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ڤیان خان فەرموو.

بەڕێز ڤیان خضر پاشا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش رەئیم لەگەڵ مامۆستا محمد رفعت دایە، بۆ دابین کردنی باسی باج و داهاتەکانی نەکراوە، لێرە پێشنیارێکم هەیە ئایا هەوڵی ئەوە نەدراوە یاسای مەواردی مالیە کە هەرێم بەشی هەیە لە تەواوکەری هەموو داهاتەکانی ناوخۆیی و عیراقی، لە هەمان کاتیشدا هاوبەشیمان بکەن بۆ ئەوەی باشتر داهاتەکەمان

تەقدیر بکەین، ئەو یاسای مەواردی مالی کە پاریش باسکرا لە کاتی موناقەشەی بودجە کە ئەو یاسایە بێتە ئاراوەو دەستی پێ بکەین، ئایا وەزارەتی مالیە ئەوەی دەست پێ کردووە یان نا؟ ئایا مەواردی مالیە، یەك پێشنیاریشم هەیە لێرە کە پرسیارێکی تر دێتە ئاراوە ئایا پرۆژە یاسایەك نەتوانین وەکو پەرلەمانی بەغدا کەوا نیو دۆلار بۆ هەر بەرمیلێك تەرخان بکرێت بۆ ئاوەدانکردنەوەی ئەو ناوچەیە، ئێستا ئایا ئەوەش دەتوانی هەرێمی کوردستان پرۆژە یاسایەك ئامادەبکەین لەلایەن پەرلەمانەوە، یان ئایا لەلایەن وەزارەتی داراییەوە، بۆ ئەوەی بەشە نیو دۆلار لە هەموو ژێرخانی ناوچەکانی هەرێمی کوردستان بێت، ئیتر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تەنها ئەو بەشەت جواب دەدەمەوە کە عیلاقەی بەو نیو دۆلارەوە هەیە، ئەوە قەرارێکی ئیتیحادیە، داهاتی نەوت دەچێتە موازەنەی عامە و لەوێ ئەو نیو دۆلارە بېڕێنن بۆ ئەو ناوچانەی کە نەوتی لێ دەردێت، بە ناوچەی گەرمیان و ئەوەی ئێستا کە لە کوردستانیش بە تایبەتی ئەو نەوتەی کە بەڕێگای حکومەتی فیدراڵەوە تەسدیر دەکرێت، داهاتەکەشی دەچێتە لای حکومەت و دەبێت نیو دۆلار تەرخان بکرێت لە میزانیەی عیراق، موباشەرەتەن بۆ ئەو ناوچانە، داخلی میزانیەی هەرێمیش بکرێت، بەڵام بەجیا داخل دەکرێت تەنمیەی ئەو ناوچانەی کە نەوت دەردەهێنن، کاك عادل فەرموو.

بەڕێز عادل محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تێبینیم لەسەر بڕگەی 2 هەیە، ئێمە بە یاسا ئەنجومەنی پارێزگا و قەزاو ناحیەکانمان دروست کرد، لەو یاسایەش لامەرکەزیەی ئیداریمان تەسبیت کرد، هەموومان دەزانین یەکێك لە بنەماکانی لامەرکەزیەی ئیداری ئەوەیە کە ئیستقلالی مالی هەبێت و شەخسیەی مەعنەویە ئەو ئەنجومەنانە، بۆیە من لێرە پێم باشە ئیراداتی داهاتی، یەعنی لەم نەسە بنووسین داهاتی ئەنجومەنەکان بۆ خۆیان نەبێت، کە هەموو داهاتی سنوور خۆی دەبێت، لە ئەنجومەنی پارێزگا و ئەنجومەنی قەزا و ئەنجومەنی ناحیە، وەکو کە پێشتر گوتم یەکێك لە ئەساسیاتی شەخسیەی مەعنەوی ئیستقلالی مالیە، بۆیە پێم باشە ئەو بڕگەیە وا بنووسین و قانونەکەشمان هەیە و بۆ ئەوەی ئەوانە بتوانن تەمویلی میزانیەی خۆیان بکەن لە خۆیان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن احمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبڕگەی یەکەمی ئەم ماددەیە دەڵێت وەزارەتی دارایی داهاتی وەزارەتەکان بە پێی حیساباتی بوون دەگرێتە ئەستۆ، بەڵام ئێمە داهاتمان تەحدید کردووە، وەزارەتەکانیش ئیلتزاماتیان هەیە لەگەڵ کۆمپانیا بۆ پرۆژەکانیان بۆ وەبەرهێنان، کە موراجەعەی دارایی دەکەن دەڵێن پارە نیە، ئەو کاتە لێرەوە ڕۆتین دروست دەبێت، ئەو وەزارەتە ناتوانی ئیشەکانی وەکو پێویست ڕاپەڕێنێ، کەواتە ئەم فەقەرەیە بە ئاڵۆزی

هاتووه، وەزارەتەکان لای ئێمە سکالاّ دەکەن و دەڵێن پرۆژەمان بەردەوامە، ئیلتزاماتمان هەیە کە لە کاردابین، ئەوەش بە پێی بەرنامە و مەوعیدە کە دەچینە دارایی دەڵێن پارە نیە، لەوێوە موشکیلەیەکی زۆر بۆ وەزارەتەکان دروست دەبێت، ئەوە یەك، بڕگەی دووەمیش کە باسی داهاتی شارەوانیەکان دەکات، هەندێك وەزارەتی تریش هەیە داهاتی هەیە، وەکو وەزارەتی ناوخۆ و کارەبا و داد، ناچێتە بابی رسومات و زەریبەشەوە، ئەم داهاتە دەچێتەوە دارایی و دەدرێت بە وەزارەتەکان، چونکە لە هینیش تەسجیل نەکراوە، لە داهاتی ئەم بودجەیەش تۆمار نەکراوە داهاتی ئەم وەزارەتانە و ناچێتە بابی روسماتیش و دیار نیە، داوا دەکەین تەوزیحاتمان بۆ ئەوە بۆ پێ بدەن و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

گوڵناز خان فەرموو.

بەڕێزگوڵناز عزیز قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هاوڕام لەگەڵ ئەو برادەرانە کە تەنها وەزارەتی شارەوانی نیە داهاتی هەبێت، بەڵکو وەکو وەزارەتی کارەبا و تەندروستی و هاتوچۆ داهاتێکی بەرچاویان هەیە، ناشچێتە خانەی باجەوە کە ئێمە بڵێین ئاراستەی ناوەند دەکرێتەوە، بە نیسبەت هەر وەزارەتێك بودجەکەی با خۆی سەرپشك بێت، بەڵام تەخویل بکرێت لە خەرج کردنی بودجەکەی، نەك ئەو حەسارەی لەسەریەتی وەکو ئێستا، رەقابە هەبێت لەسەری و لایەنێکی تر مەسەلەی لادێکانە، یان هەندێك ناوچە هەیە حیسابی شاریشی بۆ دەکرێت بۆ قەزاو ناحیەکان، بەڵام ئەوەندە ئاوەدانکردنەوەی لەدواوەیە داهاتی خۆی یان بودجەی تەکمیلی نیە بۆ ئەوەی کە ئەم ناوچانە پێش بخرێن، ڕەنگە خزمەتگوزاری شارەوانی ناو پارێزگاکان زۆر جیاوازی هەبێت لە ئاستی قەزاکان، بۆیە دەکرێت لەم حاڵەتەدا ئەو بودجە تەکمیلیەی کە لە داهاتی وەزارەتەکانەوە دێت، تەنها لەسەر وەزارەتی شارەوانی چڕنەکرێتەوە، داهاتی وەزارەتەکانی تریش بۆ ئەو کەلێنانە پڕبکرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ئەو پرسیارانەی کە کران، وەڵامتان بۆ ئەوانە بە تایبەتی دوو شتی سەرەکی پێویستی بە ڕوونکردنەوە هەیە، یەکێکیان ئەوەیە کە ئەو مەواردی مالیەی موتاحە ئەشکال دروست ناکات بۆ ئێوە؟ بۆ هین و ئەوانە؟ دووەمیش ئیراداتی بەلەدیات، بۆچی بەس بەتەنها ئیراداتی بەلەدیات، کاك دڵشاد ئەگەر ڕوونکردنەوەیەك بدات، فەرموو.

بەڕێز دڵشاد عثمان (بریکاری وەزارەتی دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە دانیشتنەکانی پێشوو باسی ئەوەمان کرد کە داهات تایبەتە بە گومرگ و زەریبە و رسوم، پێی دەوترێت داهاتی ئیتیحادی، لە دەستووریش دا هاتووە کە ئەو داهاتانە دەبێت بۆ حکومەتی ئیتیحادی بێت

و بۆیان ئەنێرینەوە، ئێستا حالیەن بۆیان دەنێرینەوە، بۆیە هیچ مەجالێك نیە كە ئەوەی بەڕێزان باسیان كرد، ئێمە بۆ خۆمانی وەربگرین، دەمێنێتەوە قانونی رەقەم 6 كە بۆچی بەلەدیات باسكراوە، بەلەدیات بە پێی قانونی عیراقیش تاكە دەزگایە كە یاسای رەقەم 6 لەم پەرلەمانە بەڕێزەشەوە دەرچووەو لە عیراقیش دا بەعەینی رەقەمە بۆ وارداتی بەلەدیات، بە پێی ئەو نیزامە شارەوانیەكان داهاتی خۆیان وەردەگرن، خەرجی دەكەن بۆ پرۆژەكان، وەزارەتی دارایی جیاوازی بەینی خەرجی و داهاتی شارەوانیەكان تەمویل دەكات، یەعنی عەجزەكەیان تەمویل دەكات، لەبەرئەوە هیچ مەجالێك نیە لە مەسەلەی ئەوەی كە باج و گومرگ و باسی دائیرەكانی تر بكەین و بڵێین داهاتی ئەوانیش بخرێتە ئەم یاسایەوە، ئەمە ئەو، بە نیسبەت مەواردی مالی موتاحە كە باسكرا ئێمە مەبەستمان یەك شتە، ئەگەر وەزارەتێك لەسەر ماددەیەك 6 ملیار دیناری هەبێت، ئەم 6 ملیار دیناره ناتوانێ عەلەل ئەقەل لە مانگەكانی بیدایەتی سالّا خەرجی لەسەر بكات بە كاملی، چونكە ئێمە گوتمان خۆی داهاتەكەمان تەقسیمی 12 مانگ دەكەیت، كە 12 ەكەش مانگی بە دووجار و سێ جار، ئەگەر بێتو وەزارەتێك عەقدێك بكات، 6 ملیاری هەبوو بە هەر 6 ملیارەكە لە مانگێك دا بە تەئكید ناتوانین ئێمە تەمویلی بكەین، چونكە ئەو چی كردووە؟ ئەو عەقدێكی كردووە لەسەر ئەساسی سالّێك، پارەی سالّێكی بە ڕۆژێك لە ئێمەی دەوێت، بە تەئكید تووشی كێشە دەبین، بۆیە هەر لێرەوە داوامان لە وەزارەتەكانیشە و چەند جارێكیش پێمان گوتوون كە عقود دەكەن بۆ خەرجی بۆ شت كڕین و هاوردەكردنی شت، عقودەكانیان بە شێوازێك بێ كە شروتی دەفعەكەی بگونجێت لەگەڵ ئیمكانیاتی وەزارەتی دارایی، مەوزوعی ئەوەش باسكرا كە مەجالسی مەحافەزات و قەزا و ئەمانە، بە پێێ قانونی موحافەزاتی عیراقی، نازانم ئەوەی جەنابتان دەرتان كردووە تازەیە و نەگەیشتووە، یاسای پارێزگاكان كە تیای بێت یان تیای نەبێت، ئەمە بەڕێژەی حەدی ئەعلای 5٪ باج بخاتە سەر هەر جۆرێك و دەبێت بە داهات بۆ پارێزگا و قەزاو ناحیەكان، بۆ ئەوەی بەكاری بهێنن، بەڵام لە سنووری پارێزگای خۆی بە تەئكید بەكاری دەهێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سۆزان خان نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

جەنابی كاك دڵشاد دەڵێت عەقد دەكات وەزیر بەیەك جار پارەكەی دەدات، وەزارەت تا وەزارەت فەرقی هەیە و وەزارەتی پەروەردە بۆ نموونە هەموو سالێك دەبێت كتێبی خوێندن چاك بكاتەوە، ئەوە یەكێكە لەو كارانەی كە دەبێت بیكات، ناكرێت ئەمە بە ئەو عەقدەی دەیكات بڵێت من بۆ سالێك ئەم كتێبە، چونكە سالّ وەرناگەڕێ جارێكی تر ئەم دەبێت هەمان كار بكاتەوە، لەبەرئەوە بەڕاستی ئا ئەم بڕگەیە من بۆیە پرسیارم كرد كە دەچن دەڵێن نیە، ئەوە دەبێتە هۆی دواكەوتنی كارەكانی ئەو وەزارەتانە بە تایبەتی، خوێندنی بالّا لەگەڵ پەروەردە دوو وەزارەتن سالّانە كتێب و ئەم شتانەیان بەو جۆرەیە، یان ئەوەتا دەبێت

ئەمە هەڵبگیردرێت و نەهێڵدرێت یان ئەوەتا دەبێت بە شێوازێکی تر مامەڵە لەگەڵ ئەوانەدا بکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەگەر بۆ نموونە پارە نەبوو، چی بکەن؟ با ئێستا عەرزت بکەم ئەوە ئەو ساڵ میزانیەکە بەو شکلە بوو ئەگەر نەوت دابەزی بۆ 20 دۆلار، تەوەقوعی دەکرد هەموو عیراق تووشی قەیرانێکی گەورە دەبوو بە موچەشەوە، ئەو کاتی وەزارەتی مالیە بچیە لای دەڵێت پارەم نیە، خۆ هین نیە! قسەتان کردووە، تەواو، بەڵێ کاك زرار پێشنیارتان چیە؟

بەڕێز زرار طاهر امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبعەن ئێمە هەموومان دەزانین داهاتی هەموو وەزارەتەکان دەچێتەوە حکومەتی ناوەند، تەنها کارەبا و وەزارەتی تەندروستی و شارەوانی و فەرمانگەکانی وەزارەت کاروکاروباری کۆمەڵایەتی بانکە توجاریەکانیش ئەوانە بۆ ئێرەیە، من پێشنیار دەکەم بڕگەی 2 بەم شێوەیەی خوارەوەی لێ بێت، داهاتەکانی شارەوانیەکان و ئەوانەی ئێستا خوێندمەوە کە ناچێتەوە سەر حکومەتی ناوەند، (ئەوە پێشنیارە من نالێم سەر دەگرێت یان سەر ناگرێت) ڕێژەیەکی بۆ وەزارەتەکان بێت و ئەوەی تر بچێتەوە سەر وەزارەتی دارایی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەزانی چۆنە؟ ئەوەڵەن وەزارەتەکان هەموویان بودجەیان بۆ داندراوە، بۆچی گوتراوە وەزارەتی بەڵەدیات تەحدیدەن، چونکە وەزارەتی بەڵەدیە وەزارەتێکی خەدەمیە، مەشاریعێکی زۆری هەیە، فراوانیشە و داهاتیشی هەیە، لە دانانی بودجەش دا ڕەچاوی ئەوە کراوە کە ئەو داهاتەشی هەیە بۆ ئەوەی ئیبداعی هەبێت بۆ زیاتر، بۆ نموونە حەدیقە دروست بکات و مەلاعب دروست بکات، میزانیەی تایبەتی خۆشی هەیە، دێهاتەکان ئاوەدان بکاتەوە، ئەوەندەی کە بۆی بکرێت، هەریەکە لە حدودی بەڵەدیەی خۆی، بۆیە تەئکید لەسەر بەڵەدیە کراوە، لەبەرئەوەی خەدەماتی بەڵەدیە دەگاتە هەموو هاوواڵاتیان، بەڵام وەزارەتەکانی تر میزانیەی خۆیانیان هەیە، وە حیسابی ئەوەش کراوە، ئەو داهاتە دەچێتە هین و ئەوانە، چ پێویستیەکیان هەبێت لە میزانیەکە دیاری کردووە، شتێکی تازەیان نیە، مەسەلەن وەزارەتی کارەبا ئەگەر بەرنامەیەکی تازەی هەبێت خۆ ڕۆژانە نیە، لەبەرنامەی دا میزانیەکە داندراوە و حیسابی بۆ کراوە، داهاتەکەشی بەناوی وەزارەتەوە تەرخان دەکرێت، دەنووسرێت لە وەزارەتی مالیەوەیە، داهاتی وەزارەتی کارەبایە، بەناوی ئەوەوەیە، بەڵام سەرفیاتەکەی لە زمنی وەزارەتی کارەبایە و سەرف دەکرێت لەلایەن وەزارەتی داراییەوە، فەرموو د.هاله.

بەڕێز د.هاله سهیل وادی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مەبدەئی لامەرکەزیەت زۆر زەرورە ئەگەر تەنفیز بکرێت، یەك تەجروبە هەبوو لە بەغدا کرا لەسەر ئەوە، نەك تەنها ئیرادات نەدرێتە وەزارەتی تەندروستی، ئیراداتی نەخۆشخانەکان بۆ خۆیان بگەڕێتەوەو بۆ خۆیان وەکو تەمویلی زاتی چارەسەری کێشەکانیان بکەن، زۆر تەجروبەیەکی سەرکەوتوو بوو، یەعنی ئەمە دەکرێت ئیستیفادە لەو تەجروبانە بکەین و دەکرێت لامەرکەزیەت نەك تەنها لەناو وەزارەت، یەعنی لە خوارتریش بکرێت بۆ ئەوەی زیاتر کێشەکان لە جێگای خۆی چارەسەر بکرێت و وەکو حەوافیز درا مونتەسبین، یەعنی یەکجار زۆر خەڵکەکە ئەو کاتە بووە شەڕ لەسەر خەفارات، لەسەر دەوامی زۆر تر، یەعنی وەکو هاندەرێکە بۆ زیاتر ئیش کردن، بەڕاستی پێویستە ئەو مەبدەئە دەست پێ بکەین ئێمە لە هەرێمی کورستان، نەك چاوەڕێ بکەین هەتا بەغدا ئیعلانی دەکاو پەیڕەوی دەکات ئەو کاتی ئێمە چاو لەئەوان بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

مولاحەزەیەکی بەجێ یە، ئەگەر ئەوە نەکرایە لە میزانیەی وەزارەتی سحە، جوابتان چیە؟ د.هاله دەڵێن ئەوە ئیزافە کراوە، فەرموو د.هاله.

بەڕێز د.هاله سهیل وادی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نەخۆشخانەی حەبیبیە لە بەغدا، ئەوە دەستی پێ کرد، دەڵێن لێرەش کراوە، فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەمە کراوەو چەند ساڵیشە کراوە، نیسبەکانی دابەش کراوە، 50٪ی بۆ خۆیانە، ئەو 50٪ یەش تەوزیع کراوەتە سەر چەند فەقەراتێك، هەندێکی بۆ خەدەماتە، هەندێکی تری بۆ کارمەندەکانە، وەکو حەوافز، 50٪ یشی بۆ وەزارەتی دارایی، عەفوەن ماددەی 14 تیایەتی و عیلاجی کردووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو د.هاله.

بەڕێز د.هاله سهیل وادی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئیرادی وەزارەتی تەندروستی، دوو بەشی دەگەڕێتەوە مالیە و یەك بەشی دەگەڕێتەوە وەزارەت وەکو حەوافیز، ئەویش زۆر کەمە، چارەسەری هیچ کێشەیەك ناکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەگەر ڕەچاوی ماددەی 14 بکەی، نووسراوە دەڵێت (لوزير المالية اضافة التخصيصات مبالغ الايرادات الشهرية التى تحققها وزارة الصحة لكافة دوائرها، الى موازنة وزارة الصحة لاغراض شراء الادوية وتدارك نفقات الصيانة بانواعها حسب طلب وزارة الصحة مشفوعا بجداول الايرادات المتحققة فعلا)، بەس لێرە باسی حەوافز ناکات، فەرقی هەیە، دەکرێ لەوێ دەوڵەمەندی بکەین ئەو ماددەیە؟ ئەو ماددەیە دەخەمە دەنگدانەوە بە ئیزافە کردنی (تتولى وزاره الماليه لحكومه اقليم كوردستان) نەك (لاقليم كوردستان)، کێ لەگەڵ ئەو ماددەیەیە دەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون، کێ لەگەڵ دانیە؟ چوار کەس موعارزە، ئەو ماددەیە بە زۆرینە قەبوڵ کرا، بۆ ماددەی 6 تکایە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك جوتیارفەرموو.

بەڕێز کریم مجید شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی 6

سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان ـ عیراق بۆی هەیە گواستنەوە لەناو بودجەی تایبەت بە پەرلەمان بکات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کریم فەرموو.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لرئیس برلمان کوردستان ـ العراق اجراء المناقلة ضمن الميزانية الخاصة بالبرلمان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك جوتیار فەرموو.

بەڕێز کریم مجید شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەی یاسایی هیچ تێبینیەکی لەسەر ئەو ماددەیە نیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك د.دلێر فەرموو.

بەڕێزد.دلێر اسماعیل حقی شاوێس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە تەحسیلێ حاسڵە، لەبەرئەوە لیژنەی دارایش هیچ تێبینیەکی نیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دەیخەمە دەنگەوە کێ لەگەڵ ماددەی 6 کە خوێندرایەوە دەستی بڵند بکات تکایە؟ کێ لەگەڵ دانیە؟ بە کۆی دەنگ قبوڵ کرا، بۆ ماددەی 7 تکایە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك جوتیار فەرموو.

بەڕێز کریم مجید شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی 7

سەرۆکی ئەنجومەنی دادوەری بۆی هەیە گواستنەوە لەناو بودجەی تایبەت بە دادوەری بکات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کریم فەرموو.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة 7

لرئیس مجلس القضاء اجراء المناقلة ضمن المیزانیة الخاصة بمجلس القضاء.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوەش وەکو هینە رەئیەکانیان پشتگیری دەکەن، کێ لەگەڵیەتی دەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون، کێ لەگەڵ دانیە؟ بە کۆی دەنگ قبوڵ کرا، بۆ ماددەی 8 تکایە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك جوتیار فەرموو.

بەڕێز کریم مجید شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی 8

یەکەم: دەسەڵات بە وەزیری دارایی دەدرێت بۆ گواستنەوە لە نێوان پشتیوانی دەروازەیەك بکات بەدەر لەبەشی مووچەکان کە دەشێ گواستنەوەی بۆ بکرێت و نابێت لێی بگوازرێتەوە.

دووەم: وەزیری دارایی بۆی هەیە گواستنەوە لە نێوان پشتیوانی دەروازەکانی بودجە بکات بۆ مەبەستی فەراهەم کردنی توانایی خەرج کردن بۆ کارگێڕیەکانی کە بڕیاردەرێ پەیوەندیان لە وەزارەتێك بپچڕێ و بخرێتە سەر وەزارەتێکی دیکە و وەزیری تایبەت بۆی هەیە گواستنەوە لە نێوان بەشێك و یەکەیەکی خەرجی بکات.

سێیەم: نابێت گواستنەوە لە نێوان تەرخانکراوەکانی گەشەکردن لەنێوان پارێزگاکان دا بکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

كاك كريم فەرموو.

بەڕێز كريم بحرى عبدالله:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

المادة 8

اولا: يخول وزير المالية صلاحية المناقلة بين اعتمادات الباب الواحد باستثناء فصل الرواتب حيث يجوز النقل اليه ولايجوز النقل منه.

ثانيا: لوزير المالية اجراء المناقلة بين اعتمادات ابواب الميزانية لاغراض توفير امكانيات الصرف فى الادارات التى تقرر فك ارتباطها من وزارة والحاقها بوزارة اخرى وللوزير المختص اجراء المناقلة ضمن الفصل الواحد و وحدة الصرف الواحدة.

ثالثا: لايجوز اجراء المناقلة بين تخصيصات التنمية بين المحافظات.

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان، ئێمە وەكو ليژنەى ياسايى هيچ تێبينيەكمان لەسەر ئەو ماددەيەش نيە.

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان:

كاك د.دلێر فەرموو.

بەڕێزد.دلێر اسماعيل حقى شاوێس:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

ليژنەى دارايى و ئابووريش هيچ تێبينيەكى نيە، ميكانيزمى جێ بەجێ كردنى بودجەيە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان:

كاك جعفر فەرموو.

بەڕێز جعفر مصطفى معروف:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

لەو ماددەيە بڕگەى 3 وەكو ئەوەى كە نابێت گواستنەوە لە نێوان تەرخانكراوەكانى گەشەكردن لەنێوان پارێزگاكاندا بكرێت، ئەگەر ئەوە قەزاكانيشى بۆ زيادبكرێت باشە، كاتى خۆى موشكيلە لە نێوان قەزاكان دروست دەبێت ئيلتيزاميان نەدەكرد قەزاكان، ديارە دەبووە موشكيلە لە نێوانياندا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان:

ئەوە لە نێوان موحافەزات دا نابێت بكرێت، زۆر باش هاتووە، گوڵناز خان فەرموو.

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان:

گوڵناز خان فەرموو.

بەڕێز گوڵناز عزيز قادر:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

مادام لێرە، وەزارەتی مالیە دەسەلاتی موناقەلەی هەیە، من پێشنیار دەکەم، دوو شت بکات، یەکێك بودجەیەك بۆ سەر وەزارەتی کاروباری شەهید و ئەنفال کە بە پێی ئەو دوا نووسراوی زیندانیە سیاسیەکان 404 کەس ئەو یاسایە دەیانگرێتەوە، کە پالێوراون وەکو بەغدا کە هەمان سیفاتیان هەیە، ئەویش ئەگەر بێتو مانگانە 500 هەزاریش وەربگرن دەکاتە 20000200 (بیست ملیۆن دوو سەد هەزار دینار)، ئەگەر مەعاشەکەشیان بۆ ئەوە بێت، ئەگەر وەکو بەڕێز کاك رشید ئاماژەشی پێدا مەقارەنەیەك بکرێت لەگەڵ مەعاشی ئەوەی ئێستا کە شەهید وەری دەگرێت، ئەگەر مانگی 250 هەزار دیناریشیان بدرێتێ 10000100 دینار دەکات، ئێمە دەزانین قەرزێکمان لەلای حکومەتی عیراقە دەبێت مەسەلەی شەهیدان تایبەتمەندی خۆی هەیە، بەڵام مووچەی شەهیدانی ئەنفال و شەهیدانی هەڵەبجە و زیندانیە سیاسیەکان قەرزێکە وەکو لەئەستۆی حکومەتی عیراقە، وەکو لە ئێستادا حکومەتی عیراق ناهاتووە مووچەی ئەو دوو تۆڕە جیابکاتەوە، بۆیە ناکرێت مووچەی زیندانیە سیاسیەکانیش لە ئەوە زیاتر دوابخرێت و ڕێژەکەشیان زۆر کەمە، 404 کەس ئەوەندە نیە حکومەت سڵی لێ بکاتەوە، مەسەلەیەکی تر بۆ سەر بودجەی وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی، بەڕاستی ئەو وەزارەتە شەریحەیەکی زۆر ئاست نزمی کۆمەڵگەی لە ئەستۆیە، ئەویش بێوەژنەکانە و کەم ئەندامەکانە، مەسەلەی 30 هەزار مووچە لەم قۆناغەدا زۆر عەیبە و زۆر شەرمە ئێمە کە ئەوە بەسەرماندا چەند ساڵێکە تێ دەپەڕێ، داواکارم وەزارەتی مالیە لەو دەسەلاتەی کە هەیەتی بودجەیەك بۆ ئەو دوو وەزارەتە تەرخان بکات، وە ئەو 30 هەزاش زۆر غەدرە کە ئەو خەڵکە وەری دەگرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هەردوو مولاحەزە لەلای خۆم نووسیومە هەم کەم ئەندامان هەم زیندانیە سیاسیەکان، بەڵام دەکرێت وەکو ماددەیەك لەدواییدا وەکو تەوسیاتێك وەکو بڕیارێك ئاماژەی پێ بکەین، بەڵام ئێستاکە ناتوانی تۆ بیخەیتە سەر وەزارەتی مالیە هەموو بەرنامجەکان هەمووی تێك دەچێت، دەکرێت بیخەیتە بەردەم هین وەکو بڕیارێك یان وەکو تەوسیەیەك بۆ بەردەم حکومەتی هەرێم و وەزارەتی دارایی، یەڵام من نازانم چۆن 404 کەسن زیندانی سیاسی؟ ئیمکان نیە! کاك سعد فەرموو، باشە گوڵناز خان فەرموو.

بەڕێز گوڵناز عزیز قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داواکاری پێشکەش کردووە، دوای تەسفیە کردن و پاڵاوتنیان ئاخر نووسراویان کە لە 2009/6/3 بەرز کراوەتەوە بۆ ئەنجومەنی وەزیران 404 کەسە، کە هەمان تایبەتمەندی بەغدایان هەیە و بەو یاسایە دەیانگرێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەگەر بە تەنها 404 کەس بن، ئەوا ئەو کێشەیە کێشەش نیە، زۆر بە ئاسانی حەل دەبێت، بەڵێ کاك سعد فەرموو.

بەڕێز سعد خالد محمد امین (وەزیری هەرێم بۆ کاروباری پەرلەمان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر بۆ مەعلوماتی گوڵناز خان و هەموو ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان ئەوە وەجبەی یەکەمە، چونکە لە کوردستان مومکین نیە سی ساڵ دکتاتۆریەت و هین هەبوو بێت 404 کەس بێت!.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر، زۆر زیاترە، هەر لە سنووری هەولێر دا 10 هەزار و 15 هەزار زیاتریش هەیە، بەهەرحاڵ ئەمە وەکو ماددەیەك موقتەرەحێك هەیە دەیخەینە دوای ئەوەی کە پەسەندی ماددەکان دەکەین، موقتەرەحێك دەخەینە بەردەم بەڕێزتان سەبارەت بە زیندانیە سیاسیەکان، ئێستا ئەو ماددەیە وەکو ئەوەی خوێندرایەوە دەیخەمە دەنگەوە، کێ لەگەڵیەتی دەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون، کێ لەگەڵ دانیە؟ بەس گوڵناز خان، بە زۆرینە قەبوڵ کرا، ماددەی 9 تکایە، کاك جوتیار فەرموو.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی 9

وەزارەتەکان و فەرمانگەکانی دەوڵەت ژمێریاری مانگانەیان بودجەی پێداچوونەوە ماوەیەك لە 10 ڕۆژ زیاتر نەبێت و لە کۆتایی هەر مانگێك پێشکەش بە وەزارەتی دارایی بەڕێوبەرایەتی ژمێریاری بکەن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کریم فەرموو.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

الماده 9

تقدم الوزارات ودوائر الدولة كافة حساباتها الشهرية (موازين المراجعة) فى موعد لاتتجاوز مدته عشرة ايام نهاية كل شهر الى وزارة المالية مديرية المحاسبة.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئێمە وەکو لیژنەی یاسایی هیچ تێبینیەکمان لەسەر ئەو ماددەیە نیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك د.دلێر فەرموو.

بەڕێزد.دلێر اسماعیل حقی شاوێس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە هیچ تێبینیەکمان نیە، پێشمان چاکە و ماددەیەکی چاکە و حەقە لێ پێچینەوەش لەوانە بکرێت کە کەمتەرخەمی دەکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

من پرسیارێکم لە وەزارەتی مالیە هەیە لەسەر ئەوە، حیساباتی مانگانە، کە تۆ دەڵێی مانگانە پێشی نیهایەتی مانگ بە 10 ڕۆژ چۆن تەقدیم دەکرێت؟ دەبێت بڵێی هی مانگی پێشوو، تۆ دەڵێی 10 ڕۆژی پێش کۆتایی مانگەکە حیساباتی مانگە؟ (مدە عشرە ایام من نهایە کل شهر)؟ دەبێت ببێت بە (بعد نهایە کل شهر)، (من نهایە کل شهر) باشە، کەس لەسەر ئەوە قسەی هەیە؟ کاك شێخ الله فەرموو.

بەڕێز شێخ الله ابراهیم شێخ الله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵڵا من ئەو ماددەیە بەزیاد دەزانم، یەعنی شتێکە و تەعلیماتێکی هی وەزارەتە، یەعنی پێویست بە ئەوە ناکات لێرە بکرێتە یاسا، خۆی هەمووی موتەبەعەن لە وەزارەتەکان هەموو 10ی مانگان ئەو حیساباتە دەچێتەوە وەزارەتی مالیە و کاك رشیدیش ئاگادارە، پێم وانیە ئەوە پێویست بە ئەوە بکات لێرە بیکەینە ماددەیەکی یاسایی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نا عەفوم دەکەی کاك شێخ الله پێویستیەکە لەوەدایە کە بە قانون ئیلزامیان دەکەین کە ئەو ڕاپۆرتە مانگانە تەقدیم بکرێت، چونکە خۆمان داوامان لە وەزارەتی مالیە کردووە کە 6 مانگ جارێك ڕاپۆرتمان بداتێ، لە کوێ بێنێت ئەو ڕاپۆرتە ئەگەر وەزارەتەکان مانگ بە مانگ حیساباتیان نەدەنێ و ئەویش حازری نەکەن، چۆن دەڵێی ئیلزامی وەزارەتی مالیەمان کردو وەزارەتی مالیەش موقتەرەحی ئەوەیە، ئێمە ئیلزامی وەزارەتەکان بکەین بۆ ئەوەی ئەو کارە بتوانن بە ئاسانی بدەن، بەس ئەوەندەی ئەگەر بڵێین (بعد نهایە کل شهر) پێم باشترە، (مدة عشرة ایام) لەجیاتی (من نهایة کل شهر) بێت، دەیخەمە دەنگەوە بەو گۆڕینە کێ لەگەڵیەتی دەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون، کێ لەگەڵ دانیە؟ بە کۆی دەنگ قبوڵ کرا بۆ ماددەی 10 تکایە، کاك جوتیار فەرموو.

بەڕێز کریم مجید شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی 10

دەسەڵات بە وەزیری دارایی دەدرێت پشتیوانی گشتی پەسەندکراو بخاتە سەر بودجەی ساڵی دارایی 2009 بەڕێژەی 1٪ لە کۆی پشتیوانی پەسەندکراوی بودجە بۆ ئەم مەبەستانەی خوارەوە:

یەکەم: دانانی گوژمە پارەی پێویست بۆ بودجەکانی کارگێڕیە نوێیەکان لە ماوەی ساڵی دارایی 2009 دا.

دووەم: پشتیوانی نوێ لە بودجەکانی وەزارەتەکان و کارگێڕیەکان زیادبکات بۆ باری ناکاوی کە ئەنجومەنی وەزیران بڕیاری لەسەر دەدات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کریم فەرموو.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة 10

یخول وزیر المالیة اضافة الاعتمادات الاجمالیة المصدقة للمیزانیة للسنة المالیة 2009 بالنسبة 1٪ من اجمالي الاعتمادات المصدقة للمیزانیة لاغراض التالیة:

اولا: اعتماد المبالغ الازمة لمیزانیات مجالس الادارات المستحدثة خلال سنة المالیة 2009.

ثانیا: اضافة اعتمادات جدیدة فی میزانیة الوزارات والادارات للحالات الطارئة والتی یقررها مجلس الوزراء.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئێمە وەکو لیژنەی یاسایی هیچ تێبینیەکمان نیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك د.دلێر فەرموو.

بەڕێزد.دلێر اسماعیل حقی شاوێس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەی دارایش هیچ تێبینیەکی لەسەر ئەو ماددەیە نیە، زۆر ئیعتیادیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك دلێر و کاك جمال دەیانەوێت قسە لەسەر ئەو ماددەیە بکەن، کاك دلێر فەرموو.

بەڕێز دلێر محمد شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ڕێژەی 1٪ شتێکی باشە بۆ ئەو حاڵەتانە بەس من پێم باشە حاڵەتێکی تریش زیادبکرێت کە بکرێت ئەو ڕێژەیە زیاتر بکرێت ئەوە باشتر، بە تایبەتی بۆ ئەو ناوچانەی دەرەوەی هەرێم کە تا ئێستا ناوچەی کێشەدارن، لایەکی لێ بکرێتەوە یەعنی چ ئەمەش دابەش بکرێت بەسەر ئەو وەزارەتانەی کە دەتوانن ئیش لەسەر ئەوانە بکەن، بۆ نموونە وەزارەت ئیسکان و ئەعمار هەتا وەزارەتی زراعە، چونکە ئەو ناوچانە بەڕاستی ناوچەی فەراموۆش کراون، یەعنی خەڵکێکی زۆر لەو ناوچانە دەچین و ئێمەش پەیوەندیمان پێیانەوە هەیە کە ڕەبتیان بکەینەوە بە پێی کە ماددەی 140 ڕەبتیان بکەینەوە بە هەرێمی کوردستانەوە، بەڕاستی زەرورەت وایە ئێمە گوژمەیەك دیاری بکەین کە تایبەت بێت بە ئەوانە، ئینجا ئەگەر وەزارەتی دەرەوەی هەرێم پێی هەڵدەستێت، وەزارەتەکانی تریش لەڕێگەی وەزارەتی پلاندانانەوە بێت باشە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك جمال فەرموو.

بەڕێز جمال محمد قاسم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵڵا من تەنها تێبینیەکم هەیە لەسەر دووەم، بە قەناعەتی من سیغەکە تۆزێك دەستکاری بکرێت، ئەولەویەت بدرێت بەو وەزارەتانەی کە پێویستیان پێی هەیە، یەکەم: ناوخۆ و کارەبا و تەربیە و تەندروستی، یەعنی بە پێی ئەولەویەت بێت، ئەگەر لە حاڵەتێك ئەو زیادەیە کرا گرنگی بە ئەوانە بدرێت ئینجا بۆ ئەوانی تر، ئەو چوار وەزارەتە بەڕاستی دەبێت لە حاڵەتێك گرنگیان پێ بدرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

مولاحەزەکەت بەهەند وەرگیراوە و دەڵێت (والتی یقررها مجلس الوزراء) یەعنی مەجلسی وزەرا تەحدیدی ئەولەویەتەکەی دەکات، ئەو باشتر دەزانێت کام وەزارەت حاڵەتی تەواری هەیە و کام وەزارەتە و چۆنە و چۆن نیە، لەبەرئەوە تەحدید بکەن، لەوانەیە قەیدێك بێت لەسەر ئەو ئەولەویاتە، کاك کریم مولاحەزەیەکی لوغەویت هەبوو؟ کاك کریم فەرموو.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە بیدایەتی سەترەکەی (یخول وزیر المالیة اضافة) یەکسەر (الاعتمادات) هاتووە دیارە تێبینی حکومەت لەسەر ئەوەیە (مبالغ علی)پەڕیوە لە تەبع، دەبێت بگوترێت (یخول وزیر المالیة اضافة مبالغ علی الاعتمادات الاجمالیة .....)، لە کوردیەکەی وا نووسراوە، دەبێت ئەوەش وابێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

الاعتمادات المالیة الاجمالیة .....

ئەو ماددەیە بە ئیزافە کردنی ئەو کەلیمەیەی کاك کەریم ئیقتیراحی کرد، (مبالغ علی)، دەیخەمە دەنگەوە، کێ لەگەڵە دەستی بڵند بکات؟ فەرموو، کێ لەگەڵ دا نیە؟ بە کۆی دەنگ ئەو ماددەیەش قبوڵ کرا، بۆ ماددەی (11) تکایە، فەرموو.

بەڕێز کریم مجید شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (11)

وەزارەتی دارایی بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتەکانی تر ئامادەکردنی وردەکاری میلاکەکانی هەموو وەزارەتەکانی هەرێمی کوردستان – عیراق بۆ ساڵی دارایی 2009 دەگرێتە ئەستۆ و پەسندی دەکات لەبەر ڕۆشنایی تێچووی مووچە پەسند کراوەکان لە بودجەدا.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الحادیة عشرة:

تتولى وزارة المالية بالتنسيق مع الوزارات الأخرى إعداد مفردات ملاكات جميع الوزارات في إقليم كوردستان- العراق للسنة المالية 2009 و المصادقة عليها و على ضوء كلف الرواتب المصدقة في الميزانية.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەی یاسایی هیچ تێبینییەکی لەسەر ئەو ماددەیە نیە، سوپاس.

بەڕێز د. دلێر إسماعیل حقی شاوێس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەی دارایی و ئابووری پێشنیاز دەکات لە کۆتایی ماددەکە دا ئەم ڕستەیەی بۆ زیاد بکرێت، دەبێت وەزارەتی دارایی بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی پلاندانان ڕاپۆرتێك لەو بارەیەوە پێشکەش بکات بۆ پەرلەمان پێش کۆتایی ساڵی 2009، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هەردوو وەزارەت ڕەئیتان لەسەر ئەو پێشنیارەی لیژنەی دارایی؟ باشە، بە عەرەبیەکە چی دەڵێ؟ على وزارة المالية بالتعاون مع وزارة التخطيط تقديم تقرير؟ تقديم تقرير تفصيلي؟ ڕەئیتان کاك عثمان فەرموو.

بەڕێز عثمان شوانی / وەزیری پلاندانان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پلاندانان نیە ئەوە، میلاك، میلاك بۆ ئەوەیە کە میلاك چونکە بەشێکە لەو بودجە و، سەر بە ئیشی وەزارەتی دارایە، بۆیە تەسەور دەکەم جەنابی سەرۆك، پێویستی بەوە نەبێت کە وەزارەتی پلاندانان ئیزافە بکرێ بۆ عیبارەکە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

وەزارەتی دارایی چ ئیشکالەکتان هەیە؟

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی / وەزیری دارایی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە هیچ تێبینیەکمان نیە .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کاك دلێر، فەرموو.

بەڕێز د. دلێر إسماعیل حقی شاوێس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە حوکمی ئەوەی میلاکات بەشێکە لە نەخشە کێشانی هێزی مرۆیی، لەبەر ئەوە پێویست دەکات کە وەزارەتی پلاندانان هاوکار بێ لەگەڵ وەزارەتی دارایی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەتوانین بڵێین (بالتشاور) لە جیاتی (بالتعاون)، (بالتشاور مع)،(بالتنسیق)،باشە (بالتنسیق)، (علی وزارة المالیة و بالتنسیق مع وزارة التخطیط)، کاك شێخ بایز چ ڕئیەکت هەیە؟ کاك رشید، فەرموو.

بەڕێز رشید طاهر / بریکاری وەزارەتی دارایی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕەئی من، نازانم هیچ سااڵێك ئەو ڕاپۆرتە تەقدیم نەکرایە، مەبالغ موسادەقە دەکرێت لەسەر ئەوەی فەسلی یەکە، لەسەر ڕەواتبە، عەدەدیش تەحدید کرا، دەرەجاتی وەزیفەش دابەش کراینە لەسەر دەرەجاتی وەزیفی، نازانم ئەو تەقریرە بۆ چیە؟ یەعنی دەڵێم زیادەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەزانی بۆ چیە؟ عەفوم دەکەی، بۆ ئەوەیە موناقەشەییك هەیە بۆ تەنزیم میلاکات، زۆر باس دەکرێت، تەنزیم میلاکات، هەندەك ڕەئی هەیە تەعینات بە خزمەت دابندرێ بۆ ئەوەی تەعینات بە ڕێگای مەجلیس خدمە بێت و، ڕزگارمان بێت لەوەی کە تەعیناتی لابەلا بکرێت، بێ تەنزیم و بێ عینوانە و، ئەوە هەنگاوێکی گرنگە بۆ ڕێکخستنی میلاکات، بۆ هاوکاری کردنی ئەو مەجلیس خدمەیە ئەگەر لە موستەقبەل دامەزرا، مەبەست لەوەیە، ئەوە تێگەیشتم، بەڵێ کاك رشید.

بەڕێز رشید طاهر /بریکاری وەزارەتی دارایی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

.....ئەو کاتە تەحدید دەکەین، با هەیکەلی وەزارەتەکان، نیزام داخلی وەزارەتەکان ئیلغا بکەین، وەزیفی هەیکەلی نیزامی داخلی، هەتا هەیکەلی دروست نەبێت، یەعنی هەر کەم و زیادەی تێدا دەبێت، هەیکەلی وەزیفی وەزارەتەکان لێرە دروست بکرێت، بە خۆی تەحدید دەکرێت و، ئیشەکان جێ بەجێ بکەن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عوسمان فەرموو.

بەڕێز عثمان شوانی / وەزیری پلاندانان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو پێشنیارەی کاك رشید زۆر باشە، لەبەر ئەوەی ئێستا لەسەر پێشنیارێکی وەزارەتی پلاندانان کە بۆ ئەنجومەنی وەزیران بەرزکرابوەوە، لیژنەییك پێك هاتووە بە سەرۆکایەتی جەنابی وەزیری دارایی، لەگەڵ کۆمەڵێك وەزیر و، کاك رشید خۆشی ئەندامە، موقتەرەحەکەی ئێمە ئەوەیە، کە هەیکەلی حکومەت دابڕێژرێتەوە بە شێوازێك لەگەڵ وەزعی ئێستا گونجاو بێت و، دامەزراندنی خەڵك، هەروەها هەیکەلی، دائیرەکانیش گونجاو بێت لەگەڵ وەسفی وەزیفی دا، چونکە بەبێ وەسفی وەزیفی ناتوانی تۆ تەحدیدی

میلاك بكەیت، دەبێت بڵێی ئەو دا ئیرەكەی چیە؟ چەند قسمی تێدایە؟ هەر بەشێك چ كارێك دەكات، بەوە دیاری دەكرێت، ئێستا ئیشی زۆر باش كراوە، ئێستا حالیەن تەقریبەن توانیتمان نیوەی زیاتری وەزارەتەكان وەسفی وەزیفی تەواو بكەین، خەبیرێكمان هێناوە لە وەزارەتی پلاندانان دەورەی كردۆتەوە بۆ زۆربەی وەزارتەكان، بەردەوامین لەسەر ئەوە، وەكو جەنابی كاك دلێر ئیشارەتی پێی دا، بە تەئكید مەسەلەی پلانی هێزی كار، ئیش و كاری وەزارەتی پلان دانانە، هاوكاری لەگەڵ وەزارەتی دارایی و وەزارەتی كاروباری كۆمەڵایەتی، وەزارەتەكانی وەكو پەروەردەو خوێندنی بالاش، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

یەعنی ئیوە پێتان وایە بۆ تان دەكرێت بەشەش مانگ ئەو هەیكەلیەتە تەقدیمی بكەن، میلاكات و هەیكەلیەتەكە.

بەڕێز عثمان شوانی / وەزیری پلاندانان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوە كارێكی زۆر قورسە، كارێكی ئەوەندە ئاسان نیە، بۆ هەر وەزارەتێك، بۆ هەر وەزارەتێك كە تۆ دێی وەسفی وەزیفی دادەنێی دائیرە بە دائیرە، دێیتە سەر وەزارەتەكان، بۆ نموونە، وەزارەتی كشتوكاڵ، بڵێ دائیرەی زراعەی هەڵەبجە ئیشەكەی چیە، چەند بەش لەم دائیرەیە دروست دەبێت، چەند كەسی پێویست دەبێت لەهەر بەشێك، ئەو كەسانەی لەسەر ئەو كورسیە دادەنیشن دەبێت ئیختیساسەكەی چی بێت؟ ئەمە كارێكی زۆر وردە، یەعنی مودەی زەمەنی دەوێت، ئیش كردنەكی زۆری دەوێت، بەتایبەتی لەم ژمارە زۆرەی فەرمانبەران، تۆ پێویستیت بە ڕێكخستنەوە هەیە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

باشە ئەگەر بێتو ئەوە بێت، ئەو موقتەرەحەی لیژنەی دارایی، وەكو ماددەیەك یەعنی مەبادیئ عامە بخرێتە كۆتایی هینەكانەوە، داوا لە حكومەت بكرێت، كە هەیكەلی وەزارەت و میلاكات تەنزیم بكات، فەرموو كاك دلێر، فەرموو.

بەڕێز دلێر اسماعیل حقی شاوێس:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

خۆی ماددەكە لە راستیدا ئەركێكە حكومەت خستویەتیە ئەستۆی خۆی، لە ڕێگەی وەزارەتی دارایی، ماددەكە دەڵێت وەزارەتی دارایی بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتەكانی تر، ئامادە كردنی وردەكاری میلاكەكانی هەموو وەزارەتەكانی هەرێمی كوردستانی عیراق، بۆ ساڵی دارایی 2009 دەگرێتە ئەستۆو پەسەندی دەكات، لەبەر ڕۆشنایی تێچوی مووچە پەسەند كراوەكان لە بودجەدا، ئەمە دەقی ماددەكەیە كە لە پڕۆژەكەدا هاتووە، وەزارەتی دارایی بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتەكانی تردا ئەم كارە ئەنجام دەدات، مولزەمە بەمە، ئەمە ئەركێكە خستویەتیە سەر شانی خۆی، ئێمە تەنها داوای ئەوەی لێدەكەین كە لە كۆتایی ساڵی 2009 ڕاپۆرتێكمان پێشكەش بكات بۆ ئەوەی ئێمە وەكو پەرلەمان بەدواداچوون بكەین، كاری

خۆمان ئەنجام بدەین، ئەمە بەس تەنها بۆ بەدواداچوون و ئەوەیە کە لیژنەکانی پەرلەمان کاری خۆیان بکەن، لیژنەی کۆمەلایەتیە، لیژنەی دارایی و ئابووریە، لیژنەکانی تر، مەبەست لێرە بەدواداچوونی ئەرکەکانەو کۆنترۆل کردنەوەیەو هیچی تر.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

داوای قسە دەکەن، کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن پێمواىـە ملاکـات، پێشـی ئیسـتا تەبعـەن بویتـە واقعێـك زەحمەتـە دەسـکاری کردنـی، چـونکە هـەموو فەرمانبەرەکان حەقێکی موکتەسەبیان وەرگرتووە، ناشکرێت موزەفەکان ئیزن بدەی بچنەوە ماڵەوەو ڕاتب وەربگرن، بۆیە بە قەناعەتی من ئەوە ئەرکێکی زۆر سەهل نیە، زۆر زۆر ئەرکێکی قورسە، ئەو مـاددەی کـە هـاتووە مـن پێمواىـە لـە جێگـای خۆیـەتی، ئـەو دەوائیرانـەی کـە پێویستیان بـە میلاکـات هەیـە، دەوائـیری حەساسن، وەزارەتی حەساسن، بە تەنسیق لەگەڵ وەزارەتی مالیـە، دەتـوانن میلاکـی ئـەو وەزارەتـە تـەرتیب بکەن، چونکە ئیحتیاجیان پێی هەیە، وەزارەتـی تەربیـە ڕەنگـە پێویستی بـە ماموسـتاو ئـەو جـۆرە شـتانە هەبێت، ئیمکان هەیە میلاکاتی وەزارەتی تەربیە تەنزیم بکرێت، بە تەنسیق لەگەڵ وەزارەتی مالیە، ئەوەی تـر بەنیسـبەت مـوزەف چـۆن ئیعـادەی هەیکـەلی وەزارەت دەکەیـەوە، کـە ئـەمڕۆ تـۆ میلاکـت تەسـبیتە، فەرمانبـەر تـەعین بـووە بـە ئـەمرێکی ڕەسمـی حقـوقی خـۆی وەردەگرێـت، باشـە ئـەو موزەفـە فـایزە چ لێدەکەی؟ بەقەناعەتی من ئەوەی لە پڕۆژەکەدا هاتووە لە جێگای خۆیەتی و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك محمد فەرەج، فەرموو.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئـەوەی د.دلێـر دەیڵێـت ڕاسـتە، بـەڵام ئـەوە لـە پـڕۆژە یاسـاکەی وەزارەتـی دارایـی هـاتووە، یـەعنی هـەموو وەزارەتێك تەقدیم دەکات، وەزارەتی مالیەش موافەقە لەسەر ئەوەنـدە دەکـات، یـەعنی لـە هـەموو شـوێنێك ئەوە هاتووە، ئەکرێت ئێمە لەوێوە قسە لەسەر ئەوە بکەین، دوو، ئێمە ئەگەر لـەباتی ئەمـە مـن پـێم باشـە لەسەر تەرشیقەکە قسە بکەین، چۆن ئەمە چاك دەکەین، مەسەلەن من ئێستا یەك نموونـە دەدەم، کارەبـای 29 میگاواتی، کاتی خۆی کە دروست کرا، ئەوانەی دروستیان کردو سەرپەرشتیان کرد، 45 کارمەندیان بـۆ دانابوو، کە بە جێیان هێشت ئێستا بۆتە 250 کارمەند، یەعنی ئەمە لە هەموو جێگایەك ئـەم زۆریـە ئـاوا دیارە، ئەم تەرشیقە من دەڵێم بیر لەمە بکەینەوە، ئەمە بکەین، ئەمە هەمیشە ڕێگە دەگرێت لە تـەعیناتی تازە، وتمان لە 65٪ مووچە خۆر هەیە، بە هەردوو بەشەکەیەوە، ئیتر خۆ تۆ ناتوانی بیکەی بـە 80، چـۆن

دەتوانی هەموو‌سالّ ئەوە زیاد بکەی، لە کاتێك تەندروستی هەموو‌کات پێویستی بە زیاد کردن هەیە، پەروەردە پێویستی بە زیادکردن هەیە، هەندێ وتیان ناوخۆ پێویستی بە زیادکردن هەیە، ئەم زیادکردنانە لەسەر حیسابی چیە؟، ئینجا ئێمە دەزانین هەموو سالّێك یەعنی بە تالّەیەکی ئەکادیمیش دروست دەبێت، خەریجی کولیەیەو دادەنیشێت، ئەمانە خۆ بیری لێبکەینەوە بۆ ئایندە کێشەو گرفتی زیاتری لێ دروست دەبێت، من دەڵێم لە ڕێگەی پسپۆرو خەڵکی شارەزا بیر لەوە بکەینەوە ئەم تەرشیقە چۆن دروست دەکرێت، ئێستا وادەزانن ئێمە هیچی لێ نازانین، خۆ دەکرێت ئیستیعانە بکەین، بە جێگایەك لە ولاّتانی تر ئەمانە دەزانن، ئێمە تەگبیر بکەین بۆ ئەوەی ئیستیفادەی لێ بکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هەر با بۆ تەعلیقێك لەسەر قسەکانی جەنابت، ئیستیعانە کراوە، حکومەت ئەوەندەی من بزانم لە خەڵکی پسپۆر لە دەرەوەش، پرسیاری کردووە، چۆن؟ هەندێك ئەزمات هەیە لە هەرێمدا عیلاجی بکەین، لەوانە چۆنیەتی بەرنامەدانان بۆ نەهێشتنی گەندەڵی، بۆ کەم کردنەوەی نەفەقاتی تەشغیلی، ئەوە هەموو لە بەرنامەدایە، بەڵام من یەك شت دەڵێم، ئەو کەم کردنەوەو زیاد کردنە بەندە بە میزانیە بە گشتی، ئەگەر میزانیەکە 18 ملیار دینار بوایە وەکو پێشتر هین دەکرا، نەفەقاتی تەشعیلی ئەوکات دەبووە لە 35٪-40٪، بەڵام ئەگەر 8 ترلیۆنەکە هاتووە، 8 ترلیۆنەکە ببێتە 6ترلیۆن، نەفەقاتی تەشغیلی دەبێتە لە 80٪، عیلاقەی بەوەوە هەیە، ئیرادەکەمان چەندە؟ ئەمسالّ ئیرادات کەم بۆتەوە، بۆیە نەفەقاتی تەشغیلی زیادی کردووە، چونکە تۆ ناتوانی مەعاش بگۆڕی، ئیلا ئەگەر ناچار بی بێتە خوارەوە، ئەوکات مەجبوری بیگۆڕی، بەڵێ کاك محمد فەرەج.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە قانونی موەقەتی عیراقی هاتبوو، کە ئەو جێگایانەی کە نەوت دەردەهێنن، لە دوای 2003 هوە، دەبێت حسەیان هەبێت، ئایا لە قانونی ئەساسیش لەوەزارەتی مالیە بپرسم، یەعنی ئێمە وابزانم لە 5٪بوو، یەعنی ئەو شوێنانەی کە نەوتی لێدەردێت، یەعنی تۆ خزمەتی چی دەکەی، ئەمە دەخەیتە ئەوە، ئەی نابێ تۆ ئێستا خزمەتی پێ بکەی، ئایا ئێمە ئێستا ئەو مافەمان هەیە، ئەگەر هەمانە ئەوە ناچێتە سەر ئەو ئیرادە، ئەگەر هەیە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لە قانونەکەی خۆماندا هەیە، دەبێت خەباتیشی بۆ بکەین، کاك رشاد، فەرموو.

بەڕێز رشاد احمد ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

میلاك و میزانیە، مەفروزە، ئامادە دەکرێت هەرسالّێك لە 2009/11/31 موازەنەی 2010 دەبێت ئامادەبکرێت، ئیعتیمادیش دەکات لەسەر ئەو شەش مانگەی ئەوەڵی سەرفیات چیە؟ ئەو بە نەزەری ئیعتبار

وەردەگیرێت، تەنزیمی میلاك و میزانیە دەکرێت، مسادەقە دەکرێت، بڕەك وەزارەتی مالیە زەخت لەسەر ئەوە بکات، وەکو ئەو سالأنە تاخیر نەبێت، وەکو ئەو سالأنە تا شەش مانگ بەسەر دابچێت، با لە وەختی خۆی، وەختی خۆی محەدەدە لە نیهایەتی تشرینی دووەم دەبێت ئامادە بێت، میلاك و میزانیەی هەموو وەزارەتەکان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من هەر ڕاست کردنەوەیەکم بۆ بەڕێز کاك محمد فرج، بەتاڵەی ئەکادیمیمان نیە ئێمە، ئەکادیمی ئەو کەسانەن کە خوێندنی بالأیان تەواو کردووەو لە مستەوا بەرزەکانن، زانکۆکان پێیان ناوترێ ئەکادیمی، ئەو بەشە ئەکادیمیەکەی پێ ناوترێ ئەوانەی کە خەریجن، خەریج جیایە لەگەڵ ئەکادیمی، هەرشتێك دەبێت لە جیگای خۆی بەکاربێت، بەداخەوە من لێرە نەبووم، کە باس لەوە کراوە 404 زیندانی سیاسی ئەوانەن کە بە پێی ڕێنماییەکان و بەبێ ئیعتیبار، یەعنی بەبێ ئەوەی خاتریان بگیرێ، ئەوانەن کە حوکمەکانیان هەیەو دەرچووە، لیژنەی زیندانیە سیاسیەکانی عیراق دانی پێداناون کە ئەوانە مستەحەقی وەرگرتنی ئەو بڕە مووچەیەن 404 ە، بە کتابی ژمارە 267 ڕۆژی 2009/6/3 کە کۆمکاری زیندانیە سیاسیەکان، دەستەی بالأ ڕەوانەی کردووە بۆ دیوانی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، بۆ بەشی دیوان کە ئەڵێت، ئێمە ئێستا 404 مان ئەوە نیە کە هیچ عەیبێکمان هەبێت هەموومان زیندانی سیاسی بووین نوسخەی حوکمەکان و لیژنەکەی عیراقیش هینی کردووە لەسەریان، یەعنی ئەوە هەیە ئەتوانن ئێوە لە کۆمکاری زیندانیە سیاسیەکان وەری بگرن، بەداخەوە من لێرە نەبووم کە باسیان کردووە، خاڵی دووەم: ئێمە لێرە بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان لێرە ئێمە مناقەشەی شتێك دەکەین، کە عیلاقەی هەیە بەسەر دیدی حوکمڕانیەوە، بە شێکمان داوادەکەین کە لەو دیدی حوکمڕانیە خەڵك تەعین بکرێت، بەبێ ئەوەی جێگایەك هەبێت، من دائیرە ئەزانم سێ مێزی تیایە ژوورەکە لەگەڵ سێ کورسی، 20 فەرمانبەری تیایە، بەشێکیشمان داوادەکەین کە ئەمە ڕێك بخرێت، لە بەینی ئەم دوو دیدەیە بۆ ڕێکخستنی میزانیە و مەساریف و میلاکاتی حکومەتی هەرێمی کوردستان، دەبێت ئەو یەکێك لەو دیدانە هەڵبژێرێت، ئەگینا ئەمەی تیانیە مناقەشە، بەڵێ ئەبێتە تەقاعد، من بەڕێوەبەر دەناسم تەمەنی گەیشتۆتە خانەنشینی لەم هەفتەی پێشوو چووە لە مەحکەمە تەمەنی خۆی بچووك کردۆتەوە بۆ ئەوەی خانەنشین نەکرێت ئەمساڵ، یەعنی ئەمە کارەساتە تۆ پەنا بەریتە بەر مەحکەمە بۆ ئەوەی تەمەنی خۆت بچووك بکەیتەوە بۆ ئەوەی ئەمساڵ خانەنشین نەکرێت، یەعنی بەڕاستی ئەو جۆرە تەسەروفاتانەیە کاری کردووە کە ئەم هەڵاوسانە ببێت، لەبەر ئەوە تکا دەکەم مەوزوعی میلاکات دەبێت یەکلایی بکرێتەوەو، زۆر سوپاس،

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

گوڵناز خان فەرموو.

بەڕێز گوڵناز عزیز قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەو ڕوانگەوە من حەز دەکەم چاوێك بەو ڕاپۆراتانەی لیژنەکانی پەرلەمان بخشێنین، کەلەماوەی ئەمساڵ بە تایبەتی سەردانی زۆربەی ناوچەکانی هەرێمی کوردستانیان کردووە، لەم کێشەیان کۆڵیوەتەوە، یەکێك لەو لیژنانە کەخۆم تیابووم، سەردانی گەرمیانمان کرد کە بەڕاستی ئەزمەی کارمەندو ئەو کێشەیە میلاکاتە لەو فەرمانگانە هەیە، هەر ئەوانن تەحەمولی بەڕێوەبردنی ئەو ئیشانە دەکەن، کێشەیەکی تر هەیە لەسەر ئاستی بڕوانامەو بێ بڕوانامە، ئێمە زۆربەی فەرمانبەرەکان کە ئێستا بوونەتە بار بەسەر حکومەتەوە ئەوانەن کە ئاستێکی نزمی خوێندەواریان هەیە، یان هەر نیانە، بە تایبەت شەریحەیەکی زۆر لە کارمەندو پاسەوان کە کارمەندی پاککەرەوەن، ئەوانە خەڵکێکن بەڕاستی کە دەیان بینی شەرمەکەی کە تا ئێستا لە ئیش دان، تەندروستیان، تەمەنیان هی ئەوە نیە، ئەگەر بێتو بە بڕیارێك ئەوانە بە پاداشتێکی مەعقولەوە خانەنشین بکرێن، ڕێگە بۆ خەڵکی تر چۆڵ بکرێت، بۆ ئەوەی خەڵکی پسپۆر بچێت ئەو فەرمانگانە پڕبکرێتەوە، ئەو ئەزمە چارەسەر دەبێت، پار ئێمە لەم پەرلەمانە داوامان کرد کە تەسدیقی ئەوەمان کرد کە 29 هەزار فەرمانبەر تەعین بکرێت، من نازانم ئەو ڕێژە چەندە کە تەعین کراوە؟ بەڵام لەو بڕوایە نیم ئەوە بکرێت، باسی پێویستی دەکەین، بەڕێوەبەری پەروەردەی گەرمیان دەڵێت من 500 ماموستای ئامادەیم نەقسە، لەگەڵ 550 مامۆستای سەرەتایی، کە دەچیتە فەرمانگەکان هەموو فەرمانگەکان بەڕێژەیەکی پێویست 10 تا 15 فەرمانبەری نەقسەو ئیشی ناروات بەڕێوە، کە دێی لای حکومەتیش قسە دەکەی من لەو باوەڕەدام کە ئەو ڕێژە زۆرەی فەرمانبەران لە مەرکەزی پارێزگاکان کۆ کراونەتەوە، ئەگینا قەزاو ناحیەکان کێشەو گرفتی زۆر زۆریان هەیە کە پێشتریش باسم کرد، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، کاك شێخ بایز فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت میلاکاتەوە، مەعلوم میلاکات ئیش و کاری وەزارەتی ماڵییەو مدیریەتی میلاکاتە ، ستافێکی کامیلن ئەو ئیشانە هەمووی مەوزوعی میلاکات دیراسات دەکات، وە دوا وەلاّمی وەزارەتەکانیش دەداتەوە، هەتا ئێمە زۆر جار لە وەزارەتەکانیشەوە بۆمان دێت ئێستاکە، لەبەر ئەوەی لەسەر ئەساسی نەوعیەت ئیش دەکەین ئێستا، ئەوانەی کەوا شەهادەیان هەیە، لەسەر ئەساسی ئەوانە زیاتر ئیش دەکەین، سەیرەکەین لە وەزارەتەکانیشەوە دێت داوای هەندێك عەناوینی نزم دەکات بۆ شەهاداتی نزم، ئەوانە ڕەنگە لەلای ئێمەوە تەمشیە نەکرێت، من بۆیە ئەمە دەڵێم تەئکید دەکەمەوە لەسەر ئەوەی کاك عوسمان، مەوزوعی

هەیکەلەکەی ئێستاکە لە لیژنەکان، لیژنەکە ئیش دەکات، وە ئینشائەڵڵاکە تەواو دەبێت لەگەڵ ئەوەی کە مدیریەتی میلاکاتیش ئیش و کاری خۆی دەکات ئێستا، ئەو ئیشانەی وەکو باس کرا ئێستا لێرە، هەموو ئەو ئیشانە دەکەین ئێمە لە وەزارەتی مالیە، یەعنی ئەوە نەبێت نەکرێت، بە نیسبەتی ئەوەی کە ئەو خوشکەی کە دەڵێت، تەعینات مامۆستا بەتایبەتی، بڕیارێکی ئەنجومەنی وەزیرانمان بۆ هاتووە، بە ئیمزای سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران دەڵێت، هەموو دەرچوویەکی فیزیا، کیمیا، احیاء بیرکاری، ئینگلیزی، ئەلەو بابەتانە هەرهەموویان وەزارەتی تەربیە چەندی پێویست بێت، بۆی تەعین بکەن، لەهەر کوێ بێت، ئەوەی کە هاتووە بۆ ئێمە بۆ وەزارەتی دارایی موافەقەتمان کردووەو تەعینیش کراون، ئێستاش لێرەوە من دەڵێم چەندی تریش هەیە با بێت، بە نیسبەتی ماموستایانەوە، ئەوانەی کە پێویست بێت، لە هەرشوێنێك بێت، کە وەزارەتی تەربیە داوای کردبێت، تەعین بووە لەلای ئێمە، مەوزوعی میلاکاتیش بە نیسبەتی وەزارەتی تەربیە ومەکتەبەکانیان و پێویستیەکانیانەوە، دیارە لەلای خۆیانن، ئێمە لەهیچ وەختێك دامەزراندنی مامۆستا ڕەت ناکەینەوە، بەڵام ئەوەش دەبێت بزانین، ئێمە بەداخەوەئێستاکەش لە بەعزێك دائیرەی پەروەردەوە بۆمان دێت، ئەڵێن نووسەر تەعین بکەن، بۆ ئێمە دەنووسن تەنانەت بە عەقدیش، مەعەل عیلم لە بەعزێك لە مەکتەبەکانا، لە جیاتی نووسەرێك 20 نووسەر ڕەئی دەدەن، ئێمە ئەو کێشانەشمان هەیە، بەڵام بەهیچ شێوەیەك مەوزوعی مامۆستا دوانەکەوتووە لەلای ئێمە، ئێستاش چەند هەیە بابێت، ئێمە دایدەمەزرێنین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

وەڵلا ئەوە فورسەتێکە، دەستان خۆش بێت، ئەوە باشە منیش داواکاری دەرچووانی پەیمانگای مامۆستایان لە ناوچەی هەڵەبجەو گەرمیان و ئەوانە لە ڕانیە، هەموویان ئەو داواکاریانەیان کردبوو، ئێمەش ناردمان بۆ حکومەت، ئومێد دەکەین ڕێگای خۆی بگرێت و ئەوانیش دابمەزرێن، چونکە مامۆستا وەکو هیچ پیشەیەك نیە، هیچ ڕێگایەکی تر نیە، دەبێت دایانبمەزرێنین، فێری هیچ شتێك نەکراوە تەنها وانە وتنەوە نەبێت، ئەوەش بۆیە حکومەت دەبێت ئیلتیزام بەوەوە بکات، دەتوانن دانمەزرێنن.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵام دەبێت وەزارەتی تەربیە تەئید بکات، بە هەڕەمەکی ناتوانین هەرچیەك بێت ئێمە تەعینی بکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە تەئکید ئەرکی وەزارەتی پەروەردەیە، ئەو داواکاریە بکات، ئەگەر لیژنەی دارایی هەر بەردەوامە لەسەر پێشنیارەکەی، پێشتر پێشنیارەکەی دەخەمە دەنگەوە، فەرموو.

بەڕێز د.دلێر اسماعیل حقی شاوێس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی یەکێك لە ئەرکە سەرەکیەکانی پەرلەمان، بریتیە لە چاودێری کردنی حکومەت و بەدواداچونی جێبەجێ کرنی یاساکان و بڕیارەکان، ئەگەر لێرە بڕیارێك بدەین، ڕاپۆرتێك نەبێت تا لیژنەکان بەدواداچوونی بۆ بکات، چ فائیدەیەکی هەیە، بۆیە لەسەر ئەم ئەساسە ئێمە بە پێویستی دەزانین کە ئەو ڕاپۆرتە هەبێت، خۆی ڕاپۆرتەکە هەر هەیە، ئێمە داوا دەکەین ئەو ڕاپۆرتە نوسخەیەکی بدەن بە پەرلەمان، بۆئەوەی پەرلەمان بتوانێت بەدواداچونی خۆی بکات، ئەو ڕاپۆرتە شەرت نیە هەمووکارەکانیان تەواو بکرێت، چەندیان لێ تەواو کردووە، چەندیان لێ تەواو نەکردووە، کۆسپەکانی چیە، چی بکرێت بۆ ئەوەی چاك بکرێت، ئەمە میکانیزمێك دروست دەکات، ئەوە پردێك دروست دەکات لە بەینی پەرلەمان و حکومەتدا، بۆ ئەوەی پەرلەمان بتوانێت باشتر بە ئەرکەکانی خۆی هەڵسێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شێخ بایز فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی وئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی هەروەکو پێشوو تریش جوابمان دایەوە، ئێمە مدیریەتی میلاکاتمان هەیە، ئیش دەکات، هیچ تێبینیەکمان نیە لەسەر داواکاریەکەی بەڕێزتان، ئێمە ڕازین لەسەر ئەو مەوزوعە و کاریشی بۆ دەکەین، ئەو ڕاپۆرتەش تەقدیم دەکەین، هەموو نیهایەتی سالێك، بۆ مەعلوماتی بەڕێزتان، ئێمە کە میزانیە تەقدیم دەکەین، شاغریشی تیایە، پەسەند کراویشی تیایە، هەمووی تیایە مەعلوماتەکان، تەنها دەیکەینە سەر ڕاپۆرتێك و بۆتانی ئەنێرین، یەك ئیزافەم هەیە لەسەر قسەکانم، بەتایبەتی لەسەر وەزارەتی تەربیەوە، بەڕاستی ئەوەی وەکو هاتووە وتم، تەعینمان کردووە، بەڵام خۆ دەبێت وەزارەتی پەروەردەش بزانێت کە تەعین دەکات، گوندێك، لادێیەك لە فلانە شوێن دوورە لە حدود بۆ ئەوێش خەڵك تەعین بکات، ئێستا ئێمە هەندێك مۆزەفمان هەیە وەك گومرگ، ویستمان تەعینیان بکەین، پێیانمان وتوە ئەگەر تەعاهود ئەدەن ئەچن لە فلانە شوێن ئیش دەکەن، ئێمە داتان دەمەزرێنین، خەریجی کولیە، یەعنی مەفروزە بە نیسبەتی مامۆستاشەوە ئەوە وابێت، ناشکرێت هەموو مامۆستاکان لە ناوشارو لەناو قەزاو ناحیەکان دابمەزرێن، گوندەکانیشمان بێ بەش بن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کەواتە ماددەکە بەو شێوەیەی بیخوێنێتەوە کاك دلێر، بەڵام لەجیاتی هینەکە (بالتنسیق) مان هەڵبژارد لە جیاتی(بالتخطیط).

بەڕێز د.دلێر اسماعیل حقی شاوێس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی یازدەم:

وەزارەتی دارایی بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتەکانی تر ئامادەکردنی وردەکاری میلاکەکانی هەموو وەزارەتەکانی هەرێمی کوردستان-عیراق بۆ ساڵی دارایی 2009 دەگرێتە ئەستۆو پەسەندی دەکات لەبەر ڕۆشنایی تێچووی مووچە پەسەند کراوەکان لە بودجەدا، دەبێت وەزارەتی دارایی بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی پلاندانان ڕاپۆرتێك لەو بارەیەوە پێشکەش بکات بە پەرلەمان پێش کۆتایی ساڵی 2009.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەیخەمە دەنگەوە ئەو گۆڕانکاریە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟سوپاس، کێ لەگەڵدانیە دەستی بەرز بکاتەوە؟ سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسەند کرا، سۆزان خان لەگەڵدانیە، باشە، سیغە عەرەبیەکە نادەیە کاك فرسەت بۆ ئەوەی ئیزافەی بکات، ماددەی دوازدە تکایە.

بەڕێز د.دلێر اسماعیل حقی شاوێس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی دوازدەم:

نابێت هیچ لایەنێکی حکومی بە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانیشەوە پڕۆژەی تایبەت لە ناو بودجەکەیدا جێبەجێ بکات.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثانية عشرة:

لايجوز لاي جهة حكومية بضمنها رئاسة مجلس الوزراء، تنفيذ مشاريع خاصة ضمن موازنتها.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەتوانن بۆمان شەرح بکەن، ئەوە چیە؟ ئەوە لەکوێوە هاتووە، حکومەت ناردوویەتی؟

بەڕێز کریم بەحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو لیژنەی یاسایی، هیچ تێبینیەکمان لەسەر ئەو یاسایە نیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

من پێموایە غەڵەتیەك هەیە لەو شتە، مەخسەدی ئەوەیە خارج موازەنە چیە؟ یەعنی چی؟ بڵێ موازەنە چیە؟ فەرموو کاك دڵشاد تۆ شەرحی بکە، دەڵێت(لایجوز لای جهة حكومية بضمنها رئاسة مجلس الوزراء تنفيذ مشاريع خاصة ضمن موازنتها)ئەگەر تێی ناگەن و زیادیشە با هەر نەمێنێت، بەڵێ.

بەڕێز دلشاد عثمان/ بریکاری وەزارەتی دارایی وئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێ دەچێت ئەوە لە ئەنجومەنی وەزیران زیاد کراوە ئەو ماددەیە، مەبەستی ئەوی تریشیان ئەوەیە ئەگەر لە بودجەی مەسەلەن ئەنجومەنی وەزیران، یان وەزارەتێك، لە بودجەی ئاسایی بزانێت وەفری هەیە، بەکاری بهێنێت بۆ جێبەجێ کردنی پڕۆژەیەك، لێیان مەنع کردووە، چونکە پڕۆژەکان دەبێت لە پلانی سالأنە دەست نیشان بکرێت، ئەوە لەبەر ئەوەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، ئەوە بەو شەرحە مەعقولە، دەیخەمە دەنگەوە کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ سوپاس، کێ لەگەڵدانیە دەستی بەرز بکاتەوە؟ سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسەند کرا، ماددەی 13 تکایە.

بەڕێز د.دلێر اسماعیل حقی شاوێس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی سێزدەم:

1-وەزیری تایبەت مەند دەسەلأتی خەرج کردنی هەیە بە مەرجێك لە 250 ملیون دینار زیاتر نەبێت بۆ هەر حالەتێك و بۆی هەیە دەسەلأت بە سەرۆکەکانی فەرمانگەکانی سەر بەوەزارەتەکەی بدات بە خەرج کردنی پارەیەك لە 100 ملیون دینار زیاتر نەبێت.

2-سەرۆکەکان کە بە وەزارەتەوە نەلکاون دەسەلأتی خەرج کردنیان هەیە کەلە 150 ملیون دینار زیاتر نەبێت بۆ هەر حالەتێك بە ڕەچاو کردنی ئەمانەی خوارەوە:

1-دەبێ خەرج کردنەکە بەپێی پشتیوانی پەسەند کراو بێت لە بودجەی سالأنەداو بۆ مەبەستێکی دیاری کراو بێت.

2-خۆبەستنەوە بە پشتیوانی تەرخانکراو لە بودجەداو نابێت خۆی بە خەرج کردنێك ببەستێتەوە کە زیاتر بێت لەوەی لە بودجەدا بۆی تەرخانکراوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك کریم.

بەڕێز کریم بەحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثالثة عشرة:

1-للوزير المختص صلاحية الصرف بما لا يزيد عن 250 مليون دينار عن كل حالة و له تخويل رؤساء الدوائر التابعة لوزارته بصرف ما لا يزيد على 100مليون دينار.

2-لرؤساء الدوائر غير المرتبطة بوزارة صلاحية الصرف بما لا يزيد على 150 مائة وخمسون مليون دينار لكل حالة مع مراعاة ما يلي:

1-ان يتم الصرف وفقآ للاعتمادات المصادق عليها في الموازنة السنوية و للاغراض المحددة لها.

2-التقييد بالاعتمادات المخصصة في الموازنة و لا يجوز الدخول في الالتزام بالصرف بما يزيد عما هو مخصص في الموازنة.

بەڕێز کریم بەحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو لیژنەی یاسایی هیچ تێبینیمان لەسەر ئەو ماددەیە نیە.

بەڕێز د.دلێر اسماعیل حقی شاوێس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە تەنها تێبینیەکی بچکۆلانەمان هەیەلە دەقە کوردیەکەیە سەرۆکەکانی کە بە وەزارەتەوە نەبەستراونەتەوە بکرێتە سەرۆکی دەزگاکان کە بە وەزارەتەوە نەبەستراونەتەوەو هیچی تر، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك عادل.

بەڕێز عادل محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من داوام وایە روئەسائی دەوائیر تەوزیح بکەن، لەبەر ئەوەی بەپێی قانونی ئینزیباتی فەرمانبەرانی دەوڵەت موحافز رەئیسی دائیرەیە، وەکیلی وەزیر رەئیسی دائیرەیە، وەزیر رەئیسی دائیرەیە، ئەوە پێم باشە شەرحێکی بکەن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

مەقصەدی ئەوەیە روئەسائی دەوائیر غەیری مورتەبیت بە وەزارەت، نووسیەتی، ئەو روئەسا دائیرانەی کە سەر بە وەزارەت نینە، یەکسەر لێرەوە بە قانون ئەو سەلاحیەتەیان داوەتێ، کاك جەعفەر فەرموو.

بەڕێز جعفر مصطفی معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پرسیارێکم لە وەزارەتی دارایی هەیە، ئەگەر گوێیان لێ بێت، ئێمە خۆی وەزیر (250) ملیۆن دیناری لەبەر دەستدایە، دەتوانێت سەد ملیۆن ئیزافە بکات بۆ رەئیس دائیرەیەکی تر، ئەو سەدە لە کوێ دەهێنێت لە (250)یەکان، لە کوێ دەهێنێت؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە خۆیان وەلاّمی دەدەنەوە، من وەلاّمم پێیە، بەس با خۆیان وەلاّمی بدەنەوە، ئەوە ئاسانە، کاك محەمەد فەرەج فەرموو.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من قسەم لەسەر ئەوە هەیە، یەعنی مەجال دان بەوە، ئەگەر ئەو سەدە یەك كەس بوو، بۆ نەفەرێك بوو، یەعنی ئەو دەتوانێت مادام سەلاحیەتت داوەتێ لە سەد دەتوانێت، بەلام لە ئەوەی عێراقدا لە ماددەی (24) هاتووەو تەفسیلی داوەتێ، دەڵێت ئەگەر بۆ فەردێك بێت دە ملیۆن، ئەگەر بۆ عیلاجێکی موستەعصی بێت سەد ملیۆن، ئەگەر بۆ موئەسەسات بێت، یەعنی مەعقول نییە تۆ موئەسەسەو شەخصێك ئەوە ئەو وەزارەتە مەسەلەن موئەسەسەیە هاتە بەردەستی چۆن مەعونەتی بکات؟ مەعقول نییە وەکو فەردێك بۆ ئەویش سەد، بۆ ئەویش سەد، لەبەر ئەوە من پێم باشە یەعنی پێشنیاری ئەوە دەکەم ئەوە جیا بکەینەوە، ئەگەر ئیعانەکە بۆ فەردێکە تەحدیدی بکەین لە دە ملیۆن زیاتر نەبێت، ئەگەر بۆ موئەسەسەیە، موئەسەسە گەورەیە، نا عەفو باسی ئیعانە نییە، عەفو، تەخصیصەکە باس دەکەم، تەخصیصەکە ئەگەر بۆ فەردە لە دە ملیۆن زیاتر نەبێت، ئەگەر بۆ موئەسەسات و دەوائیرە، یەعنی موئەسەسەو هەرچی تر هەیە فەرقی بکات لەگەڵ فەردێکدا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

وەزارەتی دارایی وەلامتان.

بەڕێز دڵشاد عثمان/ بریکاری وەزارەتی دارایی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مەبەست لەو (250) ملیۆن دینارە، ئەو خەرجیانەیە کە بەپێی یاساو رێنماییەکان جێ بەجێ دەکرێت، مەبەست ئیعانە نییە، ئەو عقودانە کە دەکرێت بۆی هەیە وەزیری دائیرە تا (150)، وەزیریش دەتوانێت بیدات بە خواردن تا سەد ملیۆن بۆچی؟ بۆ ئەو خەرجیانەی هەموو موافەقەتێکی ئوسولی وەردەگیرێت و عقودی لەسەر وەردەگیرێت، یان جێ بەجێ دەکرێت بەپێی یاساو رێنماییەکان، با نەوعێك تێ نەگەین، یەعنی ئەو پارەیە بەردەستی وەزیر نییە، نەخێر بەردەستی وەزیر نییە، موکافەئە لە شوێنی دیکە تەحدید کراوە، ئیعانە تەحدید کراوەو دەسەلاتیشی هەیە، بەلام وەزیر (250) ملیۆن بەپێی عەقد جێ بەجێی دەکات بۆ هەموو حاڵەتەکان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

شتەکە مەفهومە، بەلام ئەوە جوابەکەش دیارە، بۆ عقود و مەشاریع و تەنفیزی ئەو مەشاریعانە، بەڵێ مام خورشید فەرموو.

بەڕێز خورشید سلیم شێرە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشی ئێستا، پێش ئەو قانون و ئەوانە، پێش ئەو دەسەلاتەی کە دراوەتە وەزیرو کە وەزیر بیداتە هەندێك مەسئوولەکانی خۆی، ماوەی دە ساڵیش دەبێت هیچ وەزیرێك لە زیمنی میزانیەی خۆی سەلاحیەتی نەبووە یەك دینار سەرف بکات بەبێ موافەقەی وەزارەتی مالیە، ئێستا لە زیمنی ئەو میزانیەی کە موتەبەعە لە هەموو دنیا سەلاحیەت دراوەتە وەزیر (250) ملیۆن دینار بۆ مەشاریع، یان بۆ ئەو شتانەی کە بەرنامەی خۆی پێ تەنفیز بکاتن نەك بۆ شتی تر، مەکتەبێك دروست دەکات، مەشروعێك لە زمنی وەزارەتەکەی خۆیەتی، پێشان دەبوایە موافەقەی ئەو 250 ملیۆنە لە وەزارەتەکەی خۆی وەربگرێت، ئێستا لەزمنی میزانیەی خۆی ئەگەر لە خەزێنە پارەی هەبێت و رەسیدی هەبێت دەتوانێت ئیسارەی بکات، بە بێ ئەوەی موراجەعەی وەزارەتی مالیەی بکات، ئەوەیە مەسەلەکە هیچی تر نیە، هەندێك سەلاحیەتی دەداتە مودیری قسمەکان یان مودیری موئەسەسەکانی خۆی هیچی تر نیە، زۆر تەبیعیە ئەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

وەڵڵا وەکو خۆی دەیخەمە دەنگەوە، کێ لەگەڵیەتی دەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون، کێ لەگەڵ دانیە؟ بەکۆی دەنگ قبوڵ کرا، ئەگەر غەڵەت هەیە چیە؟ دەبوو پێشتر بتگوتیا، مەشروعی خۆتانە و موناقەشە کراوە و ئێستا پاش دەنگدان نابێت، بەیانی سەعات 10,30، بەڵام ئێمە تەبعەن زۆر تێبینی و زۆر ڕاو بۆچوون تەرحمان کرد لێرە، بۆیە من رئوسی ئەقلام دەدەم بە لیژنەی یاسایی و لیژنەی دارایی وەکو مەوادی هین و ئەوانە و تەوسیات و مەواد حازری بکەن هەتا سبەینێ، یەکەم: مەوزوعی زیندانیە سیاسیەکان، دووەم: شەفافیەت لە داهاتی نەوت و خەرج کردنی ئەو بڕە پارانەی کە تەرخان کراون بۆ ناوچە نەوتیەکان وەکو باسمان کرد، ڕوون کردنەوەی بۆ پەرلەمان، سێیەم: سولفەی عەقار بدرێت بە 100 مەتریش و دەرەوەی شارەکانیش، چوارەم: قانونی بودجەی ئەحزاب بە پەلە حکومەت بینێرێتەوە بۆ ئەوەی قانونی بۆ دەربچێت، پێنجەم: بە پەلە وەزارەتی دارایی و ئابووری تەواوکاری یەکخستنەوەی وەزارەتەکەیان بکەن و ئیعلانی بکەن، بە پەلە دیوانی چاودێری دارایی و ئاسایشی هەرێم یەك بگرنەوە، شەشەم: بایەخدان بە زیادکردنی یارمەتی کەم ئەندامان و چاك کردنی وەزعیان، حەوتەم: بۆ نەهێشتنی جیاوازی بەینی مووچەی پلە بەرز و مووچەی پلە نزم، پێویستە حکومەت ئیهتمام بە کەم دەرامەتەکان بدات وە ئیمکانیات تەرخان بکات بۆ ئەوەی گۆڕانکاری لە موچە تەنها لە ئەوانەوە دەست پێ بکات کە موچەیان کەمە، هەشتەم: هەموو دەوائیری دەوڵەت و موئەسەساتی حکومەت پێویستە ڕەچاوی ڕێنماییەکانی دارایی بکەن لەسەرف و لە بەکارهێنانی دەسەلاتیان و پێویستە دیوانی چاودێری دارایی کار بکات لەسەر ئیشراف کردن و بەدواداچوونی ئەو سەرفیاتە بۆ ئەو کەموکوڕیانەی کە لە دام و دەزگاکانی حکومەت دا هەیە کەم بکرێتەوە، ئەوەو هەر شتێکی تریش کە هاتە پێشتان بیدەنەوە لیژنەی یاسایی و

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (19)

سێ شەممە رێکەوتی 16/ 6/2009

کاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی سێ شەممە رێکەوتی 2009/6/16 پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز عدنان رشاد مفتی سەرۆکی پەرلەمان و, بە ئامادەبوونی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی) جێگری سەرۆك و, بەڕێز فرست أحمد عبدالله سکرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (19)ی خولی دووەم, ساڵی (2009) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی ماددە (20) لە پێڕۆی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاردرا دانیشتنی ژمارەی (19)ی خولی دووەمی هەڵبژاردن لە کات (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی سێ شەممە رێکەوتی 16/ 6/2009 دا بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوامبوون لەسەر پێش چاو خستن و گفتوگۆ کردنی بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2009.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، دانیشتنەکەمان دەکەینەوە، بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی ماددە (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموار کراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستانی عێراق، دەستەی سەرۆکایەتیی پەرلەمان بڕیاریدا بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە (19)ی خولی دووەمی هەڵبژاردن لە کاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی سێ شەممە رێکەوتی 2009/6/16دا بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوامبوون لەسەر پێش چاو خستن و گفتوگۆ کردنی بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2009.

جارێکی تر بەخێرهاتنی وەزیرە بەڕێزەکان و بریکاری وەزارەتی دارایی و ئابووری دەکەین، زۆر بەخێر بێن سەرچاو، داوا لە لیژنەی یاسایی و لیژنەی دارایی دەکەین بێن لە شوێنی خۆیان دابنیشن بۆ بەردەوامبوون لەسەر بەرنامەی کار. لەسەر ماددەی چواردە ئێمە دوێنێ دەنگمان بۆ سێزدە ماددەدا، چەند تەوصیاتێکیشمان کرد بۆ حکومەتی هەرێم، یەك، دوو تەوصییەی تریش هەبێتن ئەمڕۆ باسی بکەین، بەڵام من موقتەرەحێکم هەیە بۆ حکومەت لەسەر کەمئەندامان، دیارە ئەوەی کەمئەندامی سەنگەر حیسابی بۆ کراوە، بەڵام مەقصەدم لە کەمئەندامانی تره، کە ئاماژەیان پێ کرد (30000) سی هەزار دینار وەردەگرێت، دوێنێ لەگەڵ حکومەت قسەم کردیە، بەڵام مەجال نەبوو لەگەڵ جەنابی شێخ بایز قسە بکەم، ئەو بڕە پارەی (30000) سی هەزار دینار حەددی ئەدنایەکە بکرێتە (50000) پەنجا هەزار دینار،

کـراوه، کورتـه بـالاً، هـەموو کەمئەندامـەکان، چـونکه زۆر ئەنـدامی پەرلـەمان ئامـاژەی بـەوه کـرد گـوتی (30000) سی هەزار دینارە، ئەگەر زیاتریش بکرێت، چەند زیاد بکرێتن باشترە، فەرموو کاك شێخ بایز.

بەڕێز شێخ بایز تالەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت کەمئەندامانەوە، ئێستا لـە (30000) سـی هـەزارەوە کراوەتـە (50000) پـەنجا هـەزار دینـار، جەنابیشتان ئەمرەکەی پێ دەربکەن، بڕیارەکەی پێ بدەنەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەگەر جێ بەجێتان کردووە مەمنونین، هیچ پێویست ناکات هینی بکەین، بەڵام دەبوایە دوێنێ پێمان بڵێن، بەهەر حاڵ دەستتان خۆیش بێت، ئەوە باشە کراوە، حەددی ئەدنای کەمئەندامان جگـە لـەوەی مـن دوێـنێ تێگەیشتم لە بەدواچوونی کێشەی کەمئەندامان کە شتی باش کراوە تەنیا ئـەو (30000) سـی هـەزارە کـە تەئکید دەکەنەوە (50000) پەنجا هـەزار دینـار، ئەگـەرنا دەمـانکردە قـەرارێك، ئـەوەش باشـە، ئێمـە ئـەو راسپاردانەی کە هەبوو، دوو، سێ راسپاردەی تریش هەیـە کـە دەبێـت ئیزافـە بکرێـت دواتـر دێینـە سـەری، بەڵام با ئێستاکە با ماددەکانی تر تەواو بکەین، ئینجا دەچینە سەر ئەو راسپاردانەی دوێنێ و هی تریش کە دێنە پێشەوە، مەسەلەی گەرمیانە، هەڵەبجەیە، دەبێت ئامـاژەی پـێ بکـرێتن و تێـدا هـەبێتن، پێشمەرگەیە هەرچی پێویست دەبێتن باسی دەکەین، ئێستا دەچینە سەر ماددەی چواردە، فەرموو بۆ خوێندنەوەی.

بەڕێز کریم مجید شریف(جوتیار):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی چواردەم:

وەزیری دارایی بۆی هەیە گۆڕمەی داهاتەکانی مانگانەی کە وەزارەتـی تەندروسـتی بـەدی دێنـێ بـۆ هـەموو فەرمانگەکانی بخاتە سەر بودجەی وەزارەتی تەندروسـتی بـۆ مەبەسـتی کـرینی داودەرمـان و دابـین کردنـی خەرجییـەکانی پاراسـتن بـە هـەموو جۆرەکانیـەوەو بـەپێی داوای وەزارەتـی تەندروسـتی و دەبـێ خشـتەی داهاتە دەسکەوتەکانی بە کردەنی تێدابێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

رای لیژنەی یاسایی و لیژنەی دارایی و ئابووری.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الرابعة عشرة:

لوزير المالية اضافة تخصيصات مبالغ الايرادات الشهرية التي تحققها وزارة الصحة لكافة دوائرها الى موازنة وزارة الصحة لاغراض شراء الادوية وتدارك نفقات الصيانة بانواعها وحسب طلب وزارة الصحة مشفوعاً بجداول الايرادات المتحققة فعلاً.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەی یاسایی هیچ تێبینیەکی لەسەر ئەو ماددەیە نییە.

بەڕێز د. دلێر اسماعیل حقی شاوەیس؛

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەی دارایی و ئابووریش هیچ تێبینیەکی لەسەر نییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان؛

فەرموو کاك دکتۆر فوئاد.

بەڕێز فؤاد احمد محمد بابان؛

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا من هەندێك تێبینیم هەیە لەسەر ئەو ماددەیەو پرسیارێکیشم هەیە بۆ بەڕێز وەزیری پلاندانان و وەزیری دارایی ئەگەر رێگەم بدەن.

یەکەم/ کەینی داودەرمان تەبیعی دەبێت ئەندامانی پەرلەمانی بەڕێز بزانن، کەوا بۆچی داودەرمان دەکرێت؟ لەڕاستیدا داودەرمان دەبێت لە لایەن وەزارەتی تەندروستیی عێراقەوە دابین بکرێت بۆ هەرێم، بەڵام ئەو بڕە دەرمان و کەلوپەلە پزیشکیانەی کە سالآنە دابین دەکرێن زۆر کەمترە لە پێویستیەکانی هەرێم هەر بۆ نموونە ژمارەیەکم لە لایە کەوا لە پێنج مانگی رابردوودا لە 2009/1/1 تاوەکو 2009/5/31 هەر لە پارێزگای سلێمانی بە تەنها بایی (13593284000) سێزدە ملیارو پێنج سەدو نەوەدو سێ ملیۆن و دوو سەدو هەشتاو چوار هەزار دینار دەرمان کڕاوە بۆ پارێزگای سلێمانی، ئەگەر بەم رێژەیە حیسابی بکەین تەماشا دەکەین نزیکەی سالآنە چل ملیۆن دینار حکومەتی هەرێم دەرمان دەکڕێت، سەرەڕای ئەوەی کەوا ئەو دەرمانە پێویستە لە بەغداوە دابین بکرێت، لەبەر ئەوە بەڕاستی کەموکوڕییەکی زۆر هەیە لە دابین کردنی دەرمان لە لایەن وەزارەتی تەندروستی بەغداوە، بۆیە حکومەتی هەرێم ئەو ئەرکەی گرتۆتە سەرشانی خۆی.

رووبەرووبونەوەیەکیشم هەیە لە کۆبوونەوەی پێشووی دوێنێدا باس کرا کە گوایە تەمویلی زاتی هەیە، یان نییە، لەڕاستیدا بەپێی رێنماییەکانی وەزارەتی دارایی هەرێمی کوردستان نیزامی تمویلی زاتی لە پارێزگای سلێمانی ئێستا جێ بەجێ کراوە لە دوو سەنتەردا لە قەستەرەو لە وردبینی ریخۆلەکان لە سلێمانی، زۆر سەرکەوتووە.

پرسیارێکم هەیە لە بەڕێزان وەزیری پلاندانان و وەزیری دارایی، کە ئایا بودجەی هەرێم لە کاتێکدا بەم شێوەیە هەموو سالێك لەناوەڕاستی سالدا بگاتە دەست پەرلەمان و کاتێك کەوا دەکەوێتە بواری جێ بەجێ کردنەوە مانگێکی زیاتری پێ دەچێت، بەم شێوەیە ئایا دەتوانرێت پرۆژە ستراتیجیەکان جێ بەجێ بکرێت؟ یان پێویستمان بە پلانی درێژخایەن هەیە، بۆ ئەوەی ئەو بودجەیەی پرۆژە سەرمایەدارەکان

لـەجێی خۆیـان سـەرف بکرێـت، بتوانێـت کاریگـەر بێـت لـە پەرەپێـدانی بـاری ئـابووری کوردسـتان و بەرزکردنەوەی ئاستی مرۆیی فەرمانبەرانی کوردستان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دکتۆرە هالە فەرموو.

بەڕێز د. هالە سهیل وادی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ئەو فەقەرەیەی کە هاتووە بۆ کڕینی دەرمان، ئێستا کێشەیەك هەیە لـە هـەرێمی کوردسـتان کـە هاوولاتی بەشەکانی تری عێراق روو لە هەرێمی کوردستان دەکەن بۆ چارەسەر کـردن بەتایبـەتی نەخۆشـی سەڕەتان، ئێستا ئەو بودجەیە کە تەرخان دەکرێت بۆ چارەسەر کردنی نەخۆشی سەڕەتان زۆر کەمە، لەبەر ئەوەی لە 20٪ی نەخۆشەکانی ئەو سەنتەرانە لە بەشەکانی تری عێراقەوە دێن، دەرمانەکـەش کـە عێـراق تەوفیری دەکات بەشی خۆمان ناکات، چۆن بەشـی ئـەو 20٪ش دەکـات کـە لـە بەشـەکانی تـر دێـن؟ یـەعنی پێویستە ئەوە حیسابێکی پێویستی بۆ بکرێت، لەبەر ئەوەی شتەکە ئینسانییە، ناکرێـت ئێمـە ئـەوان رەفـز بکەین، دەکرێت ئەوان عیلاج بکەین، بەس دەکرێت ئیزافاتی دیکە هەبێت لەسـەر میزانیـە، داوا بکـەین لـە عێراق بەشی ئەوانیش بنێرێت جگە لە میزانیەی هەرێمی کوردستان.

بەنیسبەت ئەو فەقەرەیەش کە هاتووە بۆ (شراء الادوية وتدارك نفقات الصيانة) باسـی ئـەوە ناکـات، ئێسـتا ئێمە کێشـەیەکمان هەیـە، لـە نەخۆشـخانەکانی خۆمـان موشـکیلەی ئـەمن، باسـی پزیشـکەکان ناکـەم، باسـی پەرسـتار تـا ئێسـتا حیسـاب بـۆ خـەفاراتی پەرسـتار ناکرێـت، ئێسـتا زۆربـەیان لـە نەخۆشـخانە گـەورەکان دەردەچن بۆ ئەو بنکە تەندروستیانە کە خەفاراتیان تێدا نییـە، ئەگـەر خـەفارەت بگـری لـە ئێـوارێ هـەتا سبەینێ (1750) دیناری بۆ حیساب دەکرێت، ئەگەر لـە مانگێـك پـازدە رۆژ خەفـەر بێـت سـی هـەزاری بـۆ دەرناچێت، یەعنی بەڕاستی ناکرێت ئێمە حیساب بۆ خەفاراتی پەرستار نەکەین، بۆ ئەوەی ئێمە بمانـەوێت نەخۆشـخانە گـەورەکانمان پـێش بکـەوێت، بـۆ ئـەوەی ئێمـە دەعمـی کـەرتی حکـومی بکـەین زۆر زەرورە ئیهتیمام بەو شەریحەیە بدەین، زۆر ئیهتیمایان پێ بدەین، لەبەر ئەوەی نەخۆشـخانەکانمان دوادەکـەوێت و کەرتی حکومیمان فەشل دەهێنێت.

بەنیسبەت ئەو میزانیەش دووبارە دەکەمەوە بەنیسبەت عیلاجی سەڕەتان میزانیەی تایبەتی بـۆ دابنرێـت لەحکومەتی عێراقەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك غەفور فەرموو.

بەڕێز غفور طاهر سعید مەخموری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشتر برادەران دکتۆر فوئاد و دکتۆرە هالەش باسی کۆمەلێك شتیان کرد، من نامەوێت ئەوانە دووبارە بکەمەوە، بەڵام من لێرە پێشنیاری ئەوە دەکەم کە داودەرمان بە پلەی یەك لە لایەن حکومەتی عێراقەوە تەئمین دەکرێت، ئەو پارەیە بەشێکی بۆ نۆژەن کردنەوەی بنکە تەندروستیەکان و نەخۆشخانەکانیش بێتن، ئەگەر تێبینی بکەیت زۆربەی هەرە زۆری نەخۆشخانەکانی ئێمە زۆر بینایەکانیان کۆنە، نوێ نین، بەشێك لەو پارەیەش بۆ تەئمین کردنی ئامێری نوێ بێتن (ئامێری پشکنین)، چونکە زۆربەی زۆری ئامێرەکان کۆنە، ئامێری پێشکەوتوو لەولاتی ئێمە کەمە لە نەخۆشخانەکان، ئەوە خاڵێك.

خاڵێکی تر، مەسەلەی خەفارات کە دکتۆرە هالەش باسی کرد، بەداخەوە لە تەواوی کوردستان لە نەخۆشخانەکان هیچ دکتۆرێکی ئیختصاصی خەفەر نامێنێتەوە لە نەخۆشخانەکان، ناوی لە جەدوەلی خەفارات هەیە، بەس لە نەخۆشخانەکان نامێننەوەو خەفارات ناگرن، حەقە لەسەر ئەو مەسەلەیەش بەڕاستی ئەوەی کە ناوی لە خەفارات هەیە خەفارات بگری، یاخود ئەوە ئیجرائاتی مالی بەرامبەر ئەو دکتۆرە بکرێتن کە ناچێتە خەفاراتەوە، ئەوە یەك.

پرسیارێکیشم هەیە لە بەڕێز وەزیری پلاندانان، من پارسان، پێرار سالێش داوای ئەوەم کرد بەنیسبەت مەخمور، یەعنی بەڕاستی تاکو ئێستا نەخۆشخانەیەکی پێشکەوتوو نییە، بنکەیەکی تەندروستی زۆر زۆر کۆنی لێیە، داوای ئەوەم کرد کە داخیلی پلان بکرێتن و نەخۆشخانەیەکی مۆدێرن لەوێ دروست بکرێت، لەبەر ئەوەی خەڵکێکی زۆرە مەخمور، قەراج، گوێر، کەندیناوە، هەمووی لەسەر ئەوەیە دیبەگە لەسەر مەخمورە، پار وەعدیدا گوتی ئێمە داخیلی بەرنامەی دەکەین، ئایا تاکو ئێستا جێ بەجێ نەکراوە؟ دەکرێت لە بودجەی ئەمسالدا ئەوە داخیلی بەرنامە بکرێت، مەسەلەی دروست کردنی پرۆژەی ڕێگاوبانیش بوو بۆ بەستنەوەی گوندەکان، دیسان وەزیری پلاندانان گوتی داخیلی بەرنامەی دەکەین، من لێرە پرسیار لە بەڕێزیان دەکەم دەخوا بۆ ئەوە چی کراوە، ئەگەر نەکراوە، داوا دەکەم لە بودجەی ئەمسالێ شوێن بۆ ئەوە بکرێت، وەکو هاوکارییەك بۆ خەڵکی دەڤەری مەخمور نەخۆشخانەیەکی مۆدێرن دروست بکرێتن، لەگەڵ ڕێزمدا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك محەمەد فەرەج فەرموو.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من قسەم لەسەر کارەباش وەکو تەندروستی پارە وەردەگیرێت، من پێموایە شتێکی باشە لە هەموو دەوائیرەکانی دەوڵەت و لە هاوولاتیان، بەڵام تێبینیەکی ئەوەم هەیە، ئەگەر جەنابت لە پێشنیارەکاندا بنووسی، بەڕاستی بۆ هاوولاتی گرانە، ئەوەی کە دانراوە بۆ هاوولاتی زۆرە، ئایا ئەمە ئەگەر ئوجوری کارەبا

ئیتیحادی نییە، ئەمە بۆچیە وەکو صحەی بۆچی لێ نەکەین و لێرە دایبنێین، ئەویش بگەڕێتەوە ناو میزانیە کاروباری وەزارەتەکەی پێ دیاری بکرێت، بەڵام بنووسرێت.

دوو/ ئەوەی دکتۆر فوئاد گوتی ئایا ئەم کێ لێی بەرپرسیارە؟ یەعنی لە نەفاقاتی حاکیمەدا دەرمان بۆ هەرێمی کوردستان دابین دەکرێت، کەچی ڕێژەکەشی زۆر کەمە، من پێشنیار دەکەم لەمەولا ئەو شتانەی کە لەسەر نەفاقاتی حاکیمەیە چ وەکو خۆراك، چ وەکو دەرمان، چ وەکو هەر شتێکی تر، ئەگەر ئەوە نکوڵی دەکرێت لێی، پەرلەمانی کوردستان لێرەوە دەعوا لە مەحکەمەی ئیتیحادییەوە تەسجیل بکات لەسەر حکومەتی عێراق، یەعنی ئێمە ئەوە سێ جارە لەو پەرلەمانە باس لە بودجە دەکەین هەمیشە باس لەو ناتەواویی و لەو نەناردنە دەکرێت، کە حکومەتی عێراقی نکوڵی لێ دەکات و ناینێرێت، ئایا ئەمە لە ڕووی دەستوورییەوە مافێکی ئێمەیە؟ بۆچی ئێمە قسەی لێ ناکەین؟ کێ بەرپرسە لێی؟ لەبەر ئەوە من پێشنیاری ئەوەی لێ دەکەم حکومەتی هەرێمی کوردستان ئەو وەزارەتانەی کە پەیوەندییان بە نەفاقاتی حاکیمەوە هەیە، مەسەلەن وەکو تەندروستی ئەو برانەی کە بۆ ئێمە نانێرن، پەرلەمان بکات بە دەعوایەك تەسجیل بکات لەسەر حکومەتی عێراقی لە مەحکەمەی ئیتیحادی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك دکتۆر ڕەمەزان.

بەڕێز د. رمضان عبدالرحمن محمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری لە هەردوو هاوڕێ و هاوکاری بەڕێزم کاك دکتۆر فوئادو دکتۆرە هالە دەکەم، داوایەکی ترم هەیە ئەگەر ئێمە سەیری ئەو بڕە بودجەیە بکەین وەکو نیسبەت لەچاو هەموو ئەو بودجانەی کە لە جیهاندا لەو سیستەمی تەندروستیەی کە لە لایەن حکومەتەوە دابین دەکرێت بۆ هاوولاتی ئەو بودجەیە کەمەو، ئەگەر بکرێت لە پلانی نوێدا ئەو بودجەیە زیاد بکرێت، بۆ ئەوەی خزمەتگوزاری باشتر بگەیەنرێتە هاوولاتیان و سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەس خیلافی لەسەر ئەسڵی ماددەکە نەبوو، بەڵام پرسیاریان هەبوو، فەرموو جەنابی وەزیری دارایی.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت وەزارەتی تەندروستییەوە ئێمە ئەولەویەتێکی زۆر باشمان پێ داوەو، ئەوان کارو ئەرکەکانیان بەڕاستی زۆر زۆرە، خەدەماتێکی زۆر پێشکەش دەکەن بە هاوولاتیان، ئێمەش ئەوەمان زۆر باش بە نەزەری ئیعتیبار وەرگرتووە لە وەزارەتەکە، بەڕاستی بەنیسبەت ئەو دەرمانانەی کە ئێستاکە لە بەغداوە دەینێرن یەکەم/ کەمە، ڕەنگە هەندێکیان بەسەرداچوو بێت تاریخەکانی.

دووەم/ ڕەنگە ئەو دەرمانانەش نەبێت، کەوا لەلای ئێمە زیاتر پێویست بێت.

ئێمە بۆ ئەو مەسەلەیە ئەنجومەنی وەزیران دیراسەتێکی کامل لەسەر پێشنیاری وەزیری تەندروستی بەڕێز هات بۆ ئەنجومەنی وەزیران لیژنەیەکیان دانا، بۆ ئەوەی چارەسەری ئەو مەسەلەیە بکات و بتوانرێت دەرمان یەکسەر لە لای خۆمانەوە بکرێت، بەلأم ئەوە بوو ئەوانیش ئەوەیان پێ باش بوو لە حکومەتی عێراقیدا، بەلأم ئەوان ئەمسالّ گوتیان با تەئجیل ببێت، بەس لەسەر ئەوەشەوە من لێرەوە باس دەکەم چ داواکارییەکی وەزارەتی تەندروستی هاتۆتە وەزارەتی دارایی بۆ پێشکەش کردنی خەدەمات، بۆ کڕینی ئامێر، بۆ کردنەوەی بەش کە چەندەها بەش کراوەتەوە لە وەزارەتی تەندروستیدا رەنگ هەیە لە هەموو عێراقدا نەبێت، ئایا ئەمانە تا ئێستا وەستاوە؟ ئایا ئەمە چۆن تەمویل کراوە؟ ئەوەی کە لێرە دایە دێت لە میزانیەکدا میزانیەیەکە بەپێی ئەو رەقەمانەی کە بۆمان هاتووە، ئێمە دەست نیشانمان کردووە، بەلأم دائیمەن لە موناقەلە دابووینە، دائیمەن لە موافەقاتی ئیزافی دابووینە بۆ وەزارەتی تەندروستی، ئێمە ئەو وەزارەتە زۆر باش بە نەزەری ئیعتیباری وەردەگرین و کارئاسانیشی بۆ دەکەین، ئەوەی کە پێویست بێت بۆ خزمەتی هاوولأتیان لە رێگای وەزارەتی تەندروستییەوە ئێمە دەیکەین و دوای ناخەین و ناهێلّین تەعتیل دروست بێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عوسمان وەزیری پلاندانان فەرموو.

بەڕێز عثمان شوانی/ وەزیری پلاندانان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە پرسیارەکەی کاك دکتۆر فوئاد بۆ دواکەوتنی بودجە، بە تەئکید کاریگەری خۆی هەیە، بەلأم خۆشبەختانە ئێمە بەحوکمی ئەوەی سیاسەتێکمان هەیە لە سالّی 2003 و 2004ەوە تا ئێستا بەردەوامین لەسەری، ئەوەیە کە بودجەکە ئەمسالّ بۆ نموونە ئەگەر دوو سەد ملیۆن دۆلار بێت، ئێمە زیاتر لە سەد ملیۆن دۆلار مەشروع ئیعلان دەکەین، چونکە دەزانین نیسبەی تەنفیز نابێتە 100٪، بۆیە ئەم موشکیلەیە لە عێراقدا دەبینین نیسبەی ئینجاز لە هیچ وەزارەتێکی عێراقی ناگاتە 70٪ لە هەرێمی کوردستان دەگاتە 100٪، بۆیە ئێمە وا دەکەین مەسەلەن ئێستا ئەو پرۆژانەی کە بەردەوام بن و لە سالّی 2008ەوە بەردەوام بووە هاتۆتە سالّی 2009 (1316) پرۆژەیە، بۆیە ئەم پرۆژانەی کە دەمێنێتەوە راستە تاخیر بوونەکە دەوری خۆی بینیوە، بەلأم لێرەدا ئەو شەش مانگە برادەرانی وەزارەتی مالیە مەوجودن و دەزانن ئێمە بەردەوام بووینە لەو پرۆژانە، ئەو (1316) پرۆژەیە بەردەوامە، جگە لەو پرۆژە تازانەی کە ئێستا ئەنجام دەدرێت، راستە ئەوە دواکەوتنێك بەخۆیەوە دەبینێ، بەلأم بەوە تەعویز دەبێتەوە کە ژمارەی پرۆژەکانمان زیاترە کە لە سالّی 2008ەوە تەدویر بووە بۆ سالّی 2009، بەهەمان شێوە ئەو پرۆژانەی کە لە سالّی 2009ەوە تەدویر دەبێت بۆ سالّی داهاتوو لە 1/1ەوە دەست بەکار بووە، ئیشی خۆی دەکات بەردەوامە لە جێ بەجێ کردن لە تەنفیز کردن، ئەمە سەبارەت بەوە.

سەبارەت بە پرسیارەکەی کاك غەفور، بۆ مەسەلەی نەخۆشخانەی مەخمورو هەروەها ڕێگاوبانەکان، جەنابی نائیبی ڕەئیسی وزەرا لەگەڵ موحافزی هەولێر سەردانی قەزای مەخموریان کردو کۆمەڵێك پرۆژەیان بۆ جێ بەجێ کرد، سیاسەتی ئیش کردنی ئێمە لەگەڵ هەموو وەزارەتەکان بەم شێوەیە، ئێمە وەك وەزارەتی دارایی کە لەگەڵ وەزارەتەکان دادەنیشین، ئێمە داوای ئیحتیاجاتی وەزارەت دەکەین بۆ ساڵ، دەڵێین ئیحتیاجاتی چیە؟ کە ئیحتیاجاتی دەنێرێت، ئەو ئەولەویاتەی کە موناقەشەی لەگەڵ دەکەین ئینجا ئەولەویات دادەنێین، ئەولەویاتەکە ئێمە بەس حیسابی تەوزیعی جوگرافی و حیسابی سەکتەرەکانی ناو وەزارەتەکە دەکەین، کە تۆ باسی وەزارەتی شارەوانی بکەیت، ئێمە نالێین بە تەنها پرۆژەی ئاو دەکەین، ئاو هەیە، خەدەمات هەیە، مەجاری هەیە، باخچەت هەیە، ڕێگاوبانت هەیە، ئەنواعی پرۆژەت هەیە، ئێمە ئیشمان ئەوەیە کە داوا لە ئەوان دەکەین فیعلەن ئەو پرۆژەی کە جەنابی داوای کردووە، ئێمە داوامان لە وەزارەتی تەندروستیش کرد، بەداخەوە وەزارەتی تەندروستی لەبەر ئەوەی بودجەکەی بەس بەشی ئەوەی کردووە کە بتوانێت ئەو پرۆژانەی کە ئەمساڵ، چونکە بڕیاری داوە کۆمەڵێك نەخۆشخانەی تەخەصوصی دروست بکات، چونکە ئێمە لە کوردستان کێشەیەك هەیە لە تەندروستی، کە کێشەی نەبوونی نەخۆشخانەی تەخەصوصییە، ئەگەرنا عەدەدی نەخۆشخانەکان، عەدەدی ئەسپۆ لە کوردستان، عەدەدی مەراکیزی صحی یەکجار زۆرە، بەڵام لە کوردستاندا پێویستیت بە نەخۆشخانەی تەخەصوصی وەکو نەخۆشخانەی چاو، نەخۆشخانەی دڵ، نەخۆشخانەی نەخۆشی دڵی منداڵان، نەخۆشخانەی گورچیلە، یەعنی پێویستمان بەو جۆرە نەخۆشخانانە هەیە، بۆیە تەرکیزیان کردۆتە سەر ئەم جۆرە نەخۆشخانانە، خۆشتان دەزانن ناوچەکانی دەرەوەی هەرێم زۆر پرسیار کراوە، دوێنش و ئەمڕۆش لەسەر بودجەی هەرێمی کوردستان تەخسیریان بۆ نەکراوە، بەڵام بەپێی ئەو ئیمکانیەتەی کە هەمانە هەر ئەوەندە کراوە بۆ کەرکووك و سنجارو مەخمورو خانەقین، بەڵام بۆ هەموو شوێنێك لەو شوێنانەو لیستیشمان هەیە دەتوانین بیدەینە هەموو برادەرانی پەرلەمانتار، چەند پرۆژەمان جێ بەجێ کردووە بۆ کەرکووك و خانەقین و سنجارو ناوچەی مەخمور، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی نەبێت قسە تەواو، تەنیا نوقتەی نیزامییە، فەرموو.

بەڕێز غفور طاهر سعید مەخموری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من هەر بۆ ڕاست کردنەوە، کە دەڵێت کۆمەڵێك پرۆژە لە مەخمور ئەنجام درا، قسەی بەڕێزیان ڕاستە جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران، لەگەڵ ژمارەیەك وەزیر سەردانی مەخموریان کرد کۆمەڵێك بەڵێنیان بە خەڵکدا، بەڵام هیچ لە بەڵێنەکانیان جێ بەجێ نەکرد، نەك کۆمەڵە پرۆژە جێ بەجێ کرا بێت، بۆ ڕاستکردنەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر چاکە، بەڵام حەقە ئەو مەسەلەی ئیهتیامدان بە مەخمورو هەر ناوچەیەکی تر ئیشی رۆژانەی لیژنەکان بێتن، نەك تەنیا لە کاتی موناقەشە کردنی بودجە، لیژنەکان بەتایبەتی لیژنەی تەندروستی لەگەڵ وەزارەتی تەندروستی، لیژنەی ئاوەدانکردنەوە لەگەڵ وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە، ئەو مەسەلەیە ببووژێننەوەو بەدواچوونی تێدا بکرێت، یەعنی ئەو ناوچانە جێی حەقە هەمووی ئیهتیامی پێ بدرێتن، بەهەر حاڵ دەکرێتن بکرێت، کەس ئیزافەیەکی نەبوو لەسەر ماددەی چواردە وەکو خۆی مایەوە، دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵ ماددەی چواردەیە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ وەرگیرا، تکایە ماددەی پازدە.

بەڕێز کریم مجید شریف(جوتیار):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی پازدە:

گوژمە پارەکانی پیتاکەکانی کە دراون بە وەزارەتەکان و لایەنەکانی کە بەوەزارەتەوە نەلکاون دوای قەبوول کردنیان لەلایەن وەزیری داراییەوە وەك داهاتێکی کۆتایی بۆ بودجەی گشتی تۆمار دەکرێن، بەمەرجێك وەزیری دارایی لە پشتیوانەی وەزارەت، یان لایەنی نەبەستراوە بە وەزارەت تەرخانیان بکات بۆ خەرج کردنیان، بۆ ئەو مەبەستانەی کە لە پێناوییەوە بەخشراون.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الخامسة عشرة:

تقيد مبالغ التبرعات الممنوحة للوزارات والجهات غير مرتبطة بوزارة بعد قبولها من قبل وزير المالية ايراداً نهائياً للميزانية العامة على ان يقوم وزير المالية بتخصيصها من اعتمادات الوزارة او الجهات غير المرتبطة بوزارة لصرفها على الاغراض التي منحت من اجلها.

ئێمە لە لیژنەی یاسایی هیچ تێبینیەکمان لەسەر نییە، تەنها مەسەلەی (ایراداً نهائیاً للميزانية) لەگەڵ وەزارەتی مالیە راست کراوەتەوە (ایراداً نهائیاً للخزينة) تەنها میزانیە بکرێتە خەزینە، ئەوە پێشنیار دەکەین و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. دلێر اسماعیل حقی شاوەیس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش هیچ تێبینیەکمان لەسەر نییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو ماددەیە کەس تێبینی لەسەر نییە، لیژنەی یاسایی تەنیا دەڵێت بیکەنە خەزینە، ئەگەر حکومەت مانیعی نییە، باشە، دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵ ماددەی پازدەیە بەو گۆڕینەی کە کرا دەستی بەرز

بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ وەرگیرا، تکایە ماددەی شازدە.

بەڕێز کریم مجید شریف(جوتیار):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی شازدە:

وەستاندنی هەموو دامەزراندنێك بە گرێبەست تەنیا بەرەزامەندیی وەزارەتی دارایی نەبێ.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة السادسة عشرة:

ایقاف التعینات بعقود کافة الا بعد موافقة وزارة المالیة.

لیژنەی یاسایی هیچ تێبینیەکی لەسەر ئەو ماددەیەش نییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. دلێر اسماعیل حقی شاوەیس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەی دارایش هیچ تێبینی لەسەر ماددەی شازدە نییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

خۆی عەمەلیەن وایە، کاك رەشاد فەرموو.

بەڕێز رشاد احمد ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ماددەیە بەڕاستی زیادە لێرە، ئیلغا بکرێت باشە، لەبەر ئەوەی لە پرۆژە یاسای وەزارەتەکان لە هەموو وەزارەتەکان وەزیر بۆی هەیە بە عەقد تەعین بکاتن، پاش موقتەرینە بە موافەقەی ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتی مالیە، وابزانم لێرە هاتنی ئەو ماددەیە زیادەو دووبارەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دکتۆرە شوکریە فەرموو.

بەڕێز د.شوکریە رسول ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی منیش هەمان قسەی کاك رەشادم هەبوو کەوا بیکەم، ئەو ماددەیە زیادە.

دووش/ لە عەرەبیەکە ئەو (الا)یە لێرە زیادە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

شیرین خان فەرموو.

بەڕێز شیرین عبدالرحمن دینۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نیسبەتی عەقدا ئەم سەح کرن، یەعنی عەقد پترن لە تەعیناتە، جەنابێ وەزیر مزگێنیەکی باشیدا بۆ ماموّستایان، یەعنی بێنە تەعین کرنێ، باشە ئەڤ فەرمانبەرە بۆ نموونە لە باژێری زاخۆ مە کولیە پەروەردە هەیە، مە بازرگانی هەیە، مە سەدان فەرمانبەر هەنە حەتانوکە عەقدن، چەندین جارە یەعنی دەوام لێداینە، یەعنی ناچن، ئەڤە سێ ساڵە بەس بەردەوام عەقدن هەروەسا بۆ دائیرەت ژی نیسبەت دائیرە چاودێریا بازرگانی، چەندین دائیرەی دی، یەعنی ئەڤ عەقدە حەتا کەی، چەند ساڵ دەمێنێت؟ یەعنی تەعینات هەیە بۆ نینە، ساڵێکە، دوا، سێیە، چارە، یەعنی بێت حەددەکا سەقفێکی زەمەنی هەبێت بۆ ڤان عەقدەو گەلەك مەمنون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عادل فەرموو.

بەڕێز عادل محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتیوانی رەئیەکەی مام رەشادو دکتۆرە شوکریەم، بەڕاستی بوونی عەقد زۆر پێویستە، بەلاّم لێرە دەسەلاّتەکە بە موافەقەتی وەزیری دارایی دراوە، من پێم باشە بەڕاستی هەموو وەزارەتێك بۆی هەبێت خەلّك دابمەزرێنێت لە هەموو دنیا تەوەجوهە خەلّك بە عقود دادەمەزرێت، ئێمە دامەزراندن لەدەسەلاّتی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران دایە، بۆ ئەگەر کارگوزاریش بێت، ئینجا زۆر وەزارەت هەیە، بۆ نموونە وەزارەتی شارەوانی یەکێکە لەو وەزارەتانەی کە خەلّکی پاککەرەوە وەکو ئەوانەی دەوێت، یەعنی ئەگەر ئێمە ئەوە لە دەستی وەزیرەکەش بکەینەوەو بدەینەوە بە وەزیری دارایی، ئێمە هەموومان دەزانین وەزارەتی دارایی چۆن موافەقەت لەسەر پارە دەکات بۆ ئەو تەخصیصاتانە، یەعنی من پێم باشە تەعینات هەبێت بە عەقد، بەلاّم لە سەلاّحیەتی وەزیری موختەس خۆی بێت، دواتر ئیعلام بداتە وەزارەتی مالیە بۆ ئەو فەرمانبەرە، بەڕاستی هەبێت باشترە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەس ئەوەندە کاك عادل رەزامەندی وەزارەتی مالیە بۆ ئەوەیە بزانێت تەخصیصات هەیە، چونکە لەسەر حیسابی نەفاقاتی تەشغیلی دەبێتن، ئەگەر هەر رەئی ئەوان نەپرسم مومکینە بگاتە سەرفێك مەعاشەکە تەرخانی بۆ نەکرا بێت، ئەگەرنا بۆ ئەوە نییە بلّێت دەسەلاّتەکە لە وەزیری مالیە بێتن تەعین دەکاتن، یان نا، تەنیا بۆ ئەوەیە بزانێتن زمنی نەفەقاتی تەشغیلی ئەو وەزارەتە تەخصیصات هەیە، ئەگەر تەخصیصات هەبێتن ئیعتیادیە یەکسەر موافەقەتی بۆ دەکەن، گولّناز خان فەرموو.

بەڕێز گوڵناز عزیز قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پێموایە ئەمە بۆ دەسەلاتی وەزیر بگەڕێتەوە، دوایی کێشەیەک هەیە لەناو دائیرەکانـدا کـە خـەڵکێك هەیە وەکو شیرین خان ئاماژەی پێدا چەند ساڵێك عەقدە، ئەگەر ئەو کەسە پێویستە بۆ نایکەن بە دائیمـی دامەزراندن، ئەگەر پێویستیش نییە بۆچی بـەو موعەلەقییـە بمێنێتـەوە، عەقـدیش شـتێکە کـاتی بێـت لـە سـاڵێك تێپـەڕ نـەکات، بۆیـە بـە تایبـەت لـە هەنـدێك داموەدزگـا هەیـە، وەکـو هەڵمـەتێك هەیـە پێویسـتی بەوانەیە بەتایبەت شارەوانیەکان جاری وا هەیە بـۆ هەڵمـەتێکی پـاك کردنـەوەی شـەش مـانگی پێویسـتیان بەوانەیـە، ئـەم سـەلاحیەتانەی ئێمـە داوای لامەرکـەزی دەکـەین، هـەمووی چـڕ دەکـەین لـە شـوێنێکەوە مەرجێکی تونـدی بۆ دادەنێین، ئەمە دەبێتە رۆتینێکی دوورو درێژ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دکتۆرە هالە فەرموو.

بەڕێز د. هالە سهیل وادی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەمان تێبینیم هەبوو کە ئەو ماددەیە زیادەو لابدرێت لێرە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو فەزیلە فەرموو.

بەڕێز فضیلة رمضان سعدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا من هیچ تێبینیم نییە، یەعنی کـو حـەزف ببێـت، ببینـێتن هـەر ئیشکالێك نینـە، بـەس نەفسـی پرسـیاری شـیرین خـانم هەیـە، یـەعنی مەصـیری ئـەو عقودانـە چـیە؟ ئێمـە حـەزمان لێیـە وەزیـری مالیـە جوابێك بداتن، چونکە خەڵك زۆر موراجەعەی دەکاتن و دەترسێتن، رۆژێك دێت پێی بڵێن بـڕۆ لـە مـاڵی خۆی دابنێشێتن، حەز دەکات بزانێت مەصیری ئەو چیە؟ سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کەرخی فەرموو.

بەڕێز کرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستی من لە 100٪ لەگەڵ بۆچوونەکەی کاك عادلم، بۆچی عقود ئیلغا بکرێت؟ زۆر جار لە دەوائیرەکان، لە وەزارەتەکان رەنگە پێویستی بە کارێکی موەقەت هەبێت، یان خیبرەیەکی دیاری کراوی هـەبێت، بـۆ ئـەو کارە موەقەتە تۆ لە جیاتی ئەوەی بە دائیمـی خـەڵك تـەعین بکـەیت، دوایـێ لەسـەری ببنـە بـار، عەقدەکـە باشترە کە کارەکە تەواو دەبێت هەر کەسە دەچێتە رێی خۆی بە موافەقـەی هـەردوولا دەبێـت، خـۆی نـاوی

عەقدە بە موافەقەی هەردوولا دەبێت، بەلأم شتێکی تریش هەیە بەڕاستی ئەو عەقدانە دوو شێوەن هەندێکیان هەیە بەردەستن بە عەقد لە هەندێك دەوائیر، لە هەندێك وەزارات کار دەکەن، ئەوانە کاتێك کە مووچەکانیان دەبڕێت، بەڕاستی تووشی موشکیلەی ماددی دەبن، هەندێ شتیان بینا کردووە لەسەر ئەو مەعاشەی کە وەریدەگرن لە پڕێکدا لێیان دەپچڕێت، باشە ئەوەی کە ئێستا لێرە نووسراوە ئەوانی پێشتر وەزعیان چۆن دەبێت عەقدەکانی پێشتر، ئەگەر ڕوون کردنەوەیەك هەبێت لە لایەن بەڕێزان وەزیری پلاندانان و وەزیری دارایی زۆر سوپاسیان دەکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دکتۆر ڕەمەزان فەرموو.

بەڕێز د. رمضان عبدالرحمن محمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من برادەرانی پێش خۆم کردیان، بەتایبەتی کاك عادل، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا موقتەرەحێك هەیە لە سێ ئەندامی پەرلەمان کە دەڵێت ئەو عەقدە زیادە، یەعنی ئەو فەقەرەیە زیادە، لەبەر ئەوەی تەحصیل حاصلە ئەوە یەك.

دوو/ پرسیارێك هەیە ئەوەی کاك عادل کردی و دوو برادەری تریش کردیان، چیە کاك ڕەشاد نوقتەی نیزامی.

بەڕێز رشاد احمد ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاستکردنەوەیەکم هەیە، من نەمگوت عەقد ئیلغا بکرێت، دەڵێم ئەو ماددەیە لێرە نەمێنێت، برادەران دەڵێن عەقد بۆ ئیلغا بکرێت، من باسی ئیلغای عەقدم نەکردووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

داوا لە جەنابی وەزیری مالیە دەکەم ڕەئی لەسەر دوو شت بداتن، یەك/ ئەو موقتەرەحەی کە دەڵێت ئەو ماددەیە ئیلغا بکرێت.

دوو/ ئەو گرێبەستانەی کە هەن چیان بەسەر دێتن؟ ئەوەلەن پارەکە لە میزانیە سەرف دەکرێت، میزانیەی تەشغیلی، ئیشیش دەکەن، ئایا مەجالێك نییە تەعینیان بکەن؟ مادام ئیش دەکەن و داواکاری زۆریش هەیە، بەڕاستی ئێمە لە پەرلەماندا لەبەر ئەوەی ئەو دەسەلأتەمان هەیە گرێبەستەکانمان نەهێشت هەموومان تەعین کردن و ژمارەیەکی کەم بوو، بەلأم تەعینمان کردن بەپێی ڕێنماییەکانی دارایی مەعاشیان گۆڕا، ڕەنگە کەمتریش بووە لەوەی کە بە عەقد بوون هەندێکیان، لەبەر ئەوە ئەو دوو شتە جواب بدرێتەوە مەمنونین فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە مەوزوعی دامەزراندن بەگرێبەست لە هەموو شوێنێك هەیە، لە هەموو وەزارەتێك هەیە، لە هەموو ولاتێکیش هەیە، ئێمە تەعیناتێکی زۆرمان کردووەو دامەزراندنێکی زۆرمان کردووە، بەڵام لە کاتی خۆشیدا ئەوە بوو، پارەکەش هەر باسمان کرد، ئەمسااڵیش ئەم تەعیناتانە هەندێکیان لەسەر ئەساسی نەوعیەت نەکرا، بەڵام ئێستا لە ئەسنای ئیش وکار، ئیش و کاری ئێمە بۆمان دەرکەوتووە پێویستمان بە هەندێك نەوعیەت هەیە بەعەقد تەعینیان دەکەین، مەسەلەن بۆ نموونە ئێمە پێویستمان بە سائیق هەیە، ئێستا سائیقی تەعین دەکەیت وەکو تەعین، ئەمە زیادە دەخاتە سەر مووچەکە مەشاکیلمان بۆ دروست دەکات، ئێستا بە عەقد تەعینی دەکەیت و لە پاش ماوەیەك وەزعی ئێمە کە عیلاجی وەزعی مووچە بکرێت هێواش هێواش، ئێستاش ئیشی تیا دەکەین، ئێستاش لەو عەقدانە زۆربەی زۆری ئێمە خەریکین لێیان دادەمەزرێنین، بەڵام مەوزوعی عەقدو ئێمە وەزارەتەکان هەمووی پێویستیان بەوە هەیە کە خەڵك دابنێین بە عەقدو تەعینیان بکەین، بەس بەداخەوە لە هەندێك لە وەزارەتەکان ئێستاش دێن چەندەها کەسیان پێویستەو داوا دەکەن کە تەعینیان بکەین، کە لەلای ئێمە لە موديريەتی میلاکات تەماشا دەکەین لەو عەناوینانەیان زیاتر هەیە، مەسەلەن هەر باسی سائیق بکەم، بڕواتان هەبێت وەزارەت هەیە داوای کردووە پێنج سائیقی بۆ دابمەزرێت تەماشامان کردووە خۆیان سێ سەیارەیان هەیە، چوار سەیارەیان هەیە، لەبەر ئەوە پێویستە بێتەوە وەزارەتی مالیە، چونکە مدیریەتی میلاکات لە وەزارەتی مالیەیەو، ئەو مەوزوعە دیراسەت دەکات و، دەزانێت میلاکاتی ئەو وەزارەتە چەندە؟، ئەو موديريەتە چەندە؟ چەند ئالیاتیشی هەیە؟ دوای ئەوە مەوزوعی تەخصیصە لێرە، ئەی باشە ئەگەر پارە نەبێت چۆن ئەو لەلای خۆیەوە دەچێت تەعینی دەکات و دادەمەزرێنێ؟ ئەمە سەبەبەکەیە، بەڵام بەنیسبەتی ئەوانە جارێکی تر تەئکید دەکەم، ئەوەی کە ئێستا عەقدن ئێمە بیرمان لەوە کردۆتەوەو گەیشتینە ئەو رادەی ئەو نەوعیەتانەی کە دەفع دەدەن بۆ ئیش و کار، ئێستاکە بمێننەوەو هەوڵ بدەین لە زیمنی ئەو میلاکاتەی کە تەرخان کراوە بۆ تەعینات، تەعینیان بکەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو سێ برادەرەی کە ئیقتیراحیان ئەوە بوو ئەو ماددەیە ئیلغا بکرێت، ئەگەر بەردەوامن لەسەر رەئیەکەی خۆیان دەیخەمە دەنگدانەوە، رەنگە یەکێکیان پەشیمان ببێتەوە، لەبەر رۆشنایی رەئی وەزارەتی مالیە ئاگادارم بکەن، کەستان لەو سێ کەسە پەشیمانن، کەواتە موقتەرەحێك هەیە، بەڵێ دکتۆرە شوکریە.

بەڕێز د.شوکریە رسول ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

با عەقدەکە بمێنێت، بەڵام موافەقەکە لاببرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە ئەسڵەکەی داواکە موافەقەتەکەیە، خۆی لەڕاستیدا ئیلغاشی بکەین، ئەو ماددەیە ئیلغا بکەین بۆ مەعلوماتتان حکومەت حەقی خۆیەتی داوا لە وەزارەتەکان بکات کە رەئی وەزارەتی دارایی وەربگرن، لەبەر ئەوەی ئەگەر پارە نەبێتن چۆن دەتوانێت عەقد بکاتن، بۆیە من ئەو ماددەیە سێ ئەندامی پەرلەمان داوایان کردووە ئیلغا بکرێت، کێ لەگەڵ ئەوەیە ئیلغا بکرێت دەستی بەرز بکاتەوە؟ خۆیان دەستیان بڵند نەکرد، کێ لەگەڵ ئەو ماددەیە وەکو خۆی بمێنێتەوە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، تکایە ماددەی حەڤدە.

بەڕێز کریم مجید شریف(جوتیار):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی حەڤدە:

پاداشتی فەرمانبەران سالانە لە سێ ملیۆن دینار زیاتر نەبێ بۆ تاکە کەسێك و لەناو ئەو تەرخانکراوە پەسندکراوە بێت کە لە بودجە تەرخانکراوەکەدا هاتبێ و بەپێی رێنماییەکانی کە وەزارەتی دارایی دەری دەچوێنێ.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة السابعة عشرة:

لاتزيد المكافأت للموظفين على ثلاثة ملايين دينار سنوياً لشخص واحد وضمن التخصيصات المقررة بالموازنة المختصة وبموجب تعليمات تصدروها وزارة المالية.

لیژنەی یاسایی هیچ تێبینیەکی لەسەر ئەو ماددەیە نییە؟

بەڕێز د. دلێر اسماعیل حقی شاوەیس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەی دارایی پێی وایە ئەو بڕی سێ ملیۆن دینار وەکو پاداشت لە سالێك بکات بۆ فەرمانبەرێك زۆرە، لەبەر ئەوە ئێمە پێشنیاز دەکەین بکرێت بە یەك ملیۆن لە سالێکدا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

عەرەبیەکە سێ ملیۆن هاتووە، خۆی لەڕاستیدا ئەو سێ ملیۆنە لێرە تەرخان کراوە حەددی ئەقصایەو مولزەمیش نییە، ئەوە بۆ ئەو کەسانەیە کە کەفائەتیان هەیە، زۆر ئیش دەکەن، یەعنی ئیبداعێکیان هەیە، یەعنی ئەوە نییە هەموو فەرمانبەرێك بۆی هەیە سالانە ئەو سێ ملیۆنە وەربگرێت، رەئی وەزیری دارایی دەپرسین لەسەر ئەو پێشنیارەی لیژنەی دارایی.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم مەوزوعە بە ملیۆنێك هاتە ئەنجومەنی وەزیران، ئەنجومەنی وەزیران هەموو وەزیرە بەڕێزەکان موناقەشەیەکی زۆری لەسەر کراو، داوایان کرد بە کۆی گشتی دەنگ لەوێ گوتیان ئەگەر حەدی ئەعلایەکە سێ ملیۆن بێت باشترە بەنیسبەتی ئیش و کاری ئێمەو بۆ ڕاپەڕاندنی، چونکە ئەو سێ ملیۆنە لە ساڵێکە، نەك بۆ جارێك بۆی هەیە، بەڵام خۆی تەحدیدیش کراوە دەسەڵاتەکەی وەزیر چەندێکە؟ هەموو جارێك چەند دەتوانێت، بەڵام ئەو دەسەڵاتەی کە پێی دراوە ئەسڵەن رەنگە قەد تەجاوزی سێ ملیۆنەکەش نەکات، بەڵام هەندێك حاڵەتیش دێتە پێشەوە سێ ملیۆنەکەش پێویست دەکات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەواتە رەئی حکومەت سێ ملیۆنە، رەئی لیژنەی دارایی ملیۆنێکە، ئەگەر کەسێك بەس رەئیەك بداتن، یان پشتگیری رەئی لیژنەی دارایی بکاتن، یان بە عەکسەوە، دوو، سێ کەس قسەی لەسەر بکات، لیژنەی دارایی بەردەوامی لەسەر ئیسراڕت.

بەڕێز د. دلێر اسماعیل حقی شاوەیس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر ڕێگە بدەیت من هەندێك ڕوون کردنەوەم هەیە لەسەر ئەو بۆچوونە، بەڕاستی ئەو پاداشتانەی دەدرێت بە فەرمانبەران ئەمڕۆ لە دامودەزگاکانی ئێمە بەداخەوە پرنسیپێك ون بووە کە پاداشت و لێ پێچینەوەیە، ئەو فەرمانبەرو ئەو دەزگایانەی کە کارەکانیان بە باشی جێ بەجێ دەکەن، وەکو کارەکانیان باش دەکەن وەکو پێویست پاداشت ناکرێنەوە، بەداخەوە ئەوانەی کە کەم تەرخەمیشن وەکو پێویست لێ پێچینەوەیان لێ ناکرێت، ون بوونی ئەم پرەنسیپە بەڕاستی کێشەیەکی دارایی و دواتریش کێشەیەکی کارگێڕی و دواتریش کێشەیەکی دارایی و ئابووری تەنانەت کۆمەلایەتی و فەرهنگیشی لە کۆمەلگای ئێمە دروست کردووە، ئەمە لە لایەك.

لە لایەکی ترەوە ئەوەی تێبینی دەکرێت ئەو فەرمانبەرانەی پاداشت دەکرێن زیاتر کۆمەڵە کەسانێکن کە لە بازنەیەکی تایبەت نزیکن لە بەرپرسەکانەوە، ئەگینا خەڵکە زەحمەتکێش و خەڵکە ماندووەکە، ئەو کەسانەی بەدڵسۆزییەوە کار دەکەن کەم جار هەیە پاداشت بکرێن وەکو پێویست مافەکانیان خۆیان وەربگرن، بۆیە ئێمە دژی پاداشت کردنی کەسە لێهاتوو و کەسە چالاکەکان نین، بەپێچەوانەوە بۆ چاك کردنی ئەم بارودۆخە، بۆ ئەوەی لەو بازنەیە دەربچی، ئەگەر کەسێك، ئەگەر فەرمانبەرێك، ئەگەر کارمەندێك ئەوەندە لێهاتووەو ئەوەندە بەتوانایە، ئێمە دەتوانین باشتر پاداشتی بکەین بە ڕوویەکی ترەوە پارچە زەوییەکی بدرێتێ، شتەکی تری بدرێتێ، ئەگەر ئەوەندە لێهاتووە توانیویەتی کارێکی واهی بکات دەزگایەك بەرەو پێشەوە بەرێت، بەڵام ئێمە لە ساڵێکدا بە هەزاران کەس پاداشت بکەین، هەر یەکە بە

مەبلەغێکی زۆر ملیۆنێك، ملیۆن و نیوێك، دوو ملیۆن، سێ ملیۆن، بەڕاستی ئەمە بڕە پارەیەکی زۆرو بارگرانیەکی زۆرە بۆ سەر بودجە لە لایەکەوە، لە لایەکی تریشەوە ئەو فەرهەنگە زیاتر دەچەسپێنێت، ئەمڕۆ وای لێهاتوە کەس لە شوێنی کارەکەی خۆیدا کارەکەی وەکو پێویست جێ بەجێ نەکات، ئەگەر بێتو پاداشتێك وەرنەگرێت، فەرمانبەرێك کە واجیبی خۆیەتی کارەکەی جێ بەجێ بکات، داوای پاداشت دەکات لە بەرپرسەکەی، ئەگەر بۆی نەکات کارەکەی خۆی وەکو پێویست جێ بەجێ ناکات، لەسەر ئەو پرەنسیپ و لەسەر ئەو زانیاریانە، ئێمە داوامان کردووە ئەو پاداشتانە کەم بکرێتەوە، ملیۆنێکیش بەراستی بۆ کارمەندێکی ئاسایی کەم نییە، لەبەر ئەوە داوا دەکەی کە پشتگیری بۆچوونەکەمان بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئێستا زۆر وازیحە مەسەلەکە، رەئی حکومەت کاك بایز باسی کرد، کە گوتی لە مەجلیسی وزەرا بەکۆی دەنگ ئیقراری ئەوەیان کردووە سێ ملیۆن دینار بێت، رەئی لیژنەی دارایی دەڵێت ملیۆنێك بێت، کەسێك پێش ئەوەی بیخەمە دەنگدانەوە خیلافی ئەو دوو رەئیە رەئیەکی تری هەیە، ئەگەر رەئیەکی تری هەیە داوای قسە بکاتن، یان ئەگەر تەئیدی یەك لەو شتانە نەکات نایەوێ، ئەگەر تەئیدی دەکاتن پێویست ناکات، بەڵام ئەگەر رەئیەکی تر هەیە، چونکە هەردووکیان بۆچوونەکانی خۆیان باس کرد، جەنابی وەزیر باسی کرد، لیژنەی داراییش باسی کرد، ئەگەر رەئیەکی تر هەیە فەرموو، کاك کەمال دەیەوێت قسە بکاتن، فەرموو.

بەڕێز محمد قادرعبدالله(د.کەمال کەرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من رووون کردنەوەم هەیە لەسەر ئەم خاڵە، بەحەقیقەت ئێمە لەم پەرلەماندا، ئەو پەرلەمان دێت سیقە بەو وەزیرە دەداتن کە بە کارەکەی خۆی هەڵبستێت، ئەو وەزیرە کە مەسئوولە لەو دەزگایەیە، کە متمانەی پەرلەمانی هەیە دەزانێ کارەکانی خۆی فەرمانبەرەکانی چۆن دەڕواتن؟ چۆن کار دەکەن؟ بۆیە ئەم حەقەی لێ نەسێنینەوە کە فەرمانبەرێکی شەو و رۆژ بداتە کار بیەوێتن حافزێکی بداتێ، ئێمە باسی بەشی تەندروستیمان کرد کە حافز هەبێت بۆ دکتۆرەکان، بۆ فەرمانبەرەکان بتوانن کارەکەی خۆیان بکەن، ئێستا سەدێکی بۆ دابنێین، زۆر زۆر ئەگەر ئەنجومەنی وەزیران ئەو سێ ملیۆنەشی تەحدید نەکرد، من داوام دەکرد زیاتر دەسەلاتیان هەبێت، بۆیە ماددەکە وەکو خۆی پشتیوانی لێ دەکەم و بدرێتە دەنگدان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

موقتەرەحی لیژنەی دارایی کە دەڵێت سێ ملیۆنەکە بکرێتە یەك ملیۆن کێ تەئیدی ئەو موقتەرەحە دەکات دەستی بەرز بکاتەوە؟ (36) دەنگە زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (36) کاك کەمال و کاك فرسەت لەگەڵ حکومەتن بووە (38) دەنگ، کەواتە رەئی حکومەت دەخوا، بە رەئی دوو ئەندامی سەرۆکایەتی موقتەرەحەکەی لیژنەی دارایی پەسند نەکرا، بەڵێ کاك محەمەد فەرەج.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر ئەوە تاك نەبوو، جەمع بوو مەسەلەن من فەریقێکی تۆپانێ بووم، یەعنی هەر ئەوە بێت، من پێم باشە یەعنی شەخصێك، لەگەڵ موئەسەسەیەك جاری وا هەیە تۆ یەعنی موکافەئەی موئەسەسەیەك بکەیت، خۆ ناتوانی ئەوکاتە، دەڵێی تۆ سێ ملیۆن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە بۆ فەرمانبەرە، ئەگەر شتێکی وا هاتە پێشەوە دەبێت بەپێی دەسەلاتی وەزیرو ئەنجومەنی وەزیران یەکلا دەکرێتەوە، ماددەکە وەکو خۆی دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، تکایە ماددەی هەژدە.

بەڕێز کریم مجید شریف(جوتیار):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی هەژدە:

سەرۆکی فەرمانگەی یەکەی خەرج کردن لێتوێژینەوەی لەگەڵدا دەکرێ بەپێی بنچینە یاساییەکان و ڕێنماییە جێبەجێ کراوەکانی، لەوانەی دوا دەکەون لە پێشکەش کردنی ژمێریاریی کۆتایی بۆ ساڵی 2009 بۆ فەرمانگەکەیان دوای جێبەجێ کردنی یاساکە.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثامنة عشرة:

يحال رئيس الدائرة لوحدة الانفاق الى التحقيق وفق القواعد القانونية والتعليمات النافذة الذي يتخلف عن تقديم الحسابات الختامية لسنة 2009 لدائرته بعد نفاذ القانون.

لیژنەی یاسایی لەگەڵ دەقی ماددەکەدایە، سوپاس.

بەڕێز د. دلێر اسماعیل حقی شاوەیس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لەبەر ئەوەی دەقە کوردیەکمان بە ئەساس وەرگرتووە، تەنها تێبینیەکی بچووکمان هەیە ئەویش وشەی (لێ تویژینەوە) هاتووە بکرێت بە (لێکۆڵینەوە) زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

عەرەبیەکە لێکۆڵینەوەیە (تحقیق)، ماددەکە شتێکی ڕۆتینیە، دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ وەرگیرا، صیاغەکەی چاك بکەن، تکایە ماددەی نۆزدە.

بەڕێز کریم مجید شریف(جوتیار):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی نۆزدە:

لێبوردنی ئەو کۆمپانیایانەی گرێبەستیان لەگەڵ حکومەتی هەرێم و دەزگاکانیدا مۆرکردووە لەسەر ئەو بەرنامە وەبەر هێنانەی لەهەموو باج و رەسمێکی پوول کە دەکەوێتە سەری لەهەرێمدا لەئەنجامی کارە ناوبراوەکانی و لەچوارچێوەی گرێبەستەکە.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة التاسعة عشرة:

اعفاء الشركات المتعاقدة مع حكومة الاقليم ومؤسساتها على مشاريع المناهج الاستثماري من جميع الضرائب والرسوم بضمنها رسم الطابع المترتبة عليها في الاقليم نتيجة اعمالها المذكورة وفي اطار العقد.

لیژنەی یاسایی لەسەر ئەو ماددەیەش هیچ تێبینی نییە.

بەڕێز د. دلێر اسماعیل حقی شاوەیس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەی دارایيش هیچ تێبینی نییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

من پرسیارێك دەكەم وابزانم له قانونی ئیستیسمار هەیە، نییە.

بەڕێز عثمان شوانی/ وەزیری پلاندانان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببووره، ئەوە پەیوەندی بە مەشاریعی ئیستیسماری لەسەر میزانیەی دەوڵەت، تەنها ئەوەیە ئەو مقاولانەی کە مەشروعێك جێ بەجێ دەکەن، پێویستی بە بۆڕیە، پێویستی بە شیشە، پێویستی بە هەر ماددەیەکە تەسیهلاتی بۆ دەکات، ئیعفا دەکرێت له گومرگ و له زەریبە، یەعنی مەبەستەکە ئەوەیە، نەك مەشاریعی تر له یاسای ئیستیسمار خۆی عەفو کراوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەبێت بە قانون بێت کەواتە، زۆر سوپاس، کاك رەشاد فەرموو.

بەڕێز رشاد احمد ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو پرۆژە یاسایە قانون تەنفیزی بودجەیە، هەتا نیهایەتی سالّ کاری پێ دەکرێت، ئەوەی بەڕێز وەزیری پلاندانان ئیشارەتی پێ کرد، دەکرێت لە ئەسڵی تەندەرەکەی ئیعلان دەکەن، ئەو مەشاریعانەی زیمنی

مەشاریعی ئیستیسماری حکومییە لەناو تەندەرەکەی بڵێن ئەو مەشروعە ئیستیسنا دەکرێت لە زەرائیب، لە روسومی گومرگی، نەك بێتە ئێرە، ناکرێت لێرە دەمج بکرێت ئەوە بە هیچ شێوەیەك، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەگەر ئیعفای زەریبە بە عەقد ناکرێت، ئەگەر نەصێکی قانونی نەبێتن ناتوانێتن هیچ تەرەفێك ئەو عەقدە بکاتن، ئەو بەندەی بخاتە ناو عەقدەکەوە، کاك سەردار فەرموو.

بەڕێز سەردار صباح بۆزۆ هەرکی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بابەتی ئیعفا کردنی کۆمپانیا لە باج و رسوم، منیش پێموایە کە هیچ پەیوەندییەکی بە یاسای بودجە نییە، بەڵکو پەیوەندی هەیە بە یاسای کۆمپانیاکان، یاسای ئیستیسمار، هاتنی لەنێو ئەو یاسایەدا، من پێموا بێت یاساکە لەنگ دەکاتن، بۆیە پێشنیار دەکەم ئەگەر حکومەت پێی وا بێت شتێکی باشە ئیعفا کردنی ئەو شەریکانە با داوا بکاتن یاسای ئیستیسمار هەموار بکرێتن، هۆیەکانیش بۆ پەرلەمان دیار بخرێت، هەرچەندە من لەگەڵ ئەوە نیم، بەڕاستی ئیعفا بکرێت، لەبەر ئەوەی پێوەری سەرەکی ئەو کۆمپانیایانە ربحە، ئەگەر حکومەت مەبەستی ئەوەیە تەشجیعی قیتاعی خاص بکات، تەشجیعی ئیستیسمار بکات، بەڕاستی هەر ئەوە نییە بە ئیعفا کردنی لە زەرائیب و رسوم، بەڵکو بە قەرزە، بە لابردنی رۆتینە، بە چارەسەر کردنی ئیحتیکارە، بە زۆر خاڵی دیکەیە، لەگەڵ رێزمدا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پێش ئەوەی لە قسە کردن بەردەوام بین، من پرسیارێکم هەیە، ئایا مەقصەدتان بۆ ئەو ساڵیش بوو، بودجە بۆ ئەو ساڵە، ئەگەر بیخەینە ئێرە ساڵێکی تر بودجە قانونێکی تر دەبێتن، یەعنی ئەگەر بۆ ئەمسال بێتن راستە، بەس ئەگەر مەبەستتان عام بێت، دەبێت مەشروعێکی قەرارێك، قانونێکی پێ دەربچێتن، یەعنی ئەو قانونە بۆ بودجەی ئەمساڵە، ئەو ماددەیەی کە تێدایە یەعنی بۆ یەك ساڵ دەبێتن، ئینجا ئەگەر عامە دەبێت مەشروعی قەرارێك بێت قانونی پێ دەربچێتن، مەشروعێك بێت لە حکومەتەوە تایبەت بەوە، بۆ ئەوەی پاشی کۆتایی ساڵ، فەرموو کاك عوسمان.

بەڕێز عثمان شوانی/ وەزیری پلاندانان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکەی جەنابت راستە، ئەگەر بێتو بە بەردەوامی بیکەین، ئێمە بۆیە ئەوەمان داخیل کردووە، کە ساڵی پار نارووونیەك هەبووە لەگەڵ هەندێك لە موقاولەکان کە تووشی کێشە بوونە، عادەتەن ئینسان لە ئەنجامی جێ بەجێ کردنی مەشاریعەکاندا ئەو کێشانەی دێتە پێش و تۆ هەوڵ دەدەیت لە کۆتایی ساڵدا، یان لە بەرنامەی ساڵی داهاتوو بۆی موعالەجە بکەیت، یەکێك لە موعالەجەکانی ئەوە بووە کە خەڵك داوا دەکات دەڵێت من دەچم مەوادی ئیستیلام دەکەم بۆ مەشروعەکەم، داوای عەفو دەکات لە زەرائیب و گومرگ،

جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، بەس دەمەوێت تەنها روون بکەمەوە بەتایبەتی بۆ کاك سەردار کە محامییەو قانونیە دەبێت وازیح نووسیمانە بە عەرەبیەکەی (اعفاء الشركات المتعاقدة مع حكومة الاقليم ومؤسساتها على مشاريع المناهج الاستثماري) زۆر بە موحەدەدی گوتمانە، (مشاريع المنهاج الاستثماري)، مەناهاجی ئیستیسماری ئەوەیە کە ئەو پرۆژانەی لەناو ئەو بودجەیەدا کە موصادەقەی لەسەر دەکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ناتوانین جوملەیەك بڵێین (لهذه السنة)، دکتۆرە هالە.

بەڕێز د.هاله سهيل وادی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو منهاجە بۆ تەحدیدی بکەین؟ هەر بڵێین (على المشاريع الاستثمارية) مینهاجەکە تایبەتمەندی دەدات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عومەر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ رێزمدا بۆ رەئیەکەی کاك عوسمان هاوڕام لەگەڵ ئەو رەئیەی کە کاك سەردار باسی کرد، ئەسڵەن ئەم ماددەیە لێرە من بە زیادی دەزانم وەکو جەنابیشت تەوزیحت پێدا ئەمە یاسای بودجەی سالّی 2009یە، واتا مەفعولی ئەم یاسایە تەنیا بۆ سالّی 2009یە، سالّیش بە تەئکید هەر رۆیشتووە خۆشی لە پێنج، شەش مانگی دیکە هەر یاساکەش مەفعولی نامێنێت و کۆتایی پێ دێت، ئەمە لە لایەك.

لە لایەکی دیکە، ئێمە لە یاسای ئیستیسماردا باسمان لە ئیعفای شەریکات و مەستەسمرین کرد لە رسوم و زەرائیب و ئەمانە، ئەم قانونە قانونێکی عامە قانونی میزانیە، قانونی ئیستیسمار قانونی خاصە بەگوێرەی (قانون خاص يقيد عام)ە، بە واتا بە وجودی ئەم ماددەیە لێرە زیادە، ئەمە لە لایەك.

لە لایەکی دیکە وەکو کاك سەردار باسی لەسەر کرد، ئەگەر ئەم یاسایە بمێنێتەوە لەنگ دەبێت بە چی؟ بەوەی مەسائیلی گومرگی، رسومی گومرگ و زەرائیب، ئەمە لە سەلاّحیەتە حەصریەکانە، حکومەتی ئیقلیم ئەگەر بیەوێت ئیعفایان بکات، وەکو جەنابت باست لەسەر کرد، دەبێت یاسایەکی تایبەتی بۆ دەربکات، نابێت لێرە بە ماددەیەك باسی لەسەر ئەوە بکات لە رسومی گومرگی لە رووی زەرائیب ئیعفا ببن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دکتۆر کەمال پرسیارێکی هەیە.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کەمال کەرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن پرسـیارێکم بـۆ ئـەو وەزیـرە بەڕێزانـە هەیـە، کـە شـەریکەیەك دێـت عەقـد دەکـات لەگـەڵ حکومـەتی هەرێمی کوردستان، لەوانەیە مەشروعەکەی بە سااێك تەواو نابێت، بـەاڵم ئێمـە لێـرە حـەقمان هەیـە لێـرە ئەگـەر قەبولیشـی بکـەین سـااێك تەصـدیقی موازەنـەی سـاڵی داهـاتوو کـە پەرلـەمانێکی دەیکـات، لەوانەیـە قەبولی نەکات، ئینجا ئەو شەریکەیە تووشی تەناقوز دەبێت، بۆیە ئەمە نازانم یان جێگای لێـرە نییـە، یـان حەلێکی تری بۆ بدۆزنەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

مـن پرسـیارەکە تـازە دەکەمـەوە، بـۆ ئـەوەی زیـاتر روون بێـت، ئەگـەر مەقصـەدتان ئـەو مەشـاریعانەی کـە حکومەت خۆی تەنفیزی دەکات بە رێی مقاول، عەقدەکە لەگـەڵ مقاولـە ئـەوە راسـتە لێـرە بـێتن، ئەگـەرنا وەکو کاك سەردارو کاك عومەریش گوتیان ئەوە لێرە جێی نییە، کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بـە قەناعـەتی مـن مـەنهاجی ئیستیسـماری شـتێکە، مەشـاریعی ئیستیسـماری شـتێکی تـرە، مـەنهاجی ئیستیسماری ئەو مەشاریعەیە لە زیمنی موازەنە هاتووە، ئەو بڕگەیەی کە ئێستا لێرە هاتووە بـۆ مـەنهاجی مەشاریعی ئیستیسماری هاتووە، ئەوەی دووەم، بەنیسبەت قـانونی ئیستیسـمار ئـەوە بەنیسـبەت مەشـاریعی ئیستیسماری هاتووە کە ئیعفامان دەداتێ چ بەنیسبەت زەریبەی دەخل، چ بەنیسبەت ئەو مەوادانەی کە لە دەرەوە دەیهێنێ، بۆیـە بـە قەناعـەتی مـن نەصـەکە لـە جێگـای خـۆی هـاتووە شـمولی مەشـاریعی مـەنهاجی ئییستیسماری دەکات و سـاڵ بـە سـاڵیش تەجدیـد دەکرێتـەوە، شـەریکاتەکەش مەقصـود ئەوەیـە شـەریکەی ناوەوەو دەرەوەیە، ئەوانەی ئەو مەشاریعانە تەنفیز دەکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عوسمان فەرموو.

بەڕێز عثمان شوانی/ وەزیری پلاندانان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو تەوزیحەی کاك شێروان 100٪ راستە، ئێمە باسی مەنهاجی ئیستیسماری دەکەین کە لێرە هاتووە، ئـەو ئیشـەش لـە رێگـای قانونێـك دەکرێـت، لـە رێگـای شـروتی عـامی مقـاولی عێراقـی دەکرێـت، شـروتی عـامی مقاولاتی عێراقیە کە عەقد لەگەڵ مقـاول دەکـات بـەپێی ئـەوە ئیشـی لەگـەڵ دەکـرێتن، ئـەوێزیان قـانونی ئیستیسماڕە، قانونی ئیستیسمار جیاوازە، بۆ ئەو کەسەیە کە دێت پارەی خۆی ئیستیسـمار دەکـات لەوڵاتـدا، بەپێی قانون دەکات، ئەوەی ئێستامان قۆنتراتە، لەگەڵ هەر کەسێك کە مەشـروعێك جـێ بـەجێ دەکـات بـۆ

هەرێمی کوردستان لەسەر بودجەی دەوڵەت، لەسەر بودجەی حکومەتی هەرێمی کوردستان، ئەوەیە ئێمە بە موحەدەدی، بۆیە پێمانوایە زۆر لە شوێنی خۆی هاتووە ئەو داواکارییە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڤیان دزەیی فەرموو.

بەڕێز ڤیان احمد خضر پاشا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن لەگـەڵ رەئیەکـەی کـاك سـەردارو کـاك عومـەر بـووم، بـەڵام پاشـان کـە کـاك شـێروان رووونـی کـردەوە، مەسەلەکە تێگەیشتم کە چیە، ئەوە یەك.

بەڵام من پێشنیازێکم هەیە نووسیمە بۆ لیژنەی یاسایی بۆ دانانی باج و رسومیات، ئەگەر بێتو گومرگ لـە سەڵاحیاتی مەرکەز بێت کەوا حەصری بێت، بەڵام ئێمە ئالیەتێك بدۆزینەوە بۆ دانانی سیاسـەتی رسـومات بکـەین لەسـەر هـەموو کـالاو بـەروبوومێکی کـەوا هـەمان کـوالێتی هەیـە، بـەڵام هـەرزانتر لـە کوردسـتان، پێداچوونەوە بە رسوماتمان بکەین، چونکە رسومات بەپێی ماددەی (110)ی لـە حـەقی هەرێمـە دەتـوانین پێداچوونەوە بە رسوماتمان بکەین و بیخەینە ناو بەرنامەمان، بۆ ئەوەی رسومی نوێ دابنـێین، بەتایبـەتی ئەو دائیرەو فەرمانگانەی کەوا خەدەماتیان هەیە، دەتوانێت داهاتەکانیان بە رێکوپێکی بێتـە نـاو بودجـەی هەرێمی کوردستان وەرگرین، لێرە داهاتی زیاترمان دەبێت غەیرە نەوت، کەوا زیاتر بەو شێوەیە بە هەمان ئاست بتوانین بەهێزتر بین و بەهێزتر بچینە ناو بودجەی گشتی مەترسیمان نەبێت ئەوەندە لە بودجـەی عێراق، کە هەمیشە چاومان لە بەغدایە، لێرە مـن پێشـنیار دەکـەم کـەوا ئالیـەتێك بدۆزرێتـەوە بـۆ دانـانی بـاجی خزمـەتگوزاری کـەوا پـرۆژە یاسـایەك پێشکەشـی لیژنـەی یاسـاییم کـرد دانـانی رسـومی خـەدەماتی پزیشکی لەسەر بەروبوومی تووتن، کە ئـەو پـرۆژە یاسـایە لـە نیهایـەتی مـانگی نـوێ 2008ەوە پێشکەشـی لیژنەی یاساییم کردووە، ئێستاکە پێشنیاز دەکەم ئایا دەتوانین ئەو پارەیەی کەوا دەستی دەکەوێت بخرێتـە سندوقێك، بخرێتە ژێر چاودێری وەزارەتی تەندروستی، بەتایبەتی بـەناوی رسمـی خزمـەتگوزاری پزیشـکی بەرامبەر ئەو خزمەتگوزارییە تەندروستیانەی کەوا هەرێم دەیگرێتە ئەستۆی لـەو خەرجیـە پزیشـکیانەی کە بۆ چارەسەری هەزاران نەخۆشی و تووشبوانی نەخۆشی کەوا لە ئەنجامی ئەوە دەبێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دکتۆر رەمەزان فەرموو.

بەڕێز د. رمضان عبدالرحمن محمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئـەو پرۆژەیـە کـە دابـین دەکرێـت لـە حکومەتـەوە دیراسـە دەکرێـت تەکلیفەکـەی لەسـەر ئەسـعاری بـازاڕی خۆمالێییە، سعری بازاڕی خۆمالێش هەموو ئەو مەوادانە رسومات و گومرگی لێ دراوەو ئەو پرۆژانە، ئینجا تەندەری بکرێت بۆ مقاولەکان حیساب دەکرێت، کاتێك کە ئەم لە دەرەوەش شتەکان دەهێنێت ئەم قانونەی

ئێمە وەکو ئەوە بێت، بەس بمانەوێت بەڵێندەر کۆمپانیاکان قازانج بکەن، ئەی چ حیسابێك بۆ دەوڵەت و بۆ میللەت بکەین؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

راستیەکەی یەك شت دائیمەن لە لای هەندێك ئەندامی پەرلەمان، نەك هەر لە لایەن پەرلەمان، بەڵکو لە لایەن هەندێك کەس کە پسپۆڕن لە تەلەفزیۆن رەئی خۆیان دەڵێن و وتار دەنووسن، خاڵێك هەیە یەعنی زۆر جار لە تەفصیلات بێت، یان بێ ئاگایی بن لە تەفصیلات دەکەونە هەڵەوە، هەتا لێرەش کە ئێستا باسی ئەوە دەکەین دەڵێن ئیعفا نەکرێتن، یان ئیعفا بکرێتن، یەعنی ئەگەر بێتو ئیعفا نەکرێت، ئەو پارەیە دەچێتە سەر عەقد، تەئسیری هەیە، ئەو عەقدەی کە حکومەتی هەرێم دەیکات لەگەڵ ئەو جیهەتەی، ئەگەر ئەو ئیعفایەی تێدا بێت پارەکە کەمترە، ئەگەر ئەو ئیعفایەی تێدا نەبێت، داوێتە سەر عەقدەکە، دواتر زەریبەکەش مەحسوب دەبێتن لەسەر ئێمە، دەچێتە سەر میزانیەی عێراق، لەوێوە حیساب دەکرێتن لە بڕی پارەی بودجەمان دەبڕن، یەعنی من خۆشم نەمدەزانی بۆ ئەوەی هین نەکەم، واریداتەکان لە وەزارەتی دارایی بۆی ناردوون و ئەوانە، زەریبەی دەخل، زەریبەی عەقار، گومرگ، ئەوانە هەمووی حیساب دەکرێتن لە موازەنە لەو 17٪ی ئێمە دەبڕن، لەبەر ئەوە لە مەقالەیەك نووسراوە دەڵێتن ئەو داهاتانەو گومرگ و زەریبانە بۆ کوێ چوو؟ پێش ئەوە بنووسێتن لە لیژنەی دارایی خۆمان بپرسێتن، بچێت لە وەزارەتی دارایی بپرسێتن، بەڕاستی من خۆشم نەمدەزانی، ئەو مەسەلەیان چۆن حەل کردووە؟ چونکە بەغدا داوای دەکردو چوونە سەر ئیبراهیم خەلیل، چوونە سەر نوقاتی گومرگییەکان، حیسابیان کرد، کەشفیان کردو فەرمانبەری خۆیان نارد، ئەمە تاکو ئێستاکە هەمووی دیارە کەباسێك دەکرێت لەو بابەتانە، ئێمە ئەگەر دەسەلاتمان هەبێتن ئەو ئیعفایە بدەین بەپێی دەستوورو ئەوانە، کارێکی زۆر باشە تەئیسر دەکاتن لەسەر بڕی عەقدەکەی کردووە لەگەڵ ئەو شەریکەیەی کە دەیکات بۆ حکومەتی هەرێم، حەز دەکەم جەنابی وەزیریش، یان کاك رەشید دەیەوێت تەوزیحێك بدات، پێش ئەوە کاك رەشاد نوقتەی نیزامی هەیە.

بەڕێز رشاد احمد ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هێنانی مەواد لە دەرەوە بەناوی وەزارەتەکان بێت، بەناوی حکومەت بێت، ئەوە مەعفییە، لێرە باس باسی مقاول و شەریکاتە، ئەوانە ئەگەر زەرائیب نەدەن، قانون زەریبە لە 15٪یان لێ وەردەگرێت مەقتوعە، مەساریفیان کە میزانیە تەقدیم دەکات، ئەمە لێرە مواداخەلەك دەبێتن لە قانونی زەریبەش، خۆی دوو شەقە، شەقی یەکەم بەناوی حکومەت هەر شتێك لە دەرێ بێت، ئەوە مەعفیە دەوائیری گومرگی هیچی لێ وەرناگرێتن، زەرائیبیان لێ وەرناگیرێت، بەڵام ئەوەی مقاول پێی هەڵدەستێت مەفروز نییە لێرە ئیعفا بکرێتن، مولاحەزەکە ئەوەیەو زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ڕەشید فەرموو.

بەڕێز ڕشید طاهر/ بریکاری وەزارەتی دارایی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو قانونە لە قانونی موازەنەی عێراقیش ژی هاتیە، مەعقول نییە ئەو ماددە هاتووە بە سەراحەت، نەفسی نەصمان نەقلی ئەو قانونە کردووە، مەعقول نییە ئەو مەشاریع ئیستیسنا بکات لە رسوم و زەرائیب، ئێمە ناحیەکی قانونیمان نەبێتن ئیستیسنا بکەین، لەبەر ئەوە کردیتمان، ئینجا جوابێکی زۆر تەوزیحتدا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە مەعلومەیەکی تازەیە، تەئسیر دەکاتن لەوەی کە هین بکەین، حکومەتی عێراقی لە موازەنەی خۆی ئەو شەریکاتانە لەگەڵ حکومەتی ئیتیحادی تەعاقود دەکاتن لەو زەریبەو رسومانە عەفویانی کردووە، باشە ئێمە بۆ عەفوی نەکەین و پارەکە بگەڕێتەوە ئەوێ، هەمان شتە ئەو حەقەی ئەوان داویانەتە خۆیان، کەواتە قوەی قانونی ئەو قەرارە بەقوەتترە، بەڵێ کاك شێخ بایز فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تالەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە زۆر جار هەر باسی ئەوە دەکرێت وەکو جەنابیشت باست کرد لە رۆژنامەکاندا راست کراوە بەنیسبەتی داهاتەکان، من دەمەوێت هەندێك ڕوون کردنەوە بدەم، جارێك لیژنەیەك هات لیژنەیەکی زۆر بالاّ بوو لە زەرائیب و مودیر عامی زەریبە، مودیر عامی گومرگ، مەجموعەیەکی زۆر زۆری مەسئوولین لە بەغداوە هاتن و چوون لە ئیبراهیم خەلیل مانەوەو دیراسەتی هەموو شتەکانیان کرد، یەعنی زۆر بە وردی ئەو شتانەی ئەوێیان بینی، دواییّ هاتنە باشماغیش وەکو مەنفەزێکی ڕەسمی، بە هەمان شێوە بە حاجی ئۆمەران وەکو مەنفەزێکی ڕەسمی، ئەمانە هەمووی گەڕان بەنیسبەت داهات و تەرحیلی وسولاّت و ئیخراجی موستەنەداتی سەرف و ئەوانەیان هەموو بینی، بەڕاستی ئەوە ڕاپۆرتەکەیان مەعلومەو ئێستاکە هەیە، ئەسڵەن زۆر رازی بوون لەو وەزعەی کە هەیە ئێستاکە لە مەنفەزەکانی ئێمە لەو ڕووەوە، بەنیسبەتی داهاتەوە بۆ وەلاّمدانەوە من دەمەوێت ئەمانە بەوردی هەندێك شت هەیە ڕاستی بکەم، ئێمە سالّی 2004 (64447888) پارەیان لێمان بڕیوە، سالّی 2005 (85936680) پارە، سالّی 2006 (57819199) پارە، سالّی 2007 (204712500) پارە، سالّی 2008 (212440337) پارە، تا ئێستا کۆی (625356604) پارەیان لێمان بڕێوە، بەنیسبەتی داهاتەوەو تەفاصیلەکانی لێرەیە لە زیمنی میزانیەی موڕاجەعاتدا دەرکەوتووە، کە چووە بۆ بەغدا مەقاصەیان پێ کردووە بە یەك وەجبە ئەمانەیان

لە بودجەی ئێمە بڕیوە، ئەو رسوماتانەی کە ئێستا باس دەکرێت، هەندێك شت هەیە کە گوایە داخیلی میزانیە نەناردراوە بۆ بەغدا، ئەوانە رسوماتی بەلەدییە، ئێمە دوێنێ تەوزیحماندا بەلەدییە خۆی قانونێکی تایبەتی خۆی هەیە، ئێمە لەسەرمانە دەعمیان بکەین، هەتا رسومات دەگەڕێتەوە بۆ خۆیان، ئوجوری خەدەمات و غەرامات، ئەمانەش بەنیسبە دابەش دەکرێت، مەسەلەن لە صحەدا هەیە، هەتا لە مروریشدا هەندێك هەیە لەو بابەتانە، ئەمە نیسبەتێکی دەگەڕێتەوەو دەچێتەوە ناو میزانیەی وەزارەتی دارایی حکومەتەوەو، نیسبەتێکی بۆ خۆیان سەرف دەکرێت بۆ ئاگاداری جەنابتان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا ئەگەر سورن لەسەر ئەو موقتەرەحەی کە ئەوە جیا بکرێت، کاك رەشادو کاك سەردار، کاك عومەریش تەئیدی کردەوە، موقتەرەحێك هەیە دەڵێت ئەو ماددەیە زیادە ئیلغا بکرێت، جەنابی وەزیر شەرحی کرد هۆکارەکانی، بەوەشەوە کە لە موازەنەی عامەشدا هاتووە، دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ تەئیدی موقتەرەحی ئەو سێ ئەندامی پەرلەمان دەکات، کە دەڵێت ئەو ماددەیە ئیلغا بکرێت دەستی بەرز بکاتەوە؟ (21) دەنگ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (30) دەنگ زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ وەکو خۆی دەمێنێتەوە، جارێکی تر دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، تکایە ماددەی بیست.

بەڕێز د. دلێر اسماعیل حقی شاوەیس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پێشنیازێکمان هەیە بۆ ماددەیەکی نوێ بەو پێیە تەسەلسولی ماددەکان تێك دەچێت، ئەگەر رێگامان بدەن بیخوێنینەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جارێ ئەوەلەن بیخەنە ماددەیەك 20٪ەکەی کە دەنگمان بۆدا کەمکردنەوەی بودجەی مەنافیعی ئیجتیماعی لە هەرسێ سەرۆکایەتیەکە، ئەوە ماددەیەکە لە شوێنی خۆیدا جێگای دەبێتەوەو صیاغە بکرێتن، بەڵێ ئێستا موقتەرەحی تازەت چیە؟

بەڕێز د. دلێر اسماعیل حقی شاوەیس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەی دارایی و ئابووری پێشنیاز دەکات، کە لە دوای ماددەی (19) ماددەیەك زیاد بکرێت بەناوی ماددەی (20) بەم شێوەیەی خوارەوە دابڕێژرێتەوە:

(وەزارەتی دارایی پێشینەی خانووبەرە (سلفة عقار) بۆ هاوولاتیان دابین دەکات بەپێی رێنماییەکان).

بەم پێیەش ماددەی (21) بە هەمان زنجیرە ئەمێنێتەوەو ماددەی (20) دەبێت بە ماددەی (22) و، زنجیرەی ماددەکانی دوای ئەوە بەو پێیە دەگۆڕێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پارەکەش ئەوەمان هەبوو، بەڵام موقتەرەحەکە ئەوە نەبوو، موقتەرەحەکە ئەوە بوو کە لەسەر وەحدەی سەد مەتریش ئەو سولفەیە بدرێت و لە دێهاتیش، یەعنی لە دەرەوەی ئەو موقتەرەحە وا هاتووە، ئەگەرنا بۆ داخیل پارەکە کرا بوو، دەڵێت ئەگەر ئیزافەی ئەوەش بکەین بە رەچاو کردنی شمولی ئەوانەش بکاتن لە سەد مەتر دەکەن و لە لادێش، یەعنی رەچاوی ئەوە بکرێت، هینەکە بدرێت، کاك دڵشاد فەرموو.

بەڕێز دڵشاد عثمان/ بریکاری وەزارەتی دارایی/سلێمانی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کاك بەڕێز دکتۆر دلێر دەڵێت بەپێی رێنماییەکان، ئێمە پار پێشینەکەمان بە قانونی موازەنە دەرچووە، هی ساڵی 2008 و، رێنماییشمان بۆ دەرکردووە، لەبەر ئەوە بە رەئی من تەحصیل حاصلە، مەسەلەی گوندەکان، ئێمە گوتمان و شەرحمان کرد لە توانای حکومەتی هەرێمدا هەیە ئەمساڵ پێشینەی خانووبەرە بۆ گوندەکان خەرج بکات، ئێستا تەنانەت کێشەمان لە هەڵەبجە هەیە ئیفرازی زەوییەکانی ناو هەڵەبجە تەواو نەبووە، چونکە تۆ مەسەرەق عەقاری دەدەیتێ، دەبێت زەویەکەی حجز بکەیت، خانووەکەی حجز بکەیت لەپێناوی خەرج کردنی پێشینەکە، لەبەر ئەوە لەم قۆناغە بە رەئی من نەتوانای دارایمان هەیە، نە وەسائیلی قانونیش فەراهەم کراوە بۆ ئەوەی ئەوە جێ بەجێ بکرێت و سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەگەر وا بێت کە توانای دارایت نەبێت، ناتوانیت تۆ شتێك بکەیت و ئەوانە، بەڵام ئەگەر ناکرێتن بخرێتە تەوصیات باشە، کاك دلێر.

بەڕێز د. دلێر اسماعیل حقی شاوەیس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەی دارایی و ئابووری پێشنیازەکەی تەنها سەبارەت بە تەسبیت کردنی پێشینەی خانووبەرەیە وەکو پار، بۆ ئەوەی ئیلزامێکی قانونی هەبێت بەڕاستی بەنیسبەت حکومەتەوە بیدات، ئیتر رێنماییەکان هەیەو بەردەوامە ئەمە باشتر، دەڵێین ئیلزامێکی قانونی هەبێت، وەکو تەوصیات سەبارەت بە شتی تر ئێمە تەوصیاتمان هەیە لەگەڵ لیژنەی یاسایی هەندێك تەوصیاتمان هەیە ئامادەمان کردو، دوایێ دەخەینە بەردەمی بەڕێزتان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەگەر ئەو ماددەیە وەکو خۆی لەناو یاساکەدا دەبێتن، مادام خۆیان هەیانەو رێنمایی باشە، ئەویتر هی سەد مەتریەکەو دەرەوەی هین ببێتە تەوصیات بەپێی ئیمکانیاتی حکومەتی هەرێم بخرێتە بەرنامەی ئەگەر پارە بوو ئەوە هین و ئەوانە، دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ

ئەو موقتەرەحەی لیژنەی دارایی و ئابووری دەڵێت ئەو ماددەیە ئیزافە بکرێتن حکومەت خانووبەرە دابین بکاتن بەپێی رێنماییەکان، قسەتان هەیە، کاك کەریمیش وەکو لیژنەی یاسایی رەئی هەیە لەسەری فەرموو.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی یاسای موازەنەی ساڵی پار کۆتایی پێهاتووە، ئەوە یاسایەکی نوێیە، پێمان باشە هەمان ئەو پێشنیارەی کە لیژنەی دارایی کردوویەتی، ئێمەش وەکو لیژنەی یاسایی پشتیوانیان لێ دەکەین کە دووبارە بکرێتەوە لەو یاسایەداو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەگەر ئەوانەی کە داوای قسەیان کردووە خیلافی ئەو قسەیان هەیە، ئێستا بووە موقتەرەحی هەردوو لیژنە، ئەوانەی کە قسەیان کردووە خیلافی ئەوەیان هەیە، جەنابی وەزیر رەئیت چیە؟

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر ئێوە باسی لێوە دەکەن ئێمە بە تەما نەبووین لە 2010شەوە ئەوە رابگرین بەڕاستی، بەنیسبەت ئەوە قەرار دراو ئێمە ئێستا دەتوانین لەسەری بەردەوام بین و هەر بەردەوامیش دەبین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر چاکە، کەواتە حکومەتیش تەئیدی دەکات، سۆزان خان دەڵێی رەئیەکی ترت هەیە، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئەو رۆژە کە تەرحیشم کرد، من دەزانم حکومەت ئەو بەرنامەی هەیە هەتا 2010، بەڵام ئیقتیراحەکەی من ئەوە بوو رێنماییەکان یەك نییە، لە هەوڵێر بەهۆی ئەوەی شارەوانی ئیفرازی ناکات هی سەد مەتری، ئێمە کێشەی سەد مەتریەکانمان هەیە، یەعنی ئەگەر لەناو رێنماییەکان، یاخود ئێستا لەناو ئەو ماددە یاساییە، یەعنی ئەو خەڵکە فەقیرو هەژارە بەو شێوەیە کە بیەوێت خانوو بکات، کێشەیەکی نیشتەجێ بوون چارەسەر بکەیت، دەتوانیت لەناو ئەم یاسایە ئیجبار بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

رەئیتان هەیە لەسەر ئەو قسەیە، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە حاڵەتی فەنی لە وەزارەتی شارەوانی لێرە جیاوازە، بەنیسبەتی سلێمانیەوە، لێرە ئەو پارچە زەویانەی ئیفرازی بۆ ناکرێت، من پێموایە ئەوە مەوزوعێکی فەنییەو عیلاقەی بە وەزارەتی شارەوانییەوە هەیە، هەر کاتێك ئەوانە کرا، ئێمە لە لای خۆمانەوە سلفەی عەقارییان بۆ سەرف دەکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئیسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەی من لەسەر ئەوەیە، ئەو قەزاو ناحیانەی کە تاپۆیان نییە، ئەوە بیگرێتەوە، بەتایبەتی ئەوەی کە من مەعلوماتم لەسەر هەیە قەزای چۆمان بەگشتی بە هەر چوار ناحیە، جەنابت باسی گوندەکان دەکەیت، با بڵێین من باسی ناحیەکان دەکەم، قەزای چۆمان بە هەر چوار ناحیەوە سیدەکانیشی لەگەڵ بێت، ئەوەی کە من مەعلوماتم لەسەر هەبێت هیچ تاپۆی لەسەر نییە، کە تاپۆی نییە ساڵی پار کە یاسای پێ دەرچوو، دەبوایە بەڕاستی حکومەت هەوڵیدا بوایە زوو ئەو مەسەلەیە چارەسەر بکات، خەڵك ئەو پارچە زەویانەی کە هەیانە تاپۆ بکرێن و ببنە خاوەن تاپۆی خۆیان، سلفەی عەقار ئەگەر ئەو ناوچانە نەگرێتەوە، بە رەئی من گوناحێکی گەورەیە لەو مەنتیقانە دەکرێت، چونکە ئەو مەنتیقانە هەمووی راگوێزرایە، گوندەکانی خاپور بووە هیچی نەماوە، دەبوایە لە جیاتی ئەوەی کە حکومەت ئاوەدانی بکاتەوە، من پێموایە ئەگەر حکومەت دەعمی ئەو مەسەلەیە بکات و سلفەی عەقار بدرێتە ئەو قەزاو ناحیانە، خەڵك لە ئۆردوگایەکانیش دەگەڕێتەوە، دەتوانن دەعمێکی گەورە بۆ ئاوەدانکردنی ئەو مەنتیقانە بکات، داوا دەکەم ئەو مەسەلانە چارەسەر بکرێت، بەڕاستی چونکە خەڵکی ئێمە زۆر مەغدورە لەو مەسەلەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عوسمان شوانی وەزیری پلاندانان فەرموو.

بەڕێز عثمان شوانی/ وەزیری پلاندانان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس، پێشنیارەکەی کاك عوسمان زۆر بەجێیەو، سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران لە کۆبوونەوەی رابردوو بڕیاریدا کە لیژنەیەکی پێکهێناوە لە وەزارەتی شارەوانی و کشتوکاڵ و دارایی و کۆمەڵێك جیهاتی تر وەکو وەزارەتی عەدل و ئەمانە، بۆ ئەوەی زۆر لە قەزاو ناحیەکانی کە کێشەی تاپۆ نەکردنی سنووری شارەوانیان هەیە هەموویان بۆ چارەسەر بکرێت، وەزارەتی شارەوانی تەبەنای ئەم ئیشەی کردووەو حەقێکی قانونی خەڵکە، زۆر لە ناحیەکانی کوردستان، بگرە قەزا هەیە زۆر کۆنیشە، ئەم کێشەیە کێشەیەکی موتەراکیمی سالانی پێشوو، هی زەمانی رژێمیش بووە، ئێستا هەوڵ دراوە لە حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ ئەوەی چارەسەر بکرێت، چونکە بەبێ چارەسەر کردنی ئەمانە، ناکرێت تۆ تاپۆ بۆ خەڵك

بکەیت، کە تاپۆش نەبێت سولفەی نادرێتێ، بۆیە ئەم بڕیارە جێ بەجێ دەکرێت و پێشنیارەکەی کاك ئیسماعیل لە جێیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حاتەم فەرموو.

بەڕێز حاتم محمد جان حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەر ئەوە بوو، پشتگیری بوو بۆ بوونی ئەو ماددەیە چۆن لە یاسای پارسانڵ لە موازەنە هاتووە، با ئەمسانڵیش هەبێت لە یاساکە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عادل فەرموو.

بەڕێز عادل محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەبارەت بەوەی سۆزان خان قسەی لێ کرد، من پێموایە ئەو کێشەیە هەیە، پێش کەمێکیش ئێمە هەندێك خەڵکمان بینی بەڕاستی لە هەولێر لەبەر ئەوەی مەساحەی زەویەکان کەمە، لێرە بە سیستەمێکی تایبەتی زەوی تەوزیع کراوە، بەڵام لە سلێمانی و گەرمیان و ئەوە، یەعنی کەمترین مەساحەش عەقاری پێدراوە، یەکێك لەو شتانەی تر کە بەڕاستی ئامانجی دابین کردنی شوێنی نیشتەجێ بوون نایەتە دی ئەوەیە کە بڕی پارەکە کەمە بەڕاستی، یەعنی زۆر لە پارێزگا پێموایە دوازدە ملیۆنە، لە قەزاو ئەوانیش نۆ ملیۆن، یەعنی بەڕاستی ئەو بڕە حەق وایە ئێمە لێرە شتێك بنووسین، کە وەزارەتی مالیە بتوانێت چۆنی ئەوەی بۆ پەیدا دەکات، یەعنی زیاد بکرێت، بەڵای کەمەوە پازدە ملیۆن تەقریبەن باشە.

سەبارەت بە لادێ و ئاواییەکان، کە کاك دڵشاد ئیشارەتی پێدا، من نازانم لە ساڵی 1992ەوە تاوەکو ئێستا، بۆ نموونە بۆتان دەهێنمەوە، گەرمیان (1010)دێی هەیە، لە 2٪ی دێهاتی گەرمیان ئاوەدانەو ئەویش یەك دێ نییە حکومەتی هەرێم جگە لەوانەی لە قەرارى (986) ئەگەر سێ، چوار دێ کرا بێت و، لەلایەن رێکخراوەکانەوە، یەعنی با حکومەتی هەرێم لە ساڵێك لە ساڵەکاندا بە نموونە سی دێ ئاوەدان بکاتەوە بە نموزەج، بە مەراحیل، یەعنی بەڕاستی ئەوە مەوزوعێکە دوای حەفدە، هەژدە ساڵ تا ئێستا حکومەت بیری لەوە نەکردۆتەوە دێهات کە بڕبڕەی پشتی ئابووری کوردستان بووە، ئێستا دێهات چۆل بووە، بە نموونە بۆت دەهێنمەوە، لە وشکەساڵی پار لە گەرمیان لە نزیکەی هەشت هەزار سەر خێزان لە گەرمیان، نزیکەی شەش هەزار خێزانی بەهۆی وشکەساڵییەوە کۆچی کرد، یەعنی جگە لەوەی ئەو شتانەی نەکراوە رێگاوبان، قوتابخانە، ئەوانە هەموو رێکخراوەکان کردوویەتی، یەعنی حکومەت زۆر بە رێژەیەکی کەم، یەعنی بەڕاستی من ئەوەی کە دەیڵێم مەیدانیەن، یەعنی من لەو فەترەیە لە پانتایی گەرمیانەوە رۆیشتووم دێی

وا هەیە خێزانێك، یان دێی وا هەیە کەسی لێ نەماوە، یەعنی بەڕاستی حەقە حکومەت کیانەکی هەبێت بۆ ئەو ئاوەدانکردنەوەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك غەفور فەرموو.

بەڕێز غفور طاهر سعید مەخموری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ئەو ماددەیەی کە پێشنیار کراوە، منیش لەگەڵ ئەوەدام کە ئیزافە بکرێت، بەڵام بەنیسبەت ئەو مەسەلەیەی رێکخستنی رێنماییەکان، ئەگەر ئێمە تێبینی بکەین یەعنی ئامانج چیە لەو مەسەلەیە؟ ئامانج ئەوەیە کە ئێمە ئەزمەی سەکەن چارەسەر بکەین، یەعنی قەیرانی نیشتەجێ بوون چارەسەر بکەین لەو ولاتە، کەواتە ئەگەر کەسێك لە سەد مەتریشی کەمتر بوو، دەبێت تۆ هاوکاری بکەیت کە شوێنی نیشتەجێ بوون بۆ خۆی دابین بکات، ئەوە یەك.

دوو/ ئێمە هەر لەو پەرلەمانە یاسای دابین کردنی شوێنی نیشتەجێ بوونمان دەرکردووە، لەو ماددانەی کە تێدایە کۆمەڵێك تەوصیاتیشمان دا بە وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە کە شوقەی سەکەنی دروست بکرێت و بدرێت بە هاوولاتیان بە ئەقسات، یاخود بە نرخێکی رەمزی، بۆ ئەوەی بتوانین ئێمە بەشێك لە کێشەکان چارەسەر بکەین، وەزیری پلاندانان کە بەڕێزیان لێرەیە، ناکرێت، ئایا ئێمە لە گوندەکان، لە ناحیەکان، لە قەزاکانیش ئەو کۆمەڵگای نیشتەجێ بوون دروست بکەین بەشێوەی شوقە بێت، یان بەشێوەیەکی تر بێت؟ ئەوە خاڵێك.

خاڵێکی تر، بەڕاستی مەسەلەی ئاوەدانکردنەوەی گوندەکان، یەعنی جگە لەوەی گوندەکان ئاوەدان دەکرێنەوە، ئێمە بۆ ژێرخانی ئابووری خۆشمان سوودێکی زۆر وەردەگرین، لە هەمان کاتدا جوولەی کشتوکاڵ کردنیش بەهێزتر دەبێت، مەسەلەن جوولەی بەخێو کردنی ئاژەڵ و پەڵەوەریش بەهێزتر دەبێت لە ولاتی ئێمە، ئێمە دەتوانین پشت بەخۆمان ببەستین لە رووی ئاوەدانکردنەوەی ئەو گوندانە، لە رووی ئابوورییەوە، خۆی پێشتر کە حکومەتی عێراقی ئەو گوندانەی تێکدا ئامانج ئەوە بوو، یەك لە ئامانجەکان ئەوە بوو کە ژێرخانی ئابووری کوردستان تەدمیر بکات، تاکی کورد ئیعتیماد نەکاتە سەر خۆی بۆ ژیان و چاوی لە دەست ئەو بێت، بۆیە ئێمە دەبێت حکومەتی کوردستان مولزەم بکەین کە لە بەرنامەی دادێت گوندەکان ئاوەدان بکاتەوە هەموو هاوکاری و ئاسانکارییەکیش پێشکەش بکات، بۆ ئەوەی لە داهاتوویەکی نزیکدا ئێمە بتوانین لە زۆر شت کە ئێستا خۆمان، هەتا بەداخەوە ئێستا سەوزەو میوەش لە ولاتانی دەوروبەر دێتە کوردستان، یەعنی مەعقول نییە لە کوردستان هەتا تەماتەو خیار لە سوریاو ئێران دێتە ئێرە، ئێمە دەبێت بە خۆمان هەندێك پرۆژەمان هەبێت بۆ چارەسەر کردنی ئەو گرفتانە، لەگەڵ رێزمدا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

كاك عەونی فەرموو.

بەڕێز عونی كمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پشتگیری لە پێشنیارەكەی لیژنەی دارایی و یاسایی دەكەم، سەبارەت بە دانانی ماددەیەك وەكو پارسانێ بۆ دانەوەی سولفەی عەقاری، بەڵام كێشەكە لێرە لەوەدا نییە، ئێمە لە راپۆرتی ئەمسانێشمان لە لیژنەی یاسایی لە بڕگەی دە ئەوەمان داوا كردووە، كێشەكە لێرەیە، جەنابی وەزیر دەڵێت رێنماییەكان یەكن، بەڵام رێنماییەكان یەك نییە، لە هەولێرو سلێمانی سەبارەت بە سەرف كردنی سولفەی عەقاری بۆ ئەو پارچە عەرەسانە (200) مەترە، لێرە مەوزوعی ئیفراز نییە، ئێمە نامانەوێت پارچەی سەد مەتری ئیفراز بكرێت بۆ دوو بەش، بەڵام ئەو كەسانەی كە شریكن لە پارچەیەكی (200) مەتری هەردووكیان سولفەی وەربگرن، كێشەكە لێرەیە، لە هەولێر سولفە سەرف ناكرێت بۆ ئەو پارچە زەویانەی كە دوو كەس هاوبەشن لە عەرەسەیەك یەكەمیان وەریگرتووە، ئەوی دووەم وەری نەگرتووە لە سلێمانی ئەوە سەرف دەكرێتن، پێشنیار دەكەم ماددەیەك ئیزافە بكرێت بەو شێوەیە كە ئێستا دەیخوێنمەوە (المادة المضافة:

1- تصرف السلفة العقارية لكلا الشريكين بصورة مستقلة في العرصات المشاعة التي لاتزيد مساحتها على 200م مربع.

2- زيادة مبلغ السلفة المصروفة من 12 مليون دينار الى 18 مليون دينار لمركز المحافظة، ومن 9 ملايين دينار الى 12 مليون دينار للاقضية والنواحي) زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

گوڵناز خان فەرموو.

بەڕێز گوڵناز عزیز قادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منیش پشتگیری لەو برادەرانە دەكەم، كە داوای یەكخستنی رێنماییەكان دەكەن، چونكە نابێت جیاوازی هەبێت بەو جۆرە كە ببێتە گرفت بۆ هاوولاتیەك لە شارێكەوە بۆ شارێكی تر، ئەمە یەك.

دووەم/ بڕی رێژەكە بۆ قەزاو ناحیەو پارێزگاكان وەكو یەك بێت، لەگەڵ رێزم بۆ رەئیەكەی كاك عەونی، لە قەزاو ناحیەكانیش كەرەستە وەكو هەمان پارێزگاكان گرانە، شتێكی تر لێرە كە كاك عوسمان جەنابی وەزیر ئاماژەی پێدا، بەڕاستی گرفتی تاپۆیەكان بۆتە گرفتێكی گەورە، شوێنێكە كە ناوی ناحیەیە، قەزایە، هەیە سیفەتی شاری وەرگرتووە، ئەگەر حكومەت بێتو دەست پێشخەری بكات، یان پەلە بكات لە تاپۆ كردنی، دەبێتە داهاتێكیش بۆ حكومەت.

دووەم شت، لە وەرگرتنەوەی قەرزی هاتنەوەی ئەو مەبلەغەی كە دەدرێتە عەقار، رێنماییەك دەربكرێت، كە هیچ نەبێت ئەگەر بڕێكی كەمیش لەسەر هاوولاتیش رێژەكە زیاد بكرێت لە وەرگرتنەوە، بەڵام ئەو مەبلەغێكی ئەوتۆی دەست بكەوێت، كە خانووەكەی لە ماوەیەكی دیاریكراو تەواو بكات، ئەوە هەم دەبێتە

ئیرادێك بۆ حكومەت، هەم هاوولاتیەكی تریش دەتوانێت لە دوای ئەوە سوودی لێ وەربگرێت، ماددەی ئیزافیشم هەیە ئەگەر بكرێت دوای ئەوە رێگەم پێ بدەن و سوپاستان دەكەم.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك ئارام فەرموو.

بەڕێز ئارام رسول مامند:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من بەش بەحاڵی خۆم زۆر بە تەواوەتی پشتگیری لەو پێشنیارەی لیژنەی دارایی دەكەم، حەز دەكەم شتێك بخەمەوە یادی ئەندامانی پەرلەمانی بەڕێز، ئێمە ساڵی پار لە كاتی موناقەشە كردنی بودجەی 2008 ئێمە یەكێك لە داوایەكانی ئەندامانی پەرلەمان بوو، كە وەكو تەوصیە جێی كرایەوەو خۆشبەختانە ئەمجارەش وەكو یاسا جێی دەكرێتەوە، كە ئەویش پێشینەی خانووبەرە بدرێت بە هاوولاتیان، ئێمە وەكو لیژنەی ئاوەدانكردنەوە لە ماوەی رابردوو سەردانی سەرجەم قەزاكانی هەرێمی كوردستانمان كردووە، ئەو خاڵەی كە كاك ئیسماعیل ئیشارەتی پێدا سەبارەت بە چەند قەزاو ناحیەیەك، كە تاكو ئێستا تاپۆیان نییە، بەڕاستی ئەوە داواكارییەك بوو لە زۆربەی ئەو شوێنانەی كە ئێمە چووین و رووبەڕووی لیژنەكەمان كرایەوەو وەكو راپۆرتێكیش ئێمە ئاراستەی سەرۆكایەتیمان كردووە، بۆیە داواكارین كە چارەسەری ئەو كێشەیە هەرچی زووتر بكرێت، ئەوەی كە من پێم خۆشە لێرە ئیشارەتی پێ بدەم، كاك عەونی تا رادەیەك باسی كرد، پار ئێمە لە موازەنەی 2008 پێشینەی خانووبەرەمان تەسبیت كرد، داواكارم ئەمساڵ هەوڵ بدەین ئەو بڕە پارەیەی كە دەدرێت چ لە پارێزگاو چ لە قەزاكان و ناحیەكان زیاد بكرێت بەشێوەیەك لەگەڵ باری ئابووری ئەمڕۆی بازاڕی كوردستان بگونجێت، بۆیە من پێشنیاری ئەوە دەكەم كە ئەو مەبلەغەی كاك عەونی ئیشارەتی پێدا، ئێمە بتوانین تەسبیت بكەین، كە ئەمساڵ توانی بێتمان شتێكی باشتر بكەین، پار ئەم پێشینەیە جێگیر كراوە، ئەمساڵ بتوانین مەبلەغەكەی زیاتر بكەین، بۆ ئەوەی كە هاوولاتیان زیاتر بتوانن ئیستیفادەی لێ بكەن، ئەمە یەكەم.

سەبارەت بە یەكخستنی رێنماییەكان، سەرۆكی پەرلەمان، ئاشكرایە هەر شارێكی هەرێمی كوردستان لە رووی جوگرافیەوە تایبەتمەندی خۆی هەیە، گرنگ ئەوەیە جەنابی وەزیری دارایی ئیشارەتی پێدا كە رێنماییەكان بەنیسبەت پێدانی پێشینەی خانووبەرە لە پارێزگاكانی كوردستان وەكو یەكە، بەڵام زۆر تەبیعییە ئێمە تایبەتمەندی شارەكان و پارێزگاكان بپارێزین لەوەی كە ئەگەر لە سنووری پارێزگایەك لە رووی شارەوانییەوە تایبەتمەندییەك هەبێت و تەعلیماتی خاصی خۆی پێ دەربچێت، من لەگەڵ ئەوەدام پێشینەی خانووبەرە بدرێت بە زەوی سەد مەتری، بەڵام ئەویش پێویستە لە چوارچێوەی رەچاو كردنی پێكهاتەی جوگرافیەی ئەو شارە بێت، یان ئەو موحافەزەیە بێت، لەگەڵ تەعلیمات و بەرنامەی شارەوانی یەك دەگرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ڕەمەزان فەرموو.

بەڕێز د.رمضان عبدالرحمن محمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئامانج لەم یاسایە کەم کردنەوەی کێشەی نیشتەجێ بوونە، بەتایبەتیش تەئکیدی ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان لەسەر خەڵکانی هەژارو کەم دەرامەت بوو، لەسەر خەڵکانی کرێچی بوو، ئێستا ئەوەی کە هەیە لە کوردستاندا، ئەو خەڵکانەی کە لەسەر سەد مەتری بینایەك دەکەن، وەنەبێت لە خۆشیان بێت، لە ناچاریدایە، کە بەشێکی فرۆشتووەو دەتوانێت ئەو بەشە بکرێتەوەو بینایەکەشی مەحدودە.

دووەم/ شتێکی تر هەیە، کە ئەویش قەرزی بانکی خانووبەرەیە بۆ کۆمپانیاکان کە خانوو دروست دەکەن، بۆ بڕی ئەو سێ دەفتەرو نیوە لە کاتێکدا تۆ دوازدە ملیۆن دەدەیت بە قەرزی عەقاری، ئەو قازانجانەی کە دێتە سەریشی نیسبەتەن بە قەرزی سندوقی ئیسکان زۆر زیاترە، ئەمە ئەخیر مەعلوماتە کە ئێمە ئێستا لە بانك وەرمانگرتووە، لەکاتێکدا ئێمە تەشجیعی ئیستیسمارمان کردووە، بەڵام دەبێت لەگەڵ ئەو کۆمپانیایانەشدا هەماهەنگیمان هەبێت دەربارەی تێچوونی خانووبەرەکەیان، تا بە سعرێکی گونجاو بدرێتەوە هاوولاتی، چونکە مەبەستی ئێمە خزمەتکردنی هاوولاتییە، خزمەتکردنی خەڵکانی بێ جێگاو رێگایە، بڕی قەرزەکە کە دەدرێت زۆرە، ئێمە زەویمان بە بەلاش داوەو هاوکاری تری ئەو کۆمپانیایانەمان کردووە، کەواتە لە کاتی دیاری کردنی نرخی فرۆشتنی ئەو یەکانە ئەوەیە دەبێت حکومەت ئاگادار بێت و قازانجێکی ئەوتۆ نەچێتە سەر هاوولاتی، کە نەتوانێت سوود لەو یەکانە وەربگرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئاخیر کەس کاك بەڵێن فەرموو.

بەڕێز حمد عبدالله محمود(بەڵێن):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە من دەمویست باسی بکەم کاك عەونی باسی کرد، کێشەی سەد مەتریەکە چارەسەر بکرێت، ئەوەی کە پێشنیاری کرد، پێشنیاری دووەمیش هەر ئەوەی کاك عەونی بوو بەڕاستی، ئەو بڕە پارەیە زیاد بکرێتن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عوسمان وەزیری پلاندانان فەرموو.

بەڕێز عثمان شوانی/ وەزیری پلاندانان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس، من تەنها وەلأمم بۆ کاك عادلە، کە پێموایە ئەو ژمارانەی کاك عادل گوتی راست نەبوو، دەڵێن لە هەموو گەرمیاندا هەژدە دێ ئاوەدانە، من داوا دەکەم لیژنەی دارایی و ئابووری دوای موناقەشاتی میزانیە کە تەواو دەکات سەردانی وەزارەتی ئێمە بکات بە ژمارەی گوند، بە ژمارەی خێزان، بە ژمارەی ئەو خەدەماتانەی کە پێشکەشیش کراوە، حەق نییە ئێمە ڕێگا بگرین، چونکە لە ماددەیەکدا باسی سولفەی عەقار دەکرێتن، باسی ئاوەدانکردنەوەی دێ و هیچ خەدەمات پێشکەشی گەرمیان نەکراوە، یەعنی ئەمە لە مەوزوعە ئەساسیەکە لادرا، بۆیە من ئەمە ڕەد دەکەمەوە بە قسەی جەنابی کە فەرمووی، کە هیچ خەدەماتێك پێشکەش بە گەرمیان نەکراوەو گەرمیان وایەو وایە، دەتوانن نوێنەری گەرمیان هەیە لێرە دوو لە ئەندامەکانی گەرمیان بێن لەگەڵ لیژنەی دارایی سەردانی وەزارەتەکەی ئێمە بکەن، سەردانی ئیدارەی گەرمیان بکەن، کە ئەو خەدەماتەی تەقدیم کراوە، ناکرێت بەم شێوەیە بە کەم بگیرێت خزمەتەکانی حکومەتی کوردستان لە هەموو سنووری کوردستاندا، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شێخ بایز وەزیری دارایی فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تالەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

باسی خەدەمات دەکرێت بۆ گوندەکان، من هەندێك ئیزافەم هەیە، بەڕاستی ئەو ڕەقەمانەی کە لەلای ئێمە دەرچووە لە وەزارەتی دارایی زۆر زۆر زۆر زیاترە لەوەی ئێستاکە کە دەڵێن سێ و چوار دێ، هەر بۆ وشکەسالّی، بزانە ئێمە پارسالّ چەندمان سەرف کردووە لە حدودی سی ملیار دینارمان بەس بۆ وشکەسالّی، ئەگەر گوندەکان نەبێت و وجودی نەبێت ئەم ملیاراتانە بەس بۆ ئاو سەرف کراوە، دوای ئەوە هەندێك مەعلوماتی ترم هەیە حەز دەکەم پەرلەمان ئاگایان لێ بێت.

برایان، خوشکانی ئازیزم.

ئێوە دەزانن لە میزانیەی کوردستان چی بۆ مەنتیقەی کوردستان دەردەچێت، هەر هەندێك مەعلوماتتان بدەمێ، لە (60) گوند زیاتر بە پارەی حکومەتی هەرێم، لە میزانیەی حکومەتی هەرێم، هەر یەکێك لەوانە (7500) حەوت هەزار پێنج سەد دۆلاریان وەرگرتووە، بۆ ئەوەی گوندەکانیان ئاوەدان بکەنەوە، زیاتر لە (60) گوند، ناحیەکانی قەرەهەنجیرو شوان و تەکیەی جەباری و قادرکەرەم و تۆپزاوەو هەر هەموو ئەو ناحیانە بە میزانیەی ئەم حکومەتەی ئێرە ئێستاکە جارێکی تر بینات نراونەتەوە، ئایا ئەو شوێن و گەڕەکە هەژارانەی کەرکووك دەبینن هەمووی چیمەنتۆ و قیر کراوە، هەمووی بە میزانیەی حکومەتی هەرێم کراوە، ئایا لە خانەقیندا ئەو هەموو مەساریفە کە بۆیان دەکرێت و نەفەقاتیان هەیە؟ هەمووی بە میزانیەی حکومەتی هەرێم کراوە، ئایا ئەو فەرمانبەرو مامۆستایانەی ئێستا لە کەرکووك و خانەقین دەوام دەکەن، حکومەتی عێراقی هەتاکو ئێستاش مووچەیان ناداتێ، ئێمە لێرە مووچەکانیان بۆ

دابین دەکەین و لەوێ خزمەت تەقدیم دەکەین، ئێمە بێجگە لە سنجارو هەموو شوێنەکانی تر، بەڕاستی حکومەتی هەرێم باریکی قورسی خستۆتە سەر ئەستۆی خۆی، ئەویش بۆ ئەو ناوچانەی کە لە دەرەوەی هەرێمی کوردستانە، بۆ تەوزیحەو سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك عادل قسەت کردو وەلامیش درایەوە، کەس گومانی لە قسەکانی بێتن، دەتوانێت بچێتە وەزارەتی پلاندانان، بۆ ئەوەی تەماشا بکاتن و قسەکان چەندی راستن و رووتی بکاتەوە، ئەمە موناقەشەی لابەلایە، ناکرێتن قسەی خۆتان کردو ئەویش وەلامی دانەوە، مەوزوع ئەوە نییە لێرە موناقەشەی هین بکەین، ئەوە میزانیەیە، ئەو موقتەرەحەی لیژنەی دارایی کە لیژنەی یاسایی پشتگیری لێ کردو مواخەلەکان دەولەمەندیان کردو وەزیری دارایش موافیقە دەڵێت هەر هەیە، دەیخەمە دەنگدانەوە بە سولفەی عەقارەوە بەردەوام بوون لە دانی سولفەی عەقار بەپێی رێنماییەکانی وەزارەتی دارایی، کێ لەگەڵ ئەو ماددەیە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ ماددەکە وەرگیرا، بەنیسبەت ئەوەی تر کە خەڵکی لادێ بگرێتەوەو سەد مەتری بگرێتەوە، دەتوانێت ئەوە بە تەوصیە بنووسرێت، بەڵام من ئیزاحێکم هەیە، بەنیسبەت قسەکانی کاك ئیسماعیل و برادەرانی تر کە گوتیان، ئەو ناوچانەی کە تاپۆی نییە، لێرە کەسیش ئاماژەی بەوە نەکرد، لێرە لە یاسایەکدا قەرارێکماندا، داوامان لە وەزارەتی شارەوانی کرد، لە وەزارەتی کشتوکاڵ کرد، کە ئەو کێشەیە چارەسەر بکەن و تاپۆی بکەن، دواییش لەبەر رۆشنایی زیارەتی لیژنەی ئاوەدانکردنەوەو لیژنەی کشتوکاڵ بۆ ئەو ناوچانە، لیژنەی شارەوانی، جارێکی تر ئەو داوایانەمان ئاراستەی حکومەت کردو گوتمان پەلەی بکەن و ئاخیر محاوەلەمان قسەمان لەگەڵ کرد گوتیان لیژنەیان داناوەو دەرچوویەنە لە هەندێك شوێن تەواویان کردووە، لە هەندێك شوێن بەردەوامن، مەسەلەیەکی گرنگە، دەبێت ئەو ناوچانە هەمووی چارەسەر بکرێن تاپۆیان هەبێت، لەگەڵ حکومەتیش چەندین جار دانیشتووین باسمان کردۆتەوەو کە ئەوانیش پەلەی بکەن و زەخت بکەن لەسەر وەزارەتی شارەوانی بەتایبەتی ئەو ئیشە تەواو بکات، بەنیسبەت ئەو تەفسیلاتەی کە کاك عەونی باسی کرد، ئەوە تەبعەن ئێمە ناتوانین، حکومەت خۆی ئەگەر پارەی زۆر بێت پێشینەکەی زیاد دەکاتن، من ئەو رۆژە باسم لەوە کرد کە گوتم بانکی هەرێم ببەسترێتەوە بە بانکی مەرکەزی، ئومێد دەکەم بانکەکانی تریش پەیوەندییەکانیان باش بێت، سیولە لێرە زیاد بێت، ئەگەر سیولە لە بانکەکاندا هەبوو، دەتوانین قەرز لێیان وەربگرین لەکاری وادا بەکاری بێنین، بەڵام تۆ سیولەت نییە، ئەوەی هەتە نیتە داهاتی میزانیەتێکە لە بەغداوە دێت، بەڵام لە بەغدا شتێکی تر هەیە، لە هەموو بانکەکاندا ئیحتیاتی هەیە، پارەیەکی زۆریان لەبن دەستە، رەئیسی حکومەت دەتوانێت لەوەدا قەرزی پێشینەی خانووبەرە بدات بۆ چەند سااڵێکیش، مادام دەگەڕێتەوە دەتوانێت دەستکاری بکاتن، بەڵام

ئێمە ئەو سیولەمان نییە، ئومێد دەکەم ئەو پەیوەندیەی بەینی بانکەکانی تریش و بانکەکانی عێراق بگەڕێتەوە، ئەو سیولەی لە بانکەکانی بەغدادا هەیە لێرەش هەبێتن زۆر کێشەی لەو بابەتە حەل دەبێتن، زۆر کێشەی کە دەڵێن بۆ ئاوەدانکردنەوەی دێهاتەکان، پشتگیری کردن لە کەرتی تایبەت، چارەسەر کردنی هەتا بێ کاری، ئەوانەی خەریجی صناعەو ئەوانەنە، ئەگەر حکومەت ئیمکانیەتی هەبێت یەکەو بیست هەزار، سی هەزار دۆلار بداتە ئەو خەڵکانە بچن کارێکی تایبەت بکەن، بۆ ئینتاجی زراعی، بۆ پیشەسازی چارەیە، بەڵام کێشەکەمان لەوەدایە لەگەڵ بەغدادا ئەو جۆرە پەیوەندییە نییە، ئومێد دەکەین هەبێتن، ماددەی دواتر تکایە، چیە کاك بەڵێن.

بەڕێز حمد عبدالله محمود(بەڵێن):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە سێ، چوار ئەندام پەرلەمان داوای چارەسەر کردنی کێشەی سەد مەتریەکانمان کرد، بەڕاستی خەڵکێکی یەکجار زۆر.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاکە باسمان کرد، گوتمان ئەوە بە قەرارێك وەردەگری پارەی تێدا بێت، ئەگەر حکومەت نەتوانێت جێ بەجێی بکاتن، ناکرێتن، جەنابی وەزیر دەڵێ ئەوە هین نییە، بەڵام لە تەوصیاتدا دەنووسین حکومەت هەوڵ بداتن بۆ دابین کردنی سولفەی عەقار، نەك تەنیا بۆ ئەوانەی هینە، بۆ ئەوانەی سەد مەتریشیان هەیە، بۆ لادێش، ئەوە وەکو تەوصیات دەنووسین، ئەگەر حکومەت ئیمکانی هەبوو دەیکات، دوازدە تەوصیاتمان هەیە، ئەوەش یەکێکە لەو تەوصیاتانە، ماددەی بیست دەبێتە ماددەی بیست و دوو، ئێمە ئەو ماددەیەمان زیاد کرد 20٪ەکەی کە کەممان کردۆتەوە، ئەویش ماددەیەکە، دوو ماددە ئیزافە کراوە، فەرموو کاك کەریم قسەی هەیە.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە دوێنێ دەنگمان بۆ ئەوەدا کە ڕێژەی 20٪ لە موازەنەی موخەصەص بۆ مەنافیعی ئیجتیماعی هەرسێ سەرۆکایەتی دەنگمان بۆدا، پێم باشە لێرە وەکو ماددەیەك بەر لەوەی بچینە ماددەکانی تر، لێرە ئیزافە بکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کەریم دەنگمان بۆدا، بووە ڕەقم بیست، دەنگمان بۆدا صیاغەکەی ئێوە لێی مەسئوول دەبن، بەڵام دەنگمان بۆ داوەو تەواو بووە، صیاغەکەی مەسئوولیەتی ئێوەیە، ئێمە دەنگمان بۆداو بڕاوەتەوە، ئێستا دەبێتە ماددەی بیست و دوو، کە لە ئەسڵدا ماددەی بیستە، فەرموو کاکە بۆ خوێندنەوەی.

بەڕێز کریم مجید شریف(جوتیار):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی بیستەم دەبێتە ماددەی بیست و دووەم:

کار بە هیچ بڕیارێك ناکرێ کە ناکۆك بێ لەگەڵ ئەم یاسایەو گەنجینە هیچ بارگرانییەکی دارایی ئەم بڕیارە ناگرێتە ئەستۆ، ئەگەر شەرعیەتی یاسایی وەرنەگرتبێ و لەپەرلەمان پەسند نەکرابێ.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة العشرون والتي اصبحت المادة الثانية والعشرون:

لايعمل بأي قرار مخالف لهذا القانون ولا تتحمل الخزينة اي اعباء مالية لهذا القرار مالم يكتسب الشرعية القانونية ويصادق عليه من قبل البرلمان.

لێژنەی یاسایی هیچ تێبینیەکی لەسەر ئەو ماددەیەش نییە، سوپاس.

بەڕێز د. دلێر اسماعیل حقی شاوەیس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لێژنەی داراییش ئەو ماددەیەی لەلا پەسندە، هیچ تێبینیەکی لەسەر نییە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك سەردار.

بەڕێز سەردار صباح بۆزۆ هەرکی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە ئەو صیاغەیە زۆر مەوەفەق نییە، ئەگەر وەکو یاساکانی دیکە بیگۆڕین بڵێین (لا يعمل بأي نص قانوني او قرار يخالف احكام هذا القانون)، هەمان ئەو حوکمەی دەدات کە لەناو ئەو قانونەیە، لەبەر ئەوە لێرە دەڵێت (ولا تتحمل الخزينة اي اعباء مالية لهذا القرار مالم يكتسب الشرعية القانونية)، کەی شەرعیەتی قانونی دەبێت؟ کە موخالف نەبێت لەگەڵ قانونەکەی (ويصادق في المجلس الوطني) واتا پەرلەمان، بکرێتە پەرلەمان، واتا بە قەرار، یان بە قانون دەردەچێت، بۆیە ئەو صیاغەی لە هەموو یاساکانی ترمان بەکارهێنا، پێشنیار دەکەم هەمان صیاغە بێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

من هەرچەندە قانونی نیم، بەڵام پێموایە زۆر بە دیقەت هاتووە، ئەمە قانونێکە تایبەتە بە بودجە، مەقصەدی ئەوەیە قەرارێك فەوقی ئەوە نەیەت، قەرارێك نەدرێتن لەسەر ئەو قانونە تەجاوز بکاتن، مەقصەد لەوەدایە، ئەگینا تەبیعییە لەئاخیریدا نووسراوە (لا يعمل بأي نص قانوني .....)، ئەوە دەبوایە بنووسرێتن، ئەوە ئەگەر نەنووسرایە، ئەوە دەتوانرێت لێرە ئیزافە بکرێت، بەڵێ کاك شێخ بایز.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەوە لە قانونی عێراقیشدا لە ماددەی چلدا هاتووە (لایعمل بأي قرار مخالف لهذا القانون ولا تتحمل الخزینة العامة الاتحادیة اي اعباء مالیة لهذا القرار مالم یکتسب الشرعیة القانونیة ویصادق علیه في مجلس النواب العراقي).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

وازیحە، بەڵام ئەو نەصەی تۆ دەڵێی رۆتینە دەبێت بگوترێت، بەس ئەوە دەڵێت لێرەدا، لە نەصەکەی عێراقەوە هێناویانە، بۆ ئەوەی قەرارێك دەرنەچێتن، مەقصەدی لە چ دایە، ئەو عەجزەی کە هەیە، با بەدیقەت بڵێین سبەینێ مەشروعێك نێتە پێشەوە مەسەلەن عەجزمان چوار سەد ملیۆنە ئێستا، سبەینێ بە قەرارێك سەد ملیۆنی تر سەرف نەکرێتن، ئەو عەجزەی بکاتە پێنج سەد ملیۆن، ئیلا بە موافەقەتی پەرلەمان نەبێتن، ئەو نەصە مەقصەدی ئەوەیە، بەڵێ کاك شێروان.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر مەجالم بدەیت یەك تەوزیحم هەیە بەنیسبەت ئەوە، من پێموایە ئەو نەصەی کە هاتووە عادەتەن ئەگەر میزانیە موصادەقە نەکرێت یەك لەسەر دوازدەی مانگانە سەرف دەبێت، بەڵام ئەگەر موصادەقەی لەسەر کرا میزانیەی ئیتلاق دەبێت، ئەو وەختە بەگوێرەی ئەو ئیعتیمادانەی کە موصەدەقە، ئینجا سەرف دەبێتن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو نەصە وەکو خۆی دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، تکایە ماددەی بیست و سێ کە لە ئەسڵدا بیست و یەکە.

بەڕێز کریم مجید شریف(جوتیار):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی بیست و یەك کە دەبێتە ماددەی بیست و سێ:

پێویستە وەزارەتی دارایی راپۆرتێکی دەوری هەر شەش مانگ جارێك لە بارەی باری دارایی هەرێم پێشکەش بە پەرلەمانی کوردستان - عێراق بکات.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الحادیة والعشرون والتي اصبحت المادة الثالثة والعشرون:

على وزارة المالیة تقدیم تقریر دوري کل ستة اشهر عن الوضع المالي للاقلیم الى برلمان کوردستان - العراق.

لیژنەی یاسایی هیچ تێبینیەکی لەسەر ئەو ماددەیەش نییە.

بەڕێز د. دلێر اسماعیل حقی شاوەیس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەی دارایی و ئابووریش هیچ تێبینیەکی نییە، جگە لەوەی کە پاش و پێش بکەوێت لەگەڵ ماددەکانی پێشووتردا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەس فەزیلە خان قسەی هەیە، فەرموو.

بەڕێز فضیلة رمضان سعدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستی ئەو ماددەیە وەزارەتی مالیە ئیلزام کریە کو راپۆرتەکە لە شەش مانگ دی ئامادە بکات، ئەوە ئومێدی هەموومانە، بەڵام من یەك پرسیارم هەیە، حەزم لێیە وەڵامی هەبێت، ئەگەر تاخیر بوو، لە کاتی خۆی نەهات، چ ئیجرائاتی هەیە کو زەخت بکات لەسەر وەزیرەکە، ئەو راپۆرتە لە کاتی خۆی بێت و تاخیر نەبێت؟ سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

داوای لێ دەکەین بێت لێرە روون کردنەوەمان بۆ بدات، بۆچی دواکەوتووە؟ ئەگەر پێویستی کرد موحاسەبەی دەکەین، سنگی فراوانە، ئەو ماددەیە دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، فەرموو بۆ ماددەی بیست و چوار کە لە ئەسڵدا بیست و دووە.

بەڕێز کریم مجید شریف(جوتیار):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی بیست و دوو کە دەبێتە ماددەی بیست و چوار:

وەزیری دارایی بۆی هەیە رێنمایی پێویست بۆ جێبەجێ کردنی ئەم یاسایە لەماوەی دوو هەفتە لەمێژووی دەرچوونیەوە دەربکات.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثانية والعشرون والتي اصبحت المادة الرابعة والعشرون:

لوزير المالية اصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذا القانون خلال اسبوعين من تاريخ اصداره.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ماددەیەکی رۆتینیە، دەیخەمە دەنگدانەوە، مامۆستا کاکە قسەی هەیە فەرموو.

بەڕێز عبدالكريم ابوبكر مصطفى:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

مەفهومى ئەو ماددەيە مانای وايە ئەگەر پاش دوو هەفتە نەيكرد ناتوانێت، ئەوە نابێت ئەوە بێتن، دەبێت يان بڵێى (على وزير المالية اصدار التعليمات خلال اسبوعين)، ئەگەرنا (خلال اسبوعين)ى ناوێت.

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان:

ئەو مولاحەزەيەى مامۆستا كاكە راستە، كەواتە دەبێتە (على وزير المالية اصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذا القانون) دەيخەمە دەنگدانەوە بەو گۆڕانكارييە، كێ لەگەڵدايە دەستى بەرز بكاتەوە؟ زۆر سوپاس، كێ لەگەڵدا نييە دەستى بەرز بكاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەكۆى دەنگ وەرگيرا، مومكينە دوو رۆژ تاخير بێتن، دوايێ كێشە دەبێتن سێ رۆژ تاخير بێتن، دوايێ بە پەلە دەريدەخاتن، مەبدەئى كاركردن حوسن نيەتە، لەبەر ئەوە بە سوئى نيەت نابێت قەرار بدەين، فەرموو بۆ ماددەى بيست و پێنج كە لە ئەسڵدا بيست و سێيە.

بەڕێز كريم مجيد شريف(جوتيار):

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

ماددەى بيست و سێ كە دەبێتە ماددەى بيست و پێنج:

پێويستە لەسەر ئەنجومەنى وەزيران و لايەنى پەيوەنديدار حوكمەكانى ئەم ياسايە جێبەجێ بكەن.

بەڕێز كريم بحرى عبدالله:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

المادة الثالثة والعشرون والتي اصبحت المادة الخامسة والعشرون:

على مجلس الوزراء والجهات ذات العلاقة تنفيذ احكام هذا القانون.

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان:

ئەو ماددەيە دەيخەمە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵدايە دەستى بەرز بكاتەوە؟ زۆر سوپاس، كێ لەگەڵدا نييە دەستى بەرز بكاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەكۆى دەنگ وەرگيرا، فەرموو.

بەڕێز كريم مجيد شريف(جوتيار):

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

ماددەى بيست و چوار كە دەبێتە ماددەى بيست و شەش:

ئەم یاسایە لە رۆژنامەی فەرمی (وەقائیعی کوردستان) دا بڵاو دەکرێتەوەو لە رێکەوتی (/ /2009)دا جێبەجێ دەکرێت.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الرابعة والعشرون والتي اصبحت المادة السادسة والعشرون:

ينشر هذا القانون في الجريدة الرسمية (وقائع كوردستان) ويعتبر نافذاً اعتباراً من (2009/1/1).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو ماددەیەش رۆتینە، دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ وەرگیرا، ئێستا قانونەکە تەواو بوو، کۆمەڵێك تەوصیات هەیە، بەڵێ گوڵناز خان.

بەڕێز گوڵناز عزیز قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لەو تەوصیاتە هەندێك قسە بکەین و لەگەڵ رێزو.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جارێ با تەوصیاتەکە بخوێنمەوە، بزانە تەوصیاتی تۆی تێدایە، ئەگەر تێدا نەبوو، ئینجا داوای ئەو ئیجازەیە بکە، دوێنێ قسەمان لێ کردو باسمان کردو گوتمان لێرەشدا ئەوەی تێدا نەبێتن، تەوصیاتەکان رەنگە صیاغەکەی دەقیق نەبێت، بەڵام مەبدەئەکان کە تەسبیت کرد، لیژنەی یاسایی و دارایی صیاغەی دەکەن، دەبێتە بەشێك لە یاسایەکەو بۆ حکومەتی دەنێرین، تەوصیاتەکان دەڵێت:

1- بچووك کردنەوەی پێکهاتەی کابینەی ئەنجومەنی داهاتووی وەزارەت لەپێناوی تەرشیقی کارگێڕی لە حکومەت و پاشکەوت کردنی داهاتی بودجەی گشتی هەرێم.

2- یەکگرتنەوەی تەواوی وەزارەتی دارایی و دەزگاکانی چادوێری دارایی و ئاسایش، تا دوایی.

3- چارەسەر کردنی کێشەی زیندانیانی سیاسی هەرێمی کوردستان بە تەرخان کردنی مووچەو ئیمتیازاتیان بۆ مسۆگەر کردنی بە دەرکردنی رێسایەکی تایبەت لەم بارەیەوە.

4- یەکخستنی مەرجەکانی سولفەی زەوی و زارو چاوخشاندنەوە بە دیاری کردنی پێوەرە تایبەتیەکانی سولفە بە مەرجێك دێهاتەکانیش بگرێتەوە.

ئینجا ئەوە دەبێت ئیعادەی صیاغە بکرێتەوە، لەبەر رۆشنایی ماددەیەکمان لەوێ دانا، ئەو بابەتە دەبێتە هۆی رەچاو کردنی ئەو کەسانەی کە زەوی نیشتەجێیان لە سەد مەترپە، واتا سەد مەترە، هەروەها ئەوانەی کە لە دێیەکان دەژین، بۆ ئەوەی سولفەکە بیانگرێتەوە، بەو شێوەیە بێتن.

5- زیاد کردنی مووچەی کەم دەرامەتەکان لە حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ باشتر کردنی ژیانیان.

6- دیاری کردنی منحە بۆ حزب و رێکخراوە تایبەتیەکان بەپێی پێوەری دیار کراو لەسەر بنەمای پرۆژەی یاسایەکی هەموار کراوی یاسای حزبەکان.

7- چاودێری خاوەن پێداویستیە تایبەتیەکان و وێڕای دابین کردنی پێداویستە تایبەتمەندیەکانیان. ئەوەی کە باسمان کرد گوتمان پەنجا هەزار کەمتر نەبێت، ئەگەر زیادیش بکرێتن باشترە، چونکە ناوەکەیان وایە (ذوي الاحتياجات الخاصة).

8- دەبێت حکومەتی هەرێم هەوڵ بدات بینادنان و پێش چاوخستنی پیشەسازی پالاوتن و پترۆکیمیاویەکان بە مەبەستی باشترین سوود وەرگرتن لەسەروەت و سامانی نەوت، بۆ نەوەکانی داهاتوو، هەوڵ بدرێت بەشێك لەو داهاتە تەرخان بکرێت بۆ خەڵکی ناوچەکە.

ئینجا لێرەدا دەبێت ئیزافە بکەم پێویستە ئەو بڕە پارانەی لە بڕی گرێبەستەکانی حکومەتی هەرێم لەگەڵ کۆمپانیایەکانی نەوت و غاز کە تەرخان دەکرێت بۆ ناوچەکان، بۆ ئەو ناوچانەی نەوت و غاز لێی دەردێت جێ بەجێ بکات، بەتایبەتی ناوچەی گەرمیان کە زیاتر ئەو جێگایە وەبەرهێنان لەوێ دەگرێتەوە، ئەوە ئیزافە بکرێت، یان جیاواز بێت لێیان لەوێ ئیزافە بکرێت، ئەوەی کاك عادل داوای کردو یاداشتی بە ئێمە دابوو خولاصەکەی ئەوەمان لێ دەرهێنا، کە بایەخی تایبەتی بدەینە ئەو جێگایە.

9- پێویستە حکومەت بەرەچاو کردنی پرەنسیپەکانی پاداشت و لێ پێچینەوە کار بکات، ئەو دەزگاو کەسانەی کە کارەکانیان باش ئەنجام نادەن و کەم تەرخەمەن لێ پێچینەوەیان لەگەڵدا بکرێت.

10- جارێکی تر جەخت لەسەر ئەوە دەکەینەوە، ئەوە ئیزافەیە دەبێت ئیزافەی بکەین، جەخت لەسەر ئەوە دەکەینەوە کە پێویستە بودجەی هەرێم لەکاتی خۆیدا پێشکەش بکرێت بە رەچاو کردنی ئەوەش کە ئەو بودجەیە لەلایەن بەغداوە پێویستە پەسند بکرێتن، بەلاّم ئێمە داواکارین ئەو بودجە خەملێنراوە بێتە پەرلەمانی کوردستان، پێش ئەوەی بچێتە بەغدا، دواتر کەی هەموار کراوە لە بەغدا، لەبەر رۆشنایی رەقەمەکان جارێکی تر دەکرێتن ئەو رەقەمانە پەسند بکەین، بەلاّم بودجەی خەملێنراو لە لایەن پەرلەمان پێویستە لەوەختی خۆیدا، بەپێی یاسا، بەپێی نیزامی داخیلی پەرلەمان، پارسالّیش داوامان کرد، ئەگەرچی تێدەگەین لە صعوبەتی ئەوە چەندین جار ناچارن بیگۆڕن، بەلاّم ئەو ناچاریە بیگۆڕن پەرلەمانیش پێ مەشغول بکەن، بەتایبەتی لیژنەی دارایی خەڵماندنی بودجە لەکاری خۆیدا، کە دەبێت لە مانگی (10)دا بێت لەلایەن خۆتانەوە کۆتایی مانگی (10) کە بودجەتان خەملاّند ئاگاداری پەرلەمان بکەنەوەو ئومێد دەکەم ئەمسالّ لە بەغداشدا ئەو مەسەلەیە زووتر چارەسەر بکرێت، چی تر هەبوو

لەبیرمان چوو بێت، بایەخدان بە ئاوەدانکردنی هەموو ناوچەکان، بەتایبەتی ناوچەکانی دەرەوەی هەرێم ئاوەدان بکرێتەوە، بەتایبەتی ناوچەکانی هەڵەبجەو گەرمیان، بەڵێ جەنابی وەزیر.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نازانم بە کوێ گشتی یاساکە خرایە دەنگدانەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەگەر وا بێتن مانای وایە دەگەڕێینەوە سەر سفر، ئێمە ئەو دە پێشنیارەمان کردووە، ئەگەر شتێکی زۆر گرنگ هەبێتن لەبیرمان چوو بێت، یان شتێکی تر هەیە، ئەوە تەوصیاتە لە صیاغە دەکرێت کەم و زیاد بکرێت، دەکرێتن لە رووی یاساییەوە هەرچی مولاحەزەتتان هەبێتن لە سەرۆکایەتی ئەوەی بە هین دەزانین دەینرێن بۆ حکومەت، ئەوە پێتان باشترە، با یاسایەکە بە تەنیا دەدەین، ئەوەش دەڵێن قەراری پەرلەمانە لەبەر رۆشنایی ئەو کۆبوونەوانەی کە کراوە داواتان لێ دەکەین ئەو شتانەی خوارەوە جێ بەجێ بکەن و بە هەند وەربگرن باشتر دەبێتن، پێموایە بەو تەریقەیە باشترە هەرچی پێشنیارتان هەیە، لەبەر رۆشنایی ئەو چوار رۆژەی موناقەشاتە، ئەو رەئیانەی کە لێرە باس کراوە، ئەو داواکارییانەی کە لە حکومەت باس کراوەو لەو دە خاڵەدا نەهاتووە بە نووسراو بدەنە سەرۆکایەتی، ئەو دە خاڵەو ئەو خاڵانەی کە ئێوە دەیدەن و لێرە باس کراو ئاماژەی پێ کرا بێت و ژمارەیەك لە ئەندامان ئاماژەیان پێ کرد بێ، دەتوانین کۆبوونەوەیەك ئەنجام بدەین لەگەڵ سەرۆکی لیژنەکان لە پەرلەماندا بدەینە حکومەت، بەڵێ کاکە نوقتەی نیزامیت هەیە.

بەڕێز عبدالکریم ابوبکر مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ئەو هەموو تەوصیاتانە حەق نییە لەناو قانون بێت، چونکە قانون ئەحکامە، ئێستا ئەوەی بکەینە مولحەقی قانونەکە گەلێك باشترە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێمەش وا دەڵێین، دەڵێین ئێمە دە خاڵمان نووسیووە، ئەو خاڵانەی تریش کە لەبەر رۆشنایی ئەو نامانەی کە دەنووسن بۆ ئێمە کۆبوونەوەیەك لەگەڵ سەرۆکی لیژنەکان دەکەین جارێکی تر ئەوانە بە بڕیارێکی تر دەینرێن بۆ حکومەت، بۆیە ئێستاکە من پرۆژە یاساکە بەگشتی، بەڵێ کاك عبدالرحمن.

بەڕێز عبدالرحمن احمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەندێ بابەتی گرنگ هەبوو عیلاقەی بە تەوصیاتەوە نییە، بۆ نموونە ئەو داواکاریانەی ئێمە لە چاکسازی لە بودجەی وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو و پلانی ستیراتیجی کوردستان، ئێمە بە ڕەقەم و بە داتا قسە دەکەین، قەرار بوو موناقەشەیەکی تیا بکەین، ئێمە دوو ساڵە ئاڵۆگۆڕ لە بودجەی وەزارەتەکان ناکەین، تەوصیات چیە؟ تەوصیات مولاحەزەیەکە، پاریش ئەو تەوصیاتانە هەمووی کرا، من داوا دەکەم مەجالی ئێمە بدەن پێنج دەقیقە لە ڕوانگەی ڕاپۆرتەکانمانەوە هەندێك ڕوون کردنەوە بدەین، ئەوە یەك. دووەمیش/ جەنابت دوێنێ فەرمووت ئەو حیساباتی خیتامیە ئیستینساخ بکرێت، تا ئێستاش نەمانبینی، نازانم چی لێهات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جارێ بەنیسبەت قسەی دووەمت حیساباتی خیتامیەکە ئەگەر ئیستینساخ نەکراوە، هەر دەبێت ئیستینساخ بکرێت پێشتان بدرێت، بە هەر حاڵ جوابی کاك عبدالرحمن ئەوەیە لە موناقەشەکاندا دەرکەوت سەرەتای بودجەی خەملێنراو هەژدە ملیار دۆلار بووە، هەژدە ملیار دۆلار ئەو وەختی نەفەقاتی تەشغیلی لە حدودی 30٪و شتی وا بووە، کە بۆتە کەمتر لە نۆ ملیۆن دۆلار نەفەقاتی تەشغیلی بەرز بۆتەوە بۆتە 65٪ لەسەر حیسابی ئەوان نەفەقاتی ئیستیسماری، نەفەقاتی ڕەئس مالی کەم بۆتەوە، بۆیە وەزارەتی کشتوکاڵ کە پارەت نەبێتن، ئەو بەرنامەیەی کە جەنابتان داتناوە ناکرێتن بە گفتوگۆ بەینی وەزارەتی دارایی و وەزارەتی کشتوکاڵ بەپێی ئەوەی مەوجودات ئەوەندەیە کەم بۆتەوە، کە ئیمکان نەبوو چۆن زیادی بکەین؟ تەبعەن ئەهمیەتی کشتوکاڵ ڕەقەم یەکە، ئەمساڵ ساڵی کشتوکاڵ بووە لە هەرێمی کوردستاندا، کۆنفرانسی بۆ گیراوە، زیادی بۆ کراوە، ئومێدیش دەکەین حەز دەکەی ئەوەش دەکەینە تەوصیەتێك لەگەڵ ئەوەی جەنابت باست کرد، بنووسە دەیکەینە خاڵێك لە خاڵەکانی ئەوەی کە بایەخدان بە کشتوکاڵ و هین و ئەوانە، با جارێ لە یاسایەکە تەواو بین هەرچی مەوزوعی تەوصیات بێت باسی دەکەین، با لە بودجەکە تەواو بین موناقەشەی ئەو ئەفکارانە دەکەین، ئێستا یاسای بودجە کە ماددە بە ماددە موناقەشەمان کرد هەمووی پێکەوە دەخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، زۆر سوپاس، ئێستا بودجە پەسند کرا، زۆر سوپاستان دەکەین، ئینجا فەرموو سۆزان خان لەسەر تەوصیەکان.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە چوار دانە ساڵە لەگەڵ ئەم حکومەتەدا ئەو کێشەیەمان هەیە، تەوصیات دەنێرین دەخرێتە ناو چەکمەجەی حکومەتەوە، بە حیاتی نەمانبینی حکومەت لە چەکمەجەکەیدا ئەو تەوصیاتە بێنێتە دەرێ و کاری لەسەر بکات، یەکجار نەبێت ئەویش بۆ مەوزوعی خانوو دروست کردنەکەی گەرمیان بوو کە

تەوصیاتمان بۆ حکومەت کرد بەچ شێوازێك بکرێت، لەبەر ئەوە تکا دەکەم یەعنی تەوصیات ئەو قوەتەی نییە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەو بودجەیە پارەی کەسمان نییە، پارەی ئەم هاوولاتیانەی ئەم ولاتەیە، بۆیە دەبێت بەڕاستی ئەگەر ئەو تەوصیاتانە بزانین قوەتی ئەوەی تیا نییە، کە حکومەت جێ بەجێی ناکات حەق نییە بینووسین و شتێك بکەین، لە مانگی چوارەوە لە 2009/4/26ەوە وەزیرێکی حکومەتی هەرێمی کوردستان بەڕێز دکتۆر محەمەد ئیحسان کە مونەسقی نێوان حکومەتی هەرێمی کوردستان و حکومەتی بەغدایە کتابی تەوجیهی ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتی دارایی کردووە، بۆ رەئی وەرگرتن، یەك رەئیان وەربگرێت، ئایا رەزامەندن لەسەر ئەوەی پارەی زیندانیە سیاسیەکان لەسەر نەفەقاتی سیادی بە ئیقتیراحی حکومەتی عێراق کراوە؟ دەڵێ رازین، یان رازی نین جوابیان نەداینەوە، ئەی چۆن ئێستا ئێمە چاوەڕێ بکەین بە چوار مانگی دیکەش جوابیان بدەنەوە؟ ئەم کێشەیە وەکو خۆی دەمێنێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، من نامەوێت دیفاع لە حکومەت بکەم، بەڵام تۆ لیژنەی پەروەردەی، هەموو ئەو لیژنانەی لێرە دانیشتوون دەیان راپۆرتیان نووسیووە کە بەرز بکرێتەوە بۆ حکومەت، هەروەها سکالاێ هاوولاتیان کە لە ناحیەی یاساییەوە پێیان وابووە غەدریان لێ کراوە، لەبەر رۆشنایی رەئی لیژنەی یاسایی هەمووی نارداوە بۆ حکومەت و داوامان کردووە ئەم کێشانە چارەسەر بکات، دەتوانم بڵێم لە 90٪ی ئەو داواکارییانە جێ بەجێ کراوە، خۆشتان لیژنەکانتان، جێ بەجێ کراوە یەعنی چی، یەعنی حکومەت ئەمری بە وەزارەتی پەیوەندیدار کردووە دەڵێ ئەوە رەئی پەرلەمانە تکایە جێ بەجێی بکە، حەقە لیژنەکان کە نوسخەکە بۆی دەگەڕێتەوە بچێتە وەزارەتەکە بڵێت ئەوە سەرۆکایەتی حکومەتی هەرێمی کوردستان داوای لێ کردووم کە رەئی پەرلەمان جێ بەجێ بکەن، بەڵام لە لایەن حکومەتەوە بڵێ جواب نەدراوەتەوە، من وەکو سەرۆکی پەرلەمان جوابی راپۆرتەکان کە هاتووە هەمووم ناردۆتەوە بۆ لیژنەکان کە بەدواچوونی بۆ بکەن، لەبەر ئەوە تۆزێك حەق نییە، نازناز خان نوقتەی نیزامیت چیە؟

بەڕێز نازناز محمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی من دەمەوێت باسی بکەم لە ئەنجامی بەدواداچوونی لیژنەی پەروردەو خوێندنی باڵا بۆ سەرفی بودجە لەهەردوو وەزارەت، بەتایبەت لە وەزارەتی پەروەردە سەردانی کاك عوسمان شوانی و کاك دڵشادو لەدواییشدا کاك بایزیشمان دەعوەت کرد بۆ لیژنەکەمان بە وردی چووینە ناو مەوزوعی سەرفی بودجە، ئەوەی لێرەدایە من دەمەوێت شەرحی بکەم و زەمانەتێکیش وەربگرین بۆ بودجەی ساڵی ئایندە کە بە چ شێوەیەك سەرف دەبێت، راستە ئێستا لێرە بە کۆمەڵە شتێکی باش ئێمە تەواو بووین، سوپاسی لیژنەی دارایی دەکەین، پێشنیاری زۆر چاکیان خستەڕوو، لە یەك تێگەیشتنێکی باش لە هەردوولا هەبوو، دڵنیاشم بەشێکی زۆری ئەو راسپاردانەش من گەشبینم دەزانم دێتە دی، بەڵام مەسەلەیەکی گەورە هەیە، کە ئەو

وەزیرە بەڕێزانەش ئەو کاتی ئیشارەتیان پێدا، ئێستا ئەمڕۆکە (6/16)ـە ئێمە لە تەصدیقی بودجە نەجاتمان دەبێت، بەلاّم ئیحتیمالی هەیە تا عەمەلیەی تەعمیم بۆ سەرفی بودجە پێنج مانگ دەخایەنێت لە ولاّتی ئێمە، ئەمە پارسالّ رووبدا، ئێستا چ زەمانەتێك هەیە کە بۆ ئەو سالّ سەرفی بودجەی ئێمەش هەمان هەلّەکانی پارسالّ دووبارە نابێتەوە، بۆچی؟ جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، چونکە کە لێرەدا دەڕوا مەفروزە وەکو هەموو قانونەکانی دیکە تەنها بچێتە بەردەمی سەرۆکی هەرێم، کە ئەو ئیمزای کرد، ئیتر ئۆتۆماتیکیەن دەبێت سەرف بێت، یەعنی دوای ئەوە کاری رۆتینەکەی خۆی بڕوا، بەلاّم لە دواییدا دەگەڕێتەوە ئەنجومەنی وەزیران، لە ئەنجومەنی وەزیران دەچێتەوە وەزارەتی مالیە، لە وەزارەتی مالیە جارێکی دیکە دەگەڕێتەوە، ئینجا لە دواییدا تەعمیم دەکرێت هەموشمان شارەزای بەکارهێنانی رۆتینین لە ولاّتی ئێمە چەند خراپ سوود لەو نیزامە وەردەگرین کە لە ئەساسدا نیزامێکی باشە، هەر کتابێك کە دەڕوات مانگێك لەسەر مێزەکان دەمێنێتەوە، لە حالّەتێکدا من ئاگام لە موعاناتی وەزیرەکانە، لێرەدا ئێمە دەبێت ئەو حالّەتانەش ئیشارەتی پێ بدەین، یەك لەوانە وەزیری شەهیدانە رۆژانە پەیوەندیمان پێ دەکات کەی مەسەلەی بودجە تەواو دەبێت، یەك کۆمەلّ پرۆژەمان هەیە هەمووی لەسەر ئەوەیە، چونکە ناتوانین و سەرفی بودجەمان بۆ ناکرێت و ماونەتەوە، جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، ئێستا ئێمە دەپرسین لە جەنابی کاك بایزو کاك عوسمان چ زەمانەتێك هەیە کە بەزووترین کات، ئەوەی کە ئەوەندەش لێرە رۆیشتووە، بەتایبەتی لە مەشاریع کە دەزانم مەعاشەکان راناوەستێ، بەلاّم لە مەشاریع ئەمانە چۆن جێ بەجێ دەکرێت؟ بۆچی؟ چونکە پارسالّ ژمارەیەکی زۆری پرۆژەکانی وەزارەتی پەروەردە جێ بەجێ نەکرا، لەبەر ئەو خەلەلە، خەلەلی رۆتین کە زۆر درەنگ تەصدیق کرا، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئەو تەوصیاتانە لەگەلّ یاسایەکە پێکەوە دەچێت بۆ ئیمزا کردن، یەعنی مولحەق دەبێتن، لەبەر ئەوە تکام وایە هەر ئەمڕۆ، یاخود سبەینێ هەرچی مولاحەزات هەیە بدەنە لیژنەی یاسایی و دارایی، بۆ ئەوەی وەرەقەی تەوصیاتەکە بە مولحەقی بنێرین، موناقەشەکە تەواو بووە، قسە دەدەمە کاك شێخ بایز پێش ئەوەی کۆتایی بە دانیشتنەکەمان بێنین، فەرموو وەزیری دارایی و ئابووری.

بەڕێز شێخ بایز تالّەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە زۆر زۆر سوپاسی بەڕێزتان دەکەین، هی سەرۆکایەتی و هەموو ئەندامانی پەرلەمان بۆ موصادەقە کردنی یاساکە، بەڕاستی ئەو چەند رۆژە مەجالی ئێمەتان دا بتوانین ئەو بۆچوونانەی حکومەت هەیبوو لێرە بە ئێوەی بەڕێز رابگەیەنین، دیارە هەموو لەو موناقەشاتانە ئێمە زۆر ئیستیفادەمان کرد، ئینشائەللاّ تەوصیاتەکانیش زۆر زۆر بەباشی وەریدەگرین و جێ بەجێی دەکەین ئینشائەللاّ، من تەئکید دەکەمەوە